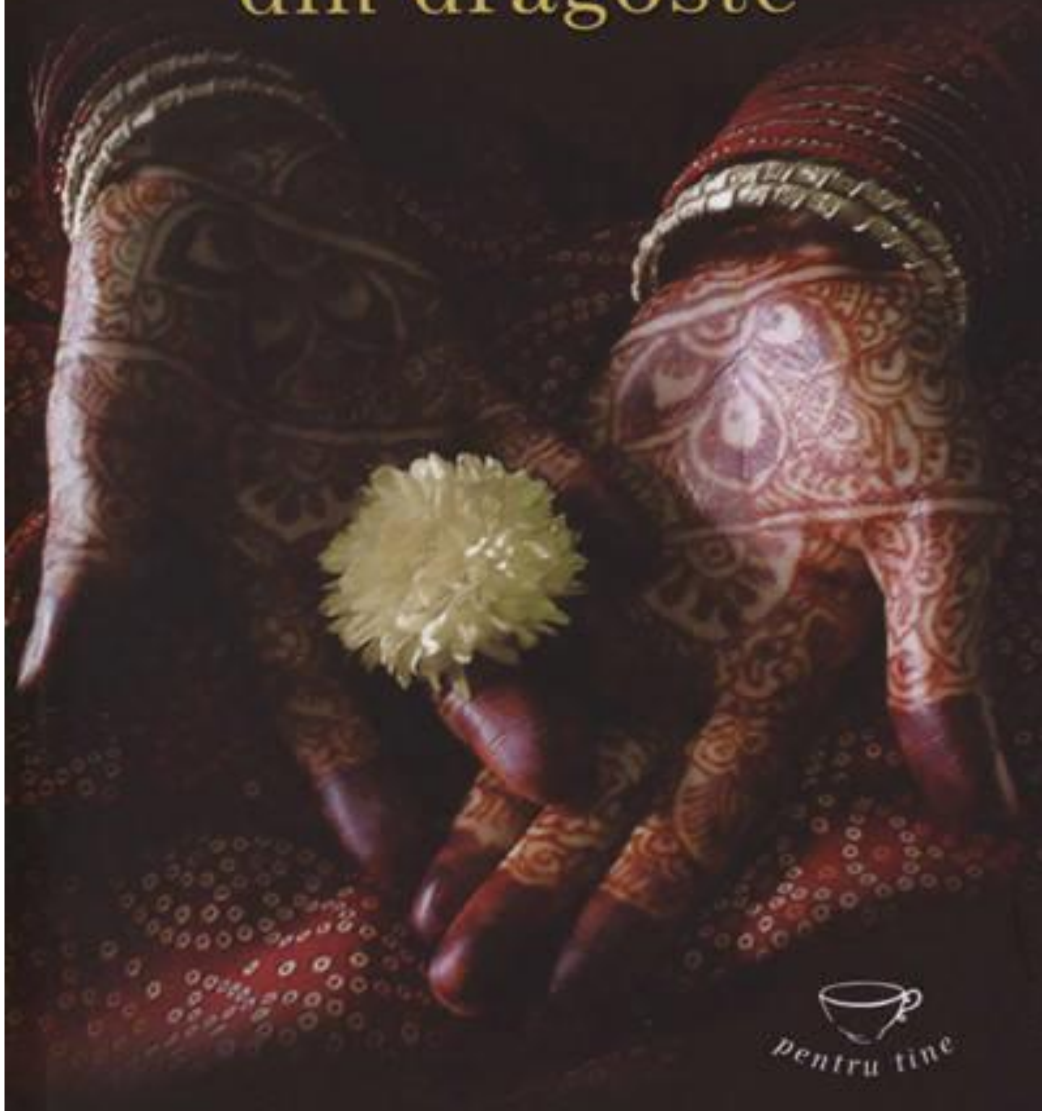
Vasugi V. Ganeshananthan

căsătorie din dragoste

căsătorie din dragoste

Vasugi V Ganeshananthan

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
GANESHANANTHAN, V.V.
Căsătorie din dragoste / V.V. Ganeshananthan; trad.: Diana Gierling –
Bucureşti: RAO International Publishing Company, 2009
ISBN 978-973-103-961-9

I. Gierling, Diana (trad.)

821.111-31 135.1

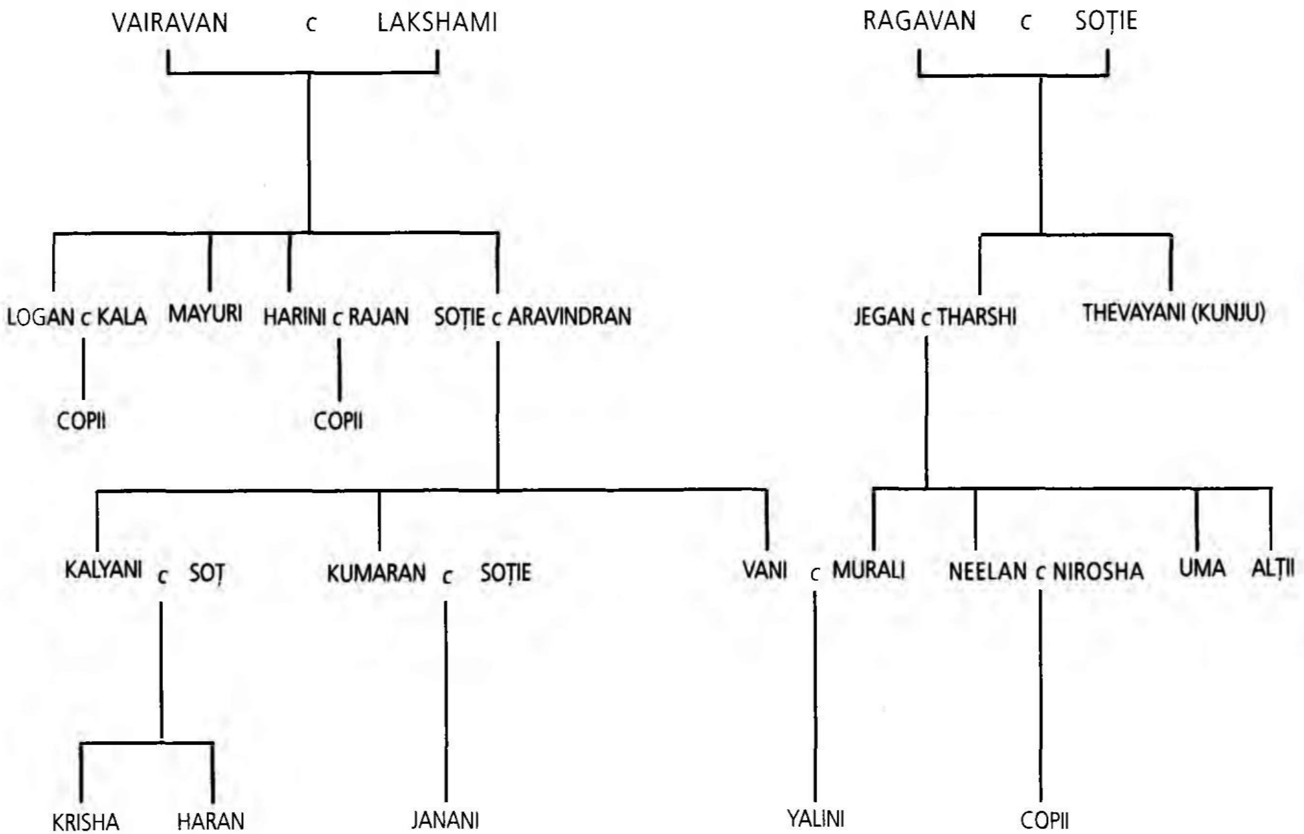
RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO Str. Turda 117-119, Bucureşti, România
www. Raobooks.com
www.rao.ro

V.V. GANESHANANTHAN
Love Marnage

Traducere din limba engleză
DIANA GIERLING

ISBN 978-973-103-961-9

pentru
AMMA, APPA *și* DEVAN

VAIRAVAN c LAKSHAMI
RAGAVAN c SOȚIE
LOGAN c KALA
MAYURI
HARINI c RAJAN
SOȚIE c ARAVINDRAN
JEGAN c THARSHI
THEVAYANI (KUNJU)
COPII
COPII
KALYANI c SOȚ
KUMARAN c SOȚIE
VANI c MURALI
NEELAN c NIROSHA
UMA
ALȚII
KRISHA
HARAN
JANANI
YALINI
COPII

Astăzi avem numirea părţilor. Ieri,
Am avut curăţenia zilnică. Şi mâine-dimineaţă,
Vom avea ce face după trageri. Dar astăzi,
Astăzi avem numirea părţilor.

— Din NUMIREA PĂRŢILOR,
Lessons of the War, Henry Reed

În familia noastră srilankeză împrăştiată pe tot globul, se vorbeşte doar despre două feluri de căsătorii. Prima este căsătoria aranjată. A doua, căsătoria din dragoste. În realitate, există un întreg spectru între ele, dar cei mai mulţi dintre noi petrec ani de zile fugind de prima înspre a doua.

Printre tipurile care ies din aceste două graniţe atent trasate: căsătoria autoaranjată, căsătoria în exterior, căsătoria între veri, căsătoria în sat, căsătoria peste hotare. Există căsătoria fără consimţământ. Există căsătoria sub presiune. Există chiar şi căsătoria cu duşmanul, care se dovedeşte a nu fi deloc duşman.

Nu poţi intra prea uşor în trecutul unei familii dacă eşti unul dintre membrii ei. Natura anumitor legături îţi va fi ascunsă, redată cu alte cuvinte, subiectul va fi abandonat, muzica – schimbată. Există căsătoria potrivită; există căsătoria nepotrivită. Familia noastră tamilă[1] vorbeşte despre ultima în şoaptă.

Regula e că toate familiile încep cu o căsătorie. Şi invers.

„Nu te căsătoreşti cu o persoană, spune tata, fără să se adreseze cuiva anume. Te căsătoreşti cu o familie."

Căsătoria autoaranjată: tata a făcut o căsătorie atât de reuşită cu familia mamei, încât acum se potriveşte în ea la fel de bine – dacă nu chiar mai bine – ca într-a lui. Mama e o Aravindran şi, mai în urmă, o Vairavan, ceea ce înseamnă că membrii familiei ei – mai ales fraţii şi surorile – sunt băgăcioşi, gălăgioşi, apropiaţi şi preocupaţi de confortul casnic. Ani de zile după ce s-au mutat din locul unde trăiseră

---

[1] Tamilii sunt o populație dravidiană, de origine sud-indiană, care trăieşte azi în cea mai mare parte în sudul Indiei (mai ales statul tamil Nadu) şi în Sri Lanka, unde formează principala minoritate etnică, (n.red.)

dintotdeauna, într-o casă mică din satul Urelu, inclus în oraşul Jaffna[2], rămân în legătură prin intermediul liniilor telefonice şi al aerogramelor atent compuse. Nu uită niciodată zilele de naştere, mâncărurile preferate sau răutăţile. Au fost odată trei, dar acum sunt doi. Tata iubeşte familia mamei, şi, ca răsplată, ei îl atrag în mijlocul lor. Au uitat că, atunci când voia să o la în căsătorie pe mama, ei au încercuit-o protector din colţurile cele mai îndepărtate ale globului, opunându-se măritişului ei cu un bărbat pe care nici măcar nu îl întâlniseră vreodată. Ţin minte doar că ea duce o viaţă fericită într-o ţară mult mai sigură decât cea în care s-a născut.

La douăzeci şi cinci de ani după nunta lor, părinţilor mei le place să lase impresia că au făcut o căsătorie aranjată, pentru că amândoi sunt foarte cuviincioşi. Dar secretul lor e cunoscut: s-au îndrăgostit unul de celălalt. Cei care îi urmăresc pot observa cum, în anumite momente, fiecare devine celălalt. Acesta a fost felul lor de a se îndrăgosti: însuşirea obiceiurilor, a manierelor, a preferinţelor şi a spiritului celuilalt. Au ridicat un zid în jurul uniunii lor, iar fiecare cărămidă aşezată la locul ei e un secret pe care doar ei îl împărtăşesc sau poate o excepţie pe care unul a făcut-o pentru celălalt. Au devenit un exemplu de cum poţi fi cu dragostea şi-n căruţă şi-n teleguţă. Îi lasă pe toţi să creadă că nu poartă nicio răspundere pentru felul în care au ajuns să fie împreună. Au îndeplinit toate ritualurile comportamentale şi ceremoniile implicate de o căsătorie tradiţională, cu alte cuvinte o căsătorie aranjată. Aceasta,

---

[2] Al doilea mare oraş din Sri Lanka, Jaffna este dominat de tamilii băştinaşi. Se află în nordul insulei, pe coastă, şi a fost în secolele XII-XVI centrul unui puternic regat tamil. Este şi azi capitala economică şi culturală a tamililor srilankezi. A suferit mult în timpul războiului civil de pe insulă început în 1983 între grupările naționaliste tamile şi guvernul srilankez, şi o bună parte a populației a emigrat, (n.red.

spun ei, nu e o idilă. Începe cu o prezentare, o strângere de mână, care nu se obişnuieşte în Est, dar a devenit forma de salut a Vestului. Atingerea degetelor înseamnă o intimitate ciudată, seducătoare, o prefaţă a poveştii.

Aceşti doi oameni, părinţii mei, nu şi-au recunoscut secretul – poate nici măcar unul celuilalt. Şi au făcut schimb de inele, de jurăminte şi de inimi fără să stârnească încruntările pe care căsătoriile nepotrivite le atrag în mod frecvent.

Murali: cândva se crezuse că tânărul medic care avea să devină mai târziu tatăl meu nu se va căsători niciodată. Venea dintr-o familie din Ariyalai, un sat aflat la periferia oraşului Jaffna. Familia lui era plină de medici[3] – medici săraci cu probleme de inimă. Chiar și a lui murmura stăruitor; i se spusese că nu avea să trăiască mai mult de patruzeci de ani. „Nu te obosi peste măsură, tinere.” El și-a temperat orice entuziasm pentru sport, crezând că o activitate care cere efort i-ar scurta viaţa clipă de clipă. Era ultimul pe terenul de crichet[4], primul rămas fără suflu. Într-o familie de cinci surori și trei fraţi, obsedată de căsătorii (indiferent de categorie), el a hotărât – în mod destul de nobil – să nu se căsătorească niciodată: ar fi lăsat în urmă doar o femeie fară soţ, asemenea mamei lui. Colegii săi de şcoală, cu cruzimea ageră a copiilor, l-au numit Gaură-n-Inimă.

În fiecare an, de la vârsta de trei ani, când fusese descoperit murmurul cardiac, îşi făcea radiografie la piept, ca să i se poată controla mărimea inimii. Medicii se temeau că era prea mare. Asta se întâmplă uneori la copiii cu

[3] Tamilii din Sri Lanka (îndeosebi cei din Provincia de Nord, cu capitala la Jaffna) au fost mult mai receptivi la influenţa colonială britanică şi au fost în general favorizaţi pentru posturile publice, chiar şi în alte colonii britanice (în special în Malaezia şi Singapore). (n.red.)

[4] Crichetul este cel mai popular sport în Sri Lanka (şi de altfel în tot sudul Asiei), (n.red.)

murmur cardiac, şoaptele copilăriei se transformă într-o boală de adult. O inimă mărită. Mai târziu, medic fiind, cerea investigaţii inopinate cu ultrasunete, ecocardiografii. „Ascultă-mi inima. Te rog, uită-te dacă mai e acolo. O vezi?” Devenise om de ştiinţă. Voia să ştie că sângele va continua să-i curgă prin vene, că pulsul nu avea să i se oprească într-o zi fără avertizare, ca un deşteptător care sună nu la ora fixată, ci cu ani mai devreme. Voia să vadă cu ochii lui dovada faptului că era în viaţă. Îşi asculta inima uneori, când era singur, descheindu-şi cămaşa de parcă ar fi fost o poartă de intrare în pieptul său subţire. Se strecura în şi din saloanele de radiologie după pofta inimii, fără programări. Întins pe spate, cu halatul de medic descheiat, expunea ochiului radiaţiei inima care îl trădase. Indiferent ce metodă folosea pentru a privi înăuntrul propriului corp, pleca mereu cu o imagine în mână, ţinând între degetele transpirate dovada propriei mortalităţi. Cu genunchii muiaţi, pentru că era slab de inimă.

De-a lungul anilor, contrar voinţei sale, avea să îşi imagineze propria moarte: cum la aniversarea vârstei de patruzeci de ani avea să se uite brusc într-o oglindă şi să vadă moartea pe chipul care arătase mereu mai tânăr decât era de fapt. Avea să-şi ia micul dejun sau să meargă pe jos pentru a pune la poştă o scrisoare către mama, şi va cădea în genunchi, corpul i se va prăbuşi mădular după mădular, inima îi va bate tot mai încet, mai încet, mai încet. Sângele nu-i va mai curge spre creier. Bătaia unei inimi – a inimii lui – va conteni.

Avea un vis în care era îngropat într-un sicriu lăcuit în roşu, înconjurat de o mulţime îndoliată cu pălării, care cântă şi ţine în mâini fotografii cu el. În vis, e trecut de la o persoană la alta ca o torţă. În nemişcarea absolută a morţii, simte cum călătoreşte, plimbat de braţele străinilor. Când mulţimea în doliu ajunge la un pod, cioclii iau sicriul şi o rup

la fugă. Mulţimea nu poate trece podul, dar priveşte cum el se îndepărtează de ei plutind. E purtat mai departe către o moarte îndepărtată, ceţoasă. Un loc nedesluşit. Un sfârşit.

Se trezeşte. E transpirat. Îi e frig. Hindus fiind, nu va fi îngropat într-un sicriu. Într-o bună zi, focul îi va ajunge trupul; un bărbat din familia lui va îndrepta făclia spre rugul funerar. Şi apoi cenuşa lui va întâlni marea. Dar, tânăr fiind, nu se poate lepăda de trupul acesta. Îi susţine spiritul și în acelaşi timp îl leagă de pământ.

Murali: el a fost primul din familia lui care a venit în Statele Unite. Medicii srilankezi erau foarte respectaţi în comunitatea medicală de aici, fie şi doar pentru că erau asiatici. Îşi asigurase un post la un spital din New England, unde urma să fie rezident și să își încheie pregătirea. Dar nu a fost aşa de simplu să părăsească Jaffna, unde crescuse. „Nu e un copil sănătos, îi ziceau rudele mamei lui, văduva. Cum poţi să îl trimiţi de acasă?" Mama lui, Tharshi, simțindu-se vinovată și crezând că nu ar trebui să îl lase să plece, îl rugase să rămână. Tânărul medic, ultimul pe terenul de crichet şi primul rămas fără suflu, nu insistase niciodată până atunci să-și dorească un lucru. Dar deodată, ca o avalanşă, fu de neoprit. Pleca. Pleca. Familia lui, asemenea inimii, murmura dezaprobatoare. El își lăsă familia în urmă. Inima lui dezaprobatoare, se duse cu el.

Mama lui îi umplu geamantanul cu frunze de ceai, care se desfăcură din învelitoare în timpul zborului. Când trecu prin vamă, agentul deschise valiza şi îl întrebă ce era acolo.

— Ceai – doar ceai împrăştiat, domnule, nimic altceva, spuse Murali.

Dar tânărul vedea că agentul nu îl crezuse. Simţi cum el însuşi începea să transpire și cum inima începea să îi răpăie nervos. Agentul ceru să i se aducă un câine, iar câinele veni, mirosi geamantanul şi lătră. Murali îşi scoase batista din buzunarul de la jachetă, știind că oamenii se uitau la el, un

bărbat oacheş cu frunze în geamantan. Nici măcar nu îl duseseră într-o încăpere izolată. Jenant. Agentul îşi chemă şeful, care veni şi se uită din nou la paşaportul lui Murali.

— Medic, ai? spuse superiorul încurajator, şi Murali dădu mut din cap. Ce-i asta, domnule doctor? Ţi-a spus că e ceai? Bărbatul ridică o mână de frunze către nările umflate şi inhala. Nătărăule, ai fi putut să miroşi şi tu – e chiar ceai. Un ceai excelent, de fapt. Probabil ceai de Ceylon. Lasă-l să treacă.

Şi tânărul medic ateriză în America. Păşi afară în frig. Era ianuarie, iar el se afla în New England, deci era frig. Nu ştiuse până atunci ce însemna asta. Privind afară la lumina şi la aerul acestui loc, descoperi zăpada. Frigul muşca până la oase, dar el nu-l lua în seamă, pentru că zăpada era frumoasă. Dar inima lui protestă. „E atât de frig aici”, murmură. „Te rog frumos să taci”, îi zise Murali politicos. Toată viaţa
i se spusese că inima lui era bolnavă. Şi-o văzuse şi el; era obosit de oboseala ei. La urma urmei, ce motiv avea să fie obosită? Pentru a-l reţine? Proaspăt coborât din avion, se duse la un cardiolog.

— Am ceva la inimă, îi spuse medicului.

— Haideţi să vedem, zise specialistul american.

Intră încă o dată într-un aparat Roentgen, cu cămaşa descheiată pentru a expune examinării inima trădătoare, care îi asigurase tânărului medic un martiriu atât de lung. Luminile fulgerară şi ochiul aparatului pătrunse-n pieptul lui. Inima îi pompa, şuiera, palpita. El închise ochii. „E atât de frig aici, murmura inima. Ce cauţi aici?” „Ţine-ţi gura”, îi ordonă tânărul medic trupului său.

Fu scos din aparat.

Cardiologul aşteptă împreună cu el developarea filmului. Între timp vorbiră, ca între colegi, cum sunt toţi medicii între ei.

— Sunteţi rezident?

— Da.

— De unde sunteţi?

— Dintr-o ţară unde e mereu cald, spuse el, tremurând.

Afară încă ningea. Se uitară la film, îl aşezară pe un ecran luminos ca să citească în măruntaiele lui, labirintul de vene, forma arterelor. Radiografia – o întrezărire a eternităţii.

— Inspiraţi, zise cardiologul, apăsând un stetoscop rece pe pieptul slab care adăpostea inima trădătoare.

Puse jos stetoscopul.

— N-aveţi nimic, spuse.

— Mulţumesc, zise tânărul medic, care nu era încă tatăl meu, dar se apropia tot mai mult de asta.

Vani: pe ea, pe mama mea, a întâlnit-o în New York City – care era, ca de obicei, plin ochi de imigranţi – şi inima lui s-a tânguit: bum, bum, bum. Nu era un sunet de boală. Întâlnirea lor a fost una de bun augur, deşi nimeni nu se sinchisise să verifice dispunerea stelelor[5]; tânăra avea douăzeci şi şapte de ani – bătrână pentru o mireasă în devenire? —, dar nu îşi arăta vârsta. Avea o faţă generoasă, îşi spunea el.

Îi plăcură mănunchiul ei lucios de păr brunet, sprâncenele subţiri, bărbia pronunţată, buza inferioară plină. Ea zâmbea cu gura închisă pentru că nu îi plăcea să-şi arate dinţii. El văzu deja în alcătuirea chipului ei cum avea să devină mai slabă, cum oasele aveau să confere feţei îmbătrânite o anumită eleganţă, o gravitate cizelată şi austeră. Îi plăcu precizia de care dădea dovadă chiar şi în cele mai mărunte sarcini, precum aranjarea florilor într-o vază. Reţinerea ei, neputinţa ei de a rosti ceva cu adevărat intim în public. I se păru că ar putea fi plină de secrete şi vru să le cunoască. Ea nu ridica niciodată tonul, dar nu vorbea blând. „Ce mai faci?”

---

[5] La hinduşi, căsătoriile se plănuiesc de regulă după consultarea unui astrolog, (n.red.)

„E un sari frumos." „Ce mai fac copiii?" „Îmi place orezul ăsta." Îi plăcea mâncarea aburindă şi picantă, cum îi plăcea şi lui. Îşi făcea singură hainele, stând trează până târziu în noapte, cu piciorul pe pedala unei maşini de cusut Sânger care îi aparţinuse mamei ei şi traversase oceanul odată cu ea. Nu-şi făcea hainele până în pământ, în ton atât cu moda, cât şi cu figura ei palidă şi subţire, care lui îi amintea de un copac în floare de lângă casa lui din Jaffna. Nu o prinsese niciodată admiţând că greşise; cuvintele ei dădeau târcoale acestei imposibilităţi, dar atât de timid, încât lui îi stârneau afecţiunea. Într-o încăpere plină de srilankezi zgomotoşi, el învăţase să distingă sunetul clar de zurgălăi al brăţărilor ei.

Dintr-odată, nu se mai gândea că-şi va lăsa soţia văduvă sau că se va prăbuşi, asemenea tatălui său. Era ca şi cum un regizor invizibil trăgea sforile pentru a-i aduce laolaltă. Dacă Murali a fost cel care s-a nimerit să-i fie prezentat lui Vani sau viceversa, nimeni altcineva nu îşi aminteşte cu adevărat. Iar ei nu vor recunoaşte niciodată care din ei a fost răspunzător. Şi totuşi, totul s-a petrecut atât de simplu: un prieten de-al lui a băgat de seamă că locuiau aproape unul de celălalt. Oare Murali n-ar fi putut să o conducă acasă cu maşina? Da, da, două capete se mişcară afirmativ. Plecară de la petrecere prea repede pentru a-şi lua rămas-bun de la toţi. Când uşa se închise după ei, locul unde stătuseră se umplu de râsul prietenilor.

El o conduse acasă. Ea stătea în gazdă la o familie în Brooklyn. În timpul călătoriei cu maşina, rămaseră tăcuţi. Era o linişte ciudată şi tihnită pentru doi oameni care aşteptaseră atât de mult să fie singuri. Uruitul motorului se auzea tare pentru că maşina era veche. După ce cotiră, el trase pe dreapta şi opri motorul, iar liniştea care se lăsă fu la fel de zgomotoasă cum fusese motorul. El o conduse la uşă, şi ea îi mulţumi. Nu îl invită înăuntru la o ceaşcă de cafea; nu era casa ei. Dar nu era în drumul lui, şi amândoi o ştiau. Ea

uită că nu îi plăceau dinţii ei şi îi scoase la iveală. De data asta, zâmbetul îi fu spontan. ÎI urmări cum se îndepărta cu maşina, făcându-i cu mâna de la fereastră. E un gest pe care cei din familia Aravindran îl fac întotdeauna când își iau rămas-bun.

Srilankezii mai în vârstă din New York City erau nerăbdători să joace rolul de părinţi pentru tânărul cuplu. Ea era exact aşa cum se cuvine: inteligentă, politicoasă, bună bucătăreasă şi foarte drăguţă. Avea o slujbă şi, mai important decât orice, avea farmec, care nu se poate învăţa. Murali, bineînţeles, era băiatul lor drag și orfan; medicul burlac favorit pe care îl primeau în casele și la pieptul lor şi îl copleşeau cu grija şi cu mâncarea lor. „Prietenii pot aranja o căsătorie la fel de uşor ca părinţii", își spuneau între ei, încântaţi. Fură puse la cale diverse ocazii; până şi camerele păreau să conspire pentru a-i face pe cei doi să ajungă unul lângă celălalt. Şi apoi, într-o zi, unul dintre cei mai în vârstă le sugeră ceva. Şi cei doi începură să vorbească despre asta. Unul cu celălalt. Pe faţă.

Ceea ce era un *faux pas*[6]. Dar nici unuia din ei nu-i păsă.

Peste oceane, familiile răbufniră. Cum era de aşteptat, neînţelegerea din familia lui se stinse repede. Dar familia ei aproape că nu își dădu consimţământul: temându-se de nepotrivire, se puseră în discuţie intenţiile lui, faptul că nu respecta anumite formalităţi, strămoşii, obiceiurile și caracterul lui. El află ce spuseseră şi se întoarse spre ea cu ochi întrebători.

— Poate că ei nu ştiu lucrurile astea despre tine, dar eu le ştiu, zise ea.

— Eşti sigură? o întrebă el. Nerostit: „s-ar putea ca ei să nu

[6] Greşeală (în fr., în orig.)

te ierte pentru asta”.

— Absolut, răspunse ea.

Peste ţări şi mări, fratele lui Vani, Kumaran[7], se năpusti în casa fratelui lui Murali, zbierând din toţi rărunchii: *„Cine* e medicul ăsta care vrea să se căsătorească cu *sora* mea? *Cine* e medicul ăsta care e îndrăgostit *de sora mea?”*

„Ce îndrăzneală din partea lui Murali”, gândiră ei. Îndrăgostit? Acesta nu era un cuvânt pe care erau obişnuiţi să-l spună.

Nunta: a fost ieftină. Apropiindu-se tot mai mult de momentul când avea să devină tatăl meu, Murali construi singur altarul tradiţional de nuntă; închirie o sală în zonă; îi instrui pe srilankezii mai în vârstă să ajute cu mâncarea şi organizarea. Fără rudele care erau împrăştiate prin toată lumea, cu prietenii strânşi aproape, în New York City, căsătoria fu aranjată.

Există o fotografie cu Vani arătând foarte tânără, ruşinoasă şi cuviincioasă în sariul ei roşu nupţial, în timp ce el propune un toast, acoperindu-şi fericirea cu voalul, zâmbind timid, ca nimeni să nu îl poată vedea prea clar. „Nu m-am gândit niciodată că am să mă mărit aici”, îi spuse inima ei inimii lui. „Nu m-am gândit niciodată că te-aş putea găsi aici.”

Nimeni nu auzi, cum se şi cuvine. În afară de:

— Bum, bum, bum, răspunse inima medicului, încântată de succesul ei.

Nu aceasta e povestea care ni se relatează la început. Ei spun că totul a fost făcut conform tradiţiei, cu o bună-cuviinţă ireproşabilă. Iar familia ei pretinde că l-a iubit dintotdeauna. Dar, uitaţi-vă mai bine: fratele lui Vani,

---

[7] De regulă, fratele mai mare al miresei e cel care are grijă de sora lui şi o mărită, (n.red.)

Kumaran, se năpusteşte pe uşă, zbierând din toţi rărunchii. Dar, indiferent ce i-a spus sau nu i-a spus Murali, pentru Vani, conflictul a început cu fratele ei Kumaran, cel care îi era cel mai apropiat şi acela care i-a trimis tatei o scrisoare, spunându-i să nu se însoare cu ea. Cel care a apărut ani mai târziu, aducându-i fiicei lui Vani un război şi o ţară de care mama ei o protejase.

Există căsătorie potrivită; există căsătorie nepotrivită.

Chiar şi acum, părinţii mei se iubesc încă atât de mult, încât nu ar recunoaşte asta niciodată. Dar, indiferent ce versiune a poveştii cunoaştem sau cât de încet am şopti-o, Vani şi Murali s-au căsătorit şi au devenit, în cele din urmă, părinţii mei. V-am povestit despre locul acela şi despre cum au plecat ei de acolo, dar de unde ştiu şi eu toate astea? Eu nu sunt sfârşitul poveştii părinţilor mei, dar sunt motivul povestirii ei.

Eu sunt Yalini, fiica lor. În iulie 1983, m-am născut în acelaşi New England care îi primise cu braţele deschise pe părinţii mei, Vani şi Murali, cu mult timp în urmă. Mă aşteptaseră îndelung. Am venit pe lume ţipând, aşa cum trebuie să facă toţi copiii. Atunci când m-am născut, Murali a ţinut-o pe Vani de umeri. M-am născut cu icter. Părul meu era lucios ca al lui Vani şi ondulat ca al lui Murali. Asistentele, adunate în jurul mamei mele asudate, îşi spuneau una alteia că nu mai văzuseră niciodată un bebeluş cu atâta păr. Am venit pe lume într-un loc care aştepta cu nerăbdare sosirea mea. Părinţii, care nu ştiau dacă să se aştepte la o fiică sau la un fiu, pregătiseră deja o cameră pentru mine. După ce i s-a rupt apa lui Vani, Murali a dus-o la spital şi a anunţat că zugrăvise deja camera copilului în roz. Acum asistenta îi spuse că nu era nevoie să o refacă.

— E fată, îi spuse asistenta lui Murali, în sfârşit tatăl meu.

Am fost înfăşată în pleduri şi aşezată în braţele lui. M-am

agăţat imediat de inima lui cu ambii pumnişori.

M-am născut în primele ore ale dimineţii, într-o zi de la sfârşitul lui iulie. Şi, în timp ce eu intram în lumea cea nouă, lumea veche a părinţilor mei era pe punctul de a fi distrusă.

Iulie Negru: acum, după mai mult de două decenii, cred că aproape fiecare tamil srilankez ştie ce înseamnă asta. Eu mă năşteam, iar de cealaltă parte a lumii, tamilii mureau, trădaţi de propria ţară, care n-a făcut nimic ca să îi salveze.

Murali se afla într-o cameră de spital alături de mine şi de Vani, când un medic mai tânăr veni să îl ia.

— Domnule, s-a întâmplat… ceva. Cred că v-ar interesa să vedeţi.

Murali vru să dea drumul la televizor în camera în care stăteam noi, dar celălalt medic se uită la Vani şi clătină subtil din cap, oprindu-l.

— Mai bine veniţi cu mine, spuse.

Murali, simţind panica celuilalt, ne lăsă acolo şi îl urmă de-a lungul unui coridor lung şi albastru până într-o sală mare de aşteptare unde televizorul era deja pornit. Colegii lui stăteau în jurul aparatului, îl aşteptaseră pe proaspătul tată să apară, să îl felicite, să întrebe de greutatea şi numele bebeluşului. Acum urările de bine le muriseră pe buzele. Niciun scuturat de mână, nicio întrebare despre copil. Acum îl priveau pe tatăl meu uitându-se la ştiri.

Şi acolo, pe ecran, tata văzu cum ardeau toate lucrurile în care crezuse odată. De cealaltă parte a globului, în ţara pe care o iubise prima şi cel mai mult, oamenii erau omorâţi pentru că erau tamili. Ştirile arătau revolte antitamile pe străzile din Colombo, capitala Sri Lankăi, unde membri ai majorităţii singhaleze se ridicau împotriva a mii de conaţionali tamili. Ştirile arătau civili tamili bătuţi, prădaţi şi ucişi, averile lor confiscate sau distruse. Iar guvernul srilankez nu făcuse nimic ca să îi apere. Tata îşi dădu seama

că își construise viața pe baza unor legi care nu erau decât un castel din cărți de joc.

Stând acolo, Murali se gândi la colegii lui de clasă, la prietenii lui, la foștii lui vecini din sat, dintre care câțiva trăiau cu siguranță în Colombo. Mai târziu avea să audă relatări despre grupuri care opreau vehicule pe străzi, căutând tamili. Avea să audă că cei pe care îi descopereau erau înjunghiați sau arși. Mai târziu avea să înțeleagă că autoritățile guvernamentale înmânaseră răsculaților înfuriați liste de votanți care arătau etnia, astfel încât aceștia să poată merge din ușă-n ușă vânându-și vecinii, colegii de serviciu și de școală tamili. Avea să citească despre incapacitatea guvernului de a declara și apoi de a impune starea de asediu. Mai târziu, oamenii aveau să dezbată emigrația, cererile de azil, pagubele materiale și numărul victimelor. Mai târziu, Murali avea să jelească, aflând care dintre prietenii săi fuseseră atacați.

Iar mai târziu, grupările separatiste tamile aveau să se ridice, mai puternice, din cenușa acelor revolte – cu rândurile îngroșate de tinerii ale căror rude fuseseră rănite în 1983 și mai înainte. Acești tineri nu aveau să găsească niciun motiv să creadă în Sri Lanka, așa că aveau să devină militanți. Rebeli care aveau să lupte în deceniile următoare pentru un stat separat al tamililor srilankezi. Dintre acestea, o grupare avea să se distingă drept cea mai puternică: Tigrii pentru Eliberarea Eelamului[8] Tamil. Ei aveau să se arunce în aer ca să îi ia pe alții cu ei, țintind simboluri și reprezentanți ai statului; aveau să atace civili și să înghită capsule cu cianură ca să evite închisoarea. Aveau să ucidă alți tamili care nu erau de acord cu ei – alți rebeli, politicieni, ba chiar civili. Aveau să lupte împotriva unui guvern care își

---

[8] Eelam este patria ideală a tamililor srilankezi, formată din provinciile din nordul şi estul insulei, (n.red.)

bombarda, își înfometa și își tortura propriii cetățeni. Aveau să își renege familiile și să includă femei și copii în rândurile lor.

Aveau să fie numiți teroriști[9]. Aveau să între într-o lume în care nimeni nu avea dreptate.

Murali nu știa încă de nimic din toate astea. Dar, stând acolo, în acel moment, știu că părăsise Sri Lanka în mod total și absolut. Nu avea să se retragă acolo la pensie, sau să îmbătrânească acolo, sau să moară acolo. Avea să se întoarcă, poate după mult timp, pentru o vizită de o lună sau cel mult două. Dar nu avea să mai poată trăi acolo. Și până în acel moment nu crezuse niciodată asta cu adevărat.

Acum era tată. Murali se uită în jur, la medicii care lucrau cu el, și își dădu seama cât era de singur în această încăpere plină de prieteni. Fețele lor erau pline de compasiune, dar ei nu înțelegeau cine era el. Nu aveau să înțeleagă niciodată.

Părinții m-au numit Yalini[10], după acea parte a patriei lor pe care o iubeau cel mai mult. E un nume tamil, cu o patrie tamilă: un nume care înseamnă, în parte, Jaffna, Sri Lanka, locul din care au venit ei. În Sri Lanka, copiii nu își părăsesc părinții și nu încearcă să se deosebească de ei. Ei intră în rolul părinților lor cu ușurință și grație, preluându-și responsabilitățile fără să protesteze. Chiar și cei care au devenit rebeli au moștenit aspirațiile părinților lor din zilele de după independență[11] și de dinainte de 1983.

Dar eu am crescut și m-am îndepărtat de casa părintească. Am crescut și am plecat la o universitate aflată foarte departe. La școală, învățătura îmi consuma toată energia,

---

[9] Tigrii Tamili sunt o organizație separatistă fondată în 1975, care a folosit încă de la început metode violente de luptă, atacuri, asasinate etc. (n.red.)

[10] Yalini înseamnă, în vechea limbă tamilă, „cântecul Eelamului". (n.red.)

[11] Sri Lanka și-a obținut independența de Marea Britanie în 1948. (n.red.)

pentru că asta voiam. M-am cufundat în ea. Îi sunam rar pe părinţii mei, în cele câteva momente libere dintre teme şi cursuri, sau cursuri şi masă, sau mers la culcare şi adormit. Am crescut, am mers la şcoală, și m-am îndepărtat de părinţii mei. Am părăsit casa lor umbrită de război din ţara noastră paşnică.

Acolo, departe, am devenit ca ei mai mult decât oricând înainte, pentru că, indiferent cât de americancă eram, eram totodată singura srilankeză. Eram singură, așa cum fusese şi mama când călcase pe prima scară rulantă întâlnită în New York. La fel de singură cum fusese tata în interiorul aparatului Roentgen înainte de a o întâlni pe mama.

Totul în locul acesta – atât de îndepărtat de casa pe care părinţii mei o creaseră pentru mine – părea vechi şi neinteresant. Mă educasem intenţionat în așa fel încât să nu mă mai surprindă nimic şi nu am simţit nicio bucurie fiindcă eram pentru prima oară independentă, aşa cum simţiseră părinţii mei. Călătorisem cale lungă, și ochii mei erau obosiţi și nu vedeau nimic nou. Dacă m-aţi fi întâlnit atunci acolo şi m-aţi fi întrebat ce îmi lipsea, nu aş fi putut să vă dau un răspuns.

La universitate, ceilalţi studenţi mă făceau doar să mă simt şi mai însingurată. M-am dus acolo în toamna lui 2001, iar la două săptămâni după ce am plecat de la părinţii mei teroriştii au atacat ţara lor adoptivă, ţara în care mă născusem și pe care o iubeam. Totul în jurul nostru se prăbuşea, într-un loc în care noi crezuserăm că aşa ceva era imposibil. Războiul fusese întotdeauna o realitate pentru mine, și acum, în cele din urmă, mult prea târziu, era şi pentru toţi ceilalţi. Când m-am dus în sfârşit la aeroport ca să merg din nou acasă în prima vacanţă, feţele agenţilor de securitate m-au făcut să mă gândesc la tata şi la frunzele lui de ceai împrăştiate prin geamantan, la povestea pe care mi-o

spusese despre câinele care lătrase la el cu atâţia ani în urmă. Privirile lor erau aţintite asupra mea – sau aşa mi s-a părut mie. M-am gândit la tata, un bărbat foarte tânăr şi inocent, şi am simţit o bucurie rece, ciudată, pentru faptul că eram femeie, de parcă asta îmi oferea siguranţă, deşi de fapt nu-mi făcea decât viaţa mai periculoasă în alte feluri.

Când am coborât din avion, ham prins pe tatăl meu de umeri şi l-am sărutat. Mi se părea mai mic. Eu însămi îmi păream mai mică.

Şcoala nu mă făcuse fericită, dar asta nu avea nimic de-a face cu şcoala în sine, era ceva legat numai de mine. Şi bineînţeles că m-am întors acolo. Poate m-am gândit că, fiind srilankeză, era obligaţia mea să revin la propria nefericire fără să o numesc. Dacă nu ar fi fost disperarea evidentă a lumii din jurul meu, mi-aş fi văzut nefericirea mai devreme.

În săptămânile reci, tulburi de după cele întâmplate, lumea a arătat în acelaşi timp mai periculoasă şi mai primitoare. Vremea părea friguroasă, deşi nu era încă iarnă. Pământul era încă verde, dar devenise mai tare şi mai rece, de parcă s-ar fi pregătit pentru zăpadă. Oameni care înainte nu s-ar fi oprit niciodată să îşi vorbească îşi adresau priviri directe, pline de ceva ce ei credeau că e sinceritate. Eu credeam că era o minciună; ceva temporar. Oamenilor nu le păsa într-atât unul de altul. Eram sigură că oamenii aveau să se întoarcă la vechile obiceiuri, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Studenţii care locuiau cu mine se adunau să discute despre ceea ce se întâmplase, dar eu nu mergeam cu ei, pentru că asta nu ar fi schimbat nimic. Voiam să fiu singură. Voiam să citesc. Mă duceam la bibliotecă şi studiam, chiar şi atunci când profesorii noştri şi-au anulat prelegerile şi cursurile.

La bibliotecă îmi plăcea să citesc la o anumită masă, lungă, de culoare închisă. Tata mă învăţase să preţuiesc bibliotecile.

Făcuse asta repetându-mi povestea cu biblioteca lui din copilărie, Biblioteca Publică din Jaffna, care fusese arsă de bandiţi în 1981, cu doi ani înainte de a mă naşte eu, în timp ce câţiva membri ai cabinetului srilankez priviseră fără să facă nimic. M-am uitat împrejur în biblioteca universitară americană şi am observat semnalizatoarele de incendiu şi extinctoarele. Agenţi de securitate erau plasaţi la fiecare intrare. Biblioteca asta era măcar bine păzită, dacă nu neapărat îndrăgită. În Jaffna, multe manuscrise într-un singur exemplar, de neînlocuit, fuseseră arse. Copil fiind, îmi imaginasem de multe ori, în fiecare bibliotecă în care intram, bărbaţi în uniforme, râzând, cu torţe, benzină, şi arme. Cum cădea fiecare raft, rupându-l pe cel de dedesubt, cum se înnegrea lemnul şi metalul se topea. Cum coperta unei cărţi o îmbrăţişa pe cea de alături, atingând-o nespus de blând, cu un inel de scântei.

Aici nu avea să ardă nimic. De fapt, în zilele acelea, biblioteca era aproape goală. Nimeni altcineva nu se aşeza vreodată la masa aceea, acolo, pentru că scaunele aliniate lângă ea erau incomode. Eu le preferam pentru că mă ţineau trează şi mă concentram mai uşor. În fiecare zi, după micul dejun, înainte de cursuri, mă aşezam la acea masă din bibliotecă. Lumina intra pe o fereastră lungă şi joasă deasupra ei, iar cărţile de pe rafturile din jur zăceau prăfuite, neatinse. Nu venea nimeni acolo: cărţile erau despre istorii care încetaseră să mai intereseze pe cineva. Câteodată, dacă eram foarte obosită, îmi puneam capul jos, pe marginea mesei, ca să mă odihnesc. După câteva minute, muchia tăioasă mă trezea din nou. Dacă m-aţi fi întrebat ce studiam acolo, nu v-aş fi putut spune.

Într-o dimineaţă, îmi pusesem capul jos pe marginea mesei ca să moţăi câteva clipe, când cineva m-a bătut pe umăr. Un băiat înalt, palid, îmi întinse o carte. Părul lui, atât de închis la culoare, încât părea aproape negru, trebuia tuns.

Faţa deschisă, fin conturată, arăta mai tânără decât a mea.

— Am găsit asta ieri în bibliotecă, mi-a spus. Cred că are numele tău în ea. Te cheamă Yalini?

Am clipit înspre el. Era puţin mai înalt decât tata, avea poate unu nouăzeci. Gura hotărâtă, dar generoasă. Am luat obiectul fără să îi ating mâna. Era un jurnal îmbrăcat în piele, de genul celor care se găsesc în librăriile mari. Tata mi-l dăduse la ultima aniversare a zilei mele de naştere. O cureluşă înfăşurată în jurul lui îl ţinea închis. Fără să mă gândesc, am desfăcut şnurul şi am răsfoit paginile. Dar n-am descoperit nimic, fiindcă nu scrisesem niciodată în el. ÎI uitasem în bibliotecă fără să-i observ lipsa, pentru că nu devenise încă important pentru mine, astfel încât să-mi notez lucrurile.

— E gol, a spus el.

— Mulţumesc, am răspuns eu. Nu mi-am dat seama că am uitat ceva aici.

— Nu l-am deschis, mi-a zis el. Te-am văzut ridicându-te fără el.

Se uita la mine, şi am crezut că avea să plece, dar el stătea acolo, în picioare. M-am întors înapoi înspre masă, cu spatele la el. Terminasem de vorbit. Dar el nu pleca. A venit în jurul mesei, pe partea cealaltă, şi s-a aşezat de parcă urma să continuăm conversaţia.

Nu mai întâlnisem niciodată până atunci o persoană care se hotărâse să-mi devină prieten fără să îmi ceară consimţământul.

Ei hotărâse că eram prieteni. În acea perioadă îndelungată şi goală, când toată lumea trata pe toată lumea cu falsă egalitate, asta însemna ceva pentru mine, şi nu am vrut să contrazic generozitatea insistenţei lui. Am fost prieteni timp de trei ani. Apoi, în iarna lui 2004, m-am dus acasă ca să-mi petrec vacanţa cu părinţii.

În ziua de după Crăciun, ieşeam pe uşă cu mama, când am auzit telefonul: sora mamei, Kalyani. Mama s-a întors să ridice receptorul.

— Ah, zise ea. În regulă. Vă sunăm noi.

Şi închise telefonul.

— Ce a spus? am întrebat.

— Ceva despre apă în Sri Lanka, zise mama. Se întâmplă ceva rău. Hai să mergem.

Întotdeauna se întâmpla ceva rău. Mai târziu, m-am gândit ce obosită trebuie să fi fost, cât de sătulă de ultimele ştiri de pe front. Ani de zile se educase să le evite. Sau poate era doar faptul că sora ei, încercând să o cruţe, nu îi spusese îndeajuns de multe ca să o facă să înţeleagă. Niciunul dintre noi nu folosise încă cuvântul „tsunami”. Nimeni nu ştia ce înseamnă.

Am ieşit pe uşă, în soarele de iarnă.

Până când maşina noastră dăduse după primul colţ, rudele mele din Australia le sunaseră pe rudele mele din Germania, care le sunaseră pe rudele mele din Franţa, care le sunaseră pe rudele mele din Anglia şi Canada. Ne-au sunat din nou. Telefonul suna, şi casa era goală. „Uitaţi-vă la ştiri”, am lăsat mesaj pe robot. Pământul se deplasase şi, făcând asta, mişcase oceanul. Apa se rostogolise peste casele srilankeze, peste câmpuri, peste copaci, peste temple, în sate, până la cer.

În zilele care au urmat, când telefonul meu suna, nu răspundeam. Părea că ne întorseserăm, în acea primă toamnă a mea departe de casă, cu trei ani în urmă. Nu voiam să ridic receptorul şi să aud mostre ale unei îngrijorări despre care ştiam că avea să treacă. Prietenul meu suna, şi nu i-am răspuns. A sunat acasă la mine, şi când mama mi-a transmis mesajul, am scuturat din cap: nu. Nu puteam

suporta ideea să aud așa ceva în vocea lui. Urmăream știrile și vedeam cadavrele. Nu știam dacă murise cineva din familia noastră, iar apoi am aflat că o rudă de-a mea se dusese la templu și se înecase acolo, într-un loc plin de apă și zei. Nu o întâlnisem niciodată și nu simțeam niciun drept la vreo mâhnire. Stăteam lipsită de lacrimi, în fața televizorului. Iar știrile vorbeau despre război, despre războiul nostru, de parcă tocmai ar fi reînceput. Dragi americani, aici are loc un război. De parcă nu ar fi fost război și în deceniile dinainte. L-am auzit pe tata spunând cu amărăciune că acum oamenii vor fi în stare măcar să găsească Sri Lanka pe hartă.

Nu am fost niciodată o vorbăreață, și nu voiam să vorbesc cu prietenul meu pentru că el părea prea departe de toate astea. Părea prea departe de tot ce iubeam. Venea dintr-un loc în care oamenii tocmai aflau despre război, și atunci am înțeles că eu crescusem plină de el, fără să îmi dau seama, și că nu știam ce să povestesc, nici măcar părinților mei, care erau încă persoanele pe care le iubeam cel mai mult. Mă născusem norocoasă, în afara războiului și incapabilă să îl uit. Veneam din lumi diferite, eu și prietenul meu, deși crescuserăm amândoi în America, în case care în țara părinților mei ar fi fost considerate bogate. Totuși, exista o diferență. Ar fi fost nevoie de curaj ca să trecem dincolo de ceea ce ne despărțea, iar în acel moment, cu apa în minte, eu nu eram curajoasă. Regretam diferența dintre noi și eram prea obosită ca să trec de ea. Fără să-mi ceară consimțământul, el hotărâse că aveam să fim prieteni; acum, fără să-i cer consimțământul, eu îl părăseam.

L-am părăsit și nu m-am mai gândit la el. M-am gândit la acele trupuri din apă, și, mai departe, la trupurile dinaintea lor.

Am vrut în cele din urmă să devin medic. Tata folosise

medicina ca mijloc de a pleca din Sri Lanka. Eu o voiam pentru a ajunge acolo. Dar asta nu era posibil. M-am dus la tata şi i-am spus: „Vreau să plec”. Iar el s-a uitat la mine şi a zis:

— Vrei să mă omori?

— Nu vreau să mă întorc la şcoală, am spus, nu acum.

Trupurile, în multiplele lor forme, m-au fascinat dintotdeauna – varietatea şi asemănarea lor infinite, maşinăria perfectă a fiecărui membru şi tendon. Dar asta era altceva. Voiam să merg la un spital, să întâlnesc copii care arătau ca mine. Îi îndepărtasem pe prietenii mei americani, crezând că îngrijorarea lor era falsă, dar eu eram la fel de vinovată. Nu ar fi trebuit să aştept să se întâmple asta ca să îmi doresc să fac medicina. Motivele existaseră tot timpul. Ironia sorţii, desigur, era că dezastrul natural făcuse din Sri Lanka, pentru prima dată, un loc relativ sigur. Cel puţin temporar. Chiar şi aşa, nu asta era ceea ce tata voia pentru mine. Ideea era mai mult decât putea el suporta. Nici măcar Dumnezeu în furia lui, credea el, nu putea să fi deschis o asemenea portiţă către pace. Nu era nevoie să îmi spună că el nu credea că pacea asta avea să dureze. Mi-a spus doar:

— Poţi veni să lucrezi cu mine.

Pacienţii tatălui meu erau copii cu cancer, unii dintre ei cu capetele deformate de radiaţii, atât de mici, încât puteam să le cuprind în căuşul unei mâini. Dar am intrat în spital cu mintea încă plină de război, şi nu i-am văzut cu adevărat. Ştiam ce ar fi zis prietenul meu, deşi nu regretam că nu-i răspunsesem la telefon. El ar fi ştiut, uitându-se la mine, că nu eram cu adevărat acolo. Un an întreg, în mintea mea, am înotat în alte ape, în curentul subteran înăbuşit, din ce în ce mai puternic al unei alte furtuni. Nici chiar pe planeta aceea mică a copiilor muribunzi nu am simţit nimic altceva decât efortul de a-mi ţine capul deasupra apei.

Deşi cândva crezusem altfel, am spus altceva, mama nu purta nicio vină pentru asta. Mama mea, Vani, avea un farmec înnăscut, dar eu a trebuit să îl învăţ, aşa că l-am învăţat de la ea. Mama nu arată teamă, pentru că mai târziu se va pune la socoteală; nu-şi trădează supărarea, ştiind că s-ar putea întoarce împotriva ei mai târziu; pune nevoile tale înaintea alor ei, fără să te lase vreodată să ştii că a făcut-o, pentru că mama ei a procedat aşa, şi mama mamei ei înainte, şi la fel, mama mamei ei. Îmi doream acea mască pentru mine, pentru că mi-am dat seama pentru prima dată cât de neprotejată mă simţeam în lume. Deşi tata fusese cândva surprins de ceea ce el considera transparenţa chipului ei, natura lui pură, clară, pentru mine, caracteristica lui remarcabilă este abilitatea de a nu trăda nimic.

Aşadar, vocea ei nu exprima nimic atunci când m-a sunat, în august 2005. Era săptămâna dinaintea reînceperii şcolii şi eu părăsisem în cele din urmă spitalul tatei şi mă întorsesem în campus ca să îmi termin studiile, aşa cum îi promisesem că voi face. Stăteam în cameră, înconjurată de valize, cutii şi cărţi. Telefonul, acoperit de praf, a sunat, iar eu am întins mâna să ridic receptorul.

— Cumpără-ţi un bilet de avion, mi-a spus mama, şi vino să te întâlneşti cu noi în Toronto.

Ea nu cere niciodată nimic, dar din cine ştie ce motiv, nu am fost surprinsă de ceea ce-mi spunea, şi nici de acceptul meu de a călători pe linia telefonică, printr-un fir, peste lungul drum care ne despărţeau. Ea îşi controlează expresia chipului, dar a crede că nu simte nimic ar fi o greşeală. Asta nu era o lecţie pe care să-mi fi dat-o ea. Învăţasem singură să nu simt nimic.

Cândva, puteai fi oricine şi nimeni la aeroport. Părinţii mei au intrat în ţara aceasta prin aeroporturi. Cine are nevoie de romantismul vapoarelor? E nimic în comparaţie cu elicele,

cu aripile, cu lunga şi seducătoarea fâşie de asfalt de sub tine. Când atinge pământul, avionul intră pe un tărâm nou, lipsit de graniţe. În terminalele aeroporturilor din marile oraşe ale lumii ducem cu noi paşapoarte, dar nu ţări. Ne mişcăm liberi unul pe lângă celălalt. Nu plătim taxe nimănui. Sosim; plecăm. Culegem rămăşiţele vieţilor noastre de pe benzile transportoare pentru bagaje. Anticipăm bucurie şi durere, veniri şi plecări. Asta e adevărat chiar şi acum, când ţările au început să îşi protejeze graniţele cu mai mare grijă, de teama duşmanilor şi a bombelor, de teama oamenilor care arată ca tata, fratele, unchiul şi verii mei. Oamenii trăiesc mai intens în aeroporturi.

Mama mă rugase să ne întâlnim într-un aeroport. Îmi spusese ce bilet să cumpăr, la ce oră să sosesc, ce haine să împachetez. Stăteam lângă banda pentru bagaje, în sala mare şi cenuşie a sosirilor, şi aşteptam unde îmi spusese ea să aştept. Stăteam întâi pe un picior, apoi pe celălalt, ridicându-l cu grijă pe fiecare şi punându-l jos alternativ, de-abia controlându-mi nerăbdarea. Îmi plăcea să călătoresc fără multe bagaje şi nu aveam nicio geantă de aşteptat. Banda circulară se învârtea la dreapta mea, iar apoi o fată apăru în câmpul meu vizual la stânga.

Era surprinzătoare şi încântătoare, pentru că semăna cu mine şi totodată nu semăna. Era mai înaltă şi părea mai albă – cu asta vreau să spun că pielea ei părea mai deschisă decât a mea, în lumina stridentă a acelui spaţiu. Era cam de vârsta mea. Trăsăturile ei netede, regulate semănau cu ale mamei mele – sprâncenele rare, buza inferioară plină, bărbia ascuţită. Închisese gura ca să nu zâmbească, fară să arate întocmai nefericită. Tata se uitase odată la mama şi văzuse faţa pe care avea să o aibă mai târziu. Faţa acestei fete era la fel cu a mamei, dar fără nicio faţă mai târzie în interiorul ei. De parcă nu ar fi crezut că avea să existe un chip „mai târziu”.

Janani: era verişoara mea, deşi eu încă nu ştiam asta. Semăna cu mama mea şi cu tatăl ei, deşi nici asta nu ştiam încă. Am văzut-o înainte de a-l vedea pe tatăl ei, pentru că el era într-un scaun cu rotile, şi, deşi era încă înalt, din poziţia lui şezândă, ochii săi nu erau la nivelul alor mei. El m-a văzut înainte ca eu să îl văd şi m-a recunoscut. Mai târziu mi-a spus că din acel prim moment îi păruse deja rău pentru ceea ce făcuse cu decenii în urmă. Văzându-mă, înţelesese pentru prima dată că tot ceea ce făcuse ar fi putut să însemne inexistenţa mea acolo.

Janani intră în câmpul meu vizual împingând scaunul cu rotile. Deşi eu nu îl vedeam încă, el mă văzu şi începu să înţeleagă ceva: că avea să simtă nevoia să îmi dea o explicaţie.

Am ales să aflu această poveste, cu toate laturile şi minunile ei. Dar, mai întâi cineva a venit la mine şi s-a oferit să mi-o spună.

Când l-am văzut, gura mi s-a deschis uşor, brusc şi surprinderea mi s-a rostogolit în sfârşit afară, chiar dacă în tăcere. Puţin rezervată. La urma urmei, sunt şi fiica mamei mele.

El a murmurat ceva în sus înspre Janani, iar ea a oprit scaunul cu rotile poate la cinci paşi distanţă. S-a întors spre mine, urmând direcţia degetului său subţire şi palid, ca să îmi întâlnească privirea.

— Tu trebuie să fii Yalini, mi-a zis ea în tamilă.

Eu nu vorbesc tamila, dar o înţeleg, şi am înţeles ce mi-a spus. Totuşi, nu am apucat să vorbesc, pentru că el a făcut ceva încă şi mai uimitor: s-a ridicat din scaunul cu rotile şi a păşit înainte. Am scos un sunet, ca pentru a-l opri, dar era prea târziu. El a parcurs cei cinci paşi dintre noi foarte încet, iar eu nu înţelegeam de ce Janani nu intervine. Umerii lui

erau laţi, dar tremurau. Părea gata să cadă în orice moment, însă în cele din urmă s-a oprit în faţa mea, mai înalt decât mine, mai înalt decât tatăl meu. Spre deosebire de ea, el îşi păstrase o rezervă de putere. Adunase câte puţin în tot acest timp, în tot timpul cât fusese plecat. O păstrase pentru mine, deşi de-abia acum îşi dăduse seama de asta.

Kumaran: unchiul meu. Terminase de dat buzna în casele oamenilor şi de scris scrisori. Terminase cu războiul, deşi eu încă nu ştiam asta. Era el, bineînţeles. Asta ştiam, deşi fusese plecat aşa de mult timp, încât nu ne întâlniserăm niciodată.

Era foarte înalt şi pielea palidă a capului îi strălucea printre şuviţele prea subţiri ale părului; nu era părul rărit al unei persoane în vârstă, ci al uneia bolnave. Arăta mort de oboseală, cu vene albastre sub ochii afundaţi în orbite, dar şi el avea o faţă cu trăsături fine, o privire caracteristică familiei mamei. Tremura puţin, stând acolo în picioare, iar eu am întins automat mâna să îl sprijin. Încheietura mâinii îi era ca un os uscat, iar pielea, ca pergamentul. Ochii lui, plini de răceala munţilor, începeau să se încălzească. Gura începuse să facă o crustă acolo unde buzele i se crăpaseră în aerul uscat din avion. Stătea cât de drept putea, deşi nu putea sta prea drept, dar am înţeles spre ce poziţie năzuia, o postură pe care mai târziu aveam să o descriu nu drept militantă, ci militară. În ciuda efortului, se apleca uşor, într-o rână, de parcă o parte din el fusese rănită şi nu se vindecase cum se cuvenea. Aşa era, dar nici asta nu am aflat decât mai târziu. Fruntea îi strălucea umedă de la efortul de a sta în picioare. Am văzut asta, şi în cele din urmă am înţeles unde trebuie să se fi aflat în toţi aceşti ani şi de ce nu îl întâlnisem niciodată. Într-o secundă, fiinţa mi s-a umplut de trecut şi mi-am dat seama că ştiusem dintotdeauna unde se aflase. Ştiusem dintotdeauna că era un Tigru Tamil, deşi nimeni nu mi-o spusese vreodată. Şi nimeni nu îmi spusese de ce era

acum aici, dar eu ştiam oricum: era aici ca să moară. Nu într-o luptă sau pentru o cauză, ci dintr-un moft al naturii. Pentru că era timpul.

Fiica lui adusese scaunul cu rotile în spatele lui fără niciun zgomot și, fără să se uite, fără să întindă mâna ca să se asigure că era acolo, el se lăsă jos în el. Eu am rămas acolo, în picioare, cu mâna încă pe încheietura lui, nesigură. Şi apoi apărură și părinții mei. Nu i-am văzut venind. Mai târziu, după ce am aflat ce se întâmplase între ei toţi, după ce am aflat că trupul lui era mâncat de cancer, m-am întors la acea imagine din mintea mea: mama şi, în spatele ei, tata. Am încercat să îmi aduc aminte de forma gurii tatei. Îndepărtase oare orice urmă de furie din ea? Oare mama, cu ochiul ei atent, liniştit, îl văzuse făcând asta? Sau era prea târziu pentru furie? Ţi se iartă totul dacă eşti pe moarte?

Îmi amintesc, într-adevăr, că tata mi se păruse foarte întunecat la culoare, de parcă îl vedeam cu ochii altcuiva. Împingea un cărucior de bagaje gol. Mama, care deja i-o luase înainte, se aplecă să își îmbrățișeze fratele – recunoscând, prin lacrimile ei, atât dorința lui de a se ridica, cât și neputința de a o mai face vreodată. Plânse fără să se ascundă, şi aproape că am făcut-o şi eu, de teamă, mai degrabă decât de tristeţe adevărată. Empatia creştea în mine ca o creatură străină. Nu o mai văzusem niciodată pe mama plângând. Mai târziu, tata mi-a spus că, înainte de a mă naşte eu, o dusese pe mama în Anglia, să își vadă mama, după ce fuseseră separate ani de zile. Când el deschisese uşa acelei case, povestea el, mama plânsese atât de tare, de parcă își amintea totul pentru prima dată.

Acum, ca și atunci, el nu ştia ce să facă la vederea lacrimilor ei. Se uita la cărucior şi la Janani.

— N-am adus nimic, rostise ea.

— Nimic, zisese tata. Apoi, din nou, de parcă nu-i venea să creadă: Nimic?

— Nimic, răspunsese ea.

Chiar şi scaunul cu rotile, de care unchiul avea nevoie, dar pe care nu îl voia, aparţinea altcuiva. L-am lăsat la aeroport şi am ieşit încet de acolo, înspre o viaţă nouă.

Kumaran: a venit la noi fară să aducă nimic, într-adevăr, în afară de anumite condiţii subînţelese. Fusese unul dintre Tigri cândva, şi ei îl lăsaseră să plece, deşi erau renumiţi pentru faptul că nu lăsau pe nimeni niciodată să plece. Îşi petrecuse toată viaţa ca rebel, dar acum era pe moarte, şi avea o fiică. Tigrii îi spuseseră odată: „alătură-te nouă, şi noi vom fi familia ta. Părăseşte *ur,* locul tău de origine, ca să poţi lupta pentru el”. Ei au fost familia lui, şi apoi nu au mai fost. L-au lăsat să plece, punându-l să promită nu doar loialitatea lui, ci şi pe a noastră. I-au dat drumul numai trupeşte. El nu le-a spus asta părinţilor mei. Dar tata mi-a spus-o mie. Cred că voia să se asigure că am înţeles ce îi costa prezenţa unchiului meu.

Tata credea că merita să plătească preţul acela, pentru cât de mult o iubea pe mama şi pentru cât de mult îl iubea mama pe fratele ei. Mama nu vorbise niciodată cu adevărat despre el. Nu-i văzusem niciodată nici măcar vreo poză. În casa părinţilor în, singurele poze cu copii erau poze de-ale mele. În revoltele din 1.83, focul din casa din Colombo a surorii ei distrusese pozele timpurii cu mama şi familia ei; cele care rămăseseră o arătau pe ea la New York, purtând rochiile pe care şi le făcuse la maşina de cusut Sânger. Pozele cu tata copil nu existaseră niciodată.

Dar eu trebuie să fi ştiut oricum despre unchiul meu. Copil fiind, îmi plăcea să ascult pe la uşi. Şi, deşi mama nu vorbise niciodată despre el, tata o făcuse, fie şi doar pentru a-mi spune că mama avea un frate care dispăruse.

Aveam poate doisprezece ani. Stăteam în pragul biroului tatei.

— Fii atentă cu mama azi, mi-a zis el.

— Ce? De ce?

— Nu pune întrebări, a spus el şi apoi a oftat. E ziua fratelui ei.

— A fratelui ei?

— Unchiul tău, Kumaran, a adăugat tata. A dispărut cu mult timp în urmă. Acolo.

Făcu un semn vag cu mâna, de parcă nu ar fi ştiut la ce direcţie se referea. Ştiam amândoi la ce direcţie se referea.

— A murit? l-am întrebat eu, nu încă destul de mare ca să nu pun întrebarea.

— Nu, mi-a răspuns tata.

Eram destul de mare ca să nu întreb unde era. Unde altundeva putea fi? Dacă mama intra în cameră şi mă vedea uitându-mă la ştiri, pleca de-acolo. Ştiam despre război şi puteam ghici ce le răpise părinţilor mei. Dar nu mă gândisem niciodată că ar fi putut să-mi răpească ceva mie.

Într-o maşină care se îndepărta de aeroport apropiindu-se de Toronto, am devenit în sfârşit destul de mare ca să nu pun întrebări. Dacă aş fi fost mai mică, aş fi întrebat probabil: „încotro mergem?" Dacă eşti unul dintre ei, „cum ai ajuns aici? Cum de ai o fiică?" Tigrii sunt renumiţi pentru disciplina lor – pentru devotamentul lor dedicat unei singure cauze: patria tamilă. Tigrii nu au familii.

Ba au. Au. Trăiesc, se căsătoresc, concep copii şi mor. Faptul că spun că nu au nu poate anula realitatea. Nici purtatul armelor n-o poate şterge.

Kumaran: cu el, şi noi eram acum prinşi în cursă. Nu îl puteam duce în Statele Unite. Ar fi fost arestat ca imigrant ilegal, şi, desigur, şi pentru fosta lui asociere cu Tigrii, pe care unele naţiuni, inclusiv a mea, îi numesc terorişti. Dar

Toronto e altfel[12]. El venise în Canada trecând prin Londra cu acte falsificate, şi acum, că era aici, ştiam că nu avea să fie trimis înapoi. Braţele Canadei au fost întotdeauna mai deschise. După cele întâmplate în 1983, mulţi tamili srilankezi veniseră încoace căutând azil şi refugiu. Acum, în 2005, autorităţile canadiene de la Biroul de imigraţii îl opriseră. Prins. Pentru altcineva ar fi fost sfârşitul. Dar, la cererea lor, el prezentase cartea de identitate naţională srilankeză cu numele lui adevărat. Spusese: „Tigru". Îmi imaginez cum vestea despre trecutul lui se întipărise pe feţele lor, semănând cu ceva care nu era chiar panică. „Ştim că omul acesta a făcut lucruri care ar face-o pe mama lui să jelească." Dar mama lui terminase de jelit.

Avea de asemenea o scrisoare semnată de un medic srilankez, care promitea un sfârşit sigur pentru şederea lui. „Omul acesta e pe moarte." Cancer la creier. El spusese „refugiat", spusese „Tigru", și ei văzuseră cât de bolnav era. Prea bolnav pentru a fi trimis înapoi. C tata garantase pentru asta. Ei spuseseră: „Da. Poți muri aici". Tata își predase pașaportul și semnase un act prin care își lua responsabilitatea pentru unchiul Kumaran. Pe atunci nu ştiam ce însemna asta. ÎI iubesc pe tata, pentru că, la urma urmei, el a fost medicul tuturor. Al tuturor celor pe care îi putea ajuta.

Toronto: ani de zile, refugiaţi tamili din ţara părinţilor mei îşi croiseră drum încoace, bâjbâind spre grădina înfloritoare a Micii lor Jaffna[13], un spaţiu care, deşi nu e patria lor, are

---

[12] Toronto este, probabil, cea mai mare comunitate de tamili srilankezi din lume, nu doar din diasporă. Majoritatea celor peste 30 000 de tamili aflați în Canada trăiesc în Toronto şi în suburbiile sale. (n.red.)

[13] Micile Jaffna (Little Jaffna) sunt cartierele de tamili srilankezi răspândite în marile oraşe ale lumii; cunoscute pentru faptul că îşi păstrează cu consecvenţă identitatea etnică şi culturală. (n.red.)

calitatea compensatoare de a fi rânduită în acelaşi fel. Un loc în care un orb de curând strămutat ar putea să între într-un magazin alimentar şi să ştie instinctiv unde va găsi alunele caju, pâinea, fructele de mango. Acest Toronto insista chiar asupra caracterului său tamil într-un fel care era consolator şi în acelaşi timp periculos. De ziua mea, aniversarea lui Iulie Negru, tamilii din Canada se adunau sub cerul liber pentru a-şi slăvi noua patrie, fiindcă îi salvase. Mai târziu, şi Canada avea să spună că Tigrii erau terorişti, dar pe atunci, când unchiul meu a intrat în ţară, nu fuseseră încă interzişi în niciun fel.

Tata a chemat încă un medic tamil, cu care ne-am întâlnit la spitalul St. Anthony. Am fost primiţi fără nicio întrebare, iar unchiul a fost pus pe un pat cu rotile şi dus de lângă noi. Acul legat de o perfuzie era deja vârât în braţul lui, la încheietura mâinii, unde îl ţinusem eu. Voiau să îl rehidrateze pentru că vomitase în avion. Verişoara mea n-a încercat să meargă cu el. Privea impasibilă. Tatăl ei nu se împotrivi nici unuia dintre mijloacele sterile de sedare din jurul lui.

După ce el plecase, mama a întrebat-o dacă mâncase ceva. Nu, nu mâncase. Tata mi-a pus nişte bani în mână să merg la bufetul spitalului. „Du-te şi cumpără ceva de mâncare14, mi-a spus.

Am mers împreună spre lift, eu şi ea. Era prima dată când mergeam undeva împreună. Liftul părea foarte mic, şi nu ne-am vorbit. M-am sprijinit de balustrada de metal din spate, iar ea se uita la mine, sau mai degrabă la reflexia mea din pereţii cu oglinzi. Purta o bluză de în ca acelea pe care le îmbrăca mama câteodată, cu nasturii prea largi şi depărtaţi, cu gulerul croit în stil tradiţional, cu mânecile prea mari

pentru braţele ei slabe, foarte musculoase. Şi ţinuta ei era uşor militară. Cunoşteam poveşti despre Tigri şi copii, despre Tigri şi femeile care o învăţaseră să aibă ţinuta asta. Îşi ţinea mâinile încrucişate în faţă, şi cosiţa subţire împletită îi ajungea aproape până la talie. Fusta ei lungă aproape atingea podeaua. Sandalele păreau noi, dar asta nu conta: era deja toamnă şi trebuia să renunţăm la ele înainte de venirea iernii. Mi-am amintit că mama îmi spusese că nu purtase niciodată un pantof închis înainte de a veni în Statele Unite.

Janani nu mă urmă, ci mai degrabă merse alături de mine de-a lungul unui alt coridor lung, albastru, de spital, aruncându-şi privirea împrejur, *evaluând totul cu grijă.* Nu era *agitată,* dar ochii ei erau atenţi. Deşi nu cunoscusem niciodată întunecimea Spitalului Universitar din Jaffna şi nu mi-aş fi putut imagina zidurile sale ciuruite de gloanţe, m-am gândit că ea nu văzuse probabil niciodată până atunci ceva asemănător cu bufetul spitalului de aici. Nu părea dezorientată sau tulburată. I-am arătat de unde se lua ceai, am luat două farfurii şi le-am umplut cu orez alb răsfiert şi diverse feluri de curry. Spitalul avea mai multe soiuri de curry – probabil datorită tuturor medicilor şi pacienţilor tamili de aici. „Se va simţi ca acasă, mă gândeam – orez şi ceai” Curry închis la culoare, feţe oacheşe.

Am plătit mâncarea şi apoi ne-am aşezat. Am împins o farfurie înspre ea, de-a curmezişul mesei de lemn, care nu era din lemn adevărat. Ea mi-a întins o ceaşcă de ceai, dându-i drumul abia când fu sigură că o ţineam bine. Mai târziu, mi-am dat seama că totul trebuie să i se fi părut foarte neospitalier, foarte necuviincios. Fiind o fată crescută în Jaffna, ea va fi știut că o gazdă nu mănâncă cu oaspetele. Eu nu fusesem învăţată asta. Care din noi era gazda aici? M-am gândit că eu şi m-am simţit necorespunzătoare. Ea era o fată conservatoare, o fată cuviincioasă. Nu chiar aşa de

cuviincioasă precum credeam eu – vânduse parcela de pământ din Jaffna a tatălui ei unui bărbat, altui bărbat și încă altui bărbat în schimbul unui ajutor pentru călătoria tatălui ei. Dar ea nu mi-a împărtășit nimic din toate astea. Nu și-a atribuit niciun merit pentru evadare. Își bea ceaiul și se uita la mine, fără să zâmbească.

— Mama și tatăl tău nu ți-au spus nimic, zise ea. Nu ți-au spus că venim.

De data asta vorbise în engleză, și mi-am dat seama că gura ei era lipsită de antrenament. „I”-urile ei sunau ca „a”-urile și „a”-urile ei se înclinau în sus în „ai”-uri.

— Nu, am spus. Câți ani ai?

Ea se încruntă, încercând să își amintească numărul în engleză. În cele din urmă îl spuse în tamilă. Am dat din cap în semn de înțelegere.

Optsprezece. Era cu patru ani mai mică decât mine. Mai târziu aveam să fac socoteala și să văd cum stătuseră lucrurile: în 1984, anul de după nașterea mea, conducătorul Tigrilor Tamili, care cândva interziseseră căsătoria soldaților lor, se îndrăgostise. Asemenea unui bărbat obișnuit. Și, în câțiva ani, acea dragoste făcuse posibile alte iubiri, și iat-o astăzi pe verișoara mea, stându-mi alături, semănând și nesemănând cu mine.

Am întrebat-o în engleză:

— Unde e mama ta?

— Și mama a fost în mișcare, răspunse ea. A fost ucisă acum câțiva ani într-un bombardament. Spusese totul în tamilă, cu excepția cuvântului „bombardament”. Nu făcuse pauză între prima și a doua propoziție, și asta mă făcu să trec mai ușor peste regretul de a fi pus întrebarea. Totuși, voiam să știu: „Ce fel de bombardament? Ea era cea care bombarda sau cea bombardată?"

Nu am întrebat, deoarece, deși fața nemișcată a lui Janani nu era o poartă închisă, nu sugera nicio invitație. Nu părea

deloc tristă, înclină recipientul cu zahăr pentru a-şi îndulci ceaiul şi turnă prea mult. Amestecă şi bău, de parcă nu ar fi crezut că tot ce e prea mult poate avea urmări neplăcute.

— Te-au lăsat pur şi simplu să vii cu tatăl tău? am întrebat.

Ea se opri din sorbit, şi am observat că se hotărî să vorbească mai rar pentru ca eu să o pot înţelege.

— Am vrut să vin cu tata, spuse ea, într-o tamilă mai domoală, dar, în acelaşi timp, nu voiam să plec. Era patria mea, înţelegi? îmi studie faţa. Nu, tu nu ai fost acolo niciodată, zise. Văd deja că nu ştii nimic despre ea.

— Războiul? Ştiu despre război.

— Abia dacă mă înţelegi, sublinie. Cum ai putea şti despre război? Ai crescut fără să vorbeşti tamila. Războiul e ca tamila pentru tine. Ceva despre care ai afla doar dacă ar trebui, nu pentru că aşa ai vrut tu. Noi am auzit despre tamilii de peste hotare. Despre credinţa lor comodă.

Trebuie să mă fi înroşit. Era cuviincioasă, şi totuşi directă. Puteai fi cuviincios şi furios în acelaşi timp, am observat.

— Vorbesc tamila, am replicat. Puţin.

— Atunci vorbeşte, mă îndemnă. Tu eşti americancă. Nu tocmai tamilă, cred, altfel ai fi deja măritată. Dar eu am să mă mărit înaintea ta.

— Vrei să te măriţi? am întrebat.

— Sunt aici ca să fiu alături de tata când moare, zise. Are să moară. Ştiu asta. Aş fi preferat să moară acolo, în locul pentru care el, noi toţi, am luptat. Asta am fi vrut noi. Locul în care am crescut, unde se află adevărata mea familie. Unde a murit mama. Faţa i se strâmbă puţin. Asta aş fi vrut pentru el, continuă, dar el a vrut să fie aici cu mama ta. Cred că trebuie să fi fost sora lui preferată, chiar şi în ciuda felului în care s-a măritat.

Stătuserăm deja ore întregi în săli de aşteptare, în birouri din aeroport şi prin spitale ca să îl aducem pe unchiul meu în

acest loc. Tata îmi confirmase cine era unchiul. Şi îmi spusese, în nu prea multe cuvinte, că unii oameni aveau să se aştepte la anumite lucruri de la noi, pentru că unchiul Kumaran era acum aici. Dar nici mama, nici tata nu menţionaseră nimic despre căsătoria lui Janani.

— Nu ţi-au spus nici despre asta, conchise ea. Şi apoi, cu o altă voce: Presupun că e posibil ca tata să nu le fi spus încă.

Aşteptă să adaug ceva, dar eu am rămas tăcută.

— E un bărbat care trăieşte aici în Toronto, zise. Se numeşte Vijendtan. Lucrează mult pentru Eelam. Ăsta e numele ţării noastre, al patriei pentru care luptăm. Asta măcar ştii? Şi omul ăsta are un fiu. El e logodnicul meu.

— Ai *optsprezece* ani, am spus.

— Destul, răspunse ea. La vârsta mea, bunica noastră era măritată și cu copii. Mama e moartă și tata are să fie mort, și atunci n-o să mai am pe nimeni.

— Dar noi? am întrebat.

Ea se uită la mine.

— Părinţii tăi sunt cumsecade, zise apoi. Dar nu sunt familia mea. Tu nu ești familia mea.

Pe atunci, nu ştia încă faptul că asta nu era alegerea ei. Fiecare aveam să încercăm şi să eşuăm în efortul de a ne lăsa familia în urmă.

Acum, în sfârşit, un an mai târziu şi ani de zile prea târziu, moartea a făcut ceea ce nimeni n-ar fi putut, nici măcar Kumaran însuși: l-a făcut să nu mai fie un militant, un Tigru Tamil. El nu mai e aici. Și fiica lui e cea pe cale de a face o căsătorie potrivită.

Mai târziu în săptămâna aceea, l-am luat de la spital. El îi spusese tatei, nu mamei, că nu voia să moară într-un spital. Aşa că se făcuseră nişte aranjamente – de către cine și cum, nu am întrebat. Ne-am dus într-o casă goală la marginea cartierului Scarboroughului, o zonă intens tamilă din

Toronto. L-am instalat pe unchiul într-un pat de spital şi i-am programat vizite regulate din partea unei infirmiere. L-am instalat pe unchiul într-un pat, ca să moară, înconjurat de noi.

Urmărind-o pe mama, vedeam că era bucuroasă să-şi îngrijească fratele muribund şi că, făcând asta, era mai fericită decât fusese neştiind unde se afla. Ar fi. Preferat ca el să moară în prezenţa ei decât să îşi trăiască viaţa de dinainte. Nu voia să şi-l imagineze în alte locuri. Îi schimba aşternuturile, gătea mâncărurile lui preferate, îi citea, îi punea în cameră muzica tamilă pe care el o îndrăgea. Dimineaţa îi trăgea draperiile să între lumina, seara, le închidea la loc. Uneori Janani o ajuta, dar, de cele mai multe ori, ea părea doar să aştepte şi iar să aştepte. Ce, nu ştiam. Stătea pe pervazul ferestrei care dădea spre curtea din spate şi urmărea totul. Fereastra dădea spre o grădină în stil englezesc, o bucată mică de pământ gri cu un gard înălţuţ, un spalier de pe care se cojea vopseaua albă, frunze moarte şi crengi. Totul înflorea în jurul acelei grădini, dar acolo nu creştea nimic. Deşi era despuiată de orice semn de viaţă, când unchiul avea suficientă energie, el și mama se plimbau uneori, foarte încet, braţ la braţ, prin grădină, pentru ca el să ia puțin aer.

În timpul zilei, tata îi lăsa de obicei singuri. Dar se trezea înaintea mamei, și, în zorii reci, foarte devreme, când doar el şi unchiul erau treji, mergea în camera unchiului şi-i făcea controlul zilnic. Odată m-am trezit şi eu, transpirată, şi, pe când mergeam să iau un pahar cu apă, i-am auzit.

— Inspiră, zicea tata. Apoi: Te mai doare?

Unchiul murmură ceva ce nu am putut distinge, în tamila lui prea rapidă.

— Pot să-ţi dau nişte tablete, spuse tata. La fel cu morfina.

— Cianură, zise unchiul.

Râse aspru, dar sincer, iar eu am simţit un val neaşteptat

de simpatie. M-am rezemat de peretele alb, răcoros. Era încă întuneric. Tata nu aprinsese nicio lumină. Dar trebuie să mă fi auzit mişcându-mă, pentru că a ieşit în hol şi m-a văzut stând acolo.

— Du-te înapoi în pat, îmi zise cu blândeţe.

Eu nu m-am clintit.

— Bine, dacă nu vrei, spuse el atunci, foarte încet şi ezitând, poţi să mergi să vorbeşti cu unchiul tău.

Luminile nu erau aprinse în camera aceea, dar strălucirea palidă a dimineţii intra pe ferestre, iar patul de spital era alb, aşa că îi vedeam faţa foarte clar. Îşi ridicase patul la jumătate, şi o carte, un exemplar familiar din *Tirukkural*[15], care mi s-a părut că i-ar aparţine tatei, stătea deschisă pe pieptul lui. Arăta atât de ciudat. Faţa era cea a mamei, dar era o faţă muribundă. Şi de aceea nu voisem de fapt să îl văd. Avea mai tot timpul dureri, şi felul acela de durere îmi părea nou, chiar şi privind-o din afară. Nimeni dintre cei pe care îi cunoscusem cu adevărat nu murise, şi pe el nu voiam să îl cunosc cu adevărat. În casa aceea părăsită, părăsită chiar şi când locuiam în ea, noi doi nu ne cunoşteam. Nu vorbisem cu el până atunci. Mă trezeam, citeam, o ajutam pe mama şi dormeam.

— Mă întrebam dacă ai să vii vreodată să vorbeşti cu mine, zise el în tamilă. Bătu cu palma pe pat lângă genunchiul lui. Stai jos şi povesteşte-mi despre tine.

Nu m-am aşezat.

— Ce vrei să ştii? în engleză.

— Ce studiezi? tot în tamilă.

— Engleza, am spus.

El râse.

---

15 Lucrare clasică a literaturii tamile, scrisă cândva între secolele al Il-lea î.Hr. şi al VUI-lea d.Hr. de către poetul Thiruvalluvar. Conține versete pe teme etice, (n.red.)

— Aha, acum înţeleg. Şi ce ai să faci mai departe?

— Am să devin medic, am spus, şi dintr-odată dorinţa aceasta deveni reală.

— Vorbeşti tamila?

— Înţeleg.

— Aşa sunt toţi copiii aici?

— Nu suntem ca fiica ta, i-am zis, luându-mă gura pe dinainte.

El râse din nou, mai tare de data asta. Apoi faţa îi fu scuturată de un spasm, şi din nou am văzut acea durere fizică insuportabilă năpustindu-se asupra lui. Mie mi s-a făcut rău, dar el îşi păstră zâmbetul pe faţă. L-am admirat aproape împotriva voinţei mele.

— Nu cred că mai există cineva ca fiica mea. Ştiu că tu nu ai vorbit despre asta cu tatăl tău, dar el ştie, şi mama ta ştie. E adevărat că ea urmează să se mărite. Asta îşi doreşte. E modul ei de a sprijini lumea pe care eu şi ea am părăsit-o.

— Poate să facă orice vrea, am continuat.

— Voiam să-ţi spun ceva, zise el. În engleză acum. O poveste. Dar tu vrei să pleci. Ar fi mai simplu să pleci, e adevărat.

Tonul vocii lui stârni ceva în mine, deşi ştiam că mă punea la încercare.

— N-am spus că vreau să plec, l-am contrazis.

— Nu mă cunoşti, spuse el. Nu era nevoie să spui că vrei să pleci. De ce ai vrea să mă cunoşti, când eu i-am provocat mamei tale atâta suferinţă? Poate că şi ţie îţi voi provoca doar durere. Câţi ani ai? Aş vrea să rămâi. Mă descurc cu engleza, dacă vrei. Odată, cu mult timp în urmă, vorbeam doar engleza. Engleza cultă, de fapt. Ar trebui să fii la şcoală, nu? Cât timp ai la dispoziţie?

— Cred că întrebarea e cât timp ai *tu,* am spus.

— Suficient, zise el.

Kumaran: mi-a zis:

— Vreau să-ţi spun că tatăl tău e un om extraordinar. Vezi că mă îngrijeşte chiar şi după ceea ce i-am făcut? I-am scris lui, şi nu mamei tale, pentru că m-am gândit că ar fi prea dureros pentru ea. N-am vrut să trebuiască să se ocupe ea de organizarea aducerii mele încoace. Nici tatăl tău nu voia asta. El a vrut întotdeauna să o ferească de orice suferinţă. Nu suntem prieteni. N-am fost niciodată prieteni. Dar tatăl tău e un om extraordinar.

Am rămas un moment nemişcată.

— După ceea ce i-ai făcut? am întrebat.

— Ah, zise unchiul. E un om chiar mai deosebit decât am crezut. Nu ţi-a povestit. Mi-a lăsat mie sarcina. Ei bine, merit să fiu eu cel obligat să-ţi povestească. Când tatăl tău a vrut să se însoare cu mama ta, am încercat să îl opresc. Ştii unde eram, nu? Copiii de aici ştiu despre război?

— Ştim despre război, am spus. Când eram mică, primeam buletine de ştiri despre el. Publicaţii neoficiale, pentru că nimeni nu ar fi publicat nimic oficial. Îmi amintesc că venea buletinul de ştiri şi, dacă ajungeam acasă înaintea tatei, reuşeam să îl citesc.

— Şi ce citeai?

— Lucruri foarte violente, am spus şi m-am cutremurat. Eram foarte tânără. O mare parte din informaţie era în tamilă, dar eu îmi aminteam fragmentele în engleză. Începusem să citesc de mică. Tata e întorsese într-o zi acasă de la lucru şi mă găsise citind descrierile unor torturi. În engleza grosolană a vorbitorilor ne-nativi, autorul detaliase scene din interiorul clădirilor de armată: bărbaţi tamili spânzuraţi cu capul în jos, cu tălpile arse, cu părţile intime ale corpului expuse, lăsate pradă furnicilor sau supuse electrocutărilor. „Răspunde la întrebare, li se spunea acelor bărbaţi: eşti Tigru?”

— Eu am fost Tigru, zise unchiul. Sunt Tigru.

— Credeam că, odată ce te alături Tigrilor, nu-i mai poţi părăsi, i-am spus.

— Nu mă mai puteau folosi aşa, explică el. M-am îmbolnăvit, şi ei nu au avut ce face. Poate li se pare că le-aş fi mai folositor aici. Oamenii de aici au bani. Ei, noi, suntem foarte inteligenţi. Sunt sigur că ştii asta. Am devenit celebri. Am bombardat aeroportul şi nu am omorât pe nimeni. Am alungat chiar şi forţele indiene din Sri Lanka. Eram foarte deştepţi. Am făcut toate astea aproape cu mâinile goale. Noi nu aveam nimic în comparaţie cu armatele statului Sri Lanka, cu armatele Indiei. Eu am fost cu ei aproape de la început, mult timp. M-au lăsat să plec. Oamenii vorbesc despre regulile lor, dar nimeni nu le cunoaşte excepţiile. Nimic nu e de bătut în cuie acolo. Cum poate fi războiul bătut în cuie? E un război foarte lung. Se schimbă. Evoluează. Asta face războiul.

— Ca şi regula care interzice căsătoria, am spus.

El a clipit, surprins că ştiam atât de multe.

— Da, zise. La început, când au format băieţii mişcarea, una dintre idei era că trebuia să fim disciplinaţi, iar felul acela de iubire ne-ar fi distras de la ţelurile noastre. Tocmai hotărâserăm să recurgem la arme, după o lungă perioadă de eforturi paşnice. În anii 1970, oamenii deveneau peste tot radicali, chiar şi în America. Şi eu tocmai ajunsesem la arme. Eram tânăr. Ar fi trebuit să fiu la universitate. Asta s-a întâmplat cu mulţi dintre noi – ar fi trebuit să fim la universitate, şi din cauza piedicilor puse tamililor care voiau să studieze[16], simţeam că nu puteam face nimic altceva. Ce

---

[16] Referire la cele două legi care au anulat superioritatea culturală şi politică a tamililor din Sri Lanka: proclamarea sinhalezei drept singura limbă oficială a statului, în 1956 (situație care s-a schimbat de-a lungul timpului, aşa încât astăzi şi tamila are acelaşi statut) şi, mai ales, instituirea în anii 1970 a sistemului de cote în universități, care i-a împiedicat pe numeroşi tamili să mai urmeze cursuri superioare, (n.red.)

altceva puteam face? Eram deja plecat de o bună bucată de vreme, când am auzit zvonuri cum că tatăl tău voia să se însoare cu mama ta. Pentru mine, universitatea a fost locul în care s-a născut conştiinţa mea politică. Acolo am început să cred în unele lucruri, în lucruri şi oameni, alţii decât Dumnezeu, pe când înainte crezusem doar în legăturile de sânge. Pentru tatăl tău, universitatea a fost o cale de ieşire, o cale spre acel loc în care a întâlnit-o pe mama ta. Nici măcar nu îmi amintesc cum am aflat despre ei doi. Eram atât de furios pe toate, şi mai ales pentru asta. Sora mea – într-o altă lume decât a mea. Mama ta plecase din locul în care noi am crescut, şi prezenţa tatălui tău demonstra că această plecare avea să fie definitivă. Ea ar fi trebuit să se întoarcă în Sri Lanka. Eu voiam să se întoarcă. Voiam să cred că noi toţi aveam un viitor acolo.

— Şi ce ai făcut? am întrebat.

— Nimănui nu-i pasă de o ţară mică. Oamenii îţi vor spune altceva, dar acesta e adevărul. Ţara părinţilor tăi nu contează în ţara ta, şi nici măcar în jumătatea asta a lumii. De asta eram furios. Tu nu pari furioasă pentru nimic. Asta e foarte neobişnuit pentru un om tânăr.

— Sunt furioasă, am spus.

Pentru prima dată după multe luni, era adevărat.

— Eu mă refer la furia din motive politice. Uită-te la fiica mea, verişoara ta, Janani. E furioasă pe mine pentru că am părăsit Sri Lanka, pentru că am plecat de la Tigri. Pentru că am adus-o în ţara asta, când noi am luptat atât pentru cealaltă. Mama ei a murit acolo, şi ea vrea să creadă că nu a fost degeaba. Tigrii sunt singura realitate pe care ea a cunoscut-o. Viaţa din interiorul ţării pe care ei o construiesc cu atâta muncă. Te vede pe tine şi crede că eşti privilegiată. Crede că viaţa ta e uşoară. Se înşală? Tu de ce eşti furioasă? Eu eram tânăr şi voiam ca anumite tradiţii să fie păstrate. Noi proveneam dintr-o familie bună, şi eu sunt fratele cel

mare al mamei tale. Căsătoria lui Vani era una dintre responsabilităţile mele. I-am trimis o scrisoare tatălui tău.

— Ce scria în ea? am întrebat.

— Am scris multe lucruri pe care nu le-am putut retrage niciodată. Aş vrea să le pot lua înapoi. I-am scris tatălui tău şi i-am spus că făceam parte din mişcare, că puteam să îi găsesc familia. Să le fac rău.

M-am aplecat înainte şi m-am uitat la unchiul meu, cu duritate. El îşi aţinti privirea într-a mea, fără să clipească, cu albul ochilor împânzit de vinişoare roşii, cu mâinile tremurând. Îmi dădeam seama că gura lui arătase odată ca a mamei mele, dar acum buzele îi erau strânse, subţiri şi ferme.

— Ai ameninţat familia tatălui meu? am întrebat.

— Nu l-am putut opri, răspunse unchiul. Nu ştiu dacă m-a crezut sau nu, nu ştiu ce credea el că puteam să fac. Tatăl tău voia s-o ia pe mama ta de soţie.

— Asta e povestea pe care voiai să mi-o spui, am spus cu neîncredere.

— M-am gândit că cineva trebuia să-ţi spună, admise el. Cred că înainte eram gelos pe tatăl tău, dar n-am fost niciodată mai gelos ca la aeroport, când te-am văzut pe tine stând lângă Janani. Uită-te cât de diferite sunteţi, uită-te la lucrurile pe care le-aţi moştenit. Nu ştiu dacă vorbeam serios, dar asta am scris atunci.

— Asta e toată povestea? l-am întrebat.

— Bineînţeles că nu, zise el. Dar ce altceva avem de făcut aici? Pot să-ţi spun întreaga poveste.

— Nu, nu poţi, am spus. O parte din ea e a tatei.

Tata şi-a luat concediu de la spitalul universitar unde lucra şi preda, şi mama, educatoare, şi-a găsit un suplinitor temporar. Iar eu am sunat la universitate şi le-am spus că, din nou, aveam să lipsesc. Am fost surprinsă că părinţii mei

nu m-au dojenit. La urma urmei, părăsiseră Sri Lanka pentru ca eu – care nu mă născusem încă – să pot primi o educaţie. Nu îl cunoşteam pe unchiul meu, nu cu adevărat, aşa că mama, cel puţin, nu se aşteptase de fapt să rămân. Poate tata să se fi aşteptat, dar, la urma urmei, el primise prima scrisoare de la unchiul cu atâţia ani în urmă, şi tot el fusese cel care primise scrisoarea despre venirea unchiului în Canada. Poate că tata nu se mirase că rămâneam. Dar se miră că aveam întrebări de pus nu doar unchiului, ci şi lui.

Îşi amenajase ca birou o cameră mică la etajul doi al casei. Tocmai plecasem de la unchiul şi urcam scările să îl caut pe tata. Când mă văzu în pragul biroului, îşi dădu jos ochelarii şi îşi ridică privirea din revista medicală pe care o citea.

— Ai reuşit să discuţi cu unchiul tău? mă întrebă.

— Aş putea spune că da, am zis.

— Mă bucur.

— Amma ştie? l-am întrebat. Tu l-ai crezut că avea să-i facă ceva rău familiei tale?

— Ea nu ştie, spuse tata. De ce era să-i spun? Oricum aveam de gând să mă însor cu ea. Riscând să fiu cu ea însemna că risc să fiu şi cu el. Ţi-am spus, te căsătoreşti cu o familie – cu toţi membrii ei. Nu ştiam nici măcar dacă el avea să-ţi spună ţie.

— Cât mai are? am întrebat.

— Câteva luni. Poţi să asculţi orice are de spus.

— Tu nu ai nimic de spus? l-am întrebat.

Închise revista şi îşi ridică privirea spre mine.

— Nu prea, îmi spuse. La urma urmei, m-am însurat cu mama ta. Într-un fel am învins.

— De unde ai ştiut că nu avea să-ţi facă nimic? Se pricep să găsească oamenii, am spus. Am citit. Chiar şi în America de Nord, Tigrii îi găsesc şi îi pun să doneze bani pentru cauza lor. Ştiu că unii o fac de bunăvoie, dar şi că alţii sunt storşi de bani. Ştiu că i-au dat drumul în parte pentru că se gândesc că

aici va strânge ajutoare. De unde ai ştiut că n-avea să se întâmple nimic?

— Trebuia să mă gândesc că n-avea să se întâmple nimic, îmi spuse tata şi zâmbi, ceea ce îl făcea să arate cu un deceniu mai tânăr decât era de fapt. În satul în care am crescut, a trebuit să lupt pentru lucrurile pe care le voiam. Eram cel mai mic şi nu aveam tată. Am crescut cu precauţie, şi, când am cunoscut-o pe mama ta, n-am mai vrut să fiu precaut. America nu e o ţară precaută. M-am simţit destul de sigur ca să risc, şi găsisem ceva, pe cineva, pentru care merita să risc. Nu cred că m-am gândit vreodată serios că va face ceva, chiar dacă ar fi putut. Tu îţi poţi imagina asta? Să faci cu adevărat ceva rău? Cuiva care vine din locul unde te-ai născut? Cuiva care o iubeşte pe sora ta şi pe care sora ta îl iubeşte? Dacă mă gândeam la familia mea şi la trecutul meu, nu îmi puteam imagina aşa ceva. În felul ei, familia mea a făcut totul pentru dragoste. Poate c-a fost un comportament naiv sau prostesc, dar locurile în care ne-am născut noi, eu şi unchiul tău – nu sunt atât de îndepărtate unul de celălalt, chiar dacă lui i-ar fi plăcut să creadă asta, pe vremea când era de părere că nu sunt destul de bun pentru mama ta. Nici chiar filosofiile noastre nu sunt atât de îndepărtate una de cealaltă – Tigrii au dreptate să creadă că un guvern nemilos, un guvern care iese din toate basma curată pentru că e guvern, i-a nedreptăţit pe tamilii din Sri Lanka. Eu sunt medic şi nu pot fi de acord cu tacticile Tigrilor, dar, la urma urmelor, sunt tamil. Au fost oameni care i-au atacat pe prietenii mei, şi guvernul i-a lăsat. Guvernul mi-a ars biblioteca, mi-a atacat satul şi mi-a luat casa mea, casa pe care tatăl meu a construit-o pentru dragoste. Mi-am lăsat acolo casa şi familia, şi armata srilankeză a intrat peste ei. Aşa că pot să îl iert pe unchiul tău, şi poate chiar să îl înţeleg. Întrebarea e dacă tu poţi.

— Credeam că nu aveai nimic de spus, i-am amintit.

Tăcu un moment, apoi întinse mâna şi stinse lampa de deasupra biroului său. Apoi începu să râdă.

— Ești haioasă, zise, şi acest al doilea cuvânt îl făcu să sune foarte american. Ştii totul foarte bine. Bine, am crezut că am venit în Vest pentru ca tu să nu trebuiască să cunoşti lucrurile astea. Pentru ca tu să nu trebuiască să hotărăști de ce parte eşti. Dar acum cred că asta e poate imposibil, fiindcă e un război care îți aparţine la fel de mult ca şi mie. Și nu poţi hotărî de care parte eşti dacă nu ştii totul.

M-am născut norocoasă: am un tată. Aşa că scriu despre Murali, care nu era încă tatăl meu; Vani, nu încă mama mea; Janani, nu încă mireasă; şi Kumaran, nu încă dus dintre noi. Nu ştiu că tata, care s-a căsătorit din dragoste, ar vrea să mă vadă măritată în felul pe care l-a ales Janani. Nu ştiu sigur nici ce ar spune tatăl ei acum, deşi a fost un timp când se opunea schimbării tradiţiilor. Ce l-a făcut pe Kumaran o persoană care să se pună ca un stăvilar în calea lucrurilor? Ce a făcut-o pe mama să spună familiei ei că trebuia să înveţe să îl iubească pe bărbatul pe care îl iubea ea? Ce l-a făcut pe tata neînfricat? Moartea unchiului e încă destul de recentă pentru ca noi să nu ne putem uita la Janani fără să ne gândim la el. Taţii noştri nu seamănă deloc și seamănă întru totul. Cu mult timp în urmă, tata a ales o cale care l-a făcut să părăsească Jaffna şi să o întâlnească pe mama. Nu vă pot spune în ce măsură Kumaran şi-a ales singur calea, dar, fie că a fost sortită, fie voită, această cale l-a făcut să fie absent din templul nunţii lui Janani – un spaţiu din care un tată nu ar trebui să lipsească.

Vreau să vă spun de ce stau aici lângă o fată care e pe punctul de a se căsători, al cărei tată a încercat să îi împiedice pe părinţii mei să se căsătorească. Vreau să vă spun de ce ea stă în faţa unui preot, iar eu, nu. Dar să nu credeţi că puteţi înţelege toată povestea. Asta face parte din

farmecul ei. Călătoriţi în interiorul unei familii, şi va exista întotdeauna ceva necunoscut, o iubire sau o ură mascată, o moarte neexplicată, mirosul exact al aerului din templu la ultima căsătorie. Acel ceva necunoscut poate să fi fost începutul pentru cineva sau sfârşitul pentru altcineva. Căsătoria fără consimţământ, căsătoria din dragoste va fi numită altfel, transformată în bună-cuviinţă prin pura forţă a voinţei. Să nu credeţi că veţi putea afla adevărul despre familia voastră intrând, ieşind şi reintrând pe uşa din spate a trecutului, împrumutând scuza celui care ţine registrele pentru că aţi pătruns nepoftit cu un stilou. Nici măcar membrii familiei nu vor simţi că vă datorează mai mult decât amintiri, care sunt convenabile şi care au fost înfrumuseţate, adesea prin minciună. În cel mai fericit caz puteţi ridica vălul pentru un moment. Dar imaginaţia unei familii poate fi la fel de reală ca şi trecutul ei. Daţi-mi voie să clarific: eu sunt doar o singură persoană. Când realizăm arborele genealogic al unei familii, împrumutăm ceva din sângele celorlalţi. Eu intru în familia mea aşa cum aş intra într-un vis – cu mare grijă şi uimire.

Sunt şi aceia – puţini – care îşi lasă jos scutul, care te lasă să intri. Aceştia sunt oamenii care şi-au iubit viaţa destul, încât să uite că eşti acolo în timp ce ei vorbesc despre ceea ce li s-a întâmplat. Suntem compuşi din cei din jurul nostru. Viaţa fiecăruia e ca o grădină de rude. „Aşa am cunoscut-o pe persoana pe care am iubit-o cel mai mult. Aşa am iubit-o pe persoana pe care am iubit-o cel mai mult. Aşa am pierdut-o pe persoana pe care am iubit-o cel mai mult. Asta a fost mama. Ăsta a fost tata." Ar putea la fel de bine să vorbească singuri. Se pierd în plăcerea sunetului propriei voci, în imaginile propriei copilării proaspete din nou în mintea lor. Sunt din nou acolo, perfect singuri. O singurătate sublimă. Nu trebuie nici măcar să spun: „Uită că te ascult. Eu nici măcar nu sunt aici. Povesteşte-mi despre tata, mama,

unchiul, verişoara”.

— Voiam să-ţi povestesc despre mama ta, nu despre mine, îmi zice unchiul, oprindu-se în mijlocul unei istorisiri, atât de surprins de sine, încât e cu răsuflarea tăiată.

— Dar şi tu eşti la fel de interesant.

— E doar povestea unei singure persoane. Există foarte multe poveşti.

În traducere, vrea să spună că povestea lui nu contează. Amândoi ştim că asta e o minciună.

Dar:

— Eu pot să adun câte poveşti vreau, spun eu.

Unchiul face o scurtă pauză.

— Atâta timp cât nu încerci să le dai un sens sau o unitate.

— Am să încerc să mă abţin.

El râde.

— Asta ar fi o interpretare, zice. Realitatea e întotdeauna mai complexă.

Vrea să spună de fapt următorul lucru: ar fi fals să spui că există un început al poveştii, sau un mijloc, sau un sfârşit. Aceşti termeni implică un spirit de ordine care nu există aici. Vieţile noastre nu sunt ordonate. Încep fără fanfară şi se termină fără avertisment. Povestea aceasta nu are o formă precisă, un arc frumos. Ar fi fals să o înregistrezi altfel.

[ondu]

MURALI
NU ÎNCĂ TATĂL MEU

Fie ca medicul să cerceteze natura bolii,
cauza ei şi metoda de tratament
şi s-o trateze în mod corect.

— *TIRUKKURAL,* capitolul 95, versul 8

Murali: şi el a crescut fără tată.

Avea doar şapte ani când inspectorul Jegan a murit, şi după aceea, aproape ca un H răzbunare – deşi nu ar fi putut să vă spună pe cine el şi-a amintit totul despre tatăl lui. Totul. Lungimea umbrelor lor, în drumurile zilnice la şcoala din sat şi înapoi. Câţi bani dăduse pentru templu. Urmele degetelor lui de la picioare în *ceruppu,* papucii lui, în care picioarele lui Murali erau mult prea mici. Insistenţa lui asupra consumării unui mango după masa de seară. Cum părul lui des se încreţea într-un S pe ceafă când trebuia tuns.

Mai târziu, Murali îşi luă numele tatălui său, Jegan, devenind J. Murali într-o ţară care cerea nume şi prenume. Denumirea de inspector îl deosebise cândva pe tatăl său de celălalt Jegan, cel care lucra ca diriginte de poştă. Ariyalai era un sat mare, cu capetele aflate la distanţă de câţiva kilometri. Între ele erau mii de oameni – familii în case mari, aşezate nu prea departe una de alta. Toţi făceau diferenţa între inspectorul Jegan şi dirigintele de poştă Jegan, deşi poate nimeni aşa de bine ca Murali.

Inspectorul Jegan era un om grav, lipsit de zâmbet, cu păr deja alb la moartea sa, deşi nu apucase vârsta de cincizeci de ani. Avea probleme cu inima, ca şi Murali, aşa că, atunci când mergea de-a lungul şoselei Kandy, care traversează Ariyalai înspre oraşul Jaffrva, păşea mai degrabă hotărât decât repede. Copiii care nu erau ai lui se împrăştiau din calea sa. Era înalt şi slab, şi în soarele din Ariyalai umbra lui apărea încă mai înaltă. Copiii lui studiau, şi studiau, şi studiau. Dojenea alţi copii pe care îi vedea jucând crichet sau hoinărind pe cărările şi în cotloanele de la marginea şoselei – şi ei ar fi trebuit să studieze. Deşi el îi dojenea, ei se furişau la cinematograf sau la *kadai* ca să cumpere dulciuri de o rupie. Copiii lui nu mergeau la cinematograf. Tatăl lor credea că poveştile importate din India erau prea sexuale –

nepotrivite pentru copii. În fiecare zi mergea pe jos un kilometru de-a lungul străzii, ca să îl aducă acasă pe Murali de la şcoala primară din sat. Nu zâmbea, niciodată în fotografii, și nici măcar către fiul lui cel mai mic, care se uita după el pe fereastra clasei cu o expresie nerăbdătoare. Constanţa expresiei lui Jegan era cea care conta. Murali era al optulea dintre opt copii care își iubeau tatăl nu în ciuda renumitei lui stricteţi, ci tocmai datorită ei. Tatăl lor ţinea o umbrelă protectoare deasupra creştetelor lor. Le construise o casă cu tavane foarte înalte – o casă care demonstra că se aştepta ca ei să crească. Atunci când Jegan muri în somn de atac de cord, Murali visă cum musonul mătura casa, întorcând-o cu susul în jos.

Plouă într-adevăr în ziua înmormântării lui Jegan, dar încetişor – nu atât de tare încât să stingă focul care îi mistuia trupul.

Fură nişte funeralii ample, la care participă toată lumea, chiar toţi. Familia lui Jegan era mare: tatăl lui Murali avusese numai veri, patruzeci și șase de persoane. Verii veniră cu părinţii și copiii lor. Veniră mătușile și unchii, inclusiv cei care nu erau rude, dar pe care cei din familia lui Jegan îi numiseră mătuși și unchi pentru că îi iubeau. Toţi funcţionarii publici care lucraseră pentru Jegan şedeau pe pământ pe un rând în urma mulţimii, aşezaţi în ordine în faţa unui şir de biciclete, dincolo de porţi. Iar Tharshi, mama lui Murali, supraveghea mulţimea de oameni. Erau primele funeralii de pe Chitupathi, un câmp eliberat de curând, destinat morţilor din Ariyalai. Lui Jegan i se făcuse onoarea aceea pentru că toată lumea îl iubise.

Trupul lui fu ars în locul cel mai bun, sub un *maram,* un copac care stătea în vârful unei ridicături de pământ. În dimineaţa aceea, unul dintre fraţii lui Jegan venise acasă şi tăiase un copac bătrân – un copac pe care Jegan îl îngrijise

vreme lungă, dar fără prea mult succes, nu prea înalt, în ultimii săi ani verzi. Acum fratele aduse lemnul, îl tăie în bucăţi lungi şi îl aşeză într-o grămadă, în aşa fel încât căldura să se adune în centru. Bărbaţii familiei aduseră trupul într-un sicriu şi îl aşezară deasupra lemnelor şi fratele cel mai mare al lui Murali, Neelan, aprinse o făclie. Apoi, întorcându-şi privirea, dădu foc rugului. Trupul începu să ardă. Rugăciunile fuseseră deja rostite.

Murali plânse încet, frecându-şi feţişoara cu pumnii. Familia nu avusese de gând să îl lase să vină pe câmpul de incinerare, dar el nu trebuise să insiste asupra dreptului lui de a fi acolo pentru că nimeni nu îşi amintise să îl certe că venise. Nimeni nu îi spusese ce se întâmpla, dar el ştia că tatăl său era mort. Era îmbrăcat în haine albe de doliu, ca toţi fraţii şi surorile lui. Ţinea strâns nişte flori de hibiscus, singura pată de culoare. Florile nu erau un obicei, dar el le smulsese pe drumul spre câmp, dintr-un tufiş care îi plăcuse tatălui său, şi nimeni nu îl oprise. Se lipise cu spinarea subţire de genunchii mamei sale, umezeala ceţoasă i se aduna în păr, prelingându-i-se în jos pe faţă, pe umerii firavi până la degetele de la picioare. Răceala îl pătrundea, deşi vremea nu era niciodată cu adevărat rece în Sri Lanka, nici măcar atunci când ploua, nici măcar în Nuwara Eliya[17], nici măcar pe înălţimile munţilor.

Atunci Murali încremeni, atât de neclintit, încât aproape că uită de sine.

În ziua următoare, fratele lui Murali veni să ia cenuşa pe care o duse pe plaja cea mai nordică, în Point Pedro[18], unde Jegan pluti pe ocean, tot mai departe.

---

[17] Oraşul cel mai nordic din Sri Lanka, în peninsula Jaffha, cu o enormă plajă acoperită de dune de nisip (n.red.)

[18] Oraş în centrul Sri Lankăi, aflat la o altitudine de 1990 m, ia poalele celui mai înalt munte din ţară (n.red.)

Oamenii din Ariyalai încetară să îşi ardă morţii în Chitupathi după mai multe decenii, când câmpul deveni încărcat de mine ca urmare a războiului dintre militanţii tamili şi armata srilankeză. Mai târziu, câmpul ales în locul acestuia, Chemmani, deveni locul unui masacru al civililor tamili şi Ariyalai se întoarse la un Chitupathi deminat. Murali auzi asta din partea cealaltă a lumii şi”; aminti cum stătuse pe acel câmp, cum fusese apoi la Facultatea de Medicină şi înţelese în cele din urmă câtă demnitate poate avea un cadavru în însăşi integritatea lui.

Chiar şi acum, are încă *malaranjali,* cartea memorială de la funeraliile tatălui său. Traversase oceanul împreună cu el, vârâtă într-un buzunar interior al geamantanului. Ca toate cărţile memoriale, conţine genealogia celui decedat. Murali o păstrează, amintindu-şi de cum a fost creată.. Scribul, un cărturar din vecini, voise să includă numele tatălui lui Jegan. Dar, în toată acea vastă familie, nimeni nu ştiuse numele bunicului decedat demult, pe care nu-l cunoscuseră. Îi întrebaseră pe unchi, pe mătuşi, pe fraţi, pe surori – dar nimeni nu ştiuse, şi nu era o întrebare pe care Tharshi să se fi gândit vreodată să o pună. O întrebare pe care soţiile să o pună într-un loc unde nu există cu adevărat nume de familie. Numele nu se transmiteau din tată în fiu, ca în America. Aşa că Tharshi – soţia lui Jegan – nu ştia.

Trecuse multă vreme până când cineva se gândise să îl întrebe pe Murali. La urma urmei, el avea doar şapte ani. Stătuse foarte liniştit, atât de nemişcat, încât uitase de sine, şi ceilalţi îl uitaseră de asemenea. El fusese singurul care ştia răspunsul. Tatăl lui era Jegan; tatăl lui Jegan era Kathiravelu. Murali ştia pentru că petrecuse atât de mult timp cu tatăl său pe drumurile acelea către şcoală şi înapoi. Ştia pentru că, aşa cum fac băieţaşii, îi pusese tatălui său întrebări pe care niciunul din ei nu le considera foarte importante, doar de

dragul de a-şi auzi tatăl vorbind. Abia mai târziu întrebarea fusese importantă. Devenise importantă. El fusese doar Murali, cândva. Un băieţel care, după moartea tatălui său, încercase să înceteze să mai fie un băieţel. Acum, el şi fraţii săi şi-l adăugaseră pe tatăl lor la nume. Toţi erau Jegan.

— Acasă, în Sri Lanka, spune tata, noi facem lucrurile altfel. Nu ne purtăm strămoşii cu noi toată viaţa. Numele lor sunt înregistrate doar când murim.

Murali: băiatul negricios şi subţire ca o trestie, stătuse singur pe un câmp unde căzuse cenuşă şi unde aveau să cadă bombe. Aşa încât crescuse fără frică de nici unele.

Murali: el era cel mai mic şi nu avea tată. Dar avea mamă. Şi ce mamă! Chiar şi preoţii de la templul local al zeului Ganesha o numeau „una dintre cele mai bune femei". Nu ziceau „cele mai cumsecade" sau „cele mai frumoase". Ci „una dintre cele mai bune". O miruiseră pentru totdeauna cu acel cuvânt datorită profunzimii pe care o acordau înţelesului său. La vremea când soţul ei a murit, tinereţea ei era de mult trecută, dacă era s-o măsurăm în numărul copiilor, dar nu atât de îndepărtată dacă am fi măsurat-o în ani. Cândva fusese o *pala-pundithai* – o învăţată[19] novice. Dar apoi tatăl lui, Jegan, care era din partea opusă a satului, o văzuse recitând la o competiţie şcolară.

Jegan, nu încă bunicul meu, venise la unul dintre spectacolele şcolii, populare în oraş, chiar şi printre cei care nu aveau copii mici. Ariyalai nutrea o mândrie colectivă pentru elevii săi cei mai buni. De data aceasta, Tharshi îi făcu să se simtă în mod special mândre. Fiecărui spectator i se

---

[19] în original, o pundit novice. Pundit este un termen care se aplică, tradiţional, celor care cunosc foarte bine scripturile şi legile hinduse şi reprezintă un model de comportament pentru ceilalţi. Punditii sunt adesea chemaţi la diferite ceremonii pentru a recita pasaje din texte sacre sau oficiază slujbele religioase în temple, (n. Red.)

păru că ea semăna cu el. Şi ea chiar semăna cu ei toţi, pentru că îşi cunoştea satul, şi îl iubea, şi îl ducea cu sine oriunde mergea. Avea o ţinută frumoasă, spre deosebire de alte fete, care mergeau cu umerii traşi în faţă pentru a-şi ascunde sânii care abia le dăduseră. Nimeni nu o convinsese încă să se ruşineze, şi această calitate îl atrase pe Jegan. O văzu cât de înaltă era şi cum îşi arunca spre spate capul. Îi văzu linia lungă, lungă a gâtului şi coada neagră împletită. Nu o văzuse de multă vreme – sau poate doar nu o recunoscuse drept femeia căreia avea să îi aparţină.

Dar era ceva între ei, ceva ce Tharshi simţea şi despre care nu îi spusese niciodată lui Jegan: nu era ea cea care ar fi trebuit să stea pe scena aceea. El văzuse un chip pe care îl putea iubi, dar era un chip pe care îl împărţeau două femei.

Toată lumea din Ariyalai se plimba în perechi, în afară de Tharshi. Nimănui nu îi părea prea rău pentru ea, deşi soţul ei murise şi o lăsase cu opt copii. Ea fusese deja iubită. Deşi asta e o poveste pe care tatăl meu o ştie acum, el a ales să nu creadă în caracterul ciclic al sorţii, aşa cum făcuse mama lui. Dar Tharshi avea o soră geamănă, şi, stând pe scenă la colegiul de fete din Jaffna pentru a-şi începe recitarea, simţea că stă într-un loc pe care nu îl considera al ei.

La acest recital anual, tinerele colegiului cântau şi declamau pasaje din diferite texte sfinte şi de înţelepciune. Se întreceau pentru un premiu bănesc, care trebuia folosit pentru cărţi. Gemenele, Thevayani şi Tharshi, aveau doisprezece ani în anul acela. Amândouă arătau mai mari. Erau fermecător de aproape-identice, ambele având faţa ovală cu oase puternice, cu coadă lungă, ochi oblici, sprâncene înalte şi gura încăpăţânată. Thevayani, numită şi Kunju, era mai mare cu doar patru minute şi un pic mai înaltă, dar singura persoană care le putea distinge fără greş era tatăl lor, văduvul Ragavan. Din cele două, Kunju era mai

isteață, şi Tharshi mai liniştită. Amândouă mergeau cu graţia încrezătoare în sine pe care Ragavan şi-o amintea de la mama lor moartă. Ambele voiau să fie *pala-pundithai;* le plăcea mult să citească şi voiau să participe la competiţia din acel an: Kunju, fiind una dintre cele mai bune eleve ale şcolii, credea că putea să câştige. Tatăl lor le spuse că el considera că doar una din ele ar trebui să participe la concurs; nu îi plăcea ideea ca surorile să se întreacă una cu cealaltă. Amândouă se uitară la el pline de speranţă. Pe cine avea să aleagă? El se opri şi oftă. A le împiedica să se întreacă însemna că el trebuia să o favorizeze pe una din ele.

Ezită şi se uită la ele, la aceste două fete încântătoare ale lui. Amândouă semănând atât de mult cu el. Le spuse că se gândise ca aleasa să fie Kunju, pentru că ea avea toate şansele de a câştiga. Aveau nevoie de bani.

Tharshi nu îi purtă pică – nu una pe care ea sau oricare altul ar fi recunoscut-o. O ascultă pe sora ei exersând, până când recitarea fu perfectă. Într-o zi, cu o săptămână înaintea competiţiei, cele două se hotărâră să facă o probă în ţinuta de gală. Tharshi îi împrumută surorii sale bijuteriile ei cu diamante: cerceii, un lănţişor şi un *mukkutti,* un bumb pentru nas. Împletise o ghirlandă de hibiscus din grădină şi acum o prinse în cosiţa lungă a lui Kunju. Tatăl lor îi dăduse lui Kunju să poarte unul dintre sariurile mamei lor. Era primul ei sari adevărat – o onoare pentru o fată de vârsta ei, care de obicei purta doar uniforma de şcoală, o rochie simplă sau un semisari[20]. Acum, Tharshi calcă îmbrăcămintea de mătase a mamei, pentru sora ei. Kunju înfăşură materialul în jurul ei. Nu avea o mână exersată sau o mamă, aşa că refăcu faldurile iarăşi şi iarăşi, până când încremeniră perfecte,

---

[20] Costum purtat de fetele nemăritate, constând dintr-o fustă până în pământ, o bluză cu mânecă scurtă şi o eşarfa lată aruncată peste umăr şi cu un capăt vârât în talie (n.red.)

plate pe talia ei. Strecură brăţările grele de aur pe încheietura mâinii, răsuci *mukkutti*-ul aşa încât să strălucească – o stea de diamant pâlpâind în nasul ei voluntar. Tharshi potrivi o buclă răzleaţă la locul ei și trase de sari până când se potrivi numai bine pe corpul mai înalt, mai elegant al surorii ei.

Cum Kunju urma să recite un pasaj sfânt, merseră la templul local pentru a exersa. De pe veranda casei, tatăl lor le urmări mergând de mână. Trebui să își aducă aminte că aveau doar doisprezece ani. Încântător de aproape-identice, și totuși diferite.

Ganesha, zeul cărturarilor şi al norocului, era binevoitor cu Kunju, binecuvântându-i studiile, și ea vorbi bine. Din colţurile templului, preoţii care se ocupau cu spălarea şi îmbrăcarea zeilor, o ascultară și o binecuvântară și ei. Kunju era minunată, bineînţeles, şi, privind-o, Tharshi era sigură că avea să capteze întreaga atenţie, să câştige premiul, toate cele. Cum să nu poată? Ce poveste ar mai fi și asta? Diamantele lui Tharshi licăreau pe Kunju în timp ce ea gesticula cu măreţie. Vocea îi era limpede şi dulce. Nu avea nevoie de nimic pentru a o face mai clară. În mintea ei, Tharshi vedea cum se vor desfăşura lucrurile: femeile din primul rând suspinând în batiste, bărbaţii tuşind pentru a-şi ascunde emoţia. După aceea, membrii juriului aveau să dea din cap între ei cu înţelepciune, schimbând ţigarete şi murmurând unul spre celălalt că fetiţa lui *machan* Ragavan era cu adevărat deosebită.

Dar socoteala de-acasă nu se potrivește cu cea din târg. Cu siguranţă nu în cazul căsătoriei ei. În seara aceea, când Tharshi și Kunju veniră acasă, îmbujorate la gândul succesului lui Kunju, luară lampa în cameră ca să își spună rugăciunile. Când Kunju puse jos lampa cu ulei pe covoraşul

de pe podea în faţa altarului domestic, marginea sariului mamei ei fu cuprinsă de flacără. Văpaia urcă pe mătase ca un păianjen înfometat cu picioare lungi, se prelinse pe cosiţa ei lungă, se apropie de faţa şi de ochii ei mari şi negri. O cuprinse de talie ca o mână mângâietoare şi îi aprinse trupul în sus, pe gâtul subţire până la faţă.

Mai târziu, cu ochii minţii, Tharshi vedea întotdeauna focul cu încetinitorul, mişcându-se cu o viteză la care ea ar fi putut să îl oprească. Dar ceea ce se întâmplase de fapt era că Tharshi îşi văzuse imaginea în oglindă arzând în faţa ei, mistuită de lumină, ca de un soare în miniatură. Sunetul ţipătului fu deformat ca într-un coşmar, vocea cu care Kunju vorbise atât de limpede mai devreme în seara aceea era strâmbată într-o altă formă oribilă. Tharshi ţipă şi ea, şi ţipă, auzind, mai degrabă decât simţind, sunetul propriilor paşi în timp ce fugea spre fântână şi îl striga pe tatăl ei.

Trecu multă vreme până când Kunju se vindecă. Nu se vindecă de fapt niciodată cu adevărat. Asemenea arsuri grave lasă de obicei cicatrice. Kunju, care fusese preţuită pentru frumuseţea ei, era desfigurată. Şi, bineînţeles, gemenele nu mai fură niciodată identice. Culoarea chipului ei se schimbase, forma gurii cu buze pline se alterase. Era aproape insuportabil să te uiţi la ele stând una lângă cealaltă. Focul arsese braţul drept al lui Kunju făcându-l aproape vineţiu, numai os. Flăcările îi atinseseră faţa, deformându-i obrazul stâng şi schimbând conturul unui ochi. Ragavan se uita la fiica lui cea mare, fiica mai-îndrăgită-cu-patru-minute, şi plângea. Ce avea să se întâmple cu ea? Singura parte a chipului ei care se mişca încă erau ochii aceia negri. Ragavan nu suporta să se uite în ei. Kunju urma să aibă nevoie de atenţie specială pentru tot restul vieţii. Chipul ei avea să fie o povară pentru bărbaţii care s-ar fi putut căsători cu ea.

Kunju ar fi trebuit să fie pe scenă. „Scumpa.” „Draga.”

„Iubita.” Asta însemna numele ei. Adevărul era că Ragavan o iubea mai mult. Tharshi şi Kunju erau gemene identice. Erau la fel. Dar Nu. Îi minţim pe oamenii pe care îi iubim cel mai mult, şi din cauza lor.

Şi se întâmplă aşa cum prevăzuse Tharshi: vocea ei fu limpede şi dulce, răsunând în toate colţurile sălii fără să fi avut nevoie de ceva care să o facă mai puternică. Femeile din primul rând suspinară în batiste şi bărbaţii tuşiră ca să-şi ascundă emoţia. Ea deveni Kunju, vorbi precum Kunju, îşi aruncă spre spate capul ca şi Kunju. Iar după aceea membrii juriului dădură din cap între ei cu înţelepciune, schimbând ţigarete şi murmurând unul spre celălalt că fetiţa lui *machan* Ragavan era cu adevărat deosebită. Şi alţi spectatori fură impresionaţi. În special unul. Jegan venise la concurs într-o doară, dar acum – se gândea, neputându-şi lua ochii de la faţa clar conturată a lui Tharshi – era foarte bucuros că se hotărâse să facă asta.

Jegan îşi scria viaţa ca pe un roman. Sau poate, pentru că romanul nu este un gen tamil tradiţional, ca pe un poem epic. Se îndrăgosti nu de fata de pe scenă, ci de cea pe care el o vedea devenind, de cum vocea ei promitea că avea să se transforme într-un anume fel de femeie. Tot aşa cum, ani mai târziu, Murali văzuse viitorul lui Vani în alcătuirea chipului ei, îndrăgostindu-se de ea şi de eul ei ce va să fie. Tharshi avea doar doisprezece ani. Dar închizând ochii, Jegan vedea viaţa ei desfăşurându-se alături de a lui. Îi plăcea mult independenţa ţinutei ei. Nu părea că va avea vreodată nevoie de el, iar el nici nu voia să se întâmple asta.

În loc să îşi trimită familia, aşa cum era obiceiul, Jegan se duse el însuşi a doua zi să îl viziteze pe tatăl ei. Deosebirea dintre cei doi bărbaţi era frapantă: Jegan, cu ochii lui depărtaţi şi pielea mai deschisă, era frumos îmbrăcat. Un

funcţionar public. Ragavan era un ţăran. Jegan se uită prin casă plin de curiozitate şi Ragavan îşi ţinu respiraţia.

Când Jegan îi explică de ce venise, Ragavan începu să dea uşor din cap. Nu putea să spună da dintr-odată, bineînţeles, dar ceea ce cerea Jegan putea în cele din urmă să se întâmple. Era aproape prea frumos ca să fie adevărat, că bărbatul acesta voia să se însoare cu Tharshi şi o considera atât de frumoasă. Dar Ragavan nu putu să nu îşi amintească de Kunju, care dormea singură într-o cameră din fund, cu faţa arsă prea uscată pentru lacrimi. Uitându-se la Jegan, Ragavan văzu norocul şi simţi gust de cenuşă.

Tharshi îşi înclină capul cu păr negru auzind hotărârea tatălui ei, că avea să se mărite cu Jegan. Kunju zâmbi cu jumătatea feţei care încă se putea mişca. Auzise conversaţia dintre tatăl ei şi Jegan. El avea să plătească restul educaţiei lui Tharshi şi ea avea să devină soţia unui funcţionar public. Toate aveau să devină ale surorii ei: premiul, educaţia, soţul şi promisiunea îndepărtată a unui statut remarcabil în satul lor.

După prima săptămână, Kunju începu să refuze să o mai lase pe Tharshi, care o îngrijise, să îi frece cicatricele cu ulei. Tharshi începu să doarmă în altă cameră, părăsind-o pe cea pe care o împărţiseră până atunci. Singură într-o cameră întunecată, Kunju îşi aplica singură uleiul, deşurubând capacul sticlei cu gesturi mărunte, măsurate. Şi în fiecare zi se mişca puţin mai mult. Într-o zi, ridică mâinile şi le lăsă în jos. Într-alta, întinse mâna spre perdea ca să lase să între lumina. După o vreme, învăţă din nou să meargă. Încet-încet, îşi reluă îndatoririle casnice, fiecare dintre ele luându-i acum de două ori mai mult timp, din cauza noii ei rigidităţi. Tharshi o urmărea şi nu spunea nimic, iar Kunju era mistuită pe dinăuntru de ceva pe care nu voia să îl denumească. Deşi toţi ştiau ce se întâmplase, şi unele dintre rudele lor

încercaseră chiar să o viziteze, ea îi refuzase, astfel că nimeni nu o văzuse.

Apoi, în cele din urmă, pentru că ştia că trebuia să o facă şi pentru ca Ragavan o convinse, plecă de acasă să traverseze satul.

Într-o zi, tatăl ei o rugă să facă un comision în sat pentru el, şi, la auzul cererii lui, ea se uită mai întâi doar ţintă la el. Gura lui se strâmbă, şi el o chemă pe Tharshi. Kunju întinse mâna ei arsă şi îi atinse braţul pentru a-l opri. El tresări. Ea îl văzu tresărind, și asta o duru. Dar îşi ascunse durerea şi se prefăcu că nu îl văzuse ezitând.

— Merg eu, zise ea.

Mai devreme, îl rugase pe tatăl ei să îi ia mica oglindă din cameră. Acum se duse în camera surorii ei – Tharshi nu era acasă – și se uită la reflexia ei în oglindă. Dacă trebuia să iasă, nu îşi putea ascunde faţa, și nici nu avea să încerce să o facă. Îşi prinse părul la spate. Faţa ei distrusă era demascată, dezvăluită. Urechile aveau găuri zdrenţuite în locurile în care cerceii cu diamante ai lui Tharshi îi fuseseră smulşi. Pielea ei era de culoarea cărbunelui ars. Ieşi şi merse în sat.

Mergând pe strada principală, aproape că-i auzi pe cei din jurul ei oprindu-se și întorcându-și capetele. Pentru că schimbarea era atât de izbitoare, chipul ei atrăgea acum oamenii și mai mult decât atunci când fusese frumoasă. Pierduse abilitatea de a arăta culoare sau ruşine, astfel că oamenii care se zgâiau la ea nu ştiau ce simţea. Gura nu i se mişca. Sprânceana îi era împietrită într-un arc cicatrizat care ar fi putut exprima mânie sau surprindere. Se simţea de parcă ar fi fost încă în flăcări, dar acum o ardeau ochii oamenilor din jur. Erau reci de curiozitate şi calzi de compătimire. Erau ochi pe care îi cunoscuse toată viaţa, iar ei nu o recunoşteau.

Când se întoarse cu ceea ce tatăl ei o rugase să aducă, el o

aştepta în prag. Ea îşi ridică privirea înspre el şi ochii li se întâlniră. El întinse mâna şi îi atinse faţa, pentru prima dată de când se schimbase. Obrazul ei era aspru acum. Ea uitase senzaţia de a fi atinsă. Ştiu că, atunci când va trece pragul, avea să fie pentru ultima oară. Nu putea suporta să plece din nou. Nu putea suporta faptul că oamenii o văzuseră aşa. Faţa ei era distrusă în mod definitiv. Ea era definitiv singură.

Kunju îşi făcu durerea nevăzută. Trăia cu ea în fiecare zi, o respira şi îi gusta buchetul amar. În fiecare zi o iubea pe sora ei. În fiecare zi o ura pe sora ei. Şi, trei ani mai târziu, Ragavan o duse pe Tharshi să se mărite cu Jegan, iar Kunju rămase singură în casa în care crescuseră împreună. Gemene.

Pe Jegan şi pe Tharshi îi despărţea aproape o generaţie. Lor nu le păsa. Simplu şi lesne, Tharshi îl iubea pe Jegan, şi el o iubea pe ea. Acesta e felul în care ar trebui să funcţioneze căsătoriile aranjate. Ea nu îi spuse niciodată cine ar fi trebuit să stea pe scenă în acea seară, dar el auzise povestea surorii ei peste tot în sat. Ea era oare geamăna pe care soarta i-o hărăzise? Cine ar fi putut să spună? Ea era geamăna greșită, dar soţia potrivită. Asta nu se putea desface, pentru că era ceva ce nimeni nu făcuse. Când Jegan muri, Tharshi rămase la monumentul lui funerar de lângă copac, în vârful deluşorului, şi îşi aruncă pe spate capul, imitând-o încă o dată în mod inconştient pe sora a cărei frumuseţe şi voce ar fi putut cuceri inima lui neştiutoare cu mult timp în urmă, dacă lucrurile s-ar fi petrecut altfel. Când el muri, cosiţa lui Tharshi se făcuse deja albă ca zăpada, deşi faţa ei era încă precum cea a unei şcolăriţe, fără riduri şi proaspătă. Viaţa ei luase o turnură imprevizibilă atunci când el apăruse; inima ei se închinase în mod neaşteptat pentru a-l primi. După cum prevăzuse el, se căsătorise cu o fată, şi ea devenise o femeie care nu avea nevoie de el. Avea să îi crească în continuare

copiii, fără el. Dar îl iubea. Doi oameni pe care îi iubise – mistuiţi de foc.

Tharshi: deși nu le spusese asta copiilor, ei observară sentimentul ei că moartea tatălui lor făcea parte din ordinea lucrurilor. Ea le împărtăşi durerea, dar nu şi furia. Doar mai târziu înţelese Murali că ea vedea în moartea timpurie a lui Jegan răsplata pentru căsătoria ei cu el. O datorie pe care o avusese şi pe care o plătise. Ariyalai era un oraş plin de taţi care se mândreau în mod deosebit cu fiii lor. Şi acum fiul ei, Murali, lipsit de tată, încerca să devină medic. Nu genul acela de vraci care folosea rugăciuni şi plante medicinale – ci genul care gândea cu precizie, genul care măsura, privea cu atenţie și nu avea încredere decât în ceea ce vedea. Încă de pe atunci Murali nu credea în soartă sau *ayurvedam.* Voia ceva de care să fie sigur: ştiinţa.

Visa la cardiologie. Se gândea la băiețelul precaut care fusese. Se gândea la tatăl lui, cum murise noaptea, şi la mama lui, cum se trezise de parcă s-ar fi aşteptat la asta. Se gândea la familia lui și la colecţia lor de inimi. Dar i se spuse că asta nu era o profesie lucrativă. Trăieşte într-o realitate mai fermă decât cea a inimilor, a sângelui, i se spunea. La început nu vru, dar apoi se gândi: oncologie.

Preferând această ştiinţă, își dădu seama abia mai târziu, alesese nu doar o anumită ramură a ştiinţei medicale, ci şi loialitatea faţă de peisajul copilăriei sale. Un loc unde orice putea da greş şi unde fiecare boală ilumina un eşec al prevederii. Nu era vorba doar despre sânge; era vorba despre capacitatea întregului corp de a trăda. Nu era vorba doar despre o valvă sau o arteră care permitea sau refuza accesul. Era vorba despre supravieţuire, despre un ansamblu de părţi.

Avea nevoie de planificare. Cancerul, asemenea unui nor, putea dispărea treptat în depărtare – sau putea înflori, dacă

cea mai mică dovadă de evoluţie rămânea nedepistată de ochiul neglijent. Cea mai uşoară boare putea împinge înainte, pentru care bolnavul avea să plătească ani mai târziu. Pentru oncolog, totul era un potenţial câmp minat, de analizat şi disecat, iar trupul, doar o bombă aşteptându-şi explozia. Învăţă să se apropie de corp la fel cum ar fi făcut cu o bombă, ştiind că greşeala îl pândea la tot pasul. Învăţase să iubească însuşirea cunoştinţelor, cum se putea asambla scheletul bolii din oasele simptomelor. Un corp putea să sufere schimbări violente şi chiar să cedeze de emoţie şi de stres, dar eşecul lui în final era adeseori o chestiune de pură şi complicată mecanică. Controlabilă. Fixabilă. Pe aceasta, deci, va învăţa el să o manipuleze, aşa cum nu fusese niciodată în stare să îşi manipuleze propriul corp. Oncologia, care cerea o cunoaştere perfectă a trupului, sfârşind în zvâcnetul şi bubuitul unei inimi pe ale cărei bătăi le putea stabiliza.

Murali îşi alesese această profesie, dar nu era uşor să intri la o facultate de medicină în Sri Lanka. Erau admişi doar două sute cincizeci de studenţi pe an şi de o sută de ori tot atâția dădeau examenul de admitere. El era membru al minorităţii etnice tamile, şi asta însemna că pentru a intra trebuia să aibă un punctaj încă şi mai mare. Existau cote. Ca toţi ceilalţi, Murali dădu greş prima dată, şi nu fu nici deosebit de surprins, nici dezamăgit. Dădu din nou testul în anul următor şi îl trecu.

Universitatea pe care o alese era la mare depărtare de Ariyalai, în Peradeniya, lângă Kandy, într-o zonă de dealuri înalte, răcoroase. Luă trenul într-acolo singur – un băiat oacheş şi subţiratic cu o valiză subţire maro, care era suficientă pentru toate hainele pe care le avea. Merse pe jos de la gară la campus, singur, şi ziua era atât de strălucitoare, încât trebui să-şi mijească ochii. Se înscrise şi îşi duse valiza subţire maro în camera pe care i-o repartizaseră. Era un

spaţiu foarte mic, şi el nu se sinchisi să despacheteze, prevăzând cum mai târziu avea să își izbească șoldurile, spatele, coatele de pereţii de ghips atât de strâmţi.

Coborî, tot singur, pentru că ceilalţi studenţi nu sosiseră încă. Fusese unul dintre primii; îi plăcea să ajungă devreme, să vadă pământul înainte de a păși pe el. Aula principală era pustie și fierbinte, și părea mare de atâta goliciune. Aproape automat își ţinu respiraţia, simţindu-se, aici, deodată nesigur de sine. Avea doar optsprezece ani. Dar, dacă închidea ochii şi asculta, putea să își audă inima murmurând, şi amintirea inimii lui murmurând.

Primele două săptămâni de medicină fură un iad. Mai târziu el avea să înţeleagă de ce, amintindu-și repulsia simţită la vederea primului cadavru. Dacă era distras de alte lucruri, de ritualurile iniţierii şi de umorul macabru al tinerilor colegi, nu se putea gândi suficient de profund la interacţiunea cu fosta ființă umană din faţa sa. Şi trebuia să te gândești la el sau la ea ca la o fostă ființă umană pentru a învăţa mângâierea delicată a scalpelului, pentru a vedea cum putea un cuţit să-și facă loc pe șira spinării, să ridice pielea, să dezvăluie mușchi şi tendoane. Toate cadavrele sunt la fel în anumite faţete ale geometriei lor, şi, pentru ca un medic să înţeleagă asta, cadavrul trebuia să fie al oricui sau al nimănui. O *ființă umană (fostă),* aşa gândea Murali despre el, cu calificativul adăugat mereu aşa: un gând întârziat, pus între paranteze. Îl purtase mulţi ani pe tatăl mort în inima lui şi această povară nu era uşor de îndepărtat. Găsea în disecţie şi în studiu o ciudată intimitate cu aceşti morţi care nu erau morţii lui, ci ai altcuiva. Mulţi dintre ceilalţi studenţi nu văzuseră niciodată până atunci un cadavru și cu gura căscată şi fascinaţi rămâneau în faţa temelor pe care le aveau de făcut. Unora li se făcea rău. Îi auzea vomitând pe coridor, dar parcă de la mare distanţă. Văzuse chipul paşnic al tatălui său,

mort pe când el era copil, şi se gândi la asta în timp ce stătea deasupra primului cadavru, cu faţa impasibilă. Acesta era primul test: uită-te la cadavru şi fă din el un oarecare. O fiinţă umană. (Fostă.)

I se repartizase ceea ce se numea un „partener de corp”, un alt băiat din Jaffna, pe nume Murugan, care era prietenul şi colegul lui în virtutea faptului de a se fi aflat ani de zile lângă el în catalogul clasei. Nici unuia din ei nu i se făcu rău în timpul primei proceduri, şi niciunul din ei nu vorbi. Nu exista nicio îndrumare formală sau verbală în timpul primelor ore. Erai singur cu cadavrul; te familiarizai. În aceste trei ore, înainte de sosirea profesorilor, învăţă el să iubească trupul. ÎI considerase întotdeauna defectuos, poate pentru că primul corp pe care îl întâlnise fusese al său. Nenumărate posibilităţi de dezastru. O mie de părţi, din care niciuna nu era infailibilă. Dar, în cursul acelor trei ore în sala tăcută, văzu pentru prima dată cât de perfect putea funcţiona totul. Sincronia dintre membru şi ligament, eleganţa unei articulaţii. O mână pe care o putea scutura, dar care nu avea cum să reacţioneze. „Bună ziua, domnule”, se gândi politicos. (Fost Domn.) „Mă bucur să fac cunoştinţă cu corpul dumneavoastră!” Aceste degete fuseseră rupte odată. Le atinse cu propriile mâini înmănușate, comparându-le şi observând că mâinile erau foarte mari, mai mari decât ale lui. „Au fost poate rupte când eraţi tânăr? se gândi. Aveţi o cicatrice pe gât – v-aţi tăiat când vă bărbiereaţi, sau poate în timpul unei bătăi? Văd că începeaţi să cheliţi, că aveaţi diabet şi că fumaţi; că mergeaţi mai apăsat cu piciorul drept, că eraţi căsătorit, că cineva vă iubea.” Inelul era încă pe degetul mort al cadavrului. Murali se gândi la toate astea destul de calm, simţind vag mirosul de apă de colonie în spatele lui; un student care leşinase era readus în simţiri. Murali renunţase de mult la practica leşinului, în ciuda bolii sale: era o chestiune de principiu.

În ţara aceasta, în acea perioadă, practica iniţierile. — nu se numea „botez”, ci „tachinare”. Era poate un cuvânt mai civilizat. Murali privea şi participa la ceea ce se întâmpla pentru că nu avea de ales, dar totodată pentru că, în ciuda voinţei sale, era fascinat. Începu să creadă că îşi putea imagina ce însemna dependenţa: ca „tachinarea”, sau privitul cuiva care era „tachinat”. Era nevoie de genul acela de forţă pe care el nu o avusese şi nici nu şi-o dorise niciodată pentru sine. Dar oamenii aceştia nu erau cruzi. Ştia că şi el avea să facă ceea ce studenţii din anii mai mari îi spuneau să facă şi că nu avea să fie greu.

Mai târziu, ca tată, ca tatăl meu, s-ar putea să îşi facă griji în legătură cu „botezul” fiicei sale. Dar, deocamdată, ceea ce conta era doar trupul rece dinaintea lui.

— Murali, zise un student mai mare, şi el îşi ridică privirea printr-o ceaţă de aldehidă formică, cu mănuşile picurându-i soluţie salină.

— Da, domnule, răspunse el prompt şi politicos, simţind în gură anticiparea dulce ca trestia de zahăr.

— Du-te la fata de la cadavrul numărul şapte şi cere-o în căsătorie.

Murali puse jos scalpelul. Fata de la numărul şapte se uita la el.

Un os fragil pocni atunci, când mişcă braţul cadavrului ei, încrucişându-i mâinile cu grijă pe piept. „Bine, îşi spuse el, bine.” Era sigur că o avertizaseră dinainte. Murugan se uita la el în expectativă. Sala plină, care zumzăise până atunci de studenţi, se opri să urmărească spectacolul. Fata ridica într-una scalpelul şi îl punea jos, făcând o dantelărie de tăieturi în umărul cadavrului din faţa sa, stingherită să fie în centrul atenţiei. El o cunoştea puţin, şi ochii lui îşi cerură scuze încă înainte de a vorbi. Apoi rânji voios.

— Ce mai faci? o întrebă.

— Bine, zise ea, încă încurcată.

Își pipăia un cercel.

— Îți stă foarte bine în halatul de laborator, o complimentă el.

Ea chicoti, mirată împotriva voinţei ei.

— Vrei să te căsătoreşti cu mine?

Avu grijă să o spună destul de tare ca să audă toţi.

Ea chicoti din nou și făcu o pauză înainte de a răspunde:

— Da.

După terminarea Facultăţii de Medicină nu o mai văzu niciodată, deşi se gândea mereu la ea cu afecţiune, ca la „logodnica" din practică. Nimic nu a mai fost vreodată atât de uşor ca acele prime trei ore pure. Cei care picaseră la examenele de intrare din prima încercare aveau toate şansele să pice şi la examenele finale şi să trebuiască să petreacă încă şase luni în şcoală înainte de a încerca din nou. Murali era hotărât să nu fie unul dintre ei. Credea că în sfârşit înţelegea corpul şi modul lui de funcţionare. Dar voia să fie sigur. În săptămânile dinaintea testului, se izolă în bibliotecă, cu capul negricios aplecat peste cărţi. Capul lui era doar unul dintr-un rând de multe capete negricioase.

Examenele scrise nu erau partea cea mai grea a testului, şi toată lumea ştia asta. Adevărata complicaţie era testul clinic, în cadrul căruia studentului îi erau prezentaţi trei pacienţi. I se permitea să petreacă trei sferturi de oră cu fiecare dintre ei și apoi încă un sfert de oră în care să facă o prezentare despre diagnostic şi despre tratamentul sugerat. Trebuia să fii foarte atent ca să împărţi prima parte a orei în așa fel încât să faci atât o anamneză, cât şi o examinare: corpul în cuvintele pacientului, apoi în ale tale. Suna destul de simplu, dar Murali ştia că asta era doar o aparenţă. Profesorii făceau tot posibilul să găsească oameni cu boli rare. Nu era greu pentru ei; își petreceau zilele predând şi nopţile făcând muncă de caritate în satele înconjurătoare. Când venea

vremea examenelor, mergeau în pieţele săteşti, pe câmpurile de orez, în birourile de ţară şi îi aduceau pe pacienţii lor cei mai ciudaţi. Aceşti oameni aveau corpuri care cedau constant, în moduri inovative și misterioase. Nu toţi vorbeau engleză; erau în cea mai mare parte singhalezi, şi, deşi puteai să foloseşti un translator, nu aveai alocat timp în plus pentru o asemenea extravaganţă. Murali jură să nu aibă nevoie de unul.

Prima lui pacientă fu o fată extrem de frumoasă şi fără doar şi poate stearpă. Asta era destul de uşor de diagnosticat, iar el se simţi uşurat că nu trebui să se confrunte cu sarcina ingrată de a-i dezvălui diagnosticul; observă destul de curând că ea îl ştia deja. Trecu la următorul pacient, un bărbat ai cărui rinichi erau disfuncţionali; termină şi în acest caz mai devreme şi îşi văzu profesorii zâmbind aprobator. Trase aer în piept când fu dus la al treilea pacient; ştia că tradiţia cerea ca al treilea pacient să fie cel mai dificil, iar acesta era ultimul hop pe care îl avea de trecut ca să ia examenul. Pacientul era un băiat, nu cu mult mai tânăr decât el, dar evident mai sărac. Se ridică pe masa de examinare, şi Murali văzu că până că şi acest mic efort de ridicare cu ajutorul mâinilor îl obosise peste măsură. Murali recunoscu ceva în această oboseală, fie și doar vag. Trupul mic şi ţeapăn al băiatului era atât de obosit şi se ţinea totuşi atât de drept.

— Care e problema? întrebă.

Îi făcu semn băiatului să se întindă şi ascultă în timp ce îl examina cu degete blânde. Băiatul descrise o neputinţă de a respira şi creierul lui Murali spuse: „Astm?” Nu, ar fi fost prea uşor. Oamenii contractau încă uneori tuberculoza. Respiraţia băiatului se hurduca şi tresărea, şi Murali îi apăsă pe coaste.

— Acolo, zise băiatul, şi Murali decise nesigur că avea coaste rupte şi poate un plămân perforat.

Simţi un chiorăit în stomac; nu putuse mânca de dimineaţă din cauza nervozităţii, iar acum senzaţia care înainte fusese doar foame se extinse în aşa fel, încât părea să îl închidă pe de-a-ntregul în interiorul unei bule de nesiguranţă. Recunoscuse ceva la băiatul acesta, dar nu putea formula în cuvinte. Nu îi plăcea să vadă asta: defecte de nedenumit, urme de nedetectat. Corpurile nu funcţionau aşa; eşecul nu era doar al pacientului, ci și al medicului. El ar fi trebuit să poată vedea ce era. Greşelile corpului erau tangibile.

Când le spuse profesorilor diagnosticul său final, aceştia se uitară la el cu sprâncenele ridicate.

— E ultima dumneavoastră decizie, domnule Murali? întrebară. V-a mai rămas un sfert de oră pentru examinarea pacientului.

Dar Murali ştia că nu avea să vadă nimic altceva; corpul acestui pacient nu dezvăluise mai mult. Deşi mai putea fi ceva acolo, un sfert de oră nu ar fi fost de ajuns pentru a descoperi. Mâinile îi transpiraseră și alunecară când își puse stetoscopul înapoi în jurul gâtului. Dădu încet din cap înspre ei în semn că terminase, și stomacul i se chirci când văzu pereche după pereche de ochi dezamăgiţi.

— Ne vedem trimestrul următor, domnule Murali, zise şeful comisiei.

— Ce era? întrebă Murali. Ce mi-a scăpat?

— A fost corect ce aţi spus despre coaste şi plămânul perforat, dar v-a scăpat un al doilea diagnostic, esenţial.

O uşă care fusese încuiată în creierul lui Murali începu să scârţâie, deschizându-se încet. I se păru că vede un pic de lumină după colţ.

— I-ai ascultat bătăile inimii, Murali, zise medicul mai în vârstă. Nu ştiu de ce n-ai auzit murmurul.

Când dădu testul din nou, şase luni mai târziu, trecu

examenul clinic cu note atât de mari, încât un examinator nou vru să îi dea un calificativ excepţional. Dar acest lucru nu era permis dacă picaseşi deja o dată înainte. Nu conta; timpul în care i-ar fi păsat de asta trecuse. Se pregătea să părăsească ţara, şi pe colegii şi pe profesorii pe care învăţase să îi iubească.

Emigrând, avea să lase în urmă lucruri şi oameni, genul de străini-deveniţi-prieteni, ale căror feţe erau ca şi a lui, al căror umor blând era într-adevăr umor de tip britanic şi srilankez. Mai târziu avea să îi lipsească asta, rotunjimea moale, plină, a acelui U britanic, pântecul dezmierdat al cuvintelor pe limba unui vorbitor de engleză. Făcuse şcoala în engleză, dar ca tânăr gândea încă în tamilă. Mai târziu, la maturitate, avea să descopere că limba viselor lui se schimbase. Visa în engleză, dar nu în engleza americană a fiicei lui. Visa despre umorul acela blând, despre vorbele acelea britanice şi despre cadavrul rece din faţa lui. Corpul acela perfect.

Limba îl trădă, limba fu cea care îl trimise în cele din urmă pe drumul lui. Trebuia să dea încă un test pentru a putea fi repartizat într-un spital de stat. Era un test de competenţă în singhaleză, care era limba oficială a insulei, încă din 1956. Legea asupra Limbii Tamile din 1958 fusese de mult uitată, şi aceea era realitatea. Doar câţiva ani mai târziu, tamilii aveau să fie nevoiţi să obţină un punctaj mai mare la test decât colegii lor sinhalezi pentru a-şi putea continua studiile. Lui Murali îi plăcea mult să-şi vorbească limba, dar vorbea bine singhaleză şi nu îşi făcea griji în privinţa cerinţelor dificile. Dar, când se prezentă la biroul local de testare şi deschise caietul cu testul, simţi că i se face greaţă. Minutele treceau ticăind, iar lui i se părea că erau ca bătăile inimii lui şi era sigur că, în încăperea tăcută, toţi studenţii medicinişti transpirând de emoţie îi auzeau creierul funcţionând cu o viteză ameţitoare în tamilă. Ştiuse singhaleză toată viaţa, dar

acum coborî o găleată în fântâna minţii şi nu găsi acolo niciun cuvânt. La sfârşitul examenului se ridică ferm şi îi dădu examinatorului foaia curată.

La poartă, Murugan i se alătură şi merseră împreună pe stradă, oprindu-se la fântâna publică. În copilărie se plimbaseră desculţi pe această stradă. Acum erau bărbaţi adulţi, purtau mocasini şi pantaloni lungi. Păşind, ridicau praful, care îl făcea pe Murali să tuşească. Murugan îi dădu găletuşa cu apă. Murali înghiţi lacom apa, apoi îşi vărsă restul pe cap, astfel încât părul i se lipi lins pe frunte. Murugan îl privea.

— Cum ţi s-a părut testul?

— L-am trecut, zise Murali.

— Dar a fost greu, nu-i aşa, zise Murugan fără semn de întrebare. Mesteca frunză de betel şi scuipă în ţărâna udă, lângă piciorul lui Murali.

— N-am să mai dau niciodată un examen în singhaleză, zise Murali şi ridică din umeri, brusc înfuriat.

— Cum adică? întrebă uluit Murugan.

— Plec din ţara asta, zise Murali, surprins el însuşi.

Pleca. Pleca. Când îi spuse mamei sale, ea plânse. Nu îl văzuse niciodată aşa de neclintit. N-avea de unde să ştie – cum nu ştia nici el – că el practica neclintirea pentru momentul când va avea cu adevărat nevoie de ea. Se transforma într-un bărbat care avea să o iubească pe mama înainte de a se căsători cu ea.

[rendu]

MOARTEA
FURIŞÂNDU-SE ÎNSPRE NOI

Numai sprânceana ei strălucitoare nimiceşte chiar şi acea putere a mea care îi îngrozea altădată pe cei mai

neînfricaţi duşmani de pe câmpul de luptă.

— *TIRUKKURAL,* capitolul 109, versul 8

Suthan: câteva decenii mai târziu, un alt bărbat, hotărând să se însoare cu o altă femeie. Cine ştie dacă sau când avea să o iubească? Căci nu despre asta era vorba. L-am văzut pentru prima dată cam la o săptămână după sosirea unchiului meu, când veni cu tatăl său în casa din cartierul Scarborough, Toronto.

Ni se spusese că avea cu câţiva ani mai mult decât mine. Arăta mai tânăr, poate din cauza siluetei lui subţiri. După moda tinerilor, lăsase să îi crească un smoc de păr sub buza inferioară. Urechile îi ieşeau uşor în afară, accentuate de o tunsoare scurtă şi neuniformă, dar nici măcar acest detaliu nu-i putea ascunde frumuseţea. Avea o gură mică, din care avea să iasă o voce profundă. Sosi la uşă şi rămase, impozant, în spatele tatălui său, care venise în vizită la tata şi la unchiul. Își ținea mâinile încrucișate la spate, nu în buzunare, şi, aşa cum stătea în prag, mi se păru foarte formal şi tăcut pentru cineva de vârsta noastră, cineva care îşi asigurase deja o anumită poziţie în familia noastră.

Semăna cu tatăl lui, deşi poate părea aşa doar pentru că mama lui nu era acolo. Ştiam că murise cam cu cincisprezece ani în urmă. După ce am deschis uşa, tatăl lui se aplecă şi mă studie intens, iar eu mi-am dat seama că mă confunda cu viitoarea lui noră.

— Bună, unchiule, am spus în engleză.

— Ah, atunci tu nu eşti Janani, zise el.

Dar încă mă mai studia. Zâmbi dintr-odată, şi eu mi-am adus aminte ce îmi povestise tata despre omul acesta. Unchiul tot nu vorbise prea mult despre el, dar tata, ca întotdeauna, îmi spusese adevărul: exact ceea ce credea el că era adevărat, nici mai mult, nici mai puţin.

— Vijendran acela e un om influent aici în Toronto, mă lămuri tata. Unele dintre rudele mele care trăiesc aici în Toronto îl cunosc şi povestesc că a petrecut mulţi ani obţinând aici sprijin pentru Tigri. Nu e un lucru greu de făcut, pentru că majoritatea tamililor de aici au venit încoace după ce te-ai născut tu. Canada le-a oferit azil după 1983. Au fost mult timp furioşi din cauza a ceea ce s-a întâmplat în luna în care te-ai născut tu. E ceasul cel mai întunecat al istoriei noastre. Şi oare e uşor să îi învinuieşti pe oamenii aceştia, când au pierdut atât de mult? Casele? Averea lor? Pe cei dragi?

Eu mă născusem în 1983, în iulie, când mii de tamili fuseseră ucişi fără ca guvernul lor să întreprindă ceva, şi ştiam că aparţinem unei generaţii care considera zilele acelea drept ceasul cel mai întunecat al istoriei sale, deşi unii dintre noi nici nu se născuseră încă pe atunci. Ştiam că fiul lui Vijendran, Suthan, era unul dintre cei care ţineau la data aceea şi la tot ceea ce însemna ea. Ştiam că în curând Janani avea să coboare, purtând unul dintre sariurile mamei mele, ca să-l cunoască şi că aveau să se înţeleagă asupra multor lucruri, iar unul dintre ele aveau să fie Tigrii.

— Intraţi, le-am spus lui Vijendran şi lui Suthan, iar ei îşi dezlegară şireturile şi îşi lăsară pantofii la uşă, după cum era obiceiul tamililor, chiar şi în Vest.

Am chemat-o pe mama, şi ea ieşi în hol să îi întâmpine. Tata venea în urma ei. Fiecare dădu mâna cu Vijendran, şi apoi cu fiul lui. Noroc pentru o căsătorie nouă într-un loc nou.

Ceaiul: un lucru menit să civilizeze. În orice ţară, în orice timp, ceaiul aduce ordine şi calm într-un loc dominat de haos. Şi nu orice loc în care domneşte haosul arată ca atare. Două familii într-un salon prea curat din Toronto pot reprezenta haosul.

Şi reprezentau, am constatat. Bărbaţii – tata, Vijendran şi Suthan – s-au aşezat în jurul unei mese de lemn lustruite, iar eu m-am dus la bucătărie să o ajut pe mama să aducă tăvile şi ceştile. Femeile srilankeze încearcă întotdeauna şi nu reuşesc să pună ordine într-o lume a bărbaţilor. Mama scosese serviciul ei indian: un castron mic de argint cu caju; un altul cu macaroane prăjite, alune condimentate şi linte; un al treilea cu *vadai*[21] crocant, gustarea savuroasă care îi plăcea în mod deosebit tatei şi pe care mama refuza să i-o prepare pentru că era atât de nesănătoasă. Dar mama îi aşteptase pe musafiri, şi ei erau oameni importanţi, genul pentru care pregăteşti lucruri speciale. În bucătărie am privit-o pe mama, i-am văzut ţinuta umerilor şi buzele care i se îngustau la colţuri. Nu îi plăcea Vijendran, şi nici fiul lui. Îmi trebuise multă vreme să pot vedea în spatele cortinei de politeţe pe care o afişa şi să înţeleg ce gândea ea cu adevărat despre oameni. Trebuise să călătoresc în altă ţară ca să-mi dau seama ce o făcea să se simtă prost, ce o făcea să se teamă.

Îmi dădu tava cu mâncare.

— Întreabă-i cum îşi beau ceaiul, îmi spuse şi se aplecă să ia ceainicul din dulap.

Am dus mâncarea în sufragerie, am oferit-o fiecărui bărbat – mai întâi lui Vijendran, apoi fiului său, apoi tatei –, iar la urmă am pus-o pe masă.

— Unde e nepoata ta? îl întrebă Vijendran pe tata.

— Du-te şi cheam-o, îmi spuse tata.

Dar nu a trebuit. Ea cobora, purtând unul dintre sariurile mamei, care era tocmai potrivit pentru ocazie: de culoarea lavandei, cu broderie fină. Arăta foarte înaltă, chiar şi fără pantofi, şi mai frumoasă încă decât arătase în lumina după-

---

[21] Gogoşi din cartofi şi/sau linte pasată, condimentate şi date prin făină de năut şi prăjite în ulei (n.red.)

amiezii în acea primă zi la aeroport. M-am uitat la Vijendran, care zâmbea aprobator; m-am uitat la fiul lui, care părea grav şi totuşi încântat, fără să zâmbească. Amândoi se ridicară, și eu m-am gândit: „Asta fac bărbaţii dintr-o anumită epocă în prezenţa unei doamne. În ce epocă suntem? mă întrebam. Când suntem?”

Janani privi în jos şi zâmbi.

— Aceasta e nepoata mea, zise tata.

Nu voiam să iau parte la toate acestea, dar nu am putut să nu mă compar cu ea: mai oacheşă, mai scundă, mai trupeşă. Mai puţin fermecătoare. Mai puţin srilankeză, mai puţin potrivită. Mai puţin modestă. Eu purtam pantaloni; mă tunsesem scurt la începutul verii și nu-mi crescuse încă părul. „Janani, mă gândeam, arăta ca mama.” Și deodată, am fost convinsă că Janani, în ciuda faptului că ştia ce poate face sau poate fi violenţa, semăna mai mult cu paşnica şi încântătoarea mea mamă decât semănasem eu vreodată.

[mundu]

VANI
NU ÎNCĂ MAMA MEA

Ce nu e dat de soartă nu poate fi păstrat,
chiar apărat să fie cu cea mai mare grijă;
şi ce soarta a făcut să fie al ei nu poate fi pierdut,
orice ar întreprinde omul pentru a-l arunca.

— *TIRUKKURAL,* capitolul 38, versul 6

Vani: păşi pe scara rulantă cu mare grijă, pentru că nu mai văzuse niciuna până atunci. Numără în şoaptă, „unu, doi, trei, patru, unu, doi, trei, patru”, şi îşi puse piciorul drept, apoi pe stângul, pe treapta mişcătoare. Îşi spunea: „Voi pleca înapoi.

Voi pleca înapoi”. Vorbea serios. Nu intenţiona deloc să rămână. Aceasta era Vani, nu încă mama mea, dar păşind pe o scară rulantă din aeroport care avea să o ducă într-acolo.

Ca şi Murali, vorbeşte excelent engleza, şi acesta e unul dintre motivele care au adus-o aici. A mers la o şcoală unde totul i s-a predat aşa, în engleză. A învăţat ceea ce i s-a predat şi a învăţat bine. Dar nu putea să uite că fiecare oscior din corpul ei ieşise dintr-un pântec tamil. Într-un loc şi într-o familie care erau tamile.

Era o ţară care încă şi-i amintea pe britanici, plecaţi în anul în care se născuse, acelaşi an în care India îşi câştigase independenţa. Dar, chiar şi acum, ea tot în tamilă gândeşte. E extrem de realistă şi totodată foarte frumoasă. În lumea ei, frumuseţea e un detaliu avantajos şi neimportant: „Frumoasă, şi ce dacă?” Nu a fost întotdeauna frumoasă – Vani, nu încă mama mea. Odată a fost doar o fetiţă din Urelu, un alt sat din Jaffna. Astăzi nu e departe de Ariyalai, dar pe atunci era atât de departe, încât ea şi Murali nu şi-au încrucişat niciodată paşii. În Urelu, nu era cunoscută pentru firea ei energică, precum sora mai mare. Nu era cunoscută pentru temperamentul său ori pentru opiniile politice, cum era Kumaran. Nu era cunoscută încă pentru frumuseţe – la urma urmei, nu era încă Frumoasă-Şi-Ce-Dacă.

Ea era cea mai mică dintre copii, trei la număr. Mătuşa Kalyani s-a născut prima; al doilea, unchiul Kumaran, băiatul preţios; şi la urmă, mama, Vani. Era bună; asta era. Era curată, ordonată şi nu pierdea niciodată niciun moment. Aşa e şi azi: hotărâtă. Numele ei înseamnă „dorinţă” şi i se potriveşte perfect. Mama nu s-a născut norocoasă. Norocul e ceva ce ţi se întâmplă. Nimic nu *i se întâmplă* pur şi simplu mamei. Asta implică un gen de pasivitate care îi e străină; nu o înţelege şi nu i se supune. Ea îşi creează împrejurările prin puterea voinţei.

Deşi ştiu că intenţiona să se întoarcă, pot doar să ghicesc

de ce a plecat din Sri Lanka pentru a veni în America; spre deosebire de plecarea tatei, plecarea ei a rămas o poveste nespusă. Mama nu e o povestitoare. Înţeleg asta acum la mama, reticenţa ei naturală, care nu e exact reticenţă, ci mai degrabă un fel de fi aproape complet neconştient de sine, o lipsă de ego care e totală în această privinţă. Nu îi vine în minte să vorbească despre sine. Pur şi simplu nu există motiv de a o face, şi mama nu face des lucruri fără motiv. Toată familia ei e aşa.

— Spune-mi cum era mama, îi cer unei rude din partea mamei.

— Nu ai de ce să ştii, răspunde ea.

Ştiu următoarele: atunci când a părăsit Sri Lanka, un autobuz plin de rude a venit la gară ca să îşi ia rămas-bun de la ea. Când a plecat, avea în jur de douăzeci şi cinci de ani, nu încă frumoasă, dar începând să fie, nu încă mama mea, dar aproape de a deveni. Învăţa un fel de independenţă pe care nu şi-o imaginase niciodată şi era totodată un fel de independenţă pe care nu o voia: libertate faţă de familia ei, care era ceea ce iubea mai mult şi care era lucrul pentru care mai târziu a devenit cunoscută, cel puţin mie, fiicei ei. Dragostea pentru familia ei şi viaţa pe care o duseseră. Pleca departe, în altă ţară, pentru că reuşise să obţină o viză şi pentru că ştia că acesta nu mai era un loc bun de stat, deşi pentru ea fusese un loc bun toată viaţa. Pleca, îşi spusese ei şi familiei ei, doar pentru doi ani. Dar poate că undeva în adâncul sufletului ştia că nu avea să se mai întoarcă niciodată.

Alesese să devină educatoare pentru că îi plăcea să predea copiilor şi îi plăceau şi copiii, cum năzuiau ei spre un caracter. Dar acesta nu mai era un loc bun de predat sau (se gândea ea fără să spună) de avut copii. Profesoarele ei de la şcoala de maici îi obţinuseră un post în New York City. Un autobuz plin de rude sosi la aeroport să o conducă. Ea îşi luă

rămas-bun sărutându-i pe toţi şi dorindu-şi ca ei să o poată însoţi. Nu îşi dorea în mod conştient separarea. Era ceva sacru în tot ce reuşise să facă aici. Şi observa asta abia plecând. Singurul moment în care vezi lucrurile în perspectivă este atunci când te uiţi peste umăr ca să-ţi iei la revedere, şi asta era valabil şi pentru mama. Natura sacră a acestui loc nu era o calitate pe care şi-o atribuia sieşi, ci mai degrabă la tot ce o înconjura, tuturor oamenilor care fuseseră buni cu ea, călugăriţelor care o instruiseră de mică, de când fusese la şcoala de maici şi până la pregătirea ei ca educatoare, familiei ei care o adăpostise şi o iubise pentru că era cea mai mică şi nu pentru că ar fi fost cunoscută pentru ceva în mod special, în afară doar de a fi Vani, ceea ce era destul pentru ei.

Vedea acum, pentru prima dată, că asta putea să nu mai fie destul pentru nimeni altcineva. Părăsea o familie foarte religioasă, o familie care era foarte strâns legată şi tradiţională. Era şi este o familie care respectă ceremonia şi se împotriveşte despărţirii. Dacă această familie ar vedea pământul deschizându-se la mijloc, mama şi fraţii ei ar nega asta, apoi ar lupta să umple crăpătura. E o atitudine admirabilă şi autodistructivă în acelaşi timp. Mama este genul de om care poate să vadă un foc în faţa ei şi să spună că el nu există. Este genul de om care, cu puterea voinţei, poate stinge un foc.

Familia mamei se defineşte în primul rând prin onoare, deşi membrii ei nu o numesc aşa. Ei nu o numesc nicicum, dar este onoarea fără nume a unui om ucis. Eu nu am ştiut că fusese ucis pentru că, atunci când vorbeau despre el, îi foloseau numele pentru a defini întreaga familie: tu eşti o Vairavan, ziceau ei, şi eu nu ştiam că se refereau la el, pentru că, atunci când m-am născut eu, el murise deja de multă vreme. Depăşise graniţele vieţii sale înglobându-le pe toate

ale lor. Ei dăduseră legăturii esenţiale dintre ei numele lui. Era bunicul mamei, tatăl mamei ei. Ea avea şase ani la moartea lui. Era în 1954Fusese iniţierea lor în violenţă.

El avea șaizeci și trei de ani când a fost ucis. Fusese un om atât de bun, încât, chiar şi ani de zile mai târziu, ei vorbeau mereu despre el de parcă ar fi fost încă în viaţă. Nu vorbeau niciodată despre trecerea lui neobişnuită în nefiinţă. De ce ar fi făcut-o? Nu conta – cum murise. Era o poveste fără rost. Cui îi păsa de *cum?* Le păsa mult mai mult de felul de om care fusese. Mai târziu mi s-a spus că a fost ucis pentru că era atât de bun. Cred că asta e ceva ce copiii lui au ales să spună, și, alegând-o, au făcut această afirmaţie adevărată. Acesta ar putea fi motivul pentru care mama a părăsit Sri Lanka. În ce fel de ţară s-ar întâmpla o astfel de crimă? Cineva a ucis un om nu pentru că era bogat sau puternic – ceea ce el nu era –, ci pentru că era respectat, iar asta el era.

Vairavan: fusese diriginte de poştă. Îşi petrecuse viaţa în slujba guvernului şi în slujba celor care scriau şi a celor care citeau. Slujise în tot Ceylonul, cum era cunoscută pe atunci Sri Lanka, și, când împlinise șaizeci și unu de ani, se retrăsese la o fermă din Jaffna cu soţia lui, care era cunoscută ca și el pentru marea ei virtute. Toţi copiii și nepoţii săi locuiau în Jaffna sau în apropiere, iar el visa să îmbătrânească acolo, înconjurat de ei. Ca om al muncii, învăţase valoarea vieţii disciplinate şi planificate. Chiar pensionar fiind, se trezea în zorii zilei și ieşea să mulgă vacile.

Cred că lucrurile s-au întâmplat în felul următor: s-a trezit într-o dimineaţă și a crezut că ziua avea să fie foarte frumoasă și blândă, cu o briză dulce. Că bolta se pregătea să devină de un albastru-deschis, iar câmpurile arătau foarte coapte și aurii, sezonul de ploaie tocmai trecuse şi recolta era în pârg. Cred că s-a trezit și a fiert lapte pentru ceai, că şi-

a pus frunzele de ceai într-o crăticioară şi le-a fiert, şi că a făcut toate astea fară să o trezească pe soţia lui. Că aroma ceaiului a umplut casa ca o binecuvântare, şi că el a băut două ceşti înainte de a se îmbrăca să meargă la lucru.

Când ieşi din casă, cerul, care nu era încă luminat, se schimba din negru în albastru-închis şi începea să uite stelele. Asta era vremea cea mai bună de lucru, pentru că în clădirile unde se ţineau animalele se putea face foarte cald, prea cald pentru ca un om mai în vârstă să lucreze acolo. Coborî şi ieşi în câmp şi descuie uşa la staulul vacilor. Le auzea trezindu-se, iar pe cocoş cântând. Şi ziua începea să devină frumoasă, aşa cum văzuse că avea să fie, şi el era bucuros că era încă în putere şi mai putea lucra la fermă cu soţia lui. Se gândi la ea cum dormea şi zâmbi. Mâinile lui se mişcară pe ugerul primului animal şi laptele ţâşni fierbinte şi spumos în găleata pe care o pusese pe jos.

Când termină, luă găleata şi ieşi înapoi afară, iar soarele tocmai urcase pe cer. Silueta lui era obiectul cel mai întunecat de la orizont. Auzi zgomotul făcut de soţia lui, mişcându-se în casă, şi tocmai îi aducea laptele, când auzi ceea ce i se păru a fi un animal lăsat liber sau poate un câine agitându-se în grădină. Era un sunet ca un pas greoi pe frunze vechi. Puse găleata cu lapte gros cu grijă jos pe iarbă, aşa încât nimic nu se vărsă şi se duse după colţul grajdului să vadă ce era zgomotul acela.

Soţia lui îl găsi întins însângerat pe câmp.

Îl căutase în linişte şi singură văzând că nu se întorcea în casă. Îi urmărise drumul cu uşurinţă, cunoscând pe de rost forma pasului său greoi în iarbă. Se oprise doar pentru o clipă întunecată de clarviziune când văzuse începutul unei cărări însângerate şi bătătorite care ducea pe pajiştea din spatele grajdului. Cel care îi trăsese trupul îi lăsase un traseu clar de urmărit, o cărare conturată de două linii roşii care

fuseseră făcute, observa ea acum, de tălpile lui goale şi sângerânde.

Chipul lui drag, pe care ea îl atinsese şi îl iubise, era tăiat până la os. Partea laterală a scalpului fusese smulsă. Trupul lui, pe care ea îl atinsese şi îl iubise, era despicat de la gât la burtă într-o tăietură superficială, care fusese suficientă ca să îl golească de sânge, şi asta la rândul ei, fusese îndeajuns ca să îl ucidă. Dacă Murali ar fi fost acolo, poate şi-ar fi tras mănuşile şi ar fi murmurat trist: „Niciodată nu mi-a plăcut patologia”. Poate că ar fi reasamblat corpul măcelărit cu mâinile lui de medic, care învăţaseră atât de târziu să iubească trupul. Acesta era primul test: fă din cadavru o fiinţă umană oarecare. Dar acesta nu era Murali. Şi acesta era un corp care aparţinuse cuiva.

Fusese un bărbat foarte frumos, acest străbunic, Vairavan. Avea în el o anumită asprime, aceeaşi însuşire pe care tata avea să o vadă mai târziu la mama: un refuz de a se îndupleca sau de a face compromisuri, vizibil pe faţa lui. Copiii lui Vairavan învăţaseră să preţuiască această duritate mai presus de orice altceva. Înfăţişarea lui în moarte încă mai păstra această caracteristică. Trăise o viaţă lungă, dar nu fusese o viaţă atât de lungă pe cât şi-a dorit ea. Nu devenise încă un bătrân. Soţia lui privi în jos şi, cu degetele goale, îi închise ochii. Puse mâna sub bărbia lui nerasă şi o ridică. Se gândi să strige după cineva şi apoi renunţă. Se uită în jos la el, soţul ei, şi o furie şi o mâhnire teribilă îi aprinseseră pieptul. Ştiuse că el avea să moară. Cândva. Dar nu acesta era trupul pe care ea voia să îl ţină minte.

Nimeni nu fu condamnat vreodată pentru uciderea lui Vairavan. Era atât de iubit, încât nimeni din satul lor Urelu nu putuse înţelege de ce l-ar ucide cineva. Când fiica lui, sora bunicii mele, îmi povesti despre ceea ce se întâmplase, cel mai descriptiv cuvânt pe care putu să îl spună despre tatăl ei

fu „respectabil". Un om care fusese ca oricare altul, un catalog de mici preferinţe şi tabieturi zilnice, genul de obiceiuri pe care eu le adun așa cum adun oameni. Dar tot ce a spus a fost „respectabil”.

Un bărbat a fost judecat şi achitat. Nimeni din familia lui Vairavan nu merse să vadă procesul. Ce conta? Nimănui nu îi păsa cine îl omorâse. Cum: nu conta. Conta numai atât: că își iubiseră tatăl şi că el era mort. Moartea nu era încă o marfă manipulabilă. Însemna un singur lucru. Aceasta a fost pentru ei o iniţiere în violenţă, înainte ca guvernul şi Tigrii să facă din Sri Lanka o ţară în care moartea însemna multe lucruri diferite.

Nimeni nu spusese vreodată că așa trebuia să fie, și totuşi toată lumea făcu așa: toate hotărârile pe care le luară în construirea vieţilor lor fură luate datorită lui, și cu gândul la el, la omul acesta pe care îl iubiseră şi care fusese ucis de cineva necunoscut. Şi asta într-o vreme când crima era încă neobișnuită, când dispariţiile erau încă neobişnuite, şi asta pentru că era o ţară în care oamenii credeau că cerul se pregătea să devină albastru, că lanurile creșteau pline de bogăţie şi recoltă, că tinerii aveau să meargă la şcoală şi britanicii nu aveau să fie acolo, și asta însemna că totul avea să fie în regulă în cele din urmă. Că, atunci când britanicii vor fi plecat, srilankezii s-ar mai putea lupta între ei cu cuvinte, dar că nimeni nu avea să mai fie vreodată ucis. Crezuseră că avea să devină imposibil, şi în schimb, devenea tot mereu mai posibil.

Există o perioadă înaintea războiului ca aerul înaintea unei furtuni: mirosul de ţărână al fulgerelor şi pământul începând să se deschidă, simţind ploaia care se apropie. Tatăl lor visase că tinerii aveau să se însoare și să aibă copii, așa cum făcuse el; că aveau să meargă să lucreze pentru ţara lor, așa cum făcuse el. Că aveau să trăiască viață lungă. Dar el

nu făcu asta, și poate că pentru familia mamei acesta a fost începutul unei înţelegeri a locului unde trăiau: atât a naturii sale sacre, cât şi a dezastrului ce se apropia.

Poate că moartea lui s-a întâmplat când lucrurile au început să meargă prost. Şi, când totul merse strâmb, poate că se gândiră mai mult la el, la trupul lui însângerat, iubit şi singur pe acel câmp unde fusese ucis. Sau poate, pentru că fusese omul care fusese, nu se gândeau la el întins pe câmp, ci plimbându-se prin Urelu, la viaţa căruia participase cu atâta însufleţire. Când crescură, văzură că nu mai puteau fi plini de însufleţire prea mult timp în această ţară, aşa că plecară.

Dar mai întâi se căsătoriră. Cu doar două excepţii: mama, Vani, și mătușa ei, Mayuri. Vani văzu pentru prima oară căsătoria prin ochii tinerelor ei mătuşi, fiicele lui Vairavan. Şi doar mult mai târziu o înţelese.

Căsătorie desfăcută: Mayuri, mătușa mamei, urma să se mărite cu un văr prin alianţă, Bala. Doctorul Balachandran. Era un bărbat slab, cu o faţă puţin nătângă și mai tânără decât ar fi trebuit la anii lui. Era amabil, bine intenţionat, ochelarist și, când începu să aştepte seara pe treptele verandei ca să stea de vorbă cu ea, unchii mai tineri ai mamei vorbeau între ei. Săptămâni, apoi luni de zile urmăriră cum prezenţa acestui bărbat o scotea la lumină pe sora lor retrasă.

Mayuri era cea mai dificilă dintre femeile Vairavan; era inteligentă, dar nu era dispusă să se înmoaie de dragul amabilităţii sociale. Era dificilă, tăioasă, irascibilă, arţăgoasă. Fraţii şi surorile ei se mirau de ce tânărul cel blând voia să se însoare cu ea. Nu erau singurii care se îndoiau; nimeni nu considera că personalităţile lor se potriveau. Dar, cu fiecare pas pe care Balachandran îl făcea în sus pe treptele verandei, faţa surorii lor devenea tot mai blândă și vocea ei stridentă

tot mai liniştită.

Vizitele continuară atât de multă vreme, încât fraţii şi surorile se întrebau dacă Bala intenţiona într-adevăr să ceară mâna lui Mayuri. El era, la urma urmei, un văr – vizitele lui ar fi putut însemna doar interes de familie. Dar el pe Mayuri o căuta în mod repetat. Când îi auzeau paşii pe cărarea de piatră înspre uşă, fraţii şi surorile se împrăştiau prin casă sau în sat. În sfârşit, într-o zi, cu emoţia întipărită pe chip, el intră în casă pentru a vorbi cu tatăl ei, Vairavan. Tatăl nu îşi dădu atunci consimţământul, ci spuse că îi va aduce medicului la cunoştinţă decizia lui. Bala plecă, aşteptând să audă destul de curând că dorinţa inimii lui era îndeplinită. Ştia că era necesară ceva prudenţă din partea tatălui ei. Trebuia să acorde procedurii un anumit grad de demnitate. Să decidă prea repede ar fi fost nepotrivit – dar el era aproape sigur. Era medic, şi medicii erau cei mai căutaţi bărbaţi. Atunci, ca şi acum, căsătoria cu un medic formează o categorie aparte. Meseria de medic în Sri Lanka face automat dintr-un bărbat un partener de câteva ori mai dorit. Căsătoria cu un medic însemna o treaptă în sus, nu doar pentru tânăra femeie, ci şi pentru întreaga ei familie. Aşa că Bala se simţea satisfăcut. Era o persoană timidă şi petrecuse săptămâni întregi făcându-și curaj să-i vorbească tatălui.

Ieşi din nou în noaptea de vară, în burlăcie şi întuneric. Când dispăru în beznă, trecu încă o dată pe lângă fata din prag.

Când fraţii şi surorile văzură chipul lui Mayuri, își dădură seama că se schimbase ceva. Bala o ceruse în căsătorie; dorinţa lui avea să fie acceptată. Fraţii ei schimbară rânjete. Ea nu zicea nimic. Nu era nevoie. Într-un sat ca Urelu, veştile circulă ca gândul.

Vecinii schimbau şoapte peste garduri. Rudele bârfeau la o ceaşcă de ceai. Astrologii recunoşteau că fuseseră consultaţi.

Când vestea despre căsătoria potrivită și fericită ajunse la domnul Thiru, care locuia câteva case mai încolo, el fu tulburat. Era un bărbat băgăcios. Era un noroc prea mare, se gândi el. O căsătorie atât de norocoasă într-o familie care era deja exagerat de norocoasă, cu tatăl ei nemăsurat de bun.

Nu există intenţii rele într-un sat atât de unit ca Urelu. Doar fapte rele cu intenţii bune. Tânărul medic voia să se căsătorească cu Mayuri. Voia, așa se gândea domnul Thiru, cumva iraţional. Domnul Thiru o plăcea pe Mayuri. Şi el era un văr prin alianţă. Era fericit pentru fericirea ei. Dar căsătoria cu un medic formează o categorie aparte. Căsătoria cu un medic însemna un pas în sus, nu doar pentru femeie, ci şi pentru întreaga ei familie. De ce trebuia ca Mayuri să se mărite cu un medic? câţiva membri ai familiei ei se căsătoriseră deja cu medici.

Domnul Thiru se gândi la asta – dar nu foarte mult. Apoi luă telefonul și îl sună pe tânărul și timidul său prieten, Balachandran. Mai era o familie pe care el o cunoștea, o familie mai săracă, care avea o fiică la vârsta măritișului. Acea familie își merita șansa.

Vizitele pe verandă încetară. La început, Mayuri își spuse că Bala aștepta probabil permisiunea formală a tatălui ei pentru a o trata ca pe femeia cu care avea să se căsătorească. Stătea pe scări, plesnind ţânţarii care-i aterizau pe umeri, uitându-se în amurg ca să vadă dacă el avea să apară, acest bărbat care o dorea. Trecură trei seri. Niciuna dintre ele nu fu deranjată de pasul lui liniştit.

În a patra seară, ea ştiu că el nu avea să mai vină niciodată. Dimineaţa, Mayuri se ridica și își lua micul dejun. Nu vorbea. Fraţii şi surorile ei o urmăreau, dar nici ei nu ziceau nimic. În fiecare zi mergea la lucru, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic; în fiecare seară își lua locul pe verandă, cu două pahare de suc de lămâie verde, de parcă nu s-ar fi întâmplat

nimic. „Va veni”, își spunea Mayuri, deşi ştia că nu avea să vină. Într-o seară, în timp ce stătea acolo afară, o auzi pe mama ei, Lakshmi, vorbind cu vecina lor peste gardul din spate. Un murmur liniştit de conversaţie, apoi o pauză lungă. Lakshmi ieşi pe trepte şi stătu în spatele fiicei ei. Apoi se aplecă să pună mâna pe umărul lui Mayuri.

Mayuri fusese la un pas de o căsătorie aranjată, reciproc agreată. În schimb, căzuse într-o prăpastie a dezamăgirii, nu de viaţa în sine, ci de ideea de a se căsători vreodată. Înlătură mâna compătimitoare a mamei ei de pe umăr, se ridică şi intră în casă.

Într-un fel, ea nu mai ieşi niciodată de acolo. Nu se căsători niciodată, şi asta nu la alegerea ei. Vani o văzu nefăcând nimic pentru a-şi schimba destinul.

Trecură anii, şi Vairavan se prăpădise deja, când sora mai mică a lui Mayuri, Harini, mătuşa mamei, se confruntă cu o altă problemă: căsătoria cu un bărbat nepotrivit. Sau poate nu?

Harini şi Rajan se cunoscuseră de tineri şi voiseră să se căsătorească de când aflaseră ce era căsătoria. Urelu îi considera un cuplu un pic ciudat. Harini, al treilea copil al lui Vairavan, era o fiică bună. Era înaltă şi frumoasă, cu un corp robust, subţire şi ochi mari care arătau foarte închişi la culoare în contrast cu pielea ei deschisă. Era totodată timidă şi destul de inteligentă ca să ştie că figura ei expresivă putea atrage genul de atenţie care ar jena-o sau ar pune-o chiar în pericol. Nu voia ca lumea să se uite la ea aşa cum se uita la surorile ei şi la celelalte tinere din sat. Aşa că Harini îşi perfectă arta ascunsului în public. Învăţă simplitatea. Reuşi să îşi deghizeze frumuseţea prin felul cum se îmbrăca. Oamenii o vedeau abia când se afla la câţiva metri în faţa lor. Mergea cu genele lungi lăsate peste ochii enormi închişi la culoare. Trecea prin mulţime şi, un minut mai târziu,

oamenii se întrebau: „Oare a trecut o fată frumoasă pe-aici?” Şi apoi, nesiguri, alungau acest gând.

Rajan era un tânăr înalt, subţire, zvelt, de o frumuseţe ieftină şi mustăcios ca eroul unui film prost. Lumea îl vedea indiferent unde stătea în cameră. Dinţii scânteietori i se observau de la câţiva metri în spate. Îl plăceau şi în acelaşi timp le displăcea faptul că îl plăceau. Era mai mult decât bleg. Avea un grup de prieteni separat de Harini, o gaşcă nebunatică de tineri din sat, de condiţie dubioasă. Fumau şi beau într-o măsură care ar face pe orice mamă să se încrunte, în special pe cea a lui Harini. Dar ea era prietenă cu mama lui Rajan, şi această prietenie era ceea ce îi permitea să tolereze ideea că Harini a ei ar putea sfârşi cu Rajan.

Harini avea o influenţă liniştitoare asupra lui. Lângă ea, Rajan era o altă persoană: mai tăcut, mai calm, semănând mai mult cu tatăl său. Iar lângă el, Harini cea prudentă uita să își lase părul lung să îi cadă peste faţă. Masca de pe frumuseţea ei cădea. Se iubeau atât de limpede şi de simplu, încât Lakshmi ofta, amintindu-şi de tinereţe.

Aşa că, atunci când mama lui Rajan se aplecă peste bougainvillea într-o dimineaţă şi zise: „Lakshmi, nu crezi că ar fi timpul să vorbim despre copii?”, mama lui Harini nu întrebă la ce se referea. Făcu o pauză şi dădu încet din cap.

Câteodată, aşa apar căsătoriile aranjate: în loc să stabilească ele cursul dragostei, îl urmează. Harini, chiar şi gătită în roşul-de-nuntă, nu fu vedeta nunţii. Şi nici nu voia să fie. Ochii tuturor erau aţintiţi asupra mirelui, care părea scăldat în lumină, un bărbat oacheş cu dinţi albi ca laptele strălucind într-un zâmbet de star de cinema. Privindu-l, inima lui Harini spunea „bum, bum, bum”. Rajan se uită la ea peste focul ritual de nuntă şi zâmbetul i se schimbă într-un rânjet conspirativ. „Te ştiu, spunea. Te am.” O avea. Dar inima lui Harini nu avea încredere în acel rânjet. „Taci”, îi

zise ea, şi îşi întinse graţios un picior, apoi altul, pentru ca el să-i strecoare inelele de argint de nuntă pe fiecare al doilea deget. Îi plăcu atingerea degetelor lui pe glezna ei şi pentru un moment avu gânduri nereligioase, indecente, nepotrivite despre cum ar putea simţi acele degete în alte locuri. Supărată pe sine însăşi, îşi lăsă capul în jos pentru ca el să o împodobească cu ghirlande.

Preotul zumzăia înainte în sanscrită, apoi în tamilă. Harini îşi ridică privirea şi o văzu pe mama ei stând lângă mama lui Rajan. Aceasta din urmă trăia o fericire deplină. Pe lângă ea, mama ei era impozantă şi impasibilă. Clopotele templului sunară, şi surorile ei o porniră printre nuntaşi, împărţind prăjitură cu fructe. Oaspeţii erau înfometaţi. Ţara aceea nu trata căsătoria cu superficialitate: aici nunta putea să ţină toată ziua.

Harini la treizeci de ani: rămăsese uimitor de frumoasă, neobservată în umbra lui Rajan, cu câte un copil pe fiecare şold. El atrăgea încă la fel atenţia, arătându-şi zâmbetul dulce-ca-laptele-de-cocos, de star de cinema, vag nebunatic, vârât sub mustaţă. Mergeau prin mulţime, el puţin în faţa ei, iar Urelu, care se obişnuise cu Rajan, dar niciodată cu Harini, bârfea. Ea fusese fiica cea bună, cea cu care fiecare mamă ar fi vrut ca fiul ei să aibă o căsătorie fericită. Cum de sfârşise ea cu acest crai? Pentru că asta devenise Rajan – un crai. Nu se lepădase de obiceiurile tinereţii. Bea prea mult. Tăia frunză la câini. Câteodată, când venea noaptea acasă şi se culca alături de Harini, părul său avea mirosul dulce înţepător de ganja[22]. Dar Harini nu zicea niciodată nimic. Ea zâmbea senină chiar şi când el se certa la piaţă cu vânzătorul de fructe sau când îl plesnea pe copilul cel mic oricând avea

---

[22] Marijuana

chef. El ţipa la ea între patru ochi, apoi în public, trăgând-o de părul lung. Într-o zi, un smoc mare din el îi rămase în palma deschisă, şi amândoi se zgâiră la ea uimiţi. Apoi el o lovi peste falcă, şi gura lui Harini se umplu de sânge.

„Ăsta-i gustul căsătoriei murind”, zise inima ei. Harini înghiţise totul, toată viaţa. Invidia surorii ei nemăritate, Mayuri, faţă de o căsătorie care se întâmplase prea frumos. Dezacordul tăcut al mamei ei. Propriul statut autoimpus de umbra perpetuă. Harini înghiţi din nou, înghiţi aer şi sânge. Inima ei bătândă devenise moale şi bătrână de abuz.

Dar Harini se îndoi de mijloc, cedă şi mai mult, se aplecă până la pământ. Îşi ridică zâmbetul mergi-veşnic-înainte de unde căzuse şi merse mai departe.

Unele căsătorii fac asta. Merg înainte chiar şi când nu ar trebui. Nici măcar oamenii care s-au iubit din copilărie nu pot opri ca vieţile să le fie răsucite în forme la care nu s-ar fi aşteptat niciodată. Logan, fratele cel mare al lui Harini şi unchiul preferat al mamei, îşi dorea câteodată să nu fi fost cel mai mare din familie. Odată cu acest statut vine şi răspunderea. Lui îi reveni sarcina de a-i spune lui Harini ceva despre soţul ei.

În anul în care copilul cel mai mare al lui Harini împlini şapte ani, familia veni să viziteze casa lui Logan, aflată în apropierea plantaţiilor de ceai unde lucra el. Când Harini trecu pragul, Logan îi ţinu uşa. Capul surorii lui trecu direct pe sub ochii lui şi el văzu pentru prima dată fire cărunte în părul ei des, drept. Şi sub asta, locul gol din spatele urechii stângi.

Îşi ridică privirea şi îl văzu pe Rajan în spatele ei, venind pe poteca spre casă, cu copilul cel mic ridicat neglijent pe un umăr. Logan rezistă impulsului de a întinde mâna şi de a-i lua copilul. Avea să fie destul timp pentru asta. Rajan îi întinse mâna, iar Logan i-o luă. Nu îl îmbrăţişa cu căldură,

cum ar fi făcut cu alte rude prin alianţă. Era ceva mai în vârstă acum, mai sobru, cu părul cărunt începând să se arate deasupra tâmplelor. Logan închise uşa după Rajan. Acum erau în casa lui, o casă care ani de zile nu conţinuse nimic altceva decât dragoste sigură. Harini se surprinse respirând adânc, de parcă ar fi putut absorbi atmosfera fericită prin piele.

Soţia lui Logan, Kala, îi făcu semn din bucătărie fiicei celei mari. Fata luă tava cu ceai din mâinile ei, punând zaharniţa cu cubuleţele în suport. Servi ceai tuturor şi împărţi farfurii cu mâncare, orez aburind şi mâncare cu curry. Harini îşi ridică privirea şi văzu că fiica lui Kala era înaltă şi frumoasă, îmbrăcată îngrijit. Evident, iubită. Harini săltă ceaşca de ceai şi observă că, deşi nu o văzuse pe Kala de mult timp, femeia, deşi mai în vârstă, îşi amintise fără să întrebe cum le plăcea lor ceaiul, atât ei, cât şi lui Rajan. Îşi ridică privirea şi văzu că fratele ei era mult mai slab acum, acum că mersul îi devenise mai aşezat. I se păru ca el îşi găsise o nouă tihnă înăuntrul propriului trup. Îşi dădu seama că fratele ei cel mare ajunsese să îi amintească acum de tatăl lor, şi asta o făcu să îl iubească mai mult.

Stătură în salon şi vorbiră ore întregi. După un timp, Kala se scuză şi îi duse pe toţi cei patru veri în paturile lor. Nu se întoarse, şi, după o vreme, Logan îşi dădu seama de ce: nu voia să vorbească cu Rajan, care în mod evident băuse mult mai devreme în ziua aceea. Cei trei, Harini, Rajan şi Logan, stătură acolo în salon până se făcu foarte târziu. Logan se întreba dacă putea rezista mai mult decât cumnatul său, care făcuse o gaură cu ţigara în braţul canapelei şi nici măcar nu observase. Ar fi fost nepotrivit şi poate insultător să-i ceară câteva clipe numai cu sora lui. În cele din urmă, când limba cea mică a ceasului se mişcă spre miezul nopţii, Rajan căscă, un căscat buimac de alcoolic, şi se scuză, ridicând o sprânceană spre soţia lui, care clătină timid din cap. El îşi

înclină capul, „noapte bună”, şi se clătină de-a lungul holului spre patul care le fusese pregătit.

Ochii lui Logan îl urmăriră pe Rajan ieşind, apoi se întoarseră la sora lui, a cărei frumuseţe devenise aspră de când o văzuse ultima oară. Avea o vânătaie mică pe obraz, observă el, care părea foarte uşor umflată. El întinse mâna şi puse un deget gingaş pe ea. Fusese pregătit să îi spună ceva despre soţul ei, poate o conversaţie simplă şi directă, care ar fi mers cam aşa:

— N-ar trebui să stai cu Rajan.

Ea s-ar fi uitat la el şi ar fi clipit, cu zâmbetul ei de mergi-veşnic-înainte încă fixat pe faţă.

— Nu e nimic altceva de făcut, ar fi spus ea.

Dar nu avură conversaţia aceea pentru că nu era neapărat nevoie să se înţeleagă unul pe celălalt. În schimb, el se uită în ochii ei şi văzu răspunsul. Văzu că ea avea dreptate. Văzu că ea ştia că Rajan bea şi fuma excesiv. Văzu că uneori ea nu ştia unde îşi petrecea soţul ei nopţile. Văzu că soţul ei încă o lovea şi că ea îi aruncase o ameninţare goală de a-l părăsi. Văzu că ea alesese să nu îşi schimbe viaţa. Dintr-o frumuseţe ascunsă, faţa ei devenise de o frumuseţe care se consuma în mod constant şi renăştea: un chip de pasăre phoenix în înverşunarea ei, în insistenţa ei de a supravieţui.

Logan se ridică, merse de-a lungul holului în dormitorul său, unde dormea iubita lui soţie, şi o trezi.

— Dacă ai putea să o ajuţi, îi spuse lui Kala.

Kala se ridică şi îşi frecă ochii, ştiind deja ce voia el să spună – văzuse deja lipsa smocului de păr, şi vânătaia, şi locul în care zâmbetul mergi-veşnic-înainte se strâmba într-un rictus.

Timp de zece ani, Harini muri zilnic în felul acela. Apoi, într-o zi, ieşi în grădină şi îl găsi pe Rajan căzut. Înghiţi în sec şi încetă să zâmbească – îi era deja dor de el.

Mama îşi cunoştea şi îşi iubea mătuşile, dar, încă de mică, alesese să nu fie aproape de ele, pentru că nu înţelegea eşecul lor în a realiza ceea ce voiau. Cum Mayuri fusese lăsată pe acele trepte ale verandei cu două pahare de suc de lămâie verde. Cum Harini stătea cu un bărbat care greşise, greşise şi greşise alături de ea. Cum de acceptaseră aşa ceva? Le urmări şi împrumută de la ele stăruinţa lui Mayuri, forţa lui Harini de a zâmbi în faţa durerii.

La restul renunţă, deşi le iubea. Aşa a devenit femeia care a părăsit Sri Lanka, l-a ales pe tata şi a ţinut piept unei întregi familii care credea în buna-cuviinţă şi în tradiţie.

Şi totuşi Vani nu alesese să părăsească Sri Lanka pentru totdeauna. Alesese să nu se întoarcă. Nu e acelaşi lucru. Dar, într-un fel, motivele ei fuseseră aceleaşi ca ale tatei. Momentul începerii conflictului depinde, ca orice altceva, de amintirile pe care le capeţi.

În primul rând: pe cine întrebi? Să citeşti povestea în presă înseamnă să citeşti o poveste care nu a mers niciodată suficient de departe. Întreabă o rudă, şi iată cum începe povestea: conferinţa internaţională a tamililor urma să aibă loc în Sri Lanka, iar guvernul voia să se ţină la Colombo, care era capitala ţării. Organizatorii tamili voiau să se desfăşoare în Jaffna, oraşul din nord, care era capitala lor, aşa că refuzară să o mute. La deschiderea conferinţei, nişte soldaţi ai guvernului veniră şi împuşcară câţiva tineri tamili. Aproape toţi muriră, şi acest incident marcă începutul adevăratei rebeliuni violente: aceste asasinate îngrozitoare. Existaseră violenţă şi discriminare şi înainte, dar mai atenuate. Participanţii la conferinţă erau mai ales bărbaţi tineri, tineri politicieni aspiranţi, care deveniră bătrâni cu amintiri vechi despre prietenii lor ucişi. Dacă întrebaţi pe altcineva, vă va spune o altă poveste, va spune că tamilii au

instigat totul, că nu exista discriminare, că pe insulă existau trei limbi şi culturi şi că între aceste culturi fusese egalitate înainte ca Tigrii să înceapă să ucidă oameni, inclusiv pe ai lor. Întrebaţi pe altul, şi apoi pe altul. Niciuna dintre poveşti nu va fi absolut completă, dar povestitorul ei va fi absolut sigur. Aşa ia naştere războiul.

Dar unele lucruri sunt incontestabile: chiar şi acum, cei care dispar sunt bărbaţii tineri. Ici-colo, câte un jurnalist străin mai ciudat, dar mai ales bărbaţi tamili tineri. Taţii se frământă, îngrijoraţi că nu ştiu unde se află fiii lor. În fiecare seară, mamele pregătesc locul la masă pentru băieţii lor. Şi în fiecare seară, în multe case, unele dintre aceste locuri rămân neocupate. Există oameni a căror slujbă e să adune numele celor absenţi şi să le noteze, să le înregistreze, să le trimită cât mai multor oameni posibil, organizaţiilor umanitare şi politice. Arareori asta dă vreun rezultat. Ani mai târziu, când copiii din alte ţări le cer părinţilor să meargă acasă, părinţii spun „nu, asta nu e o idee bună, nu anul ăsta, va fi prea scump".

Ce nu spun: e prea scump pentru că ţara funcţionează pe baza mitei, pentru că trebuie să plăteşti poliţia, şi armata, şi poate o escortă profesională ca să te ghideze, pentru că hotelurile de patru stele sunt cel mai bine păzite, nu cele mai confortabile, pentru că te poţi întoarce acasă doar dacă alţii promit să nu bombardeze aeroportul.

Aşa că iată-mă de partea cealaltă a globului. Povestindu-vă despre familia mamei. Mama mea v-ar spune că totul a început când ea avea zece ani. În revoltele antitamile din 1958, când ea vizita Colombo. Erau pe o stradă a tamililor, în suburbia Wellawatte. Dar acolo locuia şi o familie singhaleză. Când auziră mulţimea venind, îi închiseră pe prietenii lor tamili în casă, ca să aştepte sfârşitul în linişte, la răcoare şi în întuneric. Vani, fetiţa care avea să crească şi să devină educatoare, soţia lui Murali, şi mai târziu mama mea, se

ascunse sub o masă. Familia singhaleză le dădea mâncare prin crăpăturile uşilor şi ferestrelor, iar tamilii aşteptau şi priveau, ştiind că avea să se termine şi că avea să înceapă din nou.

Am învăţat că un mod de a o face pe mama să vorbească despre ea e să o întrebi despre alţi oameni sau alte lucruri. E un truc, nimic mai mult. Ea e o persoană fidelă istoriei, aşa că nu poate evita să se includă pe sine în naraţiune ca spectator inocent, ca un oaspete tăcut. În felul acesta poţi extrage de acolo caracterul ei, trăsătură cu trăsătură, pentru că până şi cea mai modestă persoană poate rămâne un spectator inocent, doar un timp limitat, înainte de a ceda puterii propriei prezenţe în trecut.

Când Vani era la şcoala de maici din Kandy, studiind ca să devină educatoare şi începând să fie frumoasă, îşi petrecea adesea sfârşiturile de săptămână pe plantaţiile de ceai ale lui Logan din Nuwara Eliya, care se afla în apropiere. Îi era îngrozitor de dor de casă, şi vizitele la unchiul Logan şi mătuşa Kala o făceau să se simtă mai aproape de Urelu. Târziu în timpul copilăriei ei, unchiul ei devenise administratorul a trei proprietăţi de ceai, ceea ce îl făcuse o persoană extrem de importantă. Ea îşi amintea casa lui, de un formalism extraordinar. El era un *dorai,* adică un om cu rang, cineva important. Un şef. Soţia lui, Kala, care era *doraisămi,* era la fel de intimidantă. Logan conducea plantaţia, iar ea conducea casa lor cea mare. Ambele erau slujbe care în mod tradiţional cereau respectarea ceremoniilor şi a bunelor maniere. Doar mult mai târziu, după ce atât mama, cât şi unchiul ei emigraseră, poveştile ei despre el reuşiră, în sfârşit, să străpungă scutul formalismului colonial care fusese impus vieţilor lor în acel loc.

Logan semăna în multe feluri cu tatăl său mort Vairavan,

exceptând faptul că asprimea de pe faţa lui era puţin mai clar schiţată. Avea sprâncenele lăsate în jos şi maxilarele pronunţate. Doar zâmbetul, rar şi larg, transforma acea faţă impunătoare. Era un om ocupat, și își făcea timp special pentru nepoatele şi nepoţii lui când veneau pe domeniul lui în vacanţe. Soseau cu trenul, după o călătorie lungă, aşa că, atunci când ajungeau, erau mereu foarte flămânzi. Nu erau prea mari, dar fuseseră învăţaţi cum să se comporte, şi astfel nimeni nu pomenea vreodată că era flămând până când nu ajungeau acasă şi erau chemaţi înăuntru la cină. Erau întâmpinaţi la gară de omul lui *dorai,* care îi lua cu o mașină neagră mare, lată, aparţinând domeniului şi care era la dispoziţia lor pe timpul vacanţei. Se căţărau în ea, ţinându-se mereu de mână, fratele ajutându-le pe surori să urce în maşina înaltă, valizele huruind în spate. Uneori ploua când ajungeau, şi atunci călătoria spre domeniu era mai cu hârtoape decât de obicei și uşor neplăcută. Tremurau din cauză că erau uzi şi se gândeau la ceea ce îi aştepta: *doraisămi,* cu unul dintre zâmbetele-ei-cu-dinţi pe buze (rezervate pentru oamenii pe care îi iubea în mod special), întinzându-le ceşti cu ceai fierbinte cu zahăr (aşa îl beau toţi; deşi mama nu are o slăbiciune pentru dulciuri, nu și-ar putea închipui vreodată să își bea ceaiul *fără* zahăr – ar fi un sacrilegiu).

La poartă, Kala le lua umbrelele şi îi conducea în casă. Şoferul îi urma cu bagajele, şi ea îi ducea în somptuoasa cameră de zi, unde își scoteau pantofii. Întotdeauna îi aduceau cadouri: conserve de fructe de la mama lor; cepe şi roșii proaspete; dulciuri speciale făcute în casă. După ce își beau ceştile de ceai (care întotdeauna li se păreau mai adânci, şi mai mari, şi mai pentru adulţi decât cele pe care le aveau acasă), erau conduși din salonul somptuos în sufrageria încă mai somptuoasă, unde îl aşteptau pe unchiul, apoi luau masa, care era întotdeauna special pregătită

pentru prima lor seară.

Îl aşteptau pe Logan la masa lungă, înaltă. Fiecare loc avea un set strălucitor de tacâmuri, dar ei nu atingeau nimic. Aşteptau întotdeauna într-o linişte politicoasă până când uşa scârţâia și el intra, cu pasul lui lung, legănat. Arăta mereu impecabil. Oare cum de arăta atât de netulburat după o zi întreagă de lucru pe plantaţiile fierbinţi? Le făcea cu ochiul, şi ei uitau să se mai mire. Arătase foarte uşor obosit când intrase, dar, când îi vedea pe copii, toată faţa i se lumina. În aceşti ani, copiii lui erau în Anglia, la studii, și prezenţa copiilor surorii lui îl făcea întotdeauna fericit. Ei îl salutau şi se aşezau, iar apoi el suna după bucătar.

Logan nu avea un bucătar pentru că era bogat; avea un bucătar pentru că era un *dorai* şi era una dintre facilităţile la care un *dorai* era îndreptăţit. Chiar şi acum, când mama îşi aminteşte de aceste mese, vocea ei răsună cumva uimită. Că putea exista asemenea mâncare, și așa de multă! Dar nici măcar mâncarea nu era lucrul cel mai grozav în această casă. Cel mai tare erau fascinaţi de sârma care se întindea de la bucătărie la perete, către masă, sub masă, unde stătea mâna lui Logan în timp ce mânca. Era un buton mic acolo, și, dacă îl apăsa, îl chema pe bucătar înapoi în cameră. Copiii iubeau soneria asta, aura suplimentară de superioritate pe care o dădea unui om deja impunător. De parcă ar fi fost dovada că mulţi oameni îl ascultau. Ceea ce se şi întâmpla.

Ca aproape toţi membrii familiei sale, şi fratele bunicului a părăsit în cele din urmă Sri Lanka. Nu era nimic altceva de făcut, şi cred că mamei îi place să îşi amintească de soneria de sub masă, de unchiul ei sunând după servitorul său, deşi amintirea pare să transforme această simplă respectare a unui obicei într-un lucru imperios. Cred că mamei îi place să îşi amintească de asta şi apoi să se gândească la cum a traversat unchiul ei oceanul, cum a plecat, pentru că

alăturarea celor două amintiri îi demonstrează că Logan e un om viteaz. Căci asta au făcut membrii familiei ei: au părăsit Sri Lanka, unul câte unul, bucată cu bucată. Deşi au părăsit-o până când era aproape prea târziu, în cele din urmă plecatul nu a fost ceva greu de făcut. A fost ceva ce au realizat, cu tenacitatea pe care o adunaseră împreună. Familia mamei a transformat furia dată de situaţia lor într-o cale de a pleca de pe insulă.

Fratele bunicului, Logan, pe atunci destul de tânăr încă, a părăsit ţara după revoltele din 1983, acel potop de violenţă etnică în care tamilii au fost de cele mai multe ori victimele. În special bărbaţii tineri dispăreau sau erau bătuţi pe străzi. El îşi părăsise funcţia de *dorai* când începuseră violenţele, şi, când se uită pe fereastră şi văzu că începeau să se intensifice, se apucă să dea telefoane. Sună pe toată lumea pe care o cunoscuse în ceea ce începea să considere fosta lui viaţă. Prietenii *dorai*-ului care fusese. Nu abuzase niciodată de poziţia lui. Nu tratase niciodată pe nimeni neomenos sau nedrept. Spera acum că oamenii aveau să îşi aducă aminte de asta. Spera acum că avea să poată face rost de la aceşti prieteni de ceea ce îi trebuia ca să plece şi să îşi ia familia cu el.

Cineva sună înapoi: „Două cabine pentru India, unchiule?” Avea noroc, se gândi el; avea cu adevărat noroc, pentru că aceste cabine începeau să fie aproape imposibil de obţinut, vapoarele erau pline de respiraţia grea, rapidă, grăbită a celor care fugeau. Toată lumea pe care o cunoscuse vreodată pleca. El şi Kala traversară marea pe un vapor spre India, înconjuraţi de bărbaţi pentru care el lucrase şi care lucraseră pentru el toată viaţa lui. Nu luaseră aproape nimic cu ei: câte o valiză. Tot restul lăsaseră în urmă. Kala nu suportă nici măcar să termine treaba în casă. O lăsară neatinsă, cu cele două lămpi de petrol înalte de la altarul de pe plantaţia de ceai, încă păzind uşa principală. De parcă

aceste simboluri ale prosperităţii ar fi putut să o păstreze în locul în care ei îşi petrecuseră odată viaţa.

Cred că mama era mândră să îşi amintească de cum fusese Logan, şi că el fusese în stare să renunţe la toată grandoarea aceasta pentru o viaţă mult mai simplă. Asta a făcut familia lor: a părăsit Sri Lanka. Asta a făcut el mulţi ani mai târziu, când mama plecase deja. Mai târziu, în Canada, el a lucrat o vreme ca gardian. În ţara lui adoptivă, care era nesigură în feluri noi şi diferite, era o slujbă bine plătită. Era o profesie pe care mulţi bărbaţi srilankezi o adoptau după ce îşi părăseau ţara. Acasă, ei puteau să fi fost funcţionari la bancă, ingineri, contabili, *dorai.* În Vest aveau grijă de alţii, aşa cum fuseseră ei înşişi îngrijiţi odată.

Au plecat în felul următor: au luat vasul spre India, şi acolo şi-au cheltuit majoritatea banilor cumpărând bilete de avion spre Anglia. După câteva luni în Anglia, s-au decis să încerce Canada, care primea refugiaţi srilankezi. Au cumpărat bilete pentru New York. Nu le mai rămăseseră bani pentru bilete de întoarcere, şi acesta a fost un calcul care a funcţionat perfect. Au aterizat în New York, iar o cunoştinţă i-a aşteptat şi i-a dus cu maşina la graniţa canadiană. Acolo i-a lăsat fără nimic. Nu fuseseră abandonaţi; totul fusese planificat. Ca să arăţi oficialităţilor că erai nevoiaş. Ca să demonstrezi că aveai nevoie de azil. Şi acesta e un lucru ce încă se mai poate face fără să-ţi pierzi onoarea.

Plecarea: aşa se face. Logan, care fusese odată *dorai* al unei plantaţii de ceai în Sri Lanka şi care acum era doar un simplu refugiat tamil, o porni spre agenţii de la graniţă, cu mâinile larg deschise ca să arate că nu avea nimic. Ca un soldat care se preda, arătând că e neînarmat.

Şi ceilalţi, toţi îşi croiră drum afară, unul câte unul, fiecare

demonstrându-i mamei că făcuse bine că avusese dreptate să se mărite cu tata şi că ar avea dreptate să nu se întoarcă. Mai mult decât oricine altcineva, mătuşa Kalyani, sora cea mare a mamei, e un labirint de informaţii despre aceste plecări. Păstrează în sine cele mai mărunte amintiri despre vieţile celor din jurul ei. Îşi dorise odată să devină medic, dar, după ce a picat examenele de admitere la facultate, s-a făcut educatoare şi apoi mamă. A avut un succes atât de extraordinar în ambele ipostaze, încât aproape nimeni nu îşi aminteşte acum că îşi dorise să între la medicină. Că obişnuia să cânte la Radio All-Ceylon.

La douăzeci şi cinci de ani după ce Vani se ascunsese sub masă în timpul revoltelor din 1958, aveau loc din nou revolte în Colombo, unde se mutase Kalyani. În revoltele din 1983, soldaţii au ars casa lui Kalyani. Coregrafia vieţii ei la acea vreme era foarte simplă.

Kalyani coase acum în timp ce spune povestea, lucrând cu degete răbdătoare şi bătătorite, lucrând la modelul de pe o bluză de sari. Vocea ei e prozaică.

— Totul a început aşa: există Tigrii Tamili, care vor să separe nordul de restul ţării. Băieţii din Jaffna au montat o mină, nu? care a ucis treisprezece ofiţeri ai armatei srilankeze din Jaffna, *ceriyâ?* Ai reţinut asta? Treceau într-un camion şi mina s-a declanşat; treisprezece ofiţeri au murit pe loc. Erau toţi singhalezi. Asta i-a aţâţat pe oameni. Era 23 iulie 1983. O zi foarte fierbinte. Revoltele au început în dimineaţa următoare. Singhalezii au început să ardă şi să jefuiască. Casele au fost arse până-n temelii, tamilii au fost ucişi. Tot oraşul Colombo ardea.

În seara de douăzeci şi patru, guvernul a instituit starea de asediu pentru următoarele trei sau patru zile, dar jafurile şi incendierile au continuat. Eu nu am ieşit din casă şi nu le-am permis nici soţului, nici copiilor mei să iasă. Apoi, pe douăzeci şi cinci seara, nişte ticăloşi au adus torţe, ca să dea

foc casei noastre.

Când Kalyani i-a văzut venind pe stradă, s-a dus să îi spună soţului ei, care era în grădină. Împreună au mers să-şi caute copiii, Haran şi Krisha. Toţi patru au sărit peste zidul mic în grădina învecinată şi au rămas ascunşi în casa aceea. Proprietarul casei era un ateu din nordul Indiei, care se ţinuse departe de conflictul din jurul lui. Din ascunzişul ei, Kalyani îl auzea vorbind cu îngrijitorii lui despre afacerile lui şi despre vreme. De parcă afară nu ar fi fost război. Ei nu îi venea să creadă. Se auzea zgomotul oamenilor păşind încoace şi încolo şi conversând, şi, în fundal, un şir constant de pocnituri şi bufnituri: sunetul casei ei arzând. Închise ochii şi ascultă sticla spărgându-se şi glasuri de bărbaţi zbierând, apoi vocea foarte calmă şi plată a indianului vorbind cu servitorii lui. Se gândi: „Ce tip ciudat, să susţină el că nu există Dumnezeu". Poate că zeii au considerat-o fiind o glumă amuzantă: să pună pe cineva care nu credea în ei să fie persoana care i-a salvat viaţa lui Kalyani. Când revoltele s-au stins, ei s-au strecurat înapoi în casa lor ca să vadă ce rămăsese şi au descoperit că nu mai era nimic, doar carcasa casei în care trăiseră.

Când revoltele s-au stins, au mers cu toţii la şcoala lui Haran şi au dormit acolo săptămâni întregi, într-o tabără provizorie, înconjuraţi de alţi refugiaţi tamili. Era foarte cald şi foarte aglomerat şi stăteau întinşi corp lângă corp pe podeaua şcolii. Chiar şi în somn visau sudoarea celorlalţi. În august au fost trimişi în Jaffna, înghesuiţi pe un vas comercial. În tot acest timp, oamenii erau atât de aproape unul de altul, încât fu destul de uşor pentru oficialii guvernamentali să uite numele individuale. Aşa devin oamenii de nedistins, se pierd în mulţime. Devii parte dintr-o gloată. Haran era doar unul dintre mulţii bărbaţi tineri, şi, pentru ochiul unui străin, poate ochiul unui occidental, ei arătau toţi la fel. Kalyani voia să îl trimită în altă parte, într-

un loc în care trupul lui nu avea să se confunde cu atât de multe altele. Nu voia să fie unul dintre tinerii tamili care dispăreau obişnuiţi că deveneau Tigri.

La scurtă vreme după aceea, Kalyani a reuşit să îl trimită pe Haran în Statele Unite să locuiască împreună cu Vani. Avea exact vârsta potrivită pentru a se alătura combatanţilor tamili şi în niciun caz nu trebuia să rămână în ţara în care se născuse. În anul următor, soţul lui Kalyani a plecat la lucru în Orientul Mijlociu, şi au mai rămas doar Kalyani şi Krisha. Haran nu l-a mai văzut niciodată pe tatăl său; a murit în Orientul Mijlociu. Kalyani însăşi a părăsit Sri Lanka demult şi se perinda între ţări şi rude, nomadă. Nu face parte din viaţa nimănui. E frig aici în Statele Unite, prea frig pentru ea. E iarnă aici şi ninge.

— Vreau să mă întorc în Colombo şi să trăiesc acolo. Aş fi pe picioarele mele. Vremea de aici nu mi se potriveşte, îmi zice acum şi se uită pe fereastră.

Odată plecat din Sri Lanka şi ajuns în Vest, nimeni nu se mai întoarce. Asta se înţelege de la sine. Ar fi o nebunie. Vocea ei rareori trădează vreun sentiment egoist, dar sunt frapată de ceea ce recunosc în ea. Dor *de casă.* Nu are la ce să se întoarcă acolo. Casa ei a fost arsă. Locuise în acea casă un deceniu. Mama a plâns mereu după fotografiile de familie care au ars acolo, dar acum îmi dau seama cât de multe erau acolo, pe lângă fotografii. Mătuşa vorbeşte aproape prea încet ca să o aud.

— Nu doar fotografiile, zice. Totul. Casa şi pământul, tot. Nimic nu a rămas, nimic.

După o secundă, vocea e din nou cea dintotdeauna, prozaică. Ochii îi sunt pironiţi pe bluza de sari, acul şi aţa se mişcă pe suprafaţa mătăsii.

În săptămâna dinaintea plecării lui Haran din Sri Lanka, a murit un prieten de-al lui. Totul s-a întâmplat într-un mod

care l-a făcut pe Haran să se întrebe dacă avea să se întoarcă vreodată.

Bărbatul care murise era un amic de-al lui, și profesor. Era directorul liceului pe care îl urmase Haran în Jaffna, după revolte. Un om foarte cumsecade, care îl încurajase mereu pe Haran să studieze, în ciuda disperării constante pe care le-o provocase strămutarea familiei. Haran se gândea uneori la bărbatul acesta ca la un bunic. După ce muri, sentimentul acesta a crescut.

Numele profesorului era Arun, dar elevii lui îl numeau Sir, chiar și cei care terminaseră școala. Le inspira o sobrietate absolută și aproape britanică. Era deja foarte slab și palid în vremea în care îl cunoscuse Haran, iar acum, când Haran pleca, se afla în pragul pensionării. Fusese profesor mulți ani. Haran merse să își ia rămas-bun și să îi mulțumească. Nu îi adusese nimic; nu putea să îi ofere nimic din ceea ce bătrânul nu avea. Se bucură când i se deschise ușa și văzu fața profesorului luminându-se. Cel puțin cu atâta se putea revanșa față de Arun – oferindu-i plăcerea simplei companii. Îi plăcea să creadă că îl putea face pe bătrânul domn fericit cât de puțin. Cei doi se așezară în bucătărie și Arun îi făcu lui Haran o ceașcă de ceai fără zahăr. Făcu asta fără să întrebe, și Haran văzu după gesturi că bătrânul își amintea de el exact, până și în felul în care își bea ceaiul. Era un gest de ospitalitate și afecțiune infinită, care îl făcu pe Haran să zâmbească. Deși crescuse în Colombo, și Jaffna devenise căminul lui.

Bătrânul era foarte emoționat să îl vadă, iar Haran își dădea seama că avea o veste bună pe care abia aștepta să o spună cuiva. Se gândi că profesorul lui arăta încă bine. Bătrânul era un fan al crichetului, și jucase în echipa națională în tinerețe. Haran vedea încă o umbră a jucătorului puternic, viguros și zvelt în corpul mai uscățiv acum, îmbătrânit, al profesorului. Purta în el amintirea unei

constituţii atletice, iar Haran admirase întotdeauna la el această vigoare. O avea chiar şi acum, la şaizeci şi opt de ani, o vârstă înaintată pentru un bărbat pe vremea aceea în Sri Lanka. Îi era poate chiar mai drag lui Haran pentru că vârsta la care ajunsese adeverea ideea că unii oameni trăiau o viaţă lungă. Că nu toţi mureau sau erau victime ale violenţei.

Arun strălucea acum de nerăbdare să-i comunice vestea, şi Haran se aplecă peste ceaşca de ceai ca să amestece şi să asculte. Urma să aibă loc un meci de cricket, explică bătrânul, un meci mare între elevii şcolii şi echipa Armatei din Sri Lanka. Bătrânul însuşi îl aranjase, recunoscu asta, şi de-abia aştepta să fie arbitru. Scoase un ziar ca să îi arate lui Haran anunţul. Ştirea ajunsese pe prima pagină. Văzând anunţul, Haran zâmbi cu nostalgie, dorindu-şi să fi putut rămâne ca să joace crichet. Bătrânul îl văzu oftând şi zise:

— Vor mai fi şi alte jocuri, în alte dăţi, tinere.

Haran zâmbi şi sorbi din ceai, gândindu-se că i-ar plăcea să arate aşa de bine la vârsta asta. Se gândi că i-ar fi plăcut să mai stea cu bătrânul încă multe zile şi nopţi şi să îi asculte poveştile: despre eliberarea statului Sri Lanka, despre marile jocuri ale naţionalei de crichet, despre plantaţiile de ceai, despre satele de la malul mării, unde oamenii trăiau din pescuit. Se gândi că nimeni nu spunea aceste poveşti atât de bine ca bătrânul şi că i-ar plăcea să fie aşa când avea să fie bătrân, dacă avea să fie vreodată.

Nu există întotdeauna o altă dată sau un alt joc, nici măcar pentru bătrânul pe care Haran învăţase să îl iubească în timpul scurtei sale şederi în Jaffna. După ce Haran plecase de la el în seara aceea, Arun, care fusese directorul şcolii lui Haran, un domn, un om instruit, un atlet, fu ucis. Fusese de ajuns o împuşcătură; el nici măcar nu îşi dăduse seama ce se întâmplă, pentru că banditul se aplecase pur şi simplu pe o fereastră şi pusese arma lângă craniul bătrânului în timp ce acesta dormea. De parcă ar fi fost doar o insectă care putea fi

alungată cu o mişcare. Mai târziu, se descoperise că asasinul era un rebel tamil care se supărase pe bătrânul domn pentru că aranjase ca o şcoală tamilă să joace un meci cu reprezentanţii armatei srilankeze.

Când auzi vestea, inima lui Haran – care se frânsese odată cu arderea casei lui din Colombo – se frânse din nou. Se frânse liniştit, dar definitiv, şi el ştiu că de data asta nu mai putea fi reparată. Avea să plece, şi asta era o decizie care nu putea fi îndreptată sau schimbată. Acum nu-şi mai dorea asta. „Ce ţară idioată, idioată se gândea Haran supărat. Astea erau lucrurile care puneau capăt vieţilor, poveştilor? Un meci de crichet?”

Şi astfel, de pe vremea când era copil până mult după ce părăsi Sri Lanka, mama cunoscu violenţa. Fusese prezentă în decursul a generaţii întregi în familia ei; o văzuse şi ştia că îi putea afecta copiii, aşa cum îi afectase pe cei ai surorii ei. Deoarece crescuse în Jaffna, mama se îndrăgosti de tata la fel de mult pentru ceea ce nu era ca şi pentru ceea ce era. Nu era terorist. Nu era violent. El vedea oameni făcuţi bucăţi şi nu voia nimic mai mult decât să îi pună din nou laolaltă, exact cum fratele ei Kumaran asamblase odată clădiri, în acelaşi fel în care ea construia minţi, le dădea un cadru. Ce iubea ea la tata? îi plăcea blândeţea bruscă, pură a zâmbetului său, care era câteodată tot atât de inocent ca al unui copil. Îi plăcea felul în care părul lui negru se ondula înapoi de pe fruntea lui înaltă, astfel încât vedea deja chelia respectabilă de la bătrâneţe. Îi plăceau cum arăta stetoscopul în jurul gâtului său şi mirosul curat de băiat, al mâinilor şi al gâtului său. Îi plăcea că era tânăr şi începea să încărunţească; se gândea că trecuse probabil prin mari necazuri şi că ea putea înţelege asta. Ştia că, dacă el l-ar fi putut vindeca pe fratele ei, ar fi făcut-o. Ani mai târziu, într-o casă din Canada, mama îşi aminti de ceea ce credea ea că

fusese punctul culminant al vieţii fratelui ei, momentul în care el trecuse de limita nebuniei.

— Mergea într-un autobuz, zise ea. Mergea într-un autobuz, şi ziua era foarte fierbinte. Oamenii lăsaseră geamurile deschise, să între briza răcoroasă de seară. Vântul trecea prin părul lui şi ieşea înapoi afară. El îşi amintea asta foarte clar mai târziu, când ne spunea povestea asta, exact cum ţi-o spun eu acum. Cred că asta voia când o relata, să fie transmisă mai departe, pentru ca lucrurile să nu fie uitate, aşa cum poate fi uitat un om mort. Era doar un autobuz, doar un autobuz plin de oameni în drum spre casă, spre mamele, şi taţii, şi fiii, şi fiicele lor. Dar autobuzul ajunse la o intersecţie şi la un blocaj pe şosea, şi nişte soldaţi din armată le făcură semn să tragă pe dreapta. Nu era încă o perioadă de violenţă, şi să fii tras pe dreapta în felul acesta era încă neobişnuit, şi unchiul tău, fratele meu, Kumaran, ştiu că era ceva în neregulă. Toţi ştiură, şi vântul acesta suflă peste ei aşa cum suflase briza, iar apoi soldaţii urcară în autobuz. Asta îl nelinişti foarte tare pe Kumaran. Doar uitându-se împrejur, ghici că era unul dintre puţinii bărbaţi tamili din autobuz, şi ştia că soldaţii nu urcaseră în autobuz ca să caute un bărbat singhalez. Căutau pe cineva, pe cineva anume. Kumaran îşi ridică privirea şi se îngrozi, pentru că soldatul din faţă îşi aţintise arma direct spre capul său. Scoase un icnet puternic şi începu să strige în gura mare că nu el era persoana pe care o căutau, că, o, Doamne, nu era el, dar era prea târziu, pentru că soldatul trăsese deja şi cei din autobuz intraseră în panică. Kumaran îşi simţi tâmpla foarte lipicioasă şi se simţi foarte ciudat şi detaşat; aşadar ridică mâna să îşi pipăie tâmpla. Fusese împuşcat de foarte aproape, dar nu era mort. Cum venea asta? Se întoarse încet, urmărindu-i pe soldaţi mai încet, şi mai încet, pentru că fusese împuşcat şi sângele începea să îi obtureze creierul şi vederea. Şi văzu că soldaţii erau în spatele lui şi că îi puneau

cătuşe bărbatului din spatele lui şi îl trăgeau afară – umărul lui însângerat lăsa o dâră în urmă, iar urmele paşilor lor călcând pe ea, însemnau culoarul autobuzului. Își dădu seama că nu el fusese vizat, dar că, dacă ei ar fi ţintit spre el, nimeni nu ar fi făcut nimic. Ar fi murit; şi se gândi la asta şi înghiţi în sec, dându-și seama de cuvintele care îi stătuseră pe limba lui în momentul în care acel glonţ prost direcţionat fusese tras: „O Doamne, nu sunt eu, *eu nici măcar nu sunt tamil".*

Fu îngrozit de ceea ce aproape spusese. Întotdeauna am crezut că aceasta a fost pentru el secunda în care totul a devenit clar.

Dar poţi să îl întrebi şi tu, zise ea.

[nallu]

MOARTEA APROPIINDU-SE

Cei care i-au fost prieteni şi care apoi
l-au abandonat se vor întoarce şi i se vor alătura
atunci când cauza neînţelegerii va fi îndepărtată.

— *TIRUKKURAL,* capitolul 53, versul 9

Kumaran: unchiul meu, pe care l-am iubit. E mort acum, dar îmi amintesc corpul lui, pentru că, în a treia lună de când ne aflam acolo, tata m-a întrebat dacă aş putea să îl ajut.

— Mi-am dat seama că, în lumea occidentală, medicilor nu le pasă de membrii familiilor noastre, mi-a zis el. Dar poate tu înţelegi acum că nu trăieşti într-o lume complet occidentală. Ca medic srilankez, am în mod constant grijă de familia mea. De alţi srilankezi. Ei ne-o cer – aşteaptă asta de la noi.

Noi. Spunea „noi” pentru ca eu să ştiu că el era de părere că puteam – că puteam să fiu medic, ca şi el, să pun oamenii înapoi laolaltă. Să ajut pe oricine puteam. Chiar şi – sau poate în special – pe cineva cu care mă înrudeam.

— Crezi că pot face asta? l-am întrebat.

— Nu eşti fiica lui, mi-a răspuns el. Pe ea n-aş ruga-o, deşi, după toate prin câte a trecut, probabil că ar putea să o facă. Dar tu *ar trebui* să o faci. Îl va ajuta.

Sunt fiica tatei, aşa că am început să am grijă de unchiul. Pe măsură ce moartea se apropie, medicul şi pacientul devin mai intimi decât îndrăgostiţii. Ştiam totul despre descompunerea lui, despre cum părţi din corpul lui îi scăpau de sub control. Când dormea, obişnuiam să îi pieptăn uşor părul cu degetele. Când pielea de pe marginea scalpului a început să i se cojească, am început să-i dau cu loţiune. La început îi pregăteam doar mâncarea; îi aduceam o cârpă umedă dacă îi era cald şi mă asiguram că bea destulă apă. Ştiam că, pe măsură ce vor trece lunile, am să capăt alte responsabilităţi, niciuna plăcută, şi toate – acte de dragoste: când nu avea să mai poată merge, să îl ajut până la baie şi înapoi, şi apoi să îi introduc un cateter sau poate o ploscă; atunci când nu avea să mai poată cere calmante, să apreciez dacă avea nevoie de ele şi apoi să-i dau tablete sau poate să-i fac injecţii; când nu avea să mai poată mânca, să-l hrănesc cu mâncare sau poate să-i ofer alimentaţie lichidă. Când avea să devină prea obosit pentru a se mişca, aveam să îl întoarcem noi în pat, să îi umflăm pernele şi să-l căutăm de răni. Când degetele aveau să îi devină prea nesigure pentru a mai întoarce pagina unei cărţi sau pentru a scrie o scrisoare, aveam să o fac eu pentru el. Când nu avea să mai poată vorbi, aveam să traduc pentru el. El îmi spunea: „Notează. Ţi-am spus o poveste pe care nimeni nu ar trebui să o ştie. Noteaz-o, noteaz-o”.

Ştiam că niciun medic nu trebuia să facă asta vreodată şi

ştiam că eu aveam să o fac, pentru că, la urma urmei, ceea ce voia el era ceea ce vrea oricine: să moară în prezenţa familiei, fără ruşine sau secrete.

Vijendran: un bărbat pe care unchiul meu nu îl voia în apropierea familiei sale. Dar el se întorcea.

După ce Vijendran și Suthan plecară în acea primă zi, începură să sosească alţii. Dădeau telefoane pe furiş: „Am auzit că stă cineva la voi. Am vrea să venim să îl vizităm. Să îi aducem omagiile noastre", voiau să spună. Eu nu voiam să vină acolo. Învăţam să îl iubesc pe unchiul meu în ciuda a ceea ce făcuse, iar ei îl iubeau deja pentru ceea ce făcuse. I-am auzit pe mama şi pe unchiul certându-se din cauza asta.

— Lasă-i să vină să mă viziteze, zicea el.

— Nu vreau să vină, spunea ea. Nu ştii că suntem urmăriţi? Că aceste conversaţii sunt repetate? Te pui în pericol – bine, ştim amândoi de ce eşti aici, că mai ai doar puţin timp. Nu vreau să mă cert cu tine. Dr cum rămâne cu fiica ta? Cu a mea? Crezi că faptul că oamenii ăştia vin să te vadă nu are să trezească suspiciuni?

I-am văzut pe părinţii mei consultându-se, noaptea târziu. Mama se opri rezemată de peretele holului, cu mijlocul presat de el, cu capul plecat, iar tata îi vorbea cu voce scăzută. Ea voise să îl ţină pe fratele ei în siguranţă; poate că nu-şi dăduse seama că n-avea să-l poată ţine acolo secret, în acea comunitate închisă şi totuşi atât de deschisă. Era ca un sat din Jaffna, zicea tata mai târziu: toată lumea ştia totul despre el, chiar înainte de a-l fi văzut întins acolo, în acel pat, murind.

Veniră bărbaţi, aducându-şi fiii; soţiile aşteptau pline de respect în faţa dormitorului în care zăcea. Fiicele citeau cărţi. Nu îl cunoşteau; auziseră doar de el. Unii dintre bărbaţi, chiar şi aceia care erau mai în vârstă decât el, îl numeau Anna, ceea ce însemna „frate mai mare respectat”. Tata

credea că unii dintre ei plecau cu portmoneele uşurate de obligaţiile unchiului faţă de Tigri, de vorba lui convingătoare.

— Crezi că strânge fonduri aici? Pe patul de moarte? Chiar crezi, Appa?

— Ei bine, l-au lăsat să plece, nu-i aşa? Şi i-au promis-o pe fiica sa lui Suthan, care face acelaşi lucru printre băieţii din generaţia lui, zise el.

Acelaşi lucru? Ce însemna asta? Ce făcea Suthan? întrebarea rămase nepusă. Ne urmărea peste tot, prin holurile întunecoase ale acelei case pline de vizitatori care îi spuneau unchiului cât de recunoscători îi erau pentru ceea ce făcuse, ceea ce ei nu trebuiseră să facă. Fiii lor, de vârsta, şi constituţia, şi furia potrivite pentru a fi militanţi, dar nu în ţara lor. Aşa e mânia: furia întotdeauna se descarcă în ceva.

Kalyani: mătuşa mea soseşte în luna a doua, lăsându-şi fiica şi familia în Australia, ca să fie cu fratele ei în timpul acestor ultime zile. Mergem la aeroport să o aşteptăm fără el, iar ea soseşte la acelaşi terminal la care venise şi el. Văd pretutindeni umbrele fiinţei lui de mai înainte. Când ajunsese aici, era atât de înalt: putuse sta în picioare, chiar dacă nu pentru mult timp. Avea păr; cântărea mai mult. Nu mă cunoştea şi nu îl cunoşteam. Nu ştiam ce făcuse şi nu ştiam ce aveau să facă părinţii mei pentru el.

Pe drumul spre casă, mama şi sora ei vorbesc atât de repede, încât aproape că nu sunt tăceri între sfârşitul propoziţiilor uneia şi începutul vorbelor celeilalte. Le-am mai văzut împreună înainte, dar acum mulţi ani, şi îi surprind privirea mătuşii. Ea observă că le zâmbesc şi se întrerupe să îmi zâmbească şi ea. O iubesc pentru asta: nu uită să râdă nici în situaţiile cele mai rele. Am luat-o ca să vină să îşi vadă fratele murind, şi ea ştie că unele lucruri sunt încă amuzante – ea şi mama în primul rând.

Se opreşte.

— Eşti singură la părinţi, îmi zice. Ar fi trebuit să ai un frate, sau mai bine o soră, şi atunci ai înţelege.

Tata se chirceşte puţin şi eu observ asta în oglinda retrovizoare, iar el nu îmi caută privirea. Ştiu că tata e bucuros că sunt fată, e de părere că asta mă ţine departe de lumea lui Suthan şi de orice o fi făcând el acolo. Şi ştiu deja că se înşală.

Lucky: printre bărbaţii care au venit să îl viziteze pe unchiul în timp ce zăcea acolo, muribund, a fost un coleg de clasă din zilele lui de studenţie în Jaffna. Lucky, al cărui nume adevărat e Lakshman, îl ştia pe unchiul de mult, dinainte ca el să li se alăture Tigrilor şi dinainte ca fratele lui Lakshman, politician, să fie ucis de ei pentru îndrăzneala de a nu fi fost de acord cu ei. Pentru îndrăzneala de a fi spus că ei nu vorbeau în numele tuturor tamililor, că nu vorbeau în numele lui. Că el nu credea în război.

Deşi nu am fraţi, ştiu că rudele nu îţi împărtăşesc întotdeauna convingerile politice. Unchiul meu a fost mereu cel mai bun exemplu.

Când îi deschise uşa lui Lucky, mama se grăbi să îl îmbrăţişeze şi părea bucuroasă să îl vadă. Nu arătase această bucurie nici unui alt vizitator.

— N-am crezut că vei veni, îi spuse mama lui Lucky, dacă mă gândeam…

— Dacă te gândeai la ce? zise Lucky, desfăcându-şi larg mâinile. Fratele meu e mort. Al tău trăieşte. Ar trebui să fim recunoscători că unul a rămas în viaţă după tot ce s-a întâmplat.

Aşa cum Suthan stătuse, masiv, în spatele tatălui său, aşa stătea o fată în spatele lui Lucky, făcându-se mică. De fapt, nu era mică, dar îşi trăgea înapoi corpul deşirat, ţinându-l strâns, aşa încât să nu îl depăşească pe tatăl ei. Deja o

plăceam pentru asta.

— Am adus-o pe fiica mea, zise Lucky.

Ea semăna atât de mult cu el, încât nu ar fi putut fi a nimănui altcuiva. Aveau același nas lung, drept, și aceleași riduri la colțurile ochilor. Mama o îmbrățișă și pe ea, și, stânjenită, ea îi permise.

— Unde e Lalitha? întrebă mama.

Chipul fiicei fără nume se contractă un pic, nefericit, la această întrebare. Fața lui Lucky făcu același lucru. Am ghicit că era vorba de mama ei, soția lui.

— Lalitha n-a putut să vină, zise Lucky. Dar am adus-o pe Rajani, zise apoi, prea afabil. Pentru că m-am gândit că, poate, fiica ta… ar vrea să iasă împreună? Pot lua mașina.

Rajani s-a uitat la mine, și eu m-am uitat la ea. Eram deja prietene, unite în dorința de a-i proteja pe părinții noștri de asta, indiferent ce era. Dar, ca și în toate celelalte, veniserăm prea târziu. Câteva decenii prea târziu.

Rajani: am plăcut-o pentru timiditatea și francheța ei, o combinație ciudată care însemna că, atunci când vorbea, spunea întotdeauna ceva important.

— Hai să mergem la un magazin din Mica Jaffna, zise ea, prinzând cheile de la mașină pe care tatăl ei i le azvârlise. Nici măcar nu își dăduse jos pantofii. Tata mi-a spus că n-ai fost încă acolo și cred că o să fie distractiv. E ca un sat. Serios. Putem lua ceva la pachet.

— Ce să luăm la pachet?

— Se găsește acolo mâncare srilankeză la pachet, zise. Știu că unchiului tău îi place să gătească mama ta, dar acolo se găsesc de toate: crochete de pește, *vadai,* ruladă din carne de oaie, *dosai, pittu, idiuppum*[23]*,* de toate.

---

[23] Dosai sunt clătite preparate tradițional din linte și orez măcinate foarte fin. Pittu sunt rulade din făină de orez, cu nucă de cocos rasă. Idiuppum sunt un fel de tăieței spiralați tot din făină de

Înainte ca eu să apuc măcar să îmi dau seama, ea pornea automobilul tatălui ei, prinzându-şi centura de siguranţă. Eu stăteam încă pe alee.

— Vii?

Am urcat în maşină şi, înainte să apuc să-mi pun centura, porniserăm. Străzile din Toronto continuau să fie un labirint pentru mine; totul părea un cerc nesfârşit. Dar am recunoscut cartierul unde ne-am oprit. Rajani coti pe o stradă principală, unde părea că toate parcările erau pline de srilankezi – femei în sariuri de zi, ieşind din bijuterii şi magazine alimentare, trăgând de mâini copii mici, lipicioşi de la dulciurile indiene. Şi am văzut un flux continuu de tineri ai căror blugi închişi la culoare, adidaşi şi păr tuns scurt semănau cu ale lui Suthan.

— Tata spune că verişoara ta se mărită, zise Rajani, parcând.

Nu pierdea vremea Rajani. A trebuit să admir asta. Învăţasem şi eu să preţuiesc acest obicei. Nu era vreme de pierdut aici.

— Da, am răspuns. Cu fiul lui Vijendran, Suthan.

Ochii ei s-au făcut mari.

— Serios?

Părinţii nu mă avertizaseră să nu spun nimănui.

— Da. De ce? Ce e cu el? am întrebat.

— Nimic, zise ea sec. Dar, dacă nu ai fi srilankeză şi ai vrea să cumperi, să zicem, o mare cantitate de droguri în Toronto, el ar putea fi una dintre persoanele pe care ai putea să le contactezi. Nu sunt nici măcar sigură că tatăl lui ştie într-adevăr de-asta. Dar noi o ştim cu toţii. Tinerii, vreau să zic.

— Tu nu pari totuşi genul de persoană care ar şti aşa, am spus.

---

orez. (n.red.)

— Vrei să spui că par bună?

Zâmbi răutăcios, și așa semăna și mai mult cu tatăl ei, cu zâmbetul lui plăcut.

Am izbucnit în râs.

— Da, pari bună.

Ea ridică din umeri.

— Coborâm din mașină?

Deschise portiera pe partea ei, dar apoi se întoarse să se uite la mine.

— Eu sunt bună, zise ea. Dar Suthan nu e.

Am urmat-o în magazinul pe care îl alesese ea, un magazin de sari. Un clopoțel sună, anunțându-ne intrarea. Sariurile stăteau așezate în vitrine orizontale.

— Atunci e bine că suntem aici, zise. Vei avea nevoie de un sari pentru nunta ei. Și ea va avea nevoie de un sari pentru nunta ei.

— Ce vrei să spui? Despre Suthan? Rajani?

Femeile din spatele tejghelei se uitau la noi, probabil pentru că vorbeam în engleză și nu eram cu mamele noastre. Alte tinere se învârteau prin magazin, însoțite de mame îngrijorate de bunele lor maniere. Eu și Rajani nu aveam pe nimeni.

— Poți să-mi zici Rajie, spuse ea.

— Bine. Rajie. Zi-mi ce voiai să spui despre Suthan.

Ea o strigă pe una dintre femei, făcându-i semn să vină la capătul dinspre noi al tejghelei de sticlă. Când femeia se apropie cu un zâmbet brusc amabil, Rajie vorbi într-o tamilă atât de fluentă, încât am avut un șoc. Arătă spre un sari, apoi spre un altul, un altul și încă unul.

— Ce părere ai de verde?

— Da, verdele e în regulă. Cum de vorbești tamilă?

— M-am forțat să vorbesc, zise ea. Asta-i tot. Trebuie să decizi să o faci. Acolo de unde vii tu probabil că nu aveai de ales. Dar aici există o școală, e o comunitate. Trebuie doar să

hotărăşti că e un lucru important. Să decizi să mergi să vorbeşti cu părinţii tăi în limba lor. Îmi aruncă o privire. Îmi pare rău – nu cred că asta înseamnă că sunt mai bună decât tine. Adică, un pic. Zâmbi. Probabil mult mai şocant e faptul că vorbesc singhaleza, zise. Mama e singhaleză.

— Lalitha, am spus.

— Da, zise ea.

— Ea nu vine să îl viziteze pe unchiul, am spus.

— Nu, nu vine.

— De ce?

— Nu vrea să îl viziteze pe unchiul tău pentru că îl urăște. Ştie că a fost prieten cu tata și, când a auzit că e aici, că e atât de bolnav, a…

Atunci am ştiut că îl iubeam pe unchiul, pentru că nu am vrut să aud ce spusese mama ei. Rajie trebuie să fi văzut asta pe faţa mea, pentru că se oprise.

— Îmi pare rău, își ceru ea scuze. Am obiceiul de a spune lucruri pe care n-ar trebui să le spun. Dar faptul că mama nu vine nu e doar o simplă dovadă de nepoliteţe. Tigrii l-au ucis pe tatăl ei acum vreo zece ani. Bunicul meu. Nu l-am cunoscut niciodată.

— Îmi pare rău, am spus, un pic rece, dar eram sinceră.

— Nu, să nu-ţi pară rău. Nu noi am făcut asta, războiul ăsta stupid, lupta asta stupidă. Ei au făcut-o. Unchiul tău şi politicienii singhalezi. Cu unii dintre ei sunt chiar rudă. Au dezmoştenit-o demult.

Femeia adusese sariurile şi le întinsese pe sticlă.

— Uitaţi-vă la broderie, ne atrase ea atenţia. E foarte frumoasă.

— Cât? am întrebat.

Ridică o etichetă cu preţul spre mine, iar eu m-am cutremurat. Câteva sute de dolari. Ştiam că tata va considera că era prea mult, chiar și pentru un sari frumos de nuntă.

— Tatăl tău va considera că nu merită banii, spuse Rajie.

Dar Suthan? Suthan îşi poate permite. Hai să mergem.

— Mulţumesc, Amma, îi spuse femeii din spatele tejghelei, care, dezamăgită, se apucă să împacheteze sariurile. Ne vom întoarce, îi spuse Rajie, şi faţa ei se lumină doar un pic, deşi cuvintele lui Rajie avuseseră în ele o notă ameninţătoare.

După asta, ieşeam cu Rajie tot timpul. Apărea deodată ceva ce trebuia făcut, precum spălatul maşinii sau mersul la templu. Mama avea nevoie de mango; mama avea nevoie de un anume fel special de pâine, care se putea cumpăra numai într-unul dintre magazinele din Mica Jaffha din Scarborough. Mama avea nevoie de banane şi de orez. Voia nişte crochete de peşte, aşa încât să nu trebuiască să le prăjească ea şi să piardă un timp preţios pe care putea să îl petreacă împreună cu unchiul. Voia frunze de curry şi dovleac alb, pentru că era favoritul lui. Aşa că, o dată sau de două ori pe săptămână, după o zi de cursuri la universitate, Rajie venea şi mă lua să facem comisioanele pe care mama le pregătise ca să mă scoată din casă. În timp ce noi făceam asta, Lucky îl vizita pe unchiul meu. Tatei îi plăcea de Lucky, deoarece continua să vină să îl vadă pe unchiul, deşi soţia lui nu voia să îl însoţească. De Rajie îi plăcea încă şi mai mult, deoarece, ca şi mama, deşi avea nevoie de ajutorul meu, credea că nu trebuia să îmi petrec tot timpul în casa aceea aşteptând să moară unchiul.

Acelaşi lucru era valabil şi pentru Janani, dar ea pleca rar de acasă. La a treia vizită a lui Rajie, se întâlniră în sfârşit.

— Bună, îi zise Rajie lui Janani în tamilă, întinzând politicos o mână.

Am văzut clar pentru prima dată că Janani nu era prietenoasă – nu numai cu mine; nu îi plăcea locul acesta, nici oamenii de aici, nici ţara aceea, şi nu voia ca Lucky să îl viziteze pe tatăl ei. În acelaşi timp, când am dat să plecăm, ochii ei ne urmăriră cu o privire care mi s-a părut a fi invidie.

— Nu vrei să vii cu noi? întrebă Rajie, nesigură.

Dacă faţa lui Janani s-ar fi mişcat vreodată, dacă ar fi vorbit vreodată într-un fel care să dezvăluie ceva, mi-aş fi dat seama poate ce însemna acea întrebare pentru ea. Avea optsprezece ani, dar era atât de mult mai în vârstă. Făcuse tot felul de lucruri despre care nu voiam să o întreb; urma să se mărite. Nu fusese niciodată la facultate, dar luptase într-un război, ţinuse probabil o armă şi ştia cum să o asambleze şi să o desfacă.

— Da, spuse. Mi-ar plăcea să vin.

Ceea ce voia ea de fapt, deşi nu înţelegeam atunci, era prezenţe mamei sale. O voia pe mama ei în viaţa asta, viaţa de aici din Toronto. Nu era Sri Lanka, dar era cel mai bun loc cu putinţă: plin de tamili, cât de aproape de patria tamilă se putea. Şi voia ca mama ei să vadă asta împreună cu ea. Ca mama ei să meargă cu ea la magazine, să facă împreună cumpărături şi planuri pentru nunta ei, într-un oraş fără stare de asediu şi fără bombe. Fără case bombardate, pline de găuri, fără antrenament cu arme. Voia o mamă care nu luptase niciodată în război. Nu voia părinţi rebeli şi nu voia să fie ea rebelă. Cine voia asta cu adevărat, la urma urmei? Nici măcar Janani, cu toată credinţa ei înverşunată. Pentru că mama lui Janani nu era acolo cu noi, iar Janani putea să meargă să îşi cumpere sariul de nuntă cu noi, dar nu era acelaşi lucru.

Mama ne-a auzit de unde spăla vasele.

— Nu vreţi să mergem toate? zise, venind spre noi, în timp ce se ştergea pe mâini.

Janani îi întâlni privirea, şi aceasta fu prima dată când am văzut în ei ceva care aducea a bunăvoinţă sau a recunoştinţă. Nu mama ei, şi totuşi o mamă.

— Cineva ar trebui să stea cu Appa, spuse ea în cele din urmă. Mergem noi.

Janani, Yalini, Rajie: trei fete împreună într-un magazin de sariuri, într-un magazin alimentar, într-o bijuterie, uitându-se la lănţişoarele de nuntă expuse. Janani se uită la sulurile de materiale, la numeroasele bijuterii de aur cu ochi flămânzi, apoi îşi întoarse privirea de parcă s-ar fi ruşinat. Eu am observat, dar Rajie a fost cea care a spus:

— Deci, Yalini mi-a spus că te măriţi. Aţi rezervat deja un templu?

— Va fi peste cel puţin un an, zise Janani.

— Trebuie să faci planuri dinainte. Nu vrei să mergem să vedem câteva dintre locurile în care te-ai putea cununa?

Ne-am întors în maşină şi ne-am plimbat în acel cerc nesfârşit. Eu m-am aşezat în spate, pentru ca Janani, care avea un simţ mult mai bun al orientării, să poată vedea încotro mergeam. Când Rajie ieşi de pe autostradă de data asta, am intrat pe o stradă întortocheată şi apoi am ajuns într-un cartier liniştit, unde copii tamili se jucau pe străzi.

— Pe aici poţi să mergi multă vreme fără să vezi o persoană albă, am spus, aproape pentru mine.

Rajie se întoarse şi rânji spre mine, apoi se răsuci înapoi spre Janani.

— Clădirea aceea, arătă ea cu degetul, este centrul social al comunităţii tamile, pe care îl sponsorizează logodnicul tău. Acolo se ţin cununii. Ai putea să te cununi acolo.

— Putem merge înăuntru?

Am mers pe alee până la clădirea masivă, care era goală. Erau duşumele noi, din imitaţie de lemn, şi o scenă mică. Mi-am imaginat cum s-ar potrivi totul acolo. Cum Janani s-ar căsători cu acest bărbat, Suthan, şi cu politica lui. Şi cum, câteva decenii mai devreme, tata păşise într-o sală asemănătoare împreună cu prietenii lui şi construise din frânturi altarul în care avea să se însoare cu Vani. Nu încă mama mea.

KUMARAN CARE STĂTEA ÎNTRE EI

Deşi elefantul are un corp mare şi
colţi ascuţiţi, totuşi se teme de atacul tigrilor.

— TIRUKKURAL, capitolul 60, versul 9

Conflictul era peste tot în jurul lui Vani, care nu era încă mama mea. Începuse cu fratele ei Kumaran, de care era cel mai apropiată. El era al doilea dintre cei trei copii. La începutul anilor ’70 plecase în Anglia pentru scurtă vreme. Era în perioada când studia pentru a deveni inginer. Era un student foarte bun, foarte liniştit şi serios, cu obiceiul de a zâmbi, apoi de a se opri din zâmbit. Plecase în Anglia ca o persoană liniştită şi se întorsese şi mai liniştit, şi toată lumea văzu că se schimbase ceva în el. Întâlnise pe cineva. „Poate o iubită? se întrebau. O fată cu care voia să se căsătorească?” Nu era vorba de asta: Kumaran era îndrăgostit, dar de o cauză şi de retorica unui om care vorbea pentru o cauză. În Anglia îl cunoscuse pe fondatorul Noilor Tigri Tamili, Victor Rajadurai. Familia lui Kumaran sperase că el avea să-şi găsească o slujbă în Anglia, poate să rămână acolo şi să îşi ia diploma în inginerie, poate chiar să îi ajute financiar pe restul să plece. Dar Kumaran, care plecase, se întoarse. Era ceva ce niciunul dintre ei nu făcuse sau nu avea să facă: alesese intenţionat să rămână în Sri Lanka, deşi ştia că situaţia sa nu avea să se îmbunătăţească. În 1975, când primarul din jaffna fu ucis, toţi din familie rămaseră muţi de uluire, şi Kumaran, care era în mod normal tăcut, merse în camera lui şi închise uşa, se întinse pe jos pe rogojina lui de trestie şi se uită fix la tavan. Nimeni nu bănui nimic atunci.

Kumaran știa deja sau suspecta cine era în spatele a ceea ce se întâmplase şi nu ştia sigur ce părere avea despre asta.

În Anglia întâlnise alţi tineri ca el, care veniseră acolo vrând să studieze și să se întoarcă în Sri Lanka. Niciunul nu era sigur acum că asta avea să fie o viaţă bună pentru ei, şi totuşi lui Kumaran nu îi trecu cu adevărat prin minte că ar putea rămâne în Anglia. Pentru el asta ar fi însemnat înfrângerea. Se născuse în Sri Lanka şi voia să moară în Sri Lanka, în Urelu, unde era mama lui şi unde credea că avea să fie probabil şi mama copiilor lui. Dar învăţase să iubească şi Londra – Londra srilankeză, Londra tamilă. Tineri cu părul lung citeau filosofie socialistă și vorbeau între ei despre cum să facă schimbări acasă. Ca şi cum – precum frunzele de ceai ale tatei – schimbarea putea fi împachetată în hârtie maro şi trecută prin aeroport. Câteodată îi prindea dimineaţa dormind într-o bibliotecă universitară sau în pivniţa apartamentului cuiva, cu ţigările arse până la filtru, după ce discutaseră ore întregi despre starea naţiunii lor îndepărtate.

Și s-a întors într-adevăr în Sri Lanka. Era încă un bărbat tânăr și necăsătorit când începu rebeliunea iscată de împuşcarea bărbaţilor tamili la conferinţa din Jaffna. Era din nou răzmeriță, cum fusese când mama avea zece ani, și, deși nu spusese nimic familiei ei, ea se gândi că i-ar plăcea să plece, măcar pentru scurtă vreme. Lână când ţara se liniștea din nou. Contractul ei în Statele Unite era pe doi ani, şi ea se gândea că după aceea putea să vină din nou acasă. După aceea, aşa se gândea, lucrurile în Sri Lanka aveau să stea mai bine. Putea să se întoarcă acasă şi să se căsătorească. Putea îmbătrâni aici.

Pe când mama se pregătea să plece, fratele ei Kumaran se pregătea să rămână. Era încă student la Inginerie în Jaffna, şi îşi văzuse prietenii murind lângă el pe străzile oraşului, ucişi de către soldaţi plătiţi de guvernul lui. Era student, era un

bărbat foarte tânăr, şi asta însemna că era pregătit pentru revoluţie. Gata să dispară.

Kumaran: era student. Se făcuse un băiat înalt şi slab, purta ochelari, dreptunghiuri negre cu margini rotunjite care i se lipeau de nas şi îi conturau faţa ascuţită şi îngustă. Nu arăta ca un bărbat care să fi mers la război, şi astfel era perfect pentru asta. Nu arăta ca un luptător, şi tocmai ăsta era motivul pentru care voia să lupte. Participă la naşterea mişcării rebele care avea să se transforme în Tigrii pentru Eliberarea Eelamului Tamil. La vremea când rudele veniră să o sărute pe Vani de rămas-bun, el nu mai era în autobuz alături de ei. Ea plecă oricum. Sunt anumite bilete pe care nu le poţi cumpăra de două ori, pentru că preţul e prea mare. Aşa că nu-şi luă rămas-bun de la Kumaran pentru că el nu era acolo ca să o audă.

Kumaran: mai târziu, deveni vestit în anumite cercuri, dar numai în anonimat; relatările de presă îl numeau rareori, deşi familia lui îl recunoştea din câteva descrieri, iar majoritatea articolelor îl menţionau. Vani începu să citească despre el de parcă ar fi fost un străin, în ziarele care nu spuneau niciodată povestea întreagă despre cum Noii Tigri Tamili se transformaseră în Tigrii pentru Eliberarea Eelamului Tamil, o mişcare separatistă în partea de nord a ţării, unde au crescut părinţii mei. Aceştia din urmă nu au acceptat niciodată violenţa aşa cum e ea practicată de LTTE. Tamilii srilankezi nu sunt un popor violent; sunt un popor căruia i s-a impus violenţa. Asta e ceea ce spune mătuşa mea Kalyani.

— Imaginează-ţi că eşti într-o încăpere şi sunt zece pisici şi un câine mare. Se luptă. Cine va învinge?

— Câinele, bineînţeles.

Ea dă din cap.

— Desigur, desigur. Pisicile sunt mai mici. Bineînţeles că

în final vor pierde. Vor muri. Dar vor face tot ce pot ca să rănească şi câinele înainte de a fi ucise. Îl vor chinui cât vor putea. Asta fac Tigrii.

Asta nu înseamnă că tot ceea ce fac ei e corect. Dar e uşor pentru cineva să privească din exterior şi să spună că într-o situaţie similară ar face la fel. Cine ştie cum ar proceda?

Şi probabil că de aceea familia mea s-a îndepărtat de această situaţie. Ceva a deschis chiar o cale de ieşire din ea pentru Kumaran. Dar, mai întâi, drumul său până acolo.

Kumaran a dispărut cu adevărat pentru prima dată în ceea ce ar fi trebuit să fie primăvara lui 1976. Nu era primăvara lui 1976, pentru că Sri Lanka nu ştie ce e primăvara. La început nimeni nu şi-a dat seama că plecase. Mama lui credea că era la universitate. La universitate credeau că era bolnav şi se dusese acasă pentru un trimestru. Dar el nu era în niciunul din aceste locuri. Kumaran deveni o persoană definită mai ales prin ceea ce nu era. Atunci, la acea vreme, prin locurile unde nu era.

În Anglia, sau Franţa, sau Canada, sau Statele Unite ar fi fost primăvară, dar pentru membrii familiei lui Vani care mai erau încă în Ceylon era vară, pentru că în Ceylon (aşa o numiseră britanicii, şi uneori le scăpa şi încă o numeau aşa) e întotdeauna vară. Kumaran plecase, şi nimeni nu-şi dădu seama de asta până când, într-o zi, mama lui îi întrebă pe toţi la masă:

— Când aţi vorbit ultima dată cu Kumaran?

Toţi tăcură gânditori.

— Pentru că, zise ea, nu m-a mai sunat de vreo săptămână, şi el sună mereu. ÎI ştiţi pe Kumaran.

Dar niciunul dintre ei nu-l ştia. În afară de Vani, şi ea plecase deja.

Kumaran: în ne-primăvara lui 1976, când dispăru, era

foarte înalt, zvelt şi cu pielea deschisă. Nu era frumos, dar era atrăgător, semăna cu tatăl lui şi se purta ca tatăl lui. Mergea cu amintirea bunicului său ucis. Avea sprâncene lungi, aproape unite la mijloc, şi, deşi arăta mereu furios, în general nu era. Mai degrabă era meditativ şi precaut, vorbind mereu tărăgănat. Deşi avea păr negru, ca toţi ceilalţi din familia lui, încărunţi de tânăr, şi astfel sprâncenele îi erau mai închise decât părul. Ar fi arătat aproape cu totul sever, doar că urechile îi ieşeau uşor în afara. Era încă un băiat, deşi nu arăta ca atare.

Chipul lui fusese odată rotund, dar acum îşi pierduse deja această marcă distinctivă a tinereţii. Faţa lui era îngustă şi slabă şi devenea tot mai subţire. Nu avea pomeţii înalţi pe care îi avea Vani sub rotunjimea ei tânără, obrajii lui erau mai mult adâncituri decât obraji, şi asta făcea ca faţa lui să arate asemenea unei sculpturi care începea să se erodeze. Era compus din excepţii. Una: buzele lui erau foarte subţiri şi negeneroase, cu excepţia momentelor când zâmbea. Era mai mare decât mama. Ceea ce nu realiza era că el murea oricum. În orice caz.

Kumaran: de-a lungul anilor, faţa îi deveni mai feroce. Aşa cum el însuşi deveni iubit şi urât mai feroce. Avea formaţie de inginer constructor, meserie pe care o alesese şi care îl alesese pe el. Îi plăcea mult să asambleze lucruri şi punea laolaltă de plăcere orice puzzle sau maşinărie. Mintea sa analiza instantaneu posibilităţile fiecărui locaş de piesă.

Voia ca slujba lui să fie reală. Cum putea un om să le spună altora cum să construiască dacă nu o făcuse el însuşi? În vacanţa de vară de dinaintea ultimului an la universitate, la sfârşitul căruia avea să primească diploma în inginerie, îşi luă o slujbă în construcţii pe un şantier din Trincomalee. Era prima dată când făcea o asemenea muncă, iar el nu era un bărbat foarte solid. Ceilalţi muncitori erau mai ales bărbaţi

care lucrau în construcţii pentru a-şi câştiga existenţa. Nu erau speriaţi de încărcăturile grele, de roabele pline cu ciment şi de carele umplute cu cărămizi. Extrăgeau piatră şi nu se temeau. El îi admira în tăcere, pentru că nu erau genul de oameni pe care îi admiri cu voce tare. Erau mai înalţi decât el şi mai musculoşi. ÎI urmăreau să vadă dacă poate ţine pasul. El era hotărât să reziste. Fiecărui bărbat i se repartiza o normă în fiecare zi; dacă nu şi-o termina, decât să îşi lase lucrul rămas pe ziua următoare, Kumaran prefera să stătea până noaptea târziu să încheie treaba. Muncitorii plecau unul câte unul, privindu-l. Ştia că îl urmăreau ca să vadă dacă nu făcea faţă. În fiecare seară rămânea pe şantier până când îşi termina lucrul. Adesea se întorcea la cămin după miezul nopţii şi pleca din nou înainte ca alţii să se trezească. Gazda lăsa întotdeauna o farfurie generoasă de orez pe masă pentru el, şi el mânca singur în fiecare seară şi în fiecare dimineaţă, iar apoi se întorcea la lucru.

Era fascinat să se privească, să vadă cum se schimbase în decursul unui anotimp. De parcă ar fi putut ieşi din sine însuşi ca să admire vanitatea unei vieţi intenţionat sărăcăcioase. Sosise aici un bărbat slab şi zvelt, destul de înalt, dar nu voinic. Acum trupul său dobândea musculatura unui muncitor, asemenea acelor lucrători pe care mai întâi tamilii înşişi, apoi britanicii îi numiseră cu dispreţ *coolies*[24] Era un cuvânt care pentru majoritatea oamenilor desemna încă o castă inferioară, un mod de viaţă mai umil, o umanitate subalternă. Un sistem de clase, despre care unii neagă că ar fi existat vreodată în Sri Lanka. Dar, pentru Kumaran, trupul său de *coolie* deveni acum o emblemă de onoare, în timp ce lucra printre oameni care erau denumiţi

---

[24] Termen injurios folosit pentru a desemna îndeosebi muncitorii necalificați aduşi din Asia (mai ales din India şi China) pe plantațiile, în minele şi pe şantierele coloniale din America, Africa, din Caraibe sau de pe insulele din Oceanul Indian (n.red.)

astfel. El fusese mereu student şi arătase ca un student. Acum soarele de miazăzi îl făcuse închis la culoare, şi trupul îi era mai puternic. Nu arătase niciodată aşa, şi observă cu un interes lipsit de pasiune schimbarea în modul în care era tratat de către trecători. Ei credeau că era ceva ce el nu era; credeau că aparţinea unei clase de jos. Şi Kumaran învăţă să urască nu numai ce făcuseră britanicii cu ţara lui, ci şi ce făcuseră oamenii cu ei înşişi.

Construiau un zid scund din pietre de diferite forme. Pietrele erau foarte grele. Aşa îl cunoscu pe unul dintre Tigri: într-o seară, rămăsese până foarte târziu să îşi termine lucrul. Era foarte cald, deşi soarele apusese; lucra într-un caram, ceea ce englezii ar numi un sarong[25], şi transpira din greu. Ca de obicei, ceilalţi bărbaţi îşi terminară lucrul unul câte unul şi plecară acasă la familiile lor. Kumaran îşi şterse faţa de umăr şi se gândi la farfuria de orez care îl aştepta, la cartea de istorie tamilă pe care o citea, care îi fusese trimisă de prietenul său Victor. Tocmai începea să aşeze un rând nou de pietre, când simţi o atingere uşoară pe umăr, ca de pisică.

Bărbatul care îl atinsese pe umăr era un tip cu faţa negricioasă, cu mustaţă şi un zâmbet extrem de alb. Ochii îi erau negri şi fini, precum catifeaua. Avea părul şi faţa umede de la efortul zilei. Îi dădu lui Kumaran o găletuşă de apă.

— A*day,* zise. Tu nu-ţi termini niciodată treaba la timp.

Kumaran luă recipientul şi bău jumătate, turnându-şi cealaltă jumătate pe cap. Apa i se prelinse pe gât în jos, de-a lungul spatelui, stropindu-l pe celălalt bărbat.

— Scuze, scuze, zise Kumaran.

Acesta rânji.

---

[25] Bucată lată de pânză înfăşurată în jurul mijlocului ca o fustă, purtată de bărbaţi şi de femei în Asia de Sud şi de Sud-Est (n.red.)

— Nu-i nimic.

Kumaran îl studie – o faţă de pisică solitară, cu ochi secretoşi. Nu mai văzuse un atât aşa de degajat de multe luni. Ştia deja cine era acest bărbat.

— Îmi termin lucrul la timp, zise el în cele din urmă. Rămân aici ca să îmi termin lucrul la timp. Nu am învăţat să potrivesc pietrele atât de bine ca voi ceilalţi.

— Cum te cheamă, învăţatule?

— Kumaran.

— Eu sunt Nadarajan. Am să-ţi arăt eu cum să aşezi cărămizile. E o chestie de instinct.

Nu îl chema Nadarajan, Kumaran ştiu asta instinctiv. Semăna foarte mult cu un bărbat pe care prietenul său Victor îl descrisese într-o scrisoare, şi era genul de om care se ascundea chiar sub ochii tăi, se deghiza, minţea imperturbabil. Luă mistria din mâna lui Kumaran şi o afundă în mortar, întinzând un strat gros peste ultimul rând de pietre inegale al lui Kumaran, cu o mişcare rapidă şi eficientă. Kumaran îl urmări cum aşeza următorul şir, lăsând un spaţiu mic între pietre. Părea să aleagă automat pe aceea care se potrivea cel mai bine în fiecare loc. Când întinse următorul strat de mortar, acesta se revărsă în spaţiile goale, umplând zidul. Făcu toate acestea cam în jumătate din timpul care i-ar fi trebuit lui Kumaran ca să aşeze acelaşi număr de pietre. Îi dădu mistria înapoi cu un gest: „acum fă tu”. Kumaran aşeză următorul rând, lăsând spaţii între pietre. Pentru prima dată, fiecare bucată păru să alunece uşor la locul ei. Apoi întinse următorul strat de mortar. Făcu toate acestea la fel de rapid ca şi celălalt. Cel care se numea Nadarajan – cel puţin în ziua aceea – văzu uşurinţa cu care învăţase Kumaran noua mişcare şi deveni gânditor. Observă forţa înşelătoare a lui Kumaran.

— Unde locuieşti, învăţatule? La un cămin, nu? În regulă, atunci, poţi veni cu mine la masă.

Kumaran începu ca un om care plănuia să asambleze case și deveni unul care plănuia să le dărâme. După conferința la care muriseră câțiva dintre prietenii lui tamili, Nadarajan începuse să adune în jurul său un grup de oameni care să lupte împotriva guvernului. Când îl cunoscu pe Victor Rajadurai, care organizase un grup în Anglia, luară naștere Tigrii Tamili. Țelul lor: restaurarea patriei tamile din nord așa cum credeau ei că existase înainte de venirea britanicilor. Gata cu discriminarea și cu negocierile cu un guvern pe care ei îl considerau corupt și coruptibil până în măduva oaselor. Negociatorul lor: Victor, învățatul; instigatorul și tacticianul lor militar: Nadarajan. Un om care avea să lupte, în orice condiții. Care îi aduna în jurul lui pe oamenii cei mai capabili, fără niciun fel de discriminare, nici măcar discriminare considerată de obicei ca întemeiată moral. Femei. Copii. Oamenii sunt singurele arme adevărate. Își leagă dinamită de trup, înghit cianură, se azvârlă asupra clădirilor și a mașinilor. Și asta e o onoare. Înainte de a porni pe câmpul de luptă, elita – tineri tamili convinși că șansele lor de a mai trăi mureau – lua ultima masă cu Nadarajan. Mai târziu, mătușa avea să compare situația acestuia cu a unui grup de pisici înghesuite într-un colț de un câine. Această înțelegere a lui Nadarajan face din el un bărbat care a crezut mereu că avea să piardă, dar căruia nu i-a păsat de asta.

Am citit despre Nadarajan și nu mai cred că așa stau lucrurile. Cred că el a fost întotdeauna sigur că avea să câștige. Astăzi, la aproximativ douăzeci de ani după ce a început să lupte împotriva guvernului srilankez, e considerat unul dintre cei mai importanți teroriști internaționali. Căutat (vedetă?) de către Interpol. Al Qaeda și-a împrumutat metodele de la Nadarajan, zice lumea, și e ceva aici fascinant: undeva avea loc un război, care a omorât peste șaizeci de mii de oameni, și nimeni n-a catadicsit să observe. Nimeni nu

ştie nici măcar dacă numărul de morţi e corect. Şi acum nimeni nu conteneşte să întrebe de ce. O ţară fără petrol. O ţară plină de oameni „de culoare”. O ţară din care mama mea a plecat. A început să îi fie dor de ea înainte chiar ca autobuzul plin de rude să se fi îndepărtat. Mama şi fratele ei Kumaran, pe care îl iubea încă şi mai mult decât pe ceilalţi membri ai familiei, s-au depărtat atât cât o pot face oamenii legaţi prin sânge.

Kumaran se îndrăgosti de tot ceea ce reprezenta Victor. Începuse deja să se gândească la conflictele de clasă din Sri Lanka, dar toată viaţa recunoscuse lipsa de egalitate pentru tamilii din această ţară. Ce este terorismul? Mulţi tamili nu cred că Tigrii sunt terorişti; tot atât de mulţi, care au fost storşi de bani, îi urăsc. Ce este autoapărarea? Cum rămâne cu invazia treptată asupra vieţii din partea nordică a insulei? Vieţile lor au început să dispară, încet, sorbite ca de o insectă scormonind în interiorul unui mango. Ni se spune că unele lucruri sunt sfinte, unele lucruri nu se fac niciodată, anumite convenţii de război trebuie respectate. Cred că Tigrii se considerau o armată privată, armata unui popor fără ţară, că poate se credeau asemenea piloţilor japonezi kamikaze din cel de-al Doilea Război Mondial, care zburau în misiuni sinucigaşe şi ştiau că asta erau.

Nadarajan: pot să vă povestesc despre el, deşi nu l-am întâlnit niciodată. Există fraze despre război în reportajele jurnaliştilor, lucruri care sunt adevărate şi nu tocmai adevărate. A fost un război pe care părinţii mi l-au transmis pe bucăţele: buletine periodice de ştiri în cutia poştală, scrisori de acasă. O moştenire ciudată, acest spectacol impresionant în care Nadarajan reprezintă corul. Îi este interzisă intrarea în multe ţări – în majoritatea ţărilor. Interpolul spune că vorbeşte engleza, dar îmi imaginez că nu o face, pentru că duce o luptă pentru oamenii şi limba cu care s-a născut.

„Foarte ager, cunoscut pentru varii deghizări şi capabil să mânuiască armament sofisticat şi explozive, cu părul pieptănat pe spate, constituţie solidă.” Aceasta e descrierea Interpolului. Deasupra descrierii („poate fi periculos”) sunt două fotografii cu el. Are mustaţă şi, după ceea ce mie mi se pare moda stranie a bărbaţilor sud-asiatici, are ceea ce lumea occidentală ar considera prea mult păr. Semnul luxuriant al unei vieţi neîmblânzite. Are patruzeci şi opt de ani, şi asta înseamnă că e din generaţia părinţilor mei. Asta înseamnă că, dacă ceea ce se scrie e adevărat, în 1975 l-a ucis pe primarul oraşului Jaffna, pe atunci era doar un băiat. Doar cu un deceniu mai mic decât tata. Nici măcar de vârsta la care sunt eu acum. Arată ca mulţi bărbaţi pe care îi ştiu de-o viaţă.

Nu el e iniţiatorul Tigrilor Tamili. Literatura despre terorism (şi există o asemenea literatură) spune că Tigrii au apărut în Anglia. Crearea mişcării îi este atribuită lui Victor Rajadurai, intelectual revoluţionar, cunoştinţa lui Kumaran din Londra. Dar Nadarajan a devenit cunoscut drept creierul politic şi militar al războiului care a distrus ţara. Am citit cărţile tatei. Un om de ştiinţă scria[26]: „Este cert că Tigrii nu ar fi rezistat atât de mult şi nu ar fi fost în stare să pricinuiască duşmanilor atâtea pierderi dacă nu ar fi fost fanatismul lor. Ajutorul primit din partea statului Tamil Nadu din India, cât şi a diasporei srilankeze tamile din Norvegia până în Botswana, a jucat un rol important. Dar acesta, din nou, nu explică pe deplin enigma… în ultimă instanţă, nu există nicio explicaţie satisfăcătoare pentru Tigrii Tamili şi fanatismul lor”.

Dar o explicaţie există: Nadarajan. Victor. Charisma, magnetismul lor absolut şi capacitatea lor de a folosi

---

[26] Walter Lacqueur, THE NEW TERRORISM (New York: Oxford University Press, 1999), p. 196. Citat uşor modificat pentru mai multă claritate (explicaţia lui Tamil Nadu) (n.a.)

violenţa. Nadarajan a devenit expresia mişcării, dar Victor a fost cel care l-a atras pe Kumaran, l-a făcut protejatul lui. Victor a fost figura diplomatică a tamililor rebeli. Victor a fost cel care l-a lăsat pe Kumaran să plece.

După dispariţie, mama nu l-a mai văzut pe Kumaran ani de zile. Şi nimeni altcineva din familie. Asta o măcina zilnic. Îi îngrijora pe toţi. Apoi, într-o zi, unul dintre ei – Kalyani – îl văzu la ştiri şi se opri, încremenită, fără suflare, incapabilă nici măcar de a arăta cu degetul şi de a spune: „Kumaran". Iată-l, băiatul nostru care nu mai e băiat, băiatul nostru care a devenit o fiinţă despre care ziarele ar spune că de-abia mai e umană.

Mama lui ştiuse că nu era mort. Îi simţea pieptul ridicându-se şi coborând undeva pe insulă. Dar încetară să îi rostească numele, ştiind că, dacă l-ar fi rostit tare, cineva, departe, în guvern l-ar fi putut auzi, şi apoi ei ar fi dispărut cu toţii. Ca nişte oameni care fuseseră gustaţi de către un vânt trecător şi scuipaţi din nou afară.

Kumaran fu singurul care nu plecă, şi, pentru că nu părăsi Sri Lanka, îşi părăsi în schimb familia. Ei păstrau şi reflectau prezenţa lui între ei, toţi. Se întrebau dacă aveau să ştie vreodată dacă era mort şi de a cui moarte era responsabil. Oameni pe care îi cunoşteau erau găsiţi în bucăţi; conflictul şi mişcarea erau renumite pentru câte vieţi tamile costaseră. Primii ucişi fură oponenţii tamili ai mişcării. „Trădătorii din interior." Odată citiră o relatare în ziar despre cum el îşi împuşcase în frunte un prieten rănit, pentru a preveni capturarea lui de către armata srilankeză. Odată li se trimise prin poştă un plic fără timbru, conţinând cioburile unei capsule de sticlă, de genul acelora care se foloseau pentru cianură, şi o luară drept semn că se sinucisese şi pusese să le-o trimită cineva ca mesaj. Dar apoi, mai târziu, auziră

iarăşi poveşti despre el. Li se strecurau scrisori pe sub uşă. Ca şi alte familii tamile, plăteau un Tigru care venea la ei acasă pentru a strânge fonduri. Nu îl întrebau despre Kumaran. Îi dădeau toate rupiile pe care le aveau în casă. Mama lui se gândea la fata pe care o găsiseră pentru el, tânăra cu care plănuia să se căsătorească.

Căsătorie neterminată, căsătorie făgăduită: numele ei era Meenakshi, şi era o tânără şi frumoasă învăţătoare, a cărei faţă începuse să arate bătrână din ziua în care el dispăruse. El nu îi scrise niciodată şi nici nu o sună. Nu avură niciun contact. Fuseseră prieteni din copilărie, şi mama lui Kumaran o cunoştea pe mama ei. Nu vorbiră niciodată despre unde plecase el. Într-o zi, femeile se întâlniră la piaţă şi mama lui Meenakshi o opri pe mama lui Kumaran cu o atingere uşoară pe braţ.

— Meenakshi pleacă în Australia la sfârşitul lunii, îi spuse.

Mama lui Kumaran ştia ce însemna asta, deşi nu fusese formulat explicit. Dădu din cap şi murmură câteva felicitări.

Dar, mai târziu luna aceea, înainte de a pleca în călătoria plănuită în Australia, Meenakshi fu ucisă într-un atentat cu bombă al unui Tigru sinucigaş, în Colombo. Victimă colaterală. Kumaran află ştirea şi încercă să se sinucidă. Doar vocea lui Victor îl opri.

— Asta e preţul, prietene, îi spuse el.

Şi Kumaran îl crezu.

Mai târziu, când se îndrăgosti din nou, îşi aminti de ea. Se căsători cu mama lui Janani în cadrul unei ceremonii hinduse desfăşurate în inima ţinutului controlat de Tigri şi, când merse în jurul *hornăm*-ului[27] cu ea, îi urmări picioarele mişcându-se cu paşi mici, limitaţi de sari. A doua zi, şi în ziua următoare, şi în ziua de după aceea, acele picioare aveau să

---

[27] Focul ritual în jurul căruia se desfăşoară ceremonialul nunţii hinduse (n.red.)

poarte uniformă militară. Nu ştia pe atunci că şi ea avea să moară. S-ar fi căsătorit cu ea chiar dacă ar fi ştiut, bineînţeles. Iar ea îi lăsă o fiică. Un văduv, cineva care îşi iubise soţia – și totuși un Tigru.

Suthan: cum e cineva un Tigru în lumea nouă? Pe străzile din Toronto am dus-o pe Janani la cumpărături, și, când intram într-un magazin și le spuneam cu cine se căsătorea, în special femeile mai tinere căpătau pe chip o expresie de respect sau de nelinişte. Janani părea să nu observe.

Între un magazin şi următorul, Rajie a întrebat-o:

— Ştii ce face logodnicul tău?

— Lucrează pentru tatăl lui la o reprezentanţă auto, i-a spus Janani.

— Corect, a spus Rajie. Şi e implicat în activităţi ilegale, ca să strângă bani pentru Tigri.

— Ce? s-a alăturat uimită Janani, ridicându-se brusc și aplecându-se înainte de unde stătea pe locul din spate.

— Nimeni altcineva n-are să-ți spună, i-a zis Rajie. Poate niciunul dintre ei nu ştie.

— Se pare că face ce trebuie făcut.

Toată conversaţia s-a purtat în tamilă. Nu vă pot spune cum de am înţeles toate aceste cuvinte. Pe unele nu le mai auzisem niciodată până atunci. Dar totul a fost extrem de clar. Eu nu puteam să particip la ea. Era între ele.

— Ce face? a întrebat Janani.

— Eu nu ştiu totul, i-a răspuns Rajie. Dar mulţi tineri de aici o fac. Spun că ei cred în războiul pe care îl duceaţi voi acolo şi fură, vând și speculează.

— Speculează?

Rajie nu răspunse.

— Tu ştiai despre asta?

Janani s-a întors spre mine.

— Asta nu se întâmplă în Statele Unite, am zis, ridicând

mâinile. Eu nu ştiu nimic despre aşa ceva. Suthan e bărbatul pe care Tigrii l-au ales pentru tine. Şi tu i-ai lăsat.

Janani se uită fix drept înainte, la panglica pustie de autostradă din faţa noastră, prin parbrizul stropit al lui Rajie.

— Am făcut lucruri pe care nu voiam să le fac, zise ea, ca să ating un scop pe care eu îl credeam just. Poate că şi el face acelaşi lucru. Ceea ce crede că trebuie să facă. Ei nu m-ar trimite la ceva ce n-aş putea face. Înseamnă că e ceva bun – pentru mine, pentru el, pentru ei.

— Poate, zise Rajie. Fii atentă – oamenii care se ocupă cu afaceri din astea au duşmani.

Suthan: nu mi-am dat seama că Rajie îl cunoştea din copilărie până când nu s-au întâlnit într-o zi pe aleea din faţa casei noastre din Toronto.

— Rajani, a zis el foarte formal.

— Suthan! a exclamat ea.

Cumva era surprinsă, deşi ştia că el trecea pe acolo din când în când cu tatăl său.

El s-a uitat la ea, iar ea a părut de fapt puţin speriată.

— Mă bucur să te văd, a zis ea, cu aceeaşi voce cu care tatăl ei, în acea primă zi, îmi propusese să fim prieteni.

— Da, a reluat Suthan. Ce face tatăl tău? E aici?

— E înăuntru, cu unchiul, i-a răspuns Rajie.

Vijendran a coborât din maşină, s-a îndreptat de spate şi s-a încruntat la ea.

— Bună, unchiule. Hai să mergem, mi s-a adresat apoi.

— Ce-au fost toate astea? am întrebat-o, mergând repede ca să ţin pasul cu ea..

— Noi nu prea ne avem bine, mi-a mărturisit ea aproape în şoaptă.

Motivele erau evidente.

— Are să dea de bucluc, mi-a împărtăşit ea. Una e să îi

sprijini pe Tigri. Aici chestia asta nu e ilegală. Dar am auzit poveşti despre un alt bărbat, cam de vârsta lui, care face şi el ceva afaceri ilicite. Şi, ca şi Suthan, zice că le dă Tigrilor profiturile. Dar nu toţi oamenii ăştia sunt cinstiţi – şi dacă el şi Suthan nu se înţeleg? Bărbaţii în război sunt gata de orice. În Sri Lanka, unii Tigri au ucis alţi tamili care nu erau de acord cu ei. De exemplu, pe fratele tatei.

N-aş putea suporta să văd asta întâmplându-se aici. În război sunt două feluri de oameni: oamenii care pierd şi oamenii care profită. Oamenii care fac bani şi oamenii care sunt scoşi afară. Tu ştii câţi oameni strămutaţi există? Şi apoi te gândești că singura cale de ieşire e să pleci, dar războiul se mută odată cu tine. Aş vrea să văd că, dacă oamenii se luptă aici, se luptă pentru a lăsa războiul în urmă.

— Poate că nu e aşa de uşor, am spus, grăbindu-mă să ţin pasul cu ea. Sau nici măcar corect. Să uiţi pur şi simplu?

— Nu ştiu, mi-a zis ea. Întreabă-l pe tatăl meu. Întreabă-l pe al tău. Întreabă-i pe cine iubesc, în cine au încredere. Dacă a mai rămas cineva.

[ăru]

MURALI
APROPIINDU-SE TOT MAI MULT

O cioară va întrece o bufniţă pe timpul zilei;
regele care vrea să înfrângă duşmanul
trebuie să aştepte timpul potrivit.

— *TIRUKKURAL,* capitolul 95, versul 8

Satul Ariyalai a fost evacuat de multe ori de când tata a plecat de acolo. Războiul vine şi civilii pleacă – în şcoli, biserici, adăposturi sau în emigraţie. Dar cetăţenii din

Ariyalai se recunosc încă prin mulţime în alte ţări. Pe vremuri, în Ariyalai, toţi erau destul de apropiaţi încât să fie neamuri, dar destul de îndepărtaţi pentru a fi iubiţi. Legăturile de sânge, ca şi uliţele, erau în mare măsură fără nume. Nu fusese niciodată necesar înainte. Dar acum urmărim aceste legături cu disperare, de parcă, pierzându-le, ne-am pierde identitatea.

Tata provine dintr-o familie care iubeşte fără ezitare sau jenă. Mai târziu, unii dintre ei aveau să piardă obiceiul acesta, dar căsătoriile lor au luat naştere în această atmosferă de libertate absolută şi pasiune. V-am povestit despre Jegan, care a zărit-o pe Tharshi şi i-a cerut mâna când ea avea doisprezece ani. Poate că uniunea lor le-a transmis copiilor la naştere genul acesta de abandon în faţa dragostei. Fratele cel mai mare al tatei, Neelan, l-a purtat cu el în afara Jaffnei şi a devenit pentru Murali un exemplu de căsătorie făcută corect – deşi erau alţii care îl blestemau pe Neelen în tăcere şi spuneau că se căsătorise cu duşmanul.

Unchiul Neelan, cel mai mare dintre copiii lui Tharshi, e aproape cu două decenii mai mare decât tata şi e foarte iubit. Deşi nu se poate spune că şochează, e cel puţin ieşit din comun. Căsătoria fără consimţământ a fost poate mai uşoară pentru tata pentru că fratele lui, Neelan, se căsătorise deja cu duşmanul. Ea era duşman doar după o definiţie etnică. Definiţiile acestea sunt mereu urâte: un intrus singhalez într-o familie tamilă.

Când avea douăzeci şi trei de ani şi era în anul întâi la Facultatea de Medicină – alt medic în devenire Neelan s-a molipsit de febră tifoidă. Nimeni nu ştia de la cine: putea să fi fost un alt medic, un pacient, o infirmieră. A fost grav bolnav aproape trei luni. Stătea cu chirie într-o casă particulară – vizavi de o rudă a viitoarei sale soţii. Nu exista

tratament pentru febră. Într-o dimineaţă, se trezi şi constată că bărbaţii care dormiseră lângă el, de-o parte şi de alta a patului, muriseră în timpul nopţii. El însuşi era atât de bolnav, încât mama lui, Tharshi, credea că, şi dacă şi-ar fi revenit, ar fi trebuit să renunţe la medicină.

În timpul bolii se împrieteni cu sora viitoarei sale soţii. Aşa se cunoscură. Fata la care ţinea avea doar şaisprezece sau şaptesprezece ani, arăta timidă şi slabă. Era de asemenea neobişnuită: Nirosha era o fată singhaleză din Galle, în partea sudică a insulei, dar călătorise deja în nordul tamil – lucru rar în acele zile. Când părinţii ei descoperiră ce se întâmpla, o luară înapoi în sud. Dar, după ce se însănătoşi, el nu putu să o uite. Fusese deja promis unei verişoare, în felul acela tăcut, tradiţional, în care mătuşile şi unchii din anumite familii îşi împerechează copiii. Dar el îi scria Niroshei scrisori de dragoste, în care limbile lor se amestecau. Şi, în cele din urmă, adunând laolaltă ban cu ban, ea îşi croi drum înapoi spre el. După ce Jegan muri şi Neelan îi duse cenuşa la mare, el achită datoriile familiei. Apoi se întoarse către mama sa şi îi spuse:

— Şi ce să fac cu fata asta?

Nu vorbise niciodată cu Tharshi despre asta, dar era convins că ea ştia. Tharshi se uită la fiul ei cel mare cu ochi plini de dragoste şi mâhnire. El spera ca soţia lui să se uite mereu – şi niciodată – aşa la el.

— Însoară-te cu ea, îl îndemnă Tharshi.

Se căsătoriră în cadrul unei ceremonii hinduse foarte lungi, de care părinţii ei budişti nu aflară, din fericire, niciodată. Mai târziu, un preot budist făcu pace între familii, şi părinţii Niroshei îşi iertară fiica. Dar, când începură pentru prima dată să facă vizite rudelor lui din Ariyalai, deja căsătoriţi, ea fu întâmpinată într-o casă, îşi aminteşte el, cu ceai într-o ceaşcă spartă – o grosolănie măruntă, dar cumplită într-o ţară în care toată ospitalitatea şi dragostea

încep de la ceai.

În 1983, locuiau deja și ei în Colombo. Când începu conflictul dintre singhalezi și tamili, soţia lui, duşmanca, iubita, îl ţinu un an prizonier în casă, temându-se pentru viaţa lui. Astăzi, toată lumea ştie să spună „Nu sunt Tigru Tamil” – în trei limbi. Neelan și Nirosha nu fac excepţie.

Ca și Logan, Neelan era fiul cel mare. Avea şapte fraţi, şi de şase nu îşi făcea griji. A şaptea era Urna.

Uma: cea mai mică dintre surorile sale. Slabă şi firavă, era intenţionat tăcută mai degrabă decât timidă. Avea ochi prea mari pe un chip prea mic. Erau neobişnuit de deschişi la culoare, aproape chihlimbarii. Foarte limpezi, liniştiţi şi distanţi, ca un lac rece în care nu se aruncase niciodată o piatră. Aşa cum făcuseră şi surorile ei, acum adulte, înaintea ei, Uma mergea zilnic la şcoala Sf. Ana, unde toate materiile erau predate în engleză. În fiecare zi urca singură dealul către centrul Ariyalaiului. În fiecare după-amiază, când se termina şcoala, ea nu zăbovea să se joace sau să stea de vorbă cu ceilalţi copii şi nici să facă niscaiva cumpărături pentru Tharshi. Uma venea acasă şi mergea în camera ei, închizând uşa. Nimeni nu ştia cu adevărat ce se petrecea în acea cameră sau în acel cap. Nimeni nu era apropiat de ea. Era cumva imposibil să o cunoşti. Aceia nu erau ochi srilankezi; se aflau mereu altundeva. În altă lume.

Uma era foarte inteligentă, asta era sigur; ca şi Tharshi, excela la şcoală. Toată lumea ştia asta. Oamenii îşi şopteau unii altora despre cât de deşteaptă era Uma, despre cum stătea mereu ascunsă în camera ei. Acum, că rămăseseră puţini copii, camera era numai a ei, şi Tharshi nu voia să o deranjeze. Dar o îngrijora faptul că uşa nu era niciodată deschisă. Avea senzaţia incomodă că ultima ei fiică era un geniu. Nu doar inteligentă, ca Tharshi sau Kunju. Ele intrigaseră, ba chiar ispitiseră în felul lor. Dar Uma era un

geniu autentic. Şi asta o intimida. La ce i-ar sluji geniul unei fete? Mai ales unei fete retrase ca Urna? Tharshi era mândră de posibilitatea ca fiica ei să fie un geniu, o încuraja, se mângâia cu ea în secret – dar era puţin înspăimântată de fiica ei care părea să privească mereu spre alte tărâmuri. În mijlocul familiei sale, Uma trăia singură. Uma era în acelaşi timp prezentă și absentă în gospodărie. Nu avea niciun rol în viaţa zilnică a gospodăriei, așa cum o conducea Tharshi. Odată ajunsă în cameră, Uma nu mai ieşea nici măcar pentru cină. Tharshi lăsa tăvi în faţa uşii ei. Dimineaţa aduna farfuriile goale care se strânseseră în timpul nopţii.

Ochii care văd alte ţinuturi, se însoţesc cu urechi care aud voci necunoscute. Într-o duminică dimineaţa, Tharshi cernea făină pe verandă când auzi un strigăt misterios.

— Ce a fost asta? întrebă Murali, ridicându-se în capul oaselor.

Stătuse întins la soare pe verandă, cufundat în lectura unui manual. Tharshi fugea deja în casă. Murali o urmă. Tharshi o strigă pe Uma și nu auzi niciun răspuns. Strigă din nou și din nou, apoi îl strigă pe vecin.

Din grădină veni vocea vecinului:

— Ce este?

„Probabil nimic”, se gândi Tharshi și nu răspunse, simţindu-se deodată năpădită de greaţă. O porni de-a lungul holului spre camera Umei. Uşa era închisă. Ciocăni ezitant. Niciun răspuns. Deschise încet uşa. Uma se convulsiona pe podea, cu ochii larg deschişi, cu gura mişcându-i-se fără sunet, cu mâinile apăsate pe urechi, ca şi cum casa răsuna de un zgomot mult prea intens pentru a fi suportat.

Medicii îi spuseră lui Tharshi că Uma era probabil epileptică. Tharshi îi telefonă fiului ei cel mare ca să-i afle părerea. Neelan făcu o pauză prea lungă la celălalt capăt al

firului, și ea știu, iar el știu că ea știa. Era foarte târziu pentru un diagnostic de epilepsie, îi spuse el. Nu era o boală care să se manifeste brusc la șaisprezece ani. Ce se întâmpla în viața Umei? Cum mergea cu școala? Avea prieteni?

Tharshi fu și mai îngrozită dându-și seama că nu știa răspunsul la niciuna dintre aceste întrebări.

Nu s-a mai vorbit despre asta, dar, ca de obicei, zvonurile circulau prin Ariyalai – un loc unde toți erau suficient de apropiați pentru a fi neamuri și suficient de îndepărtați pentru a fi iubiți – și toată lumea umbla în vârful picioarelor în jurul Umei. Neelan suna o dată pe săptămână să stea de vorbă cu ea.

— Ce mai faci? îi spunea.

Era o întrebare simplă, și totuși un semn de ceva serios. Ea reușea întotdeauna să răspundă fără să dea nicio informație. El o puse pe Tharshi să o ducă la un medic din Ariyalai. Uma se supuse fără discuții examenului medical, dar doctorul găsi totul în regulă. Tharshi își plecă ușor capul auzindu-i răspunsul și nu îl crezu.

Tharshi se întâlni între patru ochi cu toți profesorii Umei, care îi spuseră că iubita ei fată-fără-tată era nici mai mult, nici mai puțin decât excepțională. Tharshi le mulțumi. Apoi întrebă:

— S-a comportat vreodată ciudat? Cum se comportă la ore? Are prieteni?

Se jena să fie așa de explicită și de stăruitoare. Era obișnuită să ceară puțin. Profesorii se uitară la ea cu ochi curioși, dar îi răspunseră politicos. Unii dintre ei fuseseră chiar colegi de școală cu Tharshi. O compătimeau pentru rolul acesta de detectiv pe urmele propriei fiice. Tharshi simțea compasiunea lor, o detesta, lăsa sentimentele deoparte și aștepta cu răbdare ca ei să îi spună ce era în neregulă cu fiica ei, prețioasa ei Uma, cu ochii ei prea mari

pe faţa prea mică. Ochii aceia luminoşi care vedeau alte tărâmuri. Ochi de pe altă lume. În cele din urmă, ceea ce putură să îi spună se rezuma la atât: „Uma a fost întotdeauna ciudată".

Tharshi le mulţumi pentru că îi spuseseră ceea ce ştia deja.

Se întâmplă din nou într-o zi, pe drumul de la şcoală spre casă. Una dintre surorile mai mari îi împrumutase Umei o bicicletă, o favoare destul de rară, ca să poată transporta la şcoală un proiect foarte mare. Pe când Uma mergea acasă cu coşul plin de cărţi, părul, care crescuse mult, îi unduia în vânt în spate. Un trecător o văzu pe fata slăbuţă pe bicicletă şi îşi zise în sinea lui că era mai mult păr decât fată.

Când Uma nu ajunse acasă la timp, Tharshi se alarmă. O văzuseră vecinii? Nu. Tharshi urcă dealul în sat, la Sf. Ana, să vadă dacă profesorii Umei ştiau unde era. Niciunul dintre ei nu ştia, dar, când văzură teama de pe faţa lui Tharshi, coborâră toţi dealul împreună cu ea ca s-o caute pe Uma.

Apoi Tharshi îşi aminti că fata luase bicicleta.

Tharshi merse înainte şi-napoi pe şoseaua Kandy, până când văzu tufişurile culcate acolo unde ceva – sau cineva – pierduse controlul şi se năpustise peste ele. Şi apoi auzi un ţipăt pe care nu voi să îl recunoască. O găsi pe Uma, urmărind sunetul acelei voci îngrozite. Călcând cu grijă prin tufişuri şi grohotiş până la fiica ei.

Uma era strivită sub bicicletă. Greutatea acesteia părea enormă deasupra trupului ei mic, turtit. Ţipa, şi de data asta ţipătul avea categoric sunet, un sunet atât de înfiorător, încât Tharshi se scutură, tremură şi uită de umilinţă. Îşi amintea sunetul, îl mai auzise înainte şi nu ştia unde, voia mai mult decât orice să înceteze. Dar era ca şi când Uma ar fi fost somnambulă. Nu putură să o trezească. În cele din urmă, îşi

pierdu vocea şi mâinile îi sângerau unde se ţinuse strâns de spiţele din roata bicicletei. Trebuiră să o desprindă de metal tăindu-i hainele sfâşiate de pe corp şi de pe roţi. Nu căzătura de pe bicicletă o rănise atât de rău; lui Tharshi i se păru că Uma se zgâriase singură. Peste tot pe faţa ei prea mică erau dâre lungi făcute cu unghia, chiar și în jurul ochilor ei prea mari, care erau larg deschiși și nevăzători.

O duseră pe Uma la un alt medic. Apoi la un altul. Şi la un al treilea. O duseră la un psihiatru, care îi dădu medicamente ce nu își făcură efectul.

O duseră la Neelan, care după ce îi aruncă o privire surorii lui, deveni complet tăcut. Își închise cabinetul și o duse la un templu în vârful muntelui, unde consultară un bătrân sfânt. EI îi ridică bărbia, o binecuvântă și o presără cu cenușă dulce sfântă. Asta nu schimbă nimic, cu excepţia, poate, a faptului că îi făcu pe zei să o iubească și mai mult.

Zeii o luară pe Uma pentru ei.

Medicii o luară pe Uma de la Tharshi și o izolară.

Ani mai târziu, când băieţelul cu murmur cardiac crește și devine domnul doctor Murali, el însuşi tată, îl întreb despre familia lui, în special despre surorile lui, despre care nu am auzit aproape nimic. Putem recita uşor toate numele, dar vrem să ştim ce s-a *întâmplat.* Spune-mi ce *s-a întâmplat.* A devenit Uma faimoasă? Ştiu că era deşteaptă. Spune-mi ce a făcut. S-a căsătorit? Şi-a luat un serviciu? Nimeni nu ştie ce s-a întâmplat cu Uma. El răspunde la întrebări foarte încet. Zice:

— Uma s-a îmbolnăvit foarte rău. A fost dusă la spital și nu a mai plecat niciodată de acolo. În ce a mai rămas din amintirile băieţelului, acesta e adevărul. Dar nu e tot.

Ce nu spune: „câteodată sora mea Uma auzea voci. Uneori îmi fac griji că, într-o zi, copiii mei, copiii copiilor mei vor

auzi voci – deşi ar trebui să fiu mai înţelept. Îmi fac griji că tu o vei auzi, că ea îţi va spune: «Ţine-mi, te rog, puţin nebunia»". Ce nu spune: că odată, cu mult timp în urmă, una dintre rudele sale i-a spus că probabil Uma fusese dezamăgită în dragoste şi că înnebunise din cauza asta. Că din cauza asta era nemăritată. Singură. Uma nu semăna cu Kunju, care alesese să devină înverşunată în loc să îşi piardă minţile. Uma nu avusese de ales. Constelaţia creierului Umei se restructurase; stelele norocoase ieşiseră din rând pentru că Uma fusese neiubită.

Mama lui, Tharshi, e moartă acum, dar el ştie ce ar spune ea dacă el ar repeta această povestire cu voce tare. Tharshi, care o iubea pe Uma, ar fi spus că fiica ei cea mică era pur şi simplu prea specială ca să se mărite.

[elu]

VANI
APROPIINDU-SE TOT MAI MULT

Cuvintele celor buni sunt
ca un baston într-un loc alunecos

— *TIRUKKURAL,* capitolul 42, versul 5

Dacă povestea Umei a fost închisă în dulapul răcoros şi tăcut al memoriei – aşa cum se întâmplă adesea cu secretele de familie –, atunci povestea despre ce s-a întâmplat în cele din urmă cu mătuşa lui Vani, Mayuri, a fost înmormântată. Este îngropată atât de adânc, încât, ca să o găseşti, ar trebui să ajungi în cealaltă parte a Pământului, înapoi în ţara aceea în formă de lacrimă şi până la casa unde locuiau copiii lui Vairavan.

Ce s-a întâmplat după ce doctorul Bala a coborât scările de

pe verandă pentru ultima oară? Mama lui Mayuri, Lakshmi, i-a spus fiicei ei că domnul Thiru, acel bărbat băgăcios, reuşise să împiedice căsătoria pentru că nu era menită să fie. Mayuri refuză această explicaţie. Deveni profesoară. Locui în casa părintească mulţi ani şi, pe măsură ce vocea ei devenea mai puternică, iar cea a lui Lakshmi, mai slabă, deveni stăpâna căminului. Într-o zi, Lakshmi muri, şi satul Urelu, care fusese plin de oameni care îi iubeau pe ea şi pe Vairavan, de-abia observă, de-abia se opri să-i aducă un omagiu.

Mayuri deveni ceea ce în limbaj comun se numeşte fată bătrână şi, în plus, nu prea plăcută. Mayuri deveni foarte însingurată şi foarte liniştită, până când, într-o zi, o profesoară nouă se aşeză lângă ea la masa de prânz, şi ea constată spre surprinderea ei că avea o prietenă.

Numele prietenei era Shanthi, şi era complet singură pe lume. Nu era căsătorită. Nu fusese niciodată căsătorită. Nu avea alţi prieteni pentru că tocmai se mutase în Urelu din Colombo. Mayuri se uită peste masă şi văzu în Shanthi o parte din sine. Deveniră rapid atât de apropiate, încât păreau să formeze o familie. Două femei, nemăritate, fără alte ataşamente sau obligaţii. Făceau totul împreună. Cele două fete bătrâne îşi făceau concediul împreună, făceau cumpărături împreună, mergeau la filme împreună. Numele lor, când se vorbea despre ele în sat, deveniră unul. Shanthimayuri. Cu ajutorul familiei mai vechi şi mai cunoscute a lui Mayuri, Shanthi se trezi primită automat în multe case care în mod obişnuit nu ar fi fost deschise pentru ea.

Era o femeie ciudată. Dacă Mayuri ar fi fost mai bună observatoare, ar fi putut vedea că Shanthi nu avea alţi prieteni nici după ce stătuse acolo ani de zile şi că, deşi vechii prieteni ai lui Mayuri nu o ignorau, tonul lor devenea

formal când Shanthi intra în discuţie. Nu o plăceau; nu aveau încredere în ea; nu o cunoşteau. Nu aveau nicio dorinţă de a o cunoaşte. Nu înţelegeau de ce Mayuri o iubea. Dacă Mayuri s-ar fi gândit la asta puţin mai mult sau puţin mai profund, poate ar fi observat că nici ea nu înţelegea de ce o iubea pe Shanthi.

Dar Mayuri o iubea, și, ca întotdeauna, dragostea e iraţională. Shanti era o îmblânzitoare de șerpi şi Mayuri o iubea pe Shanthi cel mai mult pentru că Shanthi o alesese pe ea. Mayuri nu putea să uite că odată, cu mult timp în urmă, altcineva nu făcuse asta.

Îşi trăiau viaţa împreună, iar Mayuri, care odată nu avea încredere în nimeni, învăţă să aibă din nou încredere. Nu ezită să îi dea totul lui Shanti. La urma urmei, erau surori, se gândea. Deschiseră un cont bancar împreună.

Aceasta fu prima greşeală.

Opinia generală era că amândouă erau puţin nebune, poate mai mult decât puţin nebune. Dar Mayuri era fiica unei familii bune şi i se iertau anumite greşeli. Fiecare profesoară bună avea excentricităţile ei. Și Mayuri era o profesoară bună. Era totodată cea mai vârstnică femeie din Urelu care mergea cu bicicleta, un tandem pe care îl împărţea cu Shanthi. Îşi purta părul desfăcut, deşi asta era considerat neobişnuit la o femeie cu vârsta şi reputaţia ei, şi părul ei nu încărunţise, nici măcar când ajunsese la cincizeci şi cinci de ani. Îi cădea încă în bucle groase, negre, lucioase în jurul feţei, care rămăsese neridată şi neplăcută. La şcoală, celelalte profesoare se întrebau una pe cealaltă cu invidie dacă îşi vopsea părul, ce folosea pentru faţă ca să arate de parcă avea tot treizeci de ani. Nu vorbea niciodată cu bărbaţi, în afară de cei cu care se înrudea, decât dacă avea o treabă urgentă.

Şi ceea ce mama mea crezuse despre ea – că lăsase ca lucrurile să i se întâmple mai degrabă decât să îşi

construiască o viaţă – deveni mai puţin adevărat. Încet, alegând-o pe Shanthi, Mayuri îşi alese să-şi construiască viaţa în jurul ei. Shanthi o ţinea pe Mayuri cea încrezătoare atât de perfect sub control, încât celor care o cunoscuseră pe Mayuri în tinereţea ei arţăgoasă li se părea că nou-venita dezvăluise o complet altă Mayuri. Erau mai apropiate ca două surori. Nimeni nu mai văzuse vreodată o relaţie asemănătoare.

Dacă ar fi înţeles situaţia cu adevărat, poate şi-ar fi dat seama că Shanthi nu o reînsufleţea pe Mayuri. Într-un fel, o ucidea. Mayuri era prea în vârstă pentru ca fratele ei să îi conducă viaţa. Logan era acum un *dorai;* nu avea să se amestece. Ce alegea ea să facă din mica avere pe care o strânsese economisind şi investind era problema ei.

Unul dintre elevii lui Mayuri fu primul care observă că profesoara excentrică de engleză nu era chiar în apele ei. În fiecare zi părea că se simte tot mai rău. Era bolnavă, se gândi el, şi nimeni nu avea grijă de ea. Băiatul avea o inimă destul de mare ca să o iubească chiar şi pe cea mai meschină profesoară. La sfârşitul unei zile de şcoală, pe când îşi despacheta cărţile, îi spuse mamei lui că nu îi plăcea să o vadă pe domnişoara Vairavan indispusă. Credea că era bolnavă. Tuşise. Arăta obosită. La început, mama lui râse de îngrijorarea fiului, dar apoi se gândi la asta. Fiul ei era un bun observator, un copil ager, şi, dacă el credea că ceva era în neregulă, era mai bine să acţioneze acum decât să îi pară rău pe urmă.

O sună pe prietena ei Sarojini, care era verişoara lui Mayuri.

Familia e familie, astfel că Sarojini, deşi era doar o rudă îndepărtată după standardele din Urelu, merse într-o seară până la locuinţa lui Mayuri. O găsi pe verişoara ei mai mare

chircită pe podeaua bucătăriei, cu ceaşca de ceai spartă pe jos.

Nu era doar în vârstă.

Ci şi bolnavă.

Sarojini îl chemă pe Logan.

Dar Logan era deja în Canada. Statutul de fiu mai mare e greu de exercitat din străinătate. Nu putu să nu recunoască îngrijorarea din vocea lui Sarojini, dar Mayuri insistă că era bine şi că prietena ei Shanthi putea avea grijă de ea. Logan nu prea avu de ales şi fu de acord. Dacă ar fi cunoscut în ce măsură sora lui renunţa la control, ar fi fost îngrozit.

Shanthi o declară pe Mayuri incapabilă să se ocupe de propriile afaceri şi spuse că ea avea să fie custode. Nimeni din Urelu nu se grăbi să o contrazică, mai ales că asta era ceea ce voia Mayuri. Shanthi fu împuternicită în scris. Contul din bancă, deschis pe ambele nume, fu administrat de Shanthi. Şcoala nu mai voia ca Mayuri să predea, dar îi acordă o pensie generoasă, care fu preluată direct de Shanthi – drept compensaţie, sublinie ea, pentru un mare serviciu: îngrijirea prietenei ei bolnave avea să necesite foarte mult timp, şi ea era o femeie bătrână. Avea să îi ia atât de mult timp, încât se luă hotărârea că nici ea nu putea continua să predea. Banii lui Mayuri aveau să fie destui pentru a le întreţine pe amândouă.

La început fură scrisori. Apoi apeluri telefonice. Şoapte, cu o voce aproape de nerecunoscut.

— *Nici măcar nu mă hrăneşte. Vrea să vândă casa – casa mea!*

— Ce? Cine e? întrebă fiica lui Logan în receptor, iar după aceea auzi doar un clic.

Aproape un an mai târziu, Shanthi însăşi îl sună pe Logan.

— *Sunt o femeie bătrână.* Sunt *obosită. Nu e treaba mea să-ţi îngrijesc sora.*

— Bine, zise el. Pot să aranjez să se ocupe familia de ea.

Totul se aranjă; Logan se înfioră când văzu contul bancar epuizat şi auzi de la Sarojini cât de vlăguită arăta sora lui şi cât de bine hrănită părea prietena ei.

— Las-o baltă, decise el. Hai să o scoatem de acolo, îi şopti la telefon lui Sarojini, care era atât de îngrozită de ceea ce se întâmpla, încât îşi aminti încă o dată că obligaţia aduce uneori cu sine dragostea.

O scoaseră de acolo. Părea atât de fericită că pleca, relata Sarojini, şi mânca de parcă nu ar fi mâncat nimic tot timpul cât stătuse cu Shanthi. O puseră să semneze o înţelegere că nu o va mai vedea pe Shanthi niciodată.

O lună mai târziu, Logan primeşte un telefon disperat: Mayuri a dispărut din casa tutorelui ei – fusese lăsată doar un moment nesupravegheată – a dispărut… a dispărut.

— E prea puternică acum ca să fi fost luată împotriva voinţei ei. E încă fermecată de Shanthi, iar Shanthi e încă fermecată de perspectiva unei vieţi pe banii altuia.

Dacă vreţi să ştiţi ce s-a întâmplat cu Mayuri, există doar o persoană pe care o puteţi întreba: Shanthi. Şi trebuie să o găsiţi mai întâi.

[ettu]

KUMARAN
NU ÎNCĂ APUS

Virtutea va mistui sufletul lipsit de dragoste
întocmai cum soarele arde creatura fără oase.

— *TIRUKKURAL,* capitolul 8, versul 7

Şi tatăl mamei mele a murit înainte ca ea să se căsătorească.

Copiii lui Aravindran îl numeau Ayah, ceea ce în sine e neobişnuit, pentru că înseamnă „domnule”, şi nu „tată”. Kumaran avea treisprezece ani la moartea lui Ayah. Când mira povestit despre asta, părul lui era cărunt şi argintiu.

— Nu-ţi pot povesti cu adevărat despre Ayah. Îţi pot spune doar cum îl percepeam eu când eram tânăr. Nu eram acasă când a murit. Eram intern şi studiam la Sf. Ioan, chiar în Jaffna. Într-o noapte, foarte târziu, unchiul meu Logan a venit pe neaşteptate la cămin. Am coborât să îl întâlnesc, şi el mi-a spus: „Tatăl tău s-a sfârşit”. Nu am plâns; cred că nu mi-am dat seama de fapt că Ayah era mort. Doar m-am urcat în maşină, Logan s-a aşezat la volan şi ne-am dus în Urelu. Deci aşa a murit. Cred că am plâns în timpul ceremoniei. Am urmat toate ritualurile pentru morţi. Copiilor mai mici nu li s-a dat voie să meargă pe câmpul de incinerare. Cred că s-au gândit că era prea mult pentru noi. Aşa că noi am rămas acasă. Am primit foarte multe telegrame de condoleanţe de la colegii mei de clasă. Cred că am fost cu adevărat dărâmat când m-am întors înapoi la şcoală.

Câteva luni mai târziu am încetat să mai învăţ la şcoală. Pur şi simplu am încetat. Şi dirigintele m-a sunat şi mi-a zis: „Tu nu mai înveţi”, iar eu am răspuns: „Da”, şi el a mi-a atras atenţia: „Îţi dai seama că ocupi un loc valoros pe care altcineva ar vrea să îl aibă”, iar eu am zis: „Bine, am să plec”. Şi am plecat. Adică, m-am dus la Logan, care administra plantaţiile de ceai, şi i-am spus că nu mai voiam să studiez.

Nu mă interesa să rezolv probleme de matematică, care deveniseră deodată ireale pentru mine după moartea tatălui meu. Părea să nu mai aibă nicio importanţă. Şi cam asta a fost! Kumaran se opri foarte brusc şi clipi. Nu am foarte multe amintiri de când trăia. Doar câteva, dar sunt foarte vii.

Aş spune că era o persoană extrem de emoţională, care plângea destul de uşor, și asta mă stingherea. Şi ca urmare, după aceea, o perioadă foarte lungă am devenit incapabil să plâng.

L-am văzut uneori plângând nu de tristeţe, ci de mândrie pentru familia lui. Cred că se identifica cu ea foarte puternic. ÎI puteau face să plângă lucruri prosteşti, de exemplu un meci de crichet între familia lui şi oamenii din cartierul în care locuiam. Dacă familia pierdea, el plângea. Dacă familia câştiga, iar plângea. Ayah se încredea destul de mult în mine, pentru că eram singurul fiu, şi cred că după ce a murit aveam toată această ştiinţă pe care el o ţinuse în el. Ceea ce îmi spusese tata despre onoarea şi responsabilitatea de a fi fiul cel mare şi de a avea grijă de familie. Nu am plâns niciodată în felul în care o făcea tata. Era ca şi cum el ar fi plâns destul pentru noi toţi.

L-am văzut de asemenea pe tatăl meu plângând în acel soi de transă mistică în care obişnuiau să între un număr considerabil de oameni din Jaffna. Era parte din felul în care se raportau ei la ceea ce numeau Dumnezeu. În templul din Nallur nu era neobişnuit să intri într-o transă din asta. Îmi amintesc şi cum mergeam împreună cu el în urma unui guru, un bărbat sfânt, care locuia nu departe de noi. Făceam asta adesea. Dimineaţa. Era ca o plimbare. Fără cuvinte. Bărbatul sfânt mergea înainte. Ceilalţi îl urmau la câţiva paşi. Doar mai târziu mi-am dat seama că aceste plimbări cu tata şi cu guru erau ceea ce hinduşii numesc *darshan*[28]. Simpla proximitate a sfinţeniei, efectul ei prin asociere, ştergerea sfinţeniei. Latura aceasta mistică.

Îmi amintesc doar de un lucru negativ despre tata: Ayah certându-l pe servitorul care se ocupa de curăţenie, despre

---

[28] În religia hindusă, privirea unui obiect sau a unei flinte sacre cu rol ritual. Se consideră i ’ obiectul cultului îi înapoiază atenţia privitorului, binecuvântându-l. (n. Red.)

care se presupunea că aparţinea castei de paria.

Asta m-a înfuriat. Aveam sentimentul unei nedreptăţi şi al revoltei împotriva tatălui meu. Retrospectiv, mi se pare că probabil posed multe dintre defectele lui. Nu vreau să intru în detalii, dar, bineînţeles, cred că sunt liber de orice prejudecată de castă, culoare sau sex. Nu pentru că am fost întotdeauna aşa. Ci pentru că am ales să fiu aşa. Era un lucru în care nu am vrut să fiu ca tatăl meu.

Kumaran s-a îndepărtat de familia lui. A trecut prin multe ţări, nemaifiind cetăţean al Sri Lankăi.

— La câţiva ani după ce a murit Ayah, i-am spus lui Logan, care avea acum autoritate asupra mea, fiind singurul frate al mamei, că voiam să plec în Anglia. De ce Anglia? Cu siguranţă nu voiam să fac Medicina, care era probabil profesia ideală. Pentru că nu îmi puteam imagina să îmi petrec viaţa având de-a face cu boala, cu nenorocirea, obligat să mă uit la sânge. Deci asta a fost o evadare. O parte din timpul petrecut acolo am lucrat ca ucenic la o firmă. Ne distram bine, noi, studenţii care eram acolo. Nu lucram mult. Mergeam la serviciu la nouă şi jumătate – ceai la zece, înapoi la unsprezece, prânzul afară la douăsprezece, înapoi la unu sau două, din nou afară la ceai la trei şi jumătate. Mergeam să vedem meciuri de rugby, sau câteodată de crichet, la sfârşit de săptămână. Câteodată mergeam la cinema. În vremea asta am început să beau, nu atât de mult ca să mă îmbăt, ci pentru că eu credeam că trebuia să mă învăţ cu gustul berii. Că era o parte a acestei lumi în care încercam să intru. Şi apoi m-am întors şi m-am dus din nou la Facultatea de Inginerie din Jaffna. Nu era nimic special în alegerea ingineriei. Era doar singurul lucru acceptabil pentru familie la care mă puteam gândi la acea vreme, pentru că era o profesie, dar îmi permitea să stau în Jaffna în loc să merg altundeva la facultate. Şi am început să intru în ceea ce îmi imaginam că era viaţa

adevărată.

Asta era perioada în care diferendele dintre singhalezi şi tamili au ieşit la suprafaţă. Bandaranaike venise la putere în 1956. Dar chiar şi la facultatea din Jaffna aveam prieteni singhalezi. Câţiva dintre ei erau pentru egalitate, considerau că tamilii trebuie să aibă acces egal la educaţie şi locuri de muncă. Unii erau împotriva acestei idei, dar ei nu o vedeau deloc ca pe o problemă rasială, şi aveam şi câţiva prieteni care erau împotriva egalităţii, dar care îmi erau cu adevărat prieteni.

Dar eu văzusem ce se putea întâmpla. Când eram mai mic, fusesem trimis în Colombo, să locuiesc la unul dintre verii tatei care era inginer. Asta se întâmplase foarte curând după ce murise tata, în ideea că vărul lui avea să mă ghideze din nou spre ceva productiv. Că, dacă nu mai voiam să merg la şcoală, aveam să învăţ să muncesc. Stăteam în casa lui din Wellawatte, un cartier tamil din Colombo, şi mergeam în fiecare dimineaţă cu el la birou.

Şi în acea vară au avut loc revolte antitamile. Într-o dimineaţă, tulburările se extinseseră, iar el m-a sfătuit să nu merg la lucru. Dar după ce a plecat el, l-am urmat la serviciu, pentru că eram prea agitat să rămân acasă.

La ceva vreme după ce am ajuns la birou, o mulţime a încercuit clădirea în care lucram.

Kumaran era un tamil din Jaffna. Avea o faţă slabă şi acelaşi zâmbet larg, fugar şi alb pe care îl avusese tatăl lui, dar arătând mult mai alb pentru că el era foarte închis la culoare, de parcă soarele ecuatorial neîntrerupt i-ar fi intrat pentru totdeauna în piele. Avea o constituţie solidă şi maxilarul puternic specific. În Sri Lanka, aspectul său fizic îl făcea neobişnuit: nu se încadra în niciuna dintre presupunerile etnice pe care oamenii erau dispuşi să le facă. Nu era întotdeauna recunoscut ca tamil din Jaffna. Nu că nu

ar fi avut propria personalitate. Dar toată viaţa a avut darul vrăjitorilor din basme, de a fi luat drept oricine. Uşurinţa de a-şi însuşi limbaje şi gesturi. De a deveni persoana cea mai potrivită situaţiei. Şi acesta era unul dintre motivele care mai târziu l-au făcut valoros pentru Tigri.

Trei oameni conduceau biroul unde lucra el vara aceea în Colombo. Unul era Charles Gunasekera, un singhalez. Ceilalţi doi erau tamili, iar unul era vărul lui Kumaran. Kumaran văzuse cum Charles îi ajutase să se ascundă, dar nu făcuse nimic ca să se ascundă şi el, deşi toată lumea de la firmă auzea mulţimea apropiindu-se. Veneau cu torţe, şi Kumaran se gândi la acoperişurile îndepărtatei Jaffna, dintre care unele erau din frunze şi puteau arde cu uşurinţă.

Când mulţimea veni, Charles Gunasekera ieşi pe trepte şi spuse calm că cei doi bărbaţi tamili, prietenii pe care îi ascunsese, nu erau acolo. Kumaran îl urmărea. Nu îl cunoştea pe Charles Gunasekera, dar, după un moment, ieşi pe trepte şi i se alătură.

— Probabil faptul că nu am un fizic tipic de tamil m-a salvat de la bătaie, zise Kumaran încet. A fost o prostie. Eram tânăr. Când ne-am întors acasă, vărul meu era furios. Mi-a zis: „Ţi-am spus să nu te duci la muncă”. Dar eu fusesem protejat de această mantie a anonimităţii etnice.

Kumaran se opri, şi eu m-am gândit: „Dar a fost un lucru atât de arbitrar. Semănăm unii cu alţii”.

— Mai târziu, continuă Kumaran, după ce revoltele s-au înteţit, guvernul i-a înghesuit pe refugiaţii tamili pe un vas care i-a dus, ocolind ţara, până în Point Pedro, înapoi în nord.

Unul dintre lucrurile care m-au dezgustat pe vasul ăsta a fost faptul că, după ce petrecuseră zile întregi ca refugiaţi pentru că fuseseră recunoscuţi drept tamili, tamilii de pe vas îşi urmau încă prejudecăţile de castă. Aşa că mi-am spus: „Poate că merităm ceea ce primim".

Trebuie să vă spun că, atunci când mi-a povestit despre tinereţea lui, despre lipsa lui de prejudecăţi, nu l-am am crezut. Dacă era adevărat ce spunea, de ce a încercat să îl oprească pe tata?

Dar Kumaran nu credea într-adevăr că aşa era, că tamilii meritau ceea ce li se întâmplase. Îşi amintea timpul petrecut în Anglia şi cum fusese acolo.

— Când am ajuns în Marea Britanie am avut un şoc. Foarte curând mi-am dat seama că devenisem o persoană de culoare. Mai rău decât să fiu tamil în Sri Lanka, într-un fel, pentru că oricine mă putea deosebi pe stradă. Şi, la început, nu am putut găsi o firmă care să mă accepte ca ucenic în timp ce studiam.

După trei luni, cu banii pe terminate, am găsit în sfârşit un loc. Iniţial mi-am petrecut timpul bând o groază de bere, vânând fete şi tăind frunză la câini. Mi-a plăcut mult experienţa asta.

La slujbă, Kumaran l-a cunoscut pe Muttiah, care mai târziu s-a căsătorit în familia actualului preşedinte din Sri Lanka. Așa încât Kumaran a avut acces într-un fel de salon. A fost impresionat în mod special de Muttiah, dar şi de un alt bărbat, căruia i-a fost prezentat, un domn mai în vârstă, fost membru al patridului comunist şi fost agent secret. Era anarhist, dar nu credea în violenţă, iar Kumaran, plin încă de amintirea revoltelor etnice, începea să nu fie de acord cu el. Era înconjurat de acest grup de oameni, trăia cu ei, respira cu ei. Era încă un băiat din Urelu, care îşi mai amintea tot ce i se întâmplase acolo, în timp ce prietenul său mai în vârstă, Muttiah, respinsese complet Sri Lanka şi Estul. Kumaran nu avea deloc dorinţa şi nici capacitatea de a face aşa ceva. Domnul mai în vârstă edita o revistă lunară. Kumaran începu să scrie articole pentru ea şi să se gândească foarte intens la politică. Mai târziu avea să ajungă să formuleze repulsia sa

profundă faţă de conceptele de rasă şi de castă.

După un an, aproape accidental şi fără mult studiu, reuşi să promoveze. Era timpul să se întoarcă.

Pentru că tot nu avea foarte mulţi bani, se decise să facă drumul înapoi pe uscat. Totul se dovedi un fel de pelerinaj. Chiar înainte du această călătorie, Kumaran se îndrăgosti. Şi pentru că el era Kumaran, se îndrăgosti de două ori. Prima dată într-o librărie. Cu câteva zile înainte, auzise de un prieten care era foarte supărat. Prietenul cunoscuse o fată frumoasă într-o librărie. Dar ea nu voise să îi dea numărul de telefon, iar acum nu o mai găsea, deşi se întorsese la librărie multe zile la rând, sperând să o revadă. Nu mult după ce vorbise cu prietenul său, Kumaran se duse şi el la aceeaşi librărie să cumpere un exemplar dintr-o revistă de politică. Văzu o fată care se potrivea cu descrierea prietenului său stând pe culoarul cu reviste. Era blondă şi purta cizme care o făceau să pară mai înaltă decât era. Avea o faţă sculpturală, pe care ar fi putut-o vedea în timp ce rătăcea printr-un muzeu. Gura ei era strălucitoare, roşie şi vicleană. Purta ochelari cu ramă neagră dreptunghiulară.

Kumaran merse spre ea şi se prezentă spunându-i cine era ea. („Tu eşti Justine. Ştiu." „Dar cine eşti tu? Nu te cunosc.") În cursul unei singure conversaţii cu ea, Kumaran o convinse să meargă cu el în India. Mai târziu, capacităţile sale de persuasiune aveau să fie de mare folos Tigrilor. Nu era încă îndrăgostit de ea, deşi îi plăceau părul ei blond lucios, ochelarii negri serioşi şi gura roşie, care era cu totul altfel decât serioasă. Ea citise o revistă la care el era abonat. Se gândi că era o persoană cu care se putea împrieteni.

Câteva luni mai târziu, ea îl rugă să meargă cu ea la Paris, în drumul spre India. Era franţuzoaică şi voia să meargă acasă. Prietenul lui, bărbatul care o văzuse mai întâi, nu venea cu ei.

La aeroportul Heathrow, un ofiţer răstit o opri.

— Unde mergeţi?

— La Paris.

— Cu cine, doamnă?

— Cu prietenul meu.

— Cum se numeşte? Unde locuieşte? Acest domn?

Dar agentul cunoştea deja numele lui Kumaran. Kumaran stătea chiar acolo. Justine inspiră adânc.

— Nu aveţi prieteni englezi? De ce nu călătoriţi cu ei? ţipa agentul de vamă. Oameni ca dumneavoastră, doamnă, ne fac probleme în ţara asta.

Dragostea capătă uneori accente politice. De la aeroport, Kumaran sună la un ziar de stânga să le povestească despre incident. Povestea iscă un mic scandal. Cineva în Londra văzu articolul, îl tăie din ziar şi îl trimise anonim familiei sale din Sri Lanka. Vani deschise plicul, citi şi strânse din buze. La Paris, Kumaran găsi o scrisoare care îi răspundea la articol, o scrisoare spunând: „întoarce-te de unde ai venit”.

Dragoste politică. Sau mai degrabă, dragoste sub tensiunea politicii. Kumaran era sătul de Londra, de Paris, de Europa. Abia aştepta să ajungă acasă.

Kumaran credea că se îndrăgostea el de Justine. De la Paris plecară la Geneva, iar apoi la Veneţia. Luară un vas spre Istanbul şi vorbiră despre politică. El o simţi dispusă să devină radicală. Ea fredona în franceză pe puntea vaporului şi, când mergea cu el sub punte, părul ei păstra mirosul vântului sărat. El se gândi că poate ei i-ar plăcea să meargă acasă cu el. Era franţuzoaică şi erau îndrăgostiţi. Ea se hotărî să meargă cu el în Sri Lanka. El nu se simţise vinovat de nimic până atunci, dar acum, gândindu-se la iubita lui din copilărie, Meenakshi, care-l aştepta, simţi cum îl înjunghia conştiinţa. Se gândi să îi scrie o scrisoare, dar nu o făcu.

Luară un vas de la Istanbul la Erzurum. Apoi merseră cu

un autobuz până la graniţa iraniană. De acolo făcură autostopul şi ajunseră cu camionul până în Teheran. În Teheran cunoscură nişte albanezi care mergeau în Pakistan. Conveniră să împartă cheltuielile şi merseră cu ei. Apoi luară trenul spre graniţa indiană, unde agentul vamal îl măsură dispreţuitor pe Kumaran.

— La cine mergi?

La mama.

Răspunsul îl făcu pe agentul vamal să întrebe de ce ducea o fată albă acasă, în vizită la mama sa. Kumaran nu răspunse nimic, dar în interior se simţi furios şi umilit: agentul de vamă vorbea tot în engleză; Justine înţelesese totul. El speră să nu fi fost prea ofensată, pentru că voia cu adevărat să se însoare cu ea.

De acolo plecară la Delhi, unde întârziară aproape o săptămână, deoarece Kumaran se luă la harţă cu poliţia secretă indiană, care îl suspecta că era spion pakistanez. Retrospectiv, incidentul acesta pare mai puţin ridicol decât părea atunci. Când treaba fu clarificată în cele din urmă, drept scuză, poliţia le rezervă două cuşete pe vapor spre Madras[29]. De la Madras la Rameshwaram, şi de acolo spre Thanushkodi. Pe atunci, ca să ajungi la Thanushkodi luai bacul şi, când treceai din India în Sri Lanka, vedeai stâncile masive care se ridică din mare. În mitologie se spune că acestea ar fi resturile podului construit de zeul Hanuman pentru a o salva pe domniţa Sita.

Dar Justine se opri la Rameshwaram.

— De când n-ai mai fost acasă? îl întrebă ea.

— Cam un an. Mai mult sau mai puţin, zise el.

— Cred că ar trebui să mergi singur, spuse ea. Am să te aştept aici. Poţi să trimiţi după mine după o bucată de timp.

---

[29] Astăzi Chennai, capitala statului indian Tamil Nadu (n.red.)

El ridică din umeri. Trebuia să ajungă acasă.

Când ajunse singur în Jaffna, mama lui şi Vani fură bucuroase să îl vadă, iar el era mai fericit să le vadă decât crezuse. După Jaffna, merse în Colombo să o viziteze pe Kalyani. Sora lui cea mare se supără când îl văzu. Dar nu din cauza lui Justine. Ea era singura care ştia despre Justine, dar supărarea ei era mai adâncă.

— Nu ai niciun drept să vii aici după ce ai fost plecat atâta timp, zise Kalyani.

Dar de fapt el devenise mai srilankez pentru că fusese plecat. Odată, la Londra, Kumaran cunoscuse o femeie care nu era încă parlamentar în Sri Lanka; era studentă la o universitate britanică. Se aflau la o petrecere în casa ambasadorului srilankez, iar Kumaran, care nu avea să înveţe niciodată să tacă, reuşi să facă linişte în jur spunându-i că tatăl ei, pe atunci ministru rasist în cabinetul srilankez, îşi merita necazurile. Fata fu luată prin surprindere de către tânărul cu claia de păr negru care o învinuia atât de vehement. Kumaran a fost cândva un luptător, dar, chiar şi când devenea violent fizic, cel mai bine lupta tot cu cuvintele. Perioada petrecută în Anglia îl transformase într-un scandalagiu, un intrigant: un negociator. Şi nu a murit de o rană de război sau în primele rânduri ale datoriei.

După ce o vizită pe Kalyani în Colombo, Kumaran îi scrise lui Justine şi îi spuse să nu vină în Sri Lanka. El se întoarse la Jaffna, la universitate. Apoi, în 1976, ea dispăru. Nimeni nu mai află nimic de la sau despre Justine, deşi o vreme păru că faţa sumbră a lui Meenakshi apărea peste tot. Era colegă de clasă cu Vani, dar Vani nu vorbea niciodată cu ea, deşi, după ce fu ucisă, întreaga familie a lui Kumaran merse la funeraliile ei.

Aproape douăzeci de ani mai târziu, un medic care simpatiza cu Tigri îi spuse lui Kumaran că avea cancer în fază terminală. Nu poţi fugi de propriul trup. După ce i se dădu vestea asta, Kumaran fu în sfârşit gata să îi părăsească pe Tigri, să își urmeze familia pe care nu o văzuse de atâta timp. Să plece din ţară. Victor îl ajută cu acte de identitate false: un gest omenos de la un om care ar fi trebuit să uite până atunci ce înseamnă să fii omenos. Și Kumaran plecă în Canada, unde locui într-o ascunzătoare, dar nu singur. O avea pe fiica lui alături.

Trimise scrisori familiei lui, fără să îi mai pese, în sfârşit, dacă erau urmărite, dacă avea să fie găsit, ştiind doar că voia să îi revadă. Şi îi văzu; veniră din toată lumea occidentală să îl vadă. *„Kumaran machan. Kumaran Anna.”* Kumaran al nostru, dragul nostru, scumpul nostru. „Eşti tu cu adevărat?” Era din nou proaspăt bărbierit, pentru prima dată după ani de zile, și nu semăna cu fotografiile sale din timpul războiului, aceea în care se aflase mereu la margine. Ei nu vorbeau despre război; el nu voia să discute despre asta. „Povestiţi-mi despre voi, despre soţii voştri, copiii voştri.” începuse deja să îi cadă părul, începuse să piardă în greutate, iar oasele îi ieşeau din trup rău prevestitoare. Fură cu el, în jurul lui, când muri: surorile lui.

La scurt timp după moartea sa, Tigrii refuzară o ofertă care le propunea exact ceea ce voiau: nu secesiune, ci un guvern nordic cu o autonomie mai mare. Surorile lui de-abia acordară atenţie faptului, de-abia îl observară, căci Kumaran murise. Așa cum uciderea lui Vairavan fusese o iniţiere în violenţă, acesta era un rămas-bun: acesta, cancerul care-i jupuise oasele, sângele, vederea care i se stinsese în zilele de pe urmă. Nu mai aveau ochi pentru ştiri, doar pentru el, fratele lor uimitor care dispărea.

Tatăl meu, Murali, are zilnic de-a face cu oameni care vor muri. Asta e treaba lui. Pacienţii tatălui meu mor. Ei mor, iar

el nu şi-a pierdut capacitatea de a fi impresionat de asta, aşa cum li se întâmplă unor medici. Pacienţii lui mor. Mor tineri, nu de bombe, sau arme, sau războaie, ci singuri, trădaţi de trupurile lor. Ca şi Kumaran, în cele din urmă. Când unul dintre pacienţii lui moare, tata merge la funeralii şi se transformă din medic în îndoliat. Nu mai e vorba de o fiinţă umană oarecare (fostă). Testul acela l-a trecut cu mult timp în urmă. Uită-te la cadavru şi fa din el o fiinţă umană oarecare. *Nu.* Nu mai procedează aşa. Acesta e un trup pe care el l-a îngrijit ca pe al său, un trup pe care l-a cunoscut, nu printr-o relaţie sexuală, ci printr-o relaţie intim paternă. Mai mult decât un trup. Tata e mai în vârstă acum şi a ales să transforme înapoi în oameni trupurile pe care le tratează, cunoscând deja ce povară *îşi ia* pe *umeri.*

A alege să mori într-un anumit fel e un însemn de onoare în unele culturi. Lucrul nu e greu de înţeles. Martiriul e ceva la care cruciaţii visează în secret: să cadă cu onoare, să-şi facă un nume. Martiriul anonim, pe de altă parte, e foarte diferit. Kumaran a murit fără nume, facă să aleagă modul în care avea să moară. Era doar un om, nu mai era soldat. Dacă e sau nu martir, nu vă pot spune.

Răspântia dintre război şi dragoste e un loc ciudat. Nimeni în afara Tigrilor nu a ştiut vreodată cine era mama lui Janani, pentru că Kumaran nu a spus nimănui. A petrecut un an cu noi înainte de a muri şi de-abia a spus un cuvânt. Presupun că acumulase în acei douăzeci de ani o experienţă vastă în a păstra secrete. Poate că voia să o ţină pentru el. Poate că o vedea în fiica lui şi asta era destul.

Janani: de la început, a semănat în mod ciudat cu doi oameni: cu tatăl ei şi cu mine. Era cu patru ani mai mică decât mine, dar, în afara faptului că era mai deschisă la culoare şi mult mai subţire, eram aproape identice. Vorbea fluent tamila, mai puţin fluent engleza. Vorbea puţină

singhaleză. Nu a arătat niciodată că ar fi avut nevoie de mama ei, dar eu mă simţeam nobilă împărţind-o pe mama cu ea. Părinţii mei au ajutat-o să îşi aranjeze nunta şi funeraliile tatălui ei.

Chiar şi acum, în mijlocul acestor lucruri, în mijlocul tuturor acestor lucruri, părinţii dirijează concertul căsătoriei aranjate. Părinţii nu vor nimic altceva decât să-şi împiedice copiii să se ciocnească de realitatea inevitabilă că, într-o lume diferită, există un alt fel de căsătorie, în care nu te căsătoreşti şi nu poţi să te căsătoreşti cu o familie. Părinţi tamili şi singhalezi privesc neajutoraţi cum copiii lor se eliberează de nevoia de a le face pe plac strămoşilor. Ei au plecat din ţara lor ca să ne ofere nouă o ocazie, dar nu asta era ocazia de care voiau să profităm: căsătoria americană. Noi trăim după capul nostru, după inimile şi trecutul nostru; nu există alt mod de a supravieţui, aşa că noi am învăţat să-i iubim pe oamenii care nu ne venerează zeii, nu mănâncă hrana noastră, nu împart sângele nostru. Copiii noştri sunt copii cu două rase, câteodată cu două religii, adesea din trei ţări.

În ultimii lui ani de viaţă, Kumaran a renunţat în taină la legăturile sale cu Tigrii, dar a rămas unul dintre ei. Le-a spus părinţilor mei că îi părea rău pentru ceea ce le făcuse; pentru scrisoarea pe care i-o trimisese tatei, ameninţându-i viaţa; pentru tot.

Şi totuşi, în familia noastră srilankeză împrăştiată pe tot globul, vorbim doar de două feluri de căsătorie. Prima este căsătoria aranjată. A doua, căsătoria din dragoste. În realitate, există un spectru întreg între ele, dar cei mai mulţi dintre noi îşi petrec ani de zile fugind de prima înspre a doua.

Cei mai mulţi. Nu şi Janani. În Toronto, ea trecea prin mulţime fără să le dea atenţie celor care o priveau – fără să îi fie frică de nimic, fără să fie impresionată de ceva. Era

printre noi, şi totuşi nu una dintre noi.

Trebuie să ies din mine însămi ca să-mi pot da seama că, înaintea întoarcerii lui Kumaran şi a lui Janani, noi duceam o viaţă liniştită. Căsătoria în America nu este un mijloc de scăpare, iar teama nu e un mod de viaţă. Casele nu sunt incendiate – cel puţin nu din aceleaşi motive. Dar dragostea, sau mai degrabă sexul, sunt peste tot. Inima lui Murali a încetat să murmure, dar el nu s-a împăcat niciodată pe deplin cu această necuviinţă. Aşa că, atunci când sexul în multele sale forme îi sare în ochi, el şi-i acoperă şi îi acoperă şi pe ai fiicei sale, care deja nu mai reuşeşte să înţeleagă o lume mai veche, mai conservatoare.

El nu a venit în ţara asta pentru ca propriul copil să se îndrăgostească atât de nepotrivit. Fiica lui, fiica lui Vani e un copil iubit. Are mintea Umei, limba ascuţită a lui Mayuri şi, sub toate astea, rezistenţa infinită a lui Harini. Are inima lui. Dar ei ştiu că ea seamănă poate cel mai bine cu Uma. Mai mult decât ar prefera el, deşi asta e ceva ce recunoaşte doar când e singur. De ani de zile, nimeni nu a mai pronunţat cu voce tare numele Umei. Aşa cum şi Kumaran era odată doar o fantomă.

Iar acum, în timp ce mă priveşte cum mă apropii de unchiul meu, Murali îşi aminteşte cum erau Uma şi Kumaran în tinereţe. Şi totuşi, această ieşire a mea e diferită de lunga absenţă a Umei şi de lunga tăcere a lui Kumaran. Dar şi eu intru în camera mea şi închid uşa, îi resping pe toţi ceilalţi. Mă simt mult mai în largul meu cu un stilou decât cu o persoană. Murali vede asta şi nu ştie ce să facă. Şi-l aminteşte pe fratele său, Neelan, ducând-o pe Uma la templu, îşi aminteşte de ochii goi ai Umei în timp ce preotul presăra cenuşă sfinţită pe fruntea ei. Uma nu era acolo, până-ntr-atât de absentă, încât, atunci când îi fu înmânată lampa

templului, își băgă degetele în foc în loc să îl protejeze cu palma. Nu percepu durerea. Murali știe acum că nimeni nu poate scăpa de propriii demoni. I se pare că eu, Yalini, semăn poate cel mai bine cu Uma: are ochii aceia din altă lume.

Janani: îmbracă un alt sari roşu nupţial, ca un duh roşu venit din istorie. ÎI probează, iar mama şi mătuşa drapează şi redrapează pânza. Mâine se vor duce la salonul în care se va ţine nunta şi vor începe să aşeze lămpile şi florile în vederea ceremoniei.

Murmurul din jurul miresei nu mai conteneşte. Femeile îi împletesc părul, îi fixează brăţările din jurul gleznei şi înşiră floare după floare pe ghirlande. Aşa cum a făcut Murali cu mult timp în urmă, mirele a construit singur altarul. Sunetul unei nunţi, sunetul unei plecări. Îi prind lui Janani un colier în jurul gâtului şi îi aranjez uşor sariul cu palma.

[ompathu]

JANANI ŞI YALINI
ÎN SFÂRŞIT, FIICELE LOR

A discerne adevărul în toate,
indiferent cine le spune, aceasta e înţelepciunea

— TIRUKKURAL, capitolul 43, versul 3

Copiii se nasc pentru a se căsători. Pentru a avea propriii copii.

La naşterea mea, tatălui meu, Murali, i s-a părut că semănăm cu mama sa, Tharshi, cu sprâncenele ei înalte. Capul meu întunecat strălucea sub luminile orbitoare ale spitalului. Murali îşi simţi inima ieşind de sub controlul lui şi, cu un oftat, îi dădu drumul. O fiică născută în această ţară,

ţara nepotrivită, are şanse cu mult mai mari. Îi plăcea să se uite în jos la acest ghem strălucitor din braţele sale. Aveam doar nişte umbre de sprâncene – sprâncene care dispăreau, ca ale mamei – şi buza inferioară foarte plină, ca a bunicii. Aş fi putut fi oricare dintre ele şi toate la un loc, şi eram: Uma, Harini, Mayuri, Tharshi. Aş fi putut fi Vani. Puteam şi aveam să fiu orice. El era încântat de evantaiul de posibilităţi de pe faţa mea de nou-născut, care-i era necunoscută şi totuşi deja familiară.

Conform obiceiului, când m-au adus acasă, m-au ras pe cap. Murali m-a ţinut şi Vani a trecut aparatul de ras uşor peste curba craniului meu. Se spune că, după asta, părul va creşte mai puternic. Am fost foarte liniştită. Spre deosebire de Janani, care, mi-a spus unchiul, a fost un bebeluş durduliu şi plângăcios, eu plângeam rar. Tăierea părului a fost doar prima dintre multele transformări care au urmat. Poate că ei o ştiau de pe atunci, dar nu aveam să devin frumoasă. Am început prin a semăna cu Vani, dar am ajuns să semăn cu Murali. Nu sunt frumoasă. Am faţa lui ovală, dar, la mine, trăsăturile lui par banale. Nu am pomeţii înalţi ai lui Vani sau trăsăturile ei fin structurate. M-am născut cu ochi negri, care se făceau tot mai deschişi pe zi ce trecea.

Tata voia să mă ducă acasă el, în Sri Lanka; îşi dorea ca mama lui să mă vadă. Zi după zi, experienţa de a mă urmări cum cresc nu contenea să-l surprindă. Încă din primele luni, m-am dovedit un copil foarte isteţ. Am râs înainte de vreme, am vorbit repede. Mama, educatoarea, se străduia să îmi citească în fiecare seară. Şi ea îşi vedea mătuşile în multele mele faţete. Nu le mai întâlnise de mult timp, şi era foarte ciudat să le vadă acum în persoana aceasta micuţă care era fiica ei. Şi-a dat seama că trecuse foarte mult timp de când locuise în Jaffna.

Pentru că nu mă puteau duce pe plajele cu nisip fin şi alb, de acasă, m-au dus pe plajele americane. Totul era atât de

familiar, dar totodată atât de nepotrivit în multe feluri. Era plin de oameni nepotriviţi. Nisipul nu avea culoarea potrivită – nu albeaţa aproape pură a plajei ceyloneze, ci mai degrabă culoarea ceaiului, de parcă ar fi fost rămăşiţele din ceaşca mamei. Aici, oamenii căutau soarele, încercând să devină mai închişi la culoare. Surorile lor îşi protejaseră pielea de soare şi îşi masaseră faţa cu Fair Lovely. Eu am fugit cu capul gol de sub umbrela pe care tata o înfipsese în nisip ca pe un steag. Mama începu să spună ceva, apoi îşi muşcă buza inferioară. „Asta nu e o plajă”, se gândi Murali. Voia să ne ducă acasă. Voia să îşi vadă mama. Voia ca Tharshi să o cunoască pe Vani.

În 1985, singura dată când am fost în Sri Lanka, zborul într-acolo a durat mai mult de o zi. Aveam doar doi ani şi tata se întreba dacă o să-mi mai amintesc de această excursie mai târziu. El credea că nu, şi avea dreptate. A vrut totuşi să mă ducă. Mai târziu a fost bucuros că o făcuse. Era la patru ani după incendierea Bibliotecii din Jaffna şi la doi ani după Iulie Negru. Peste alţi câţiva ani, războiul avea să înceapă din nou în forţă, iar Ariyalai şi Urelu aveau să se golească de tineri. Părinţii mei s-au întors pe insulă înţelegând că asta era un rămas-bun. Dar, la urma urmei, cum îţi iei rămas-bun de la un loc? Tata s-a întrebat asta mai târziu. Pentru moment, conversaţiile nu erau împovărate de senzaţia de rămas-bun. Murali se mişca în cercul familiei sale, încântat de sentimentul că *aparţinea din nou acestor locuri.* Uitase cum era să vorbeşti fără să te repeţi. Uitase sunetul blând al vocalelor britanice în vocile tamile. Uitase tăria calmă şi înălţimea mamei sale – uitase că, în ciuda vârstei înaintate, ea era aproape la fel de înaltă ca el şi tot atât cât fusese tatăl lui.

Urmărea cu plăcere fascinaţia mamei şi a fiicei lui una faţă de cealaltă. Tharshi m-a ridicat, m-a ţinut aproape, inhalând

mirosul meu dulce de pudră, amestecat cu aroma ei slabă de iasomie şi lemn de santal. A întins un deget uscat, iar eu am încolăcit, pumnul umed în jurul lui. Acela a fost momentul când tata a văzut pe faţa mea începutul privirii statornice a tatălui său, pentru că într-adevăr am ajuns să semăn cu tata şi de aceea şi cu tatăl lui. Am întins mâna după diamantul strălucind în nasul lui Tharshi, iar ea a icnit de durere şi de surprindere. Eu am ciripit în sus către bunica: „Ce-i ăsta? Ce-i ăsta?” Mama nu avea *mukkutti* şi nu-mi aminteam să fi văzut vreodată vreunul. Tata a râs la vederea expresiei de pe faţa lui Tharshi şi mi-a desfăcut mâna de pe nasul bunicii.

— Asta n-a fost foarte frumos! m-a certat el cu blândeţe.

Tharshi îşi frecă nasul cu mâna unde o trăsesem, chicotind:

— *Kulapadi!* Fată necuviincioasă.

În a treia zi acolo, sora mamei, Kalyani, i-a adus pe verii mei în vizită şi ne-am dus cu toţii la plajă. Ne-am îngrămădit într-o maşină veche împrumutată de la un vecin şi am pornit pe drum, hurducându-ne. Când tata a tras pe dreapta, mama a fost prima care a deschis uşa şi a păşit în nisip. Inspira cu plăcere şi emoţie, şi asta nu i-a scăpat soţului ei atent. „Atât de moale. Atât de cald, zise inima lui, care se simţea bine de multă vreme. Ce faci aici?” Era o inimă bucuroasă să fie din nou caldă. I-am urmat pe verii mei într-un loc plin cu stuf, şi tata ne-a privit cum ne cufundam mâinile în apă. Mai târziu am văzut fotografia pe care ne-a făcut-o în timp ce ne jucam acolo. În poză suntem toţi foarte fericiţi şi murdari, cu părul începând să ni se lipească de sare şi nisipul adunându-ni-se pe piele şi sub unghii. Zâmbim cu dinţi lipsă. Faţa mea e tot rotundă şi deschisă la culoare, părul, scurt. Am doi ani, sunt dezgolită până la brâu, voioasă, cu mâinile pline de scoici. Este una dintre puţinele poze de familie candide; majoritatea sunt făcute cu nişte zâmbete încremenite pentru cine ştie ce ocazie specială.

La foarte puţin timp după ce tata a făcut fotografia, eu am încetat să mai zâmbesc. O meduză adusă de valurile mici m-a muşcat de gleznă. O urmă roşie inflamată, deşi nu chiar de nuanţa unui sari roşu nupţial, s-a umflat pe piciorul meu. Tata ne-a dus acasă. Eu am plâns tot drumul.

A fost o zi în acea excursie la locul de naştere al părinţilor mei în care tata a lipsit. Mama nu ne-a spus unde s-a dus, şi nimeni nu a pomenit de asta. Eu eram prea mică şi fascinată de acel loc nou ca să-i observ absenţa. Mi-am petrecut ziua aceea jucându-mă ca de obicei în grădină. Bunica şi mama coseau pe verandă, sunetul insectelor era un zumzet liniştit în fundalul sporovăitului nostru strident. Eu m-am uitat cu mama pe câteva dintre vechile albume de familie. Fotografiile erau toate foarte mici şi pătrate, de nuanţă sepia. Mama mi-a spus mai târziu că l-am confundat într-o imagine pe Jegan cu tata. Semănaseră foarte tare. Nu erau poze cu Uma în album, dar pe atunci eram prea mică să-mi dau seama. Nu ştiam că lipsea ceva sau cineva. Şi, în timp ce noi eram acolo în casa din Ariyalai alături de bunica, tata se afla într-un tren, călătorind spre sora lui, care nu fusese complet uitată.

Uma se afla într-un azil la doar câteva ore depărtare. În anii care trecuseră, Tharshi se dusese câteodată să o viziteze pe fiica ei, dar Uma acelor zile nu era Uma cea strălucitoare din urmă cu mulţi ani. Avea ochii lipsiţi de strălucire şi era mai înceată, medicamentele puternice pe care medicii i le dăduseră îi circulau prin vene. Câteodată, când o vizita, Tharshi îi ducea mâncare. Uma stătea acolo şi mânca, iar Tharshi îi vorbea şi îi povestea despre toate noutăţile din familie. Dar după o vreme, Tharshi îşi dădu seama că Uma nu o asculta. Adesea, capul fiicei ei era ridicat într-o parte, de parcă asculta altceva, ceva ce auzea doar ea.

Când am vizitat casa tatei în 1985, el nu o mai văzuse pe

Uma din copilărie. Nu ştia nici măcar unde era. Când a întrebat-o pe mama lui, a văzut pe faţa ei că se resemnase legat de ceea ce se întâmplase cu fiica ei cea mai mică şi mai îndrăgită. N-o mai şoca aşa cum o făcuse odată, îi spuse tatei unde să o găsească pe Uma.

Mai târziu, tata fu foarte bucuros că în ultima lui călătorie acasă insistase să o vadă pe sora lui. Ea era mai mare decât el, dar, văzând-o cum şedea în acea cameră, care era deja de atâţia ani căminul ei, ştiu că o întrecuse. Văzu că sora lui era înconjurată de obiecte provenite din lumea civilizaţiei şi a ordinii: vârfuri de peniţe rupte, carneţele pe jumătate scrise, rafturi cu cărţi pe care Tharshi i le trimisese de-a lungul anilor şi teancuri de scrisori legate cu şnur maro. Camera era imaculată, cu excepţia mesei la care stătea ea. În faţa ei, teancuri de hârtii se ridicau în turnuri dezordonate. Stilouri zăceau împrăştiate. Obrajii ei, mai adânciţi acum decât fuseseră în copilărie, erau pătaţi cu amprente de cerneală. El văzu că masa era centrul fiinţei Uma – și era un loc cu însemne ale ordinii, aranjate într-un mod dezordonat. Văzu cum se rodea firul subţire al legăturii ei cu lumea de dincolo de fereastra cu zăbrele.

Îşi dădu seama că era acum mai în vârstă decât Uma. Ar fi vrut să plângă, dar nu putu. Își amintea de o soră care fusese liniștită, cu ochii privind mereu în altă parte. Dar își amintea de o soră care fusese în stare să comunice că era conștientă de ea însăşi şi unde se afla, o soră care fusese odată foarte prezentă în lumea asta. Acum o vedea depărtându-se tot mai mult de ea. Văzu că, deşi ochii Umei nu încetaseră să pară de pe altă lume, nu mai erau la fel de iuţi cum fuseseră odată. Purta ochelari acum. Părul era încă foarte lung, dar devenise argintiu.

Când tata s-a dus să o viziteze pe Uma, ea nu l-a recunoscut. El îşi spusese că nu se aştepta să îşi amintească de el, dar, când ea se uită la el fără să dea vreun semn că-l

recunoaşte, inima lui oftă. „Eu sunt, zicea inima. Murali. Thambi. Fratele mai mic. Ne tragem din acelaşi neam.” Dar ea nu îşi amintea de el.

El îi adusese o fotografie cu familia lui. El şi Vani, eu în braţele mamei. Era o fotografie de studio, aranjată, cu noi toţi pieptănaţi meticulos şi spilcuiţi. El scrisese ceva pe dos, străduindu-se să îşi facă citeţe mâzgăliturile de medic. „Murali Thambi, Vani Thangachi, Yalini. 1985”. Uma nu i-a vorbit, dar el s-a dus la masă şi a aşezat fotografia pe ea.

Ani mai târziu, când Tharshi s-a îmbolnăvit, fratele tatălui, Neelan, s-a dus s-o vadă. Tharshi ştia deja că nu avea să îi mai vadă pe tata şi familia lui. Murali, mezinul ei, venise – fără să ştie – să îşi ia rămas-bun. Aşa că Neelan a fost cel care a vorbit cu mama sa până când vocea ei s-a stins.

El credea că adormise. Nu – ea întinse o mână şi o puse pe braţul lui. Aşteptă un moment, *rasa.* Îşi duse mâinile la urechi şi începu să-şi scoată cerceii din lobi. Neelan ştia că acestea erau diamantele care atrăseseră privirea tatălui său cu mult timp în urmă. Ea îi aşeză în palma lui.

— Dă-i lui Yalini din partea mea.

Nu am primit darul decât mulţi ani mai târziu, când Neelan şi familia lui au venit pentru prima dată să ne viziteze în America. L-am privit pe unchiul luând o punguţă mică de mătase legată cu şnur din grămada de cadouri pe care ni le adusese. Mi-a dat-o şi mi-a făcut semn să o desfac. Cerceii s-au rostogolit în mâinile mele – diamante pure, clare, ceyloneze, scăpărând mult mai strălucitor decât pietrele americane pe care mi le dăduseră deja părinţii. Fiicele tamililor din Jaffna primeau întotdeauna bijuterii, deşi astăzi ele nu mai fac parte din ritualul zestrei. Asemenea daruri vin de obicei din familie, dar cumva am ştiut că nu erau de la unchiul meu.

— Bunica ta a vrut să-i primeşti tu, spuse el ca un fel de

explicaţie.

Cerceii erau montaţi în aur foarte vechi, cu întărituri groase în stil tradiţional. Nu intrau în urechile mele cu găuri mici. Mama i-a luat de la mine şi i-a întors în palmă.

— Îi vom reface pe măsura ta, zise.

Fuseseră deja remodelaţi o dată, deşi eu nu cunoşteam încă povestea despre cum fuseseră aceste diamante smulse din urechile deformate ale lui Kunju.

Mătuşa Kalyani luă diamantele cu ea într-o călătorie în India şi când se întoarse, după câteva luni, aduse înapoi cerceii refăcuţi: diamante foarte vechi într-o montură nouă. Cerceii aceştia erau mai mici decât fuseseră cei ai lui Tharshi. Câteva diamante fuseseră scoase, combinate cu rubine şi transformate într-un pandantiv greu. Am ştiut fără să întreb că, deşi bunica, pe care nu mi-o amintesc, purtase aceste diamante aproape în fiecare zi a vieţii ei, aici, în America, ele sunt genul de giuvaiere pe care trebuia să le port doar la o nuntă. Să faci altfel ar fi însemnat să îl ispiteşti pe Dumnezeu să îţi ia înapoi un asemenea dar. De dincolo de ocean, o bunică de mult dispărută îi înmâna nepoatei ei o amintire de familie.

Şi vor fi ocazii în care să port aceste diamante: nuntă după nuntă, după nuntă.

Toate familiile încep cu o căsătorie şi toate căsătoriile încep cu o familie. Poate de aceea, înainte ca familia mea să meargă la nunţi, mama insistă să facem fotografii de familie.

„Toţi arătăm aşa de frumoşi”, zice ea. Nu – nu asta vrea să spună. Tot restul vieţii ei, mama se va strădui să înlocuiască ceea ce e de neînlocuit: fotografiile familiei ei, care au ars odată cu casa surorii ei în Sri Lanka în 1983. Întrebaţi-o pe mama ce ar lua cu ea dacă s-ar trezi cu casa arzând, şi nu va ezita nicio clipă: fotografiile. Bineînţeles.

Multe dintre fotografiile ei din tinereţe, de dinainte de a

veni în America, lipsesc: ea nu a adus foarte multe în America atunci când a venit. Sunt poate zece poze cu mama, fratele şi sora ei. Odată erau trei. Acum sunt două. Unchiul Kumaran, care nu mai era Tigru Tamil, a murit de cancer; a fost unul dintre prilejurile în care am văzut-o pe mama plângând. Eu semăn cu ea când plâng: feţele ni se mototolesc ca o hârtie care arde.

Acum, fiica lui, Janani, se căsătoreşte. Pentru mine asta înseamnă încă o transformare. Ani de zile mama a brodat bluze de sari, dar niciuna dintre ele nu a fost vreodată pentru mine. Acum sunt prea mare ca să nu ţin cont de regulile de decenţă: deşi aş prefera să nu fiu împinsă spre maturitate, ea înfăşoară un cupon de mătase în jurul meu şi îmi drapează stofa viu colorată pe şolduri, şi umeri. Eu urmăresc în oglindă ce se întâmplă. Gura mamei e plină de bolduri. Mătuşa Kalyani stă cu mâinile în şold într-un colţ, studiind ajustajul.

— Puţin prea larg aici, sugerează ea.

Rezist impulsului de a mă mişca, de a-mi aranja corpul într-o altă poziţie, mai puţin revelatoare.

O fată care seamănă cu tatăl ei în loc să semene cu mama e o fată nesigură în privinţa fiinţei care ar trebui să fie. A trebuit să învăţ să scriu la persoana întâi. Nu-mi vine foarte la îndemână. Sunt un om de ştiinţă, cu dragostea unui cercetător pentru detaliu, persoana a treia şi distanţă. Dar nu poţi scrie despre familia ta fără să scrii despre tine. Trebuie să fii dispus să spui totul, întotdeauna. Într-un moment de relaxare, i-aş putea permite cuiva ca Uma să dispară şi să fie uitată. I-aş putea permite geamănei lui Tharshi, Kunju, care a fost desfigurată de foc, să dispară şi să fie uitată. Vreau ca cineva să citească asta mai târziu, să vadă că îmi iubesc familia, chiar şi pe unchiul meu.

Îmi amintesc doar vag cum am învăţat să citesc. Mama,

Vani, m-a învăţat, şi poate că nu îmi amintesc clar pentru că nu a fost deloc ca un învăţat. A fost ceva ce ştiam – pur şi simplu ştiam. S-a întâmplat totul dintr-odată, ca ploaie de vară. Nu a trebuit niciodată să ghicesc ce însemna ceva. Un cuvânt într-o propoziţie era ca un copil într-o familie – familia mea: compus şi definit de celelalte cuvinte, în felul în care sunt eu alcătuită şi definită de ceilalţi oameni din familia mea. Cuvintele mele s-au cunoscut întotdeauna unul pe celălalt şi au fost definite în relaţie cu celelalte, şi, odată ce le-am ştiut însemnătatea, fiecare cuvânt a căpătat o culoare şi o memorie proprie. Am învăţat cuvinte şi le-am stocat. Iubeam formele şi nuanţele lor, şi faptul e le simţeam pline şi rotunde, şi felul cum cerneala arăta distinctă şi curată pe o pagină albă. Cuvintele aveau răspunsuri.

La trei ani ştiam deja să citesc. Îmi plăcea în special să o pun pe mama să îmi citească tare, înainte de a mă culca. Câteodată îi citeam eu ei. Stând pe pat lângă ea, ascultam vocea ei sau a mea croindu-şi drum prin vreo poveste. După o vreme, când ştiam povestea pe de rost, stăteam şi mă gândeam – nu la naraţiune sau la personaje, ci la plăcerea pură a acelui sunet liniştit tăind aerul. Era ca *darshan*-ul despre care vorbise unchiul. Sfinţenia transferată către oricine din apropiere. Era ca o plimbare direct prin sunet. Era un sunet foarte frumos, pentru că, atunci când citeam, vocile noastre erau clare şi măsurau fiecare cuvânt, rostindu-l distinct, revelându-i toată profunzimea. Puteam să mă distanţez de propria voce, aşa încât ea devenea mişcare şi nemişcare totodată, şi mă legănam în valul transparent de sunet şi poveste, savurându-le. Frumos era mai ales ritualul: alegeam o carte în timp ce ea îşi împletea părul, îmi încrucişam picioarele pe pat şi o aşteptam să deschidem împreună la prima pagină. Simţeam cum mă dilat făcând asta, din mine izvorau poveşti ţinute minte şi poveşti pe care nu ştiam că le anticipasem. Le păstram ca pe nişte

secrete dulci, încântătoare: frumuseţea lui Harini. Geamăna lui Tharshi. Nebunia Umei. Soţia lui Neelan. Ceaiul lui Logan. Dragostea tatei.

Mama putea să-mi dea de lucru pentru o sâmbătă și o duminică întreagă dacă mă lăsa să împrumut treizeci de cărţi de la bibliotecă. Iubeam bibliotecile – aveam două în oraş, și fiecare avea propria distribuţie de bibliotecari și locuri speciale, ascunse, unde cărţile mă aşteptau. Bibliotecarii mă iubeau – aproape că nu puteau crede ce noroc avuseseră să găsească un copil care voia să citească totul. Îmi amintesc cum arătau, dar nu le mai ştiu numele.

— Iar ai crescut, îmi spuneau când mă vedeau, deşi nu lipseam niciodată mai mult de o săptămână.

Câteodată stăteam ore întregi, examinând cu atenţie dicţionarul medical.

Carpetele vechi și mirosul de hârtie învechită ale bibliotecii îmi păreau foarte familiare şi iubeam senzaţia de a fi o oază care se mişca prin acea epocă măreaţă. Mama îmi permitea să împrumut doar atâtea cărţi câte puteam căra. Cât de ridicol trebuie să fi arătat! O fată mică, slăbuţă, cu cosiţe enorme şi ochelari, aplecată de superba greutate a acelor cărţi. Ne întorceam acasă, eu trăgând geanta uzată de pânză albastră cu alb, rărită pe la cusături, cu câteva duzini de cărţi îngrămădite înăuntru. De cum intram în casă, fugeam pe scări în jos, unde, într-un colţ, era o ușă glisantă de sticlă ce dădea spre grădină. Dacă trăgeam draperia şi ziua era însorită, mă puteam instala în calea unei anumite raze, ale cărei formă, înclinaţie şi căldură mă încântau.

Aşezam cartea în lumină și mă cufundam în pagini atât de profund, încât nu auzeam când mă striga mama la cină – sau vreo prietenă mă chema la joacă – sau când venea tata acasă de la serviciu.

Citeam repede. Citeam orice – tot ce îmi cădea în mână. Când mă purtam urât, mama mă pedepsea interzicându-mi

să citesc. Am învăţat multele moduri şi locuri în care poate fi ascunsă o carte. Sub saltea e simplu şi e chiar de aşteptat. Dacă îţi încrucişezi mâinile pe piept, e posibil să ascunzi o carte pe burtă. Mie îmi plăcea şi să las o carte în spatele arbustului de corn din grădină. Câteodată, în timp ce făcea curăţenie, mama găsea poezii sau romane în spatele oglinzii de pe biroul meu. Sau în vreun dulap de bucătărie. Deşi mama nu mă lăsa să citesc unele lucruri pentru că le credea prea lumeşti, nu mă prindea întotdeauna. Aşa că am fost un copil cu un suflet vechi. Cred că uneori ştiam prea multe. În fiecare zi, când veneam acasă de la şcoală, mă aşezam în bucătărie şi citeam ziarul de la cap la coadă. Toate articolele.

Dacă vreuna dintre acele poveşti era la fel de adevărată ca aceasta e o cu totul altă chestiune. Şi aşa ajung, în cele din urmă, la persoana întâi şi la sfârşitul şi începutul acestei poveşti. Întoarceţi un arbore genealogic cu susul în jos, şi ramurile înrudirilor de sânge se strâng treptat către o persoană. Eu sunt compusă din toate femeile şi bărbaţii care au venit înaintea mea. Sunt rezultatul a nenumărate căsătorii.

Tamila are două sute patruzeci şi şapte de litere. Când aveam cinci ani, puteam să recit cam jumătate din ele. Vorbeam tamila şi o înţelegeam. Dar, pe măsură ce am crescut, am uitat cuvintele. Nu îmi amintesc cum s-a întâmplat asta. Câteodată, când visez, visez în tamilă. Dar când mă trezesc, nu îmi amintesc niciodată cuvintele. E ca amintirea unei febre sau a unei binecuvântări.

Lână şi tata a început să gândească în engleză. Când eram mai mică, aveam o senzaţie de ruşine că eram legată de o ţară care nu era oficial a mea. Voiam să fiu americancă. Stăpâneam foarte bine engleza şi făceam tot posibilul să dau de ştire altora că mă născusem în America. Când părinţii mei mergeau la piaţa tamilă, să cumpere condimentele speciale

pe care mama le folosea la gătit, eu stăteam în maşină şi îi aşteptam. Când ei se întorceau în maşină, miroseau a frunze de curry, şofran şi cardamon. Erau arome neobişnuite şi puternice. Acasă, mama ardea lumânări, pentru ca mirosul să nu rămână în camere. În Toronto am învăţat să caut semnele identităţii tamile: mâncarea, oamenii, templele, obiceiurile. Cu generaţii înaintea mea, Kunju cânta pentru educaţia ei. Părinţii mei au trebuit să mă forţeze să cânt rugăciunile pe care ea le ştiuse pe de rost. Singurul cântec pe care l-am învăţat fără proteste a fost imnul naţional al Sri Lankăi. L-am cântat o dată în templu.

Toate femeile au plâns, în afară de mama.

M-am născut într-o comunitate de medici srilankezi, cu soţiile şi copiii lor. Niciunul dintre noi nu era conştient încă de modul în care familia mea avea să se depărteze de ei. Iarna, pe mama o dureau picioarele de frig. A fost unul dintre motivele pentru care ulterior ne-am mutat într-un climat mai blând. Sufletul ei cald de insulară ura anotimpurile geroase. În noul oraş, noi eram singurii srilankezi.

În anii de când ne-am mutat din acea primă casă, am avut un vis care revenea: mă trezesc şi mă plimb prin toate camerele casei. Mă orientez cu dificultate, busola internă mi s-a stricat. Mă lovesc de pereţi şi de mese, făcându-mi vânătăi. Nu am mai mult de opt ani, iar arhitectura casei e fluidă şi plină de umbre. Pereţii nu sunt unde mi-i amintesc. Nu pot stabili unde sunt. Aud într-una sunetele oamenilor aflaţi peste tot în jurul meu – mama e în bucătărie, gătind micul dejun. ÎI aud pe tata vorbind la telefon cu cineva de la spital. Dar sunt doar sunete. Le urmăresc pe rând, iar sfârâitul aragazului dispare atunci când intru în bucătăria goală. Telefonul nu e în furcă. Tata nu e acolo. Pe covor se văd urmele paşilor lui apăsaţi. A plecat.

Am avut visul acesta pentru prima dată chiar înainte de a ne muta. M-am trezit rece şi transpirând, cu greaţă de la stomac. Am dat cearşaful la o parte şi am pus, ezitând, un picior de probă pe podeaua netedă din lemn. M-am dus metodic din cameră în cameră, căutând pe cineva – pe oricine. Am crezut că nu era nimeni acasă; casa era tăcută. Toate camerele de sus erau goale, urmele trupurilor în paturi fiind singurul indiciu al unei prezenţe. Lână când am coborât scările eram aproape în lacrimi – dar acolo, în sfârşit, stătea mama. A fost derutată şi îngrijorată de panica mea. M-am bucurat să o văd şi să ştiu că pereţii nu aveau să înceapă să se mişte în jurul meu.

M-am întors să văd acea casă doar o dată de când am plecat. Părinţii mei au trebuit să-mi arate care era. Uşa fusese roşie. Noii proprietari o revopsiseră în negru.

Chiar şi în sânul familiei mele, sunt un om de ştiinţă. Primul lucru pe care îl face medicul: anamneza.

Când întreb despre familie, tata este cel care se grăbeşte să spună povestea. Sunt surprinsă – de tata, care mă surprinde rar. Familia mamei e cea care m-a înconjurat şi m-a ţinut sub aripa ei. Dar depărtarea tatei de familia lui – care e împrăştiată de aici până în Sri Lanka, Australia, Anglia, Germania, Franţa şi Canada – îi dă posibilitatea perspectivei. De la depărtare, el poate accepta, poate respinge, poate judeca, poate iubi şi poate lăuda, cu un elogiu care înseamnă ceva, pentru că e măsurat în comparaţie cu acele părţi ale trecutului său pe care nu şi le aminteşte cu afecţiune.

Tolăniţi pe un pat în Paris, unde vizităm rude, eu şi tata stăm umăr la umăr, uitându-ne în caietul negru în care am consemnat ceea ce ştiu despre numele şi trecutul familiei noastre. ÎI ascult recitând nume, poticnindu-se când atinge periferia înrudirilor sale de sânge. Nu îşi aminteşte toate numele lor. Asta e ceva ce mama găseşte uimitor, chiar

ruşinos. Dar tata, am descoperit, nu colecţionează nume. El colecţionează personalităţi, ca nişte perle, cu toate nuanţele şi imperfecţiunile lor reale, expresive. E la fel cu modurile diferite în care familiile părinţilor mei îşi sărută copiii. Familia mamei sărută spre interior, apăsându-te cu nasul de parcă te-ar putea inhala. Familia tatei sărută în afară, cu buzele strânse şi tare, fără să ascundă nimic. Dar tata ezită când mă vede cum îi consemnez cuvintele. Iar mama se opreşte de-a dreptul când îmi zăreşte stiloul mişcându-se pe hârtie, însemnând ceea ce spune ea despre o ruptură între două ramuri ale familiei.

— De ce scrii asta?

Toate trei – mătuşa, verişoara şi mama mea – mă privesc alarmate. Suntem toate adunate în jurul mesei de bucătărie, scăldate în lumina soarelui, care pare mai strălucitoare din cauza ninsorii. Bem ceai. Întotdeauna ceai.

— De ce scrii asta?

— Pentru istorie. Ca să ştiu, îi spun.

— Nu e nevoie să ţii o ranchiună veche, zice mama.

— Nu ţin ranchiună, protestez. O înregistrez doar.

Ele nu înţeleg ce înseamnă asta – „istorie". Salvează viitorul cunoscând trecutul. Chiar şi verişoara mea, care e doar cu câţiva ani mai mare decât mine, trece de partea lor. Mai târziu, în camera mea, sus, notez oricum ceea ce a spus mama. Dacă nu sunt înregistrate, în cincizeci de ani, faptele s-ar putea repeta – două familii care nu-şi vorbesc, fără ca vreuna să ştie exact de ce.

De Crăciun, în Anglia plouă.

(în fiecare zi plouă în Anglia.)

Vărul mamei ne duce cu maşina dintr-un capăt al Londrei în celălalt, acasă la verişoara tatei, unde vom sta în noaptea de dinaintea plecării în Franţa. Suntem în întârziere; am stat prea mult la o petrecere înainte de a veni la aceasta. Când

tragem în faţa casei, o vedem luminată de maşini care vin şi pleacă. Verişoara tatei dă petrecerea pentru el, ca el să-şi poată vedea toate rudele deodată. Tata se împiedică ieşind din maşină – e vizibil nerăbdător ca un copil. Nu l-am văzut niciodată aşa.

Nesigur, intră pe uşă şi apoi în holul casei, în camera luminată, unde îl aşteaptă aproape toate rudele pe care le are. Aproape cincizeci de oameni, după părerea mea. Mama – care, spre deosebire de el, e mereu sigură de sine – e în spatele lui. După ea, eu, urmărindu-l pe tata şi urmărindu-mă pe mine. E ca o vizită pe o altă planetă, dansul socializării executat încă o dată. Ne înfăţişăm verişoarei, pe care nu am întâlnit-o niciodată până acum, şi dăm mâna cu copiii ei, care sunt foarte frumoşi.

Mâncăm încet. Sunt rânduri peste rânduri de plăcinte, prăjituri cu brânză, orez, mâncăruri cu curry. Mâncăm şi îl privim pe tata, care e jenat să fie în centrul atenţiei. Eu plutesc într-o zăpăceală de conversaţie între mama şi femeile din jurul ei. Se laudă cu mine în faţa rudelor de sex feminin una după alta. Vorbesc despre mine la persoana a treia. Eu nu sunt aici. Nu sunt necuviincioase; aşa se fac lucrurile. Cei mai în vârstă îşi compară trofeele, copiii; copiii sunt dovada succesului. Eu sunt deosebit de interesantă pentru această ramură a familiei, pentru că nu am fost în Anglia de aproape un deceniu. Îşi amintesc de mine ca de o fată pedantă, slabă, cu ochelari, cu păr extrem de lung. Aproape mai mult păr decât fată, aşa cum fusese Uma odată. Acum mama mă prezintă aşa cum sunt: tunsă şi neastâmpărată, dar adultă.

— Ce studiezi?

— Engleză.

— Şi ce-ai să faci cu asta?

— S-ar putea să mă fac medic. Nu ştiu.

(în America nu trebuie să ştii.)

— Oh.

Dau cu înţeles din cap una spre cealaltă. În America, incertitudinea e permisă. Îmi înăbuş un oftat, bucuroasă că cererea de viză pentru Marea Britanie făcută demult de tata a fost respinsă. Ele zâmbesc spre mine aprobator. Nu e o aprobare falsă. E o aprobare previzibilă.

Ceea ce se întâmplă după aceea e complet neaşteptat. Pentru o clipă, totul este doar sporovăială fără griji. În clipa următoare, doi bărbaţi se iau la bătaie în celălalt capăt al camerei. La fel de beţi cum ar fi putut fi în Jaffna, dar cu mai puţine motive. Doi copii fug, ţipând, înapoi la mama lor, care îi cuprinde în braţe. Două femei – mai târziu îmi dau seama că erau gemene – încearcă să îi oprească pe cei doi adversari. Ceilalţi oaspeţi au încremenit. Unul dintre bărbaţi se luptă cu femeia care îl ţine, împingând-o, învârtindu-se împrejur până când e la o distanţă de un braţ de o masă. Văd sprâncenele tatei lăsându-se în jos, cei unu nouăzeci ai lui mişcându-se rapid de-a curmezişul camerei. Văd că bărbatul se întinde după o sticlă goală de vin. Ridică un braţ deasupra capului, încercând să o împingă pe femeie la o parte, cabrându-se înapoi ca un cal mânios, gata să spargă sticla în capul oponentului. Un alt bărbat se interpune între bătăuşi până când tensiunea scade. Niciunul dintre noi nu ştie pentru ce se luptau. Ochii mei îi întâlnesc pe ai tatei, faţa lui îngrozită oglindind-o pe a mea: „şi asta face parte din familie". La stânga, silueta mamei s-a transformat în piatră. Blândul meu tată arată ca speriat de bombe. Transportat temporar înapoi pe tărâmul tinereţii sale, a uitat de pasiunile clocotitoare de atunci.

Camera aceea era plină de oameni care voiau să mă îmbrăţişeze. Dar eu nu îl cunoşteam pe niciunul. Mai târziu, tata mi i-a arătat: o mătuşă favorită, un văr care a fost cu el la şcoală, cumnatul vărului de-al doilea. Mă pierd în nume. În

America, numele acestea ar zăpăci oamenii. Aici, la Londra, cu comunitatea ei confortabilă de srilankezi şi alţi emigranţi din Asia de Sud, aceste nume sunt ca vinul, mai bune pe măsură ce îmbătrânesc, mătăsoase, rostogolindu-se de pe limbă. *Yogamani. Balasubramanian. Jeyalakshmi.* Dacă aş fi crescut în această mare de nume, în această extensie colonială, poate că aş fi fost ca oamenii aceştia, care se simt confortabil cu ei înşişi şi unul cu celălalt.

Părinţii m-au numit *Yalini.* Asta înseamnă „cântecul Eelamului”. Nu îmi amintesc de Jaffna, dar știu că e un loc al vremurilor străvechi și al versetelor sfinte. Un loc în care nu mă pot întoarce.

Iau cina împreună cu familia mea în seara dinaintea nunţii lui Janani, la care am ajuns să mă gândesc ca la o înmormântare. Mă gândesc că după asta nu ne vom mai vedea niciodată. Nici nu ne va fi dor uneia de cealaltă. Dar suntem o familie. Și ne datoram asta: o ultimă seară împreună în casa în care tatăl ei murise și ne iubise pe amândouă, în mod atât de diferit.

Ce a rămas dintr-o familie: Murali, Vani, Janani, Yalini. Îi invităm pe Lucky şi pe Rajie, pentru că s-au comportat ca rudele noastre şi pentru că prezenţa lor îl onorează pe răposatul meu unchi, pe care l-am îngropat nu demult. Stăm în jurul mesei, gustând dintr-o mâncare vegetariană, pentru că acesta este lucrul care se face de bun augur. Niciunul dintre noi – nici măcar, şi poate-n în special, Janani – nu îl cunoaşte pe Suthan mai bine decât în prima zi în care l-am întâlnit. Ce reprezintă el? Cu cine se căsătoreşte ea?

Mă gândesc: „Nu trebuie să faci asta”. Dar nu o spun.

Și nu greşesc. În timp ce mama serveşte orezul, un bărbat tamil, ale cărui interese în Toronto rivalizează cu cele ale lui Suthan, se apropie cu o freză de zăvorul uşilor încuiate ale centrului comunităţii tamile. E un bărbat înalt, cam de vârsta și înălțimea lui Suthan; are o față mai închisă la culoare și o

barbă plină, dar e slab şi poartă îmbrăcăminte neagră asemănătoare. A aşteptat întunericul. Alţi patru bărbaţi îl însoţesc.

Mama serveşte cartofii cu curry, aşezând câte o porţie generoasă, încărcată de şofran, lângă fiecare morman alb de orez, iar bărbatul intră în clădire și, cu patru gesturi rapide ale mâinii, își expediază prietenii în colţurile clădirii, să se asigure că nu e nimeni înăuntru. Nu caută să ucidă pe nimeni. La urma urmei, nimeni nu îşi doreşte asta la început. În timp ce tata cere încă o porţie de *sambol*[30] de cocos, bărbatul joacă lumina unei lanterne pe pereţii încăperii principale, pe decoraţiuni, pe harta Sri Lankăi, pe zeii săi hinduşi. Poartă mănuşi de piele. Expresia lui e indescifrabilă. Ar putea să facă asta într-o cu totul altă ţară. Toarnă benzină peste tot pe covoare şi pe tot cadrul de lemn al *mănavarai*-ului, altarul de nuntă pe care Suthan l-a construit pentru Janani și care mâine ar fi fost împodobit cu flori.

Mama face ceaiul de după masă şi serveşte *vattalappam*[31] ca desert, iar bărbaţii cotrobăie prin camere după obiecte de valoare şi zăvorăsc majoritatea ferestrelor, asigurându-se că draperiile sunt muiate din benzină. Pe când noi ne luăm la revedere de la Lucky şi de la Rajie, bărbatul urcă scările în camera în care Suthan a lăsat sariul *kurai* al lui Janani, sariul nupţial de mătase roşie, pe care el avea de gând să i-l ofere în timpul ceremoniei de nuntă. Străinul ridică sariul și îi mirosi prospeţimea; îl întinde şi admiră *pallu* frumos împodobit, partea care ar trebui să cadă peste umărul ei. În felul său, el e un om tradiţional. Ceea ce face e parte din ritual.

Pune sariul jos, în timp ce mama îi oferă tatei încă o ceaşcă

---

[30] Un fel de salată din nucă de cocos pisată şi fructe de mare sau paste, asezonate cu diverse condimente şi, eventual, cu puţin lapte (n.red.)

[31] Un fel de cremă de zahăr ars cu lapte de cocos şi alune caju (n.red.)

de ceai. El o refuză, iar bărbatul își pune niște ochelari de schi și coboară înapoi scările de la etajul al doilea la primul. Lasă o dâră de benzină. Mai târziu am să mă gândesc la Rajie în fața restaurantului cu mâncare tamilă, arătându-mi locul unde un tamil l-a împușcat pe altul, pentru nimic. O ajut pe mama să strângă mâncarea, iar el închide ușa după sine, scoate lacătul tăiat și se îndepărtează. O las pe Janani să meargă la culcare în ultima ei noapte de femeie necăsătorită, și bărbatul urcă într-o mașină parcată pe următoarea stradă. Eu mă spăl pe față, iar el se tot uită înapoi la clădire. Pornește mașina și ocolește până ajunge în față, unde oprește să își ia prietenii care ies pe ușile laterale ale clădirii și urcă în automobil. El scoate patru sticle de la picioare. Sunt pline cu benzină și zahăr – ingrediente simple. Și din gura fiecărei sticle atârnă o cârpă uleioasă, prinsă cu un dop de plută.

În timp ce urc scările să merg la culcare, nu aud niciun sunet. Casa e acum absolut liniștită și întunecată. Zgomotele încordate ale respirației unchiului nu mai sunt. Bărbatul din mașină scoate o cutie de chibrituri din buzunar și își aprinde unul de dinți, dând foc cârpelor pe rând. Casa e tăcută. La câțiva kilometri depărtare, într-un loc pustiu, străinul le înmânează două sticle incendiare bărbaților din spatele lui. Ei lasă jos geamurile și bărbatul de pe locul șoferului numără până la trei. Ca niște stele căzătoare îngemănate, sticlele se răsucesc prin aer. Două, apoi încă două. Prima pereche spulberă ferestrele din față ale clădirii.

Clădirea se aprinde mai întâi treptat. Ei sunt oameni simpli; niciun C-4[32], niciun detonant, niciun ghem de sârme. Și totuși, o scânteie vopsește o dungă pe o dâră de benzină, spre alta, spre alta, până când o rețea de lumină se strânge

---

[32] Explozibil puternic, folosit în armată, în construcții, în cariere etc. (n.red.)

ca un pumn în jurul construcţiei în care Janani urma să se căsătorească.

Suntem într-o altă ţară, în alte vremuri.

Dar clădirea explodează.

Explodează.

Explodează.

Suthan: el nu e surprins, şi aceasta e poate cel mai îngrozitor lucru dintre toate. Când mă trezesc în dimineaţa următoare, îl aud vorbind jos, mai repede şi mai imperios decât l-am auzit vreodată. Ascult mai atent şi constat că nu îl aud pe tatăl lui. E aici singur. Propriul stăpân. Merg jos, unde el stă de vorbă cu tata şi cu Janani. Aud cuvintele „explozie”, şi „incendiere", şi „distrus”.

— Ce?

Suthan se uită la mine, intrusa.

— Cineva a dat foc centrului comunităţii tamile, explică el.

— Şi ce vrei să faci?

Janani se uită la tata. El îi întoarce privirea: e decizia ei, nu a lui. Nu a fost niciodată decizia lui, altfel toată această nuntă nu ar avea loc.

— Noi oricum ne căsătorim, zice Suthan, cu faţa mai dură şi mai încordată să lupte. Dar la templu. Tot azi. Fără nicio amânare.

Asta nu e o luptă nobilă. Nu are nimic de a face cu oamenii care mor în altă ţară. Are de a face cu teritoriul de aici, teritoriul de acum, în acest oraş occidental. E aşa cum a zis Rajie: nimeni nu e dezinteresat. Oamenii profită de acest război. În Sri Lanka, fac asta vânzând arme şi alimentând piaţa neagră. Aici e altceva.

Mă uit la Janani; tata se uită la Janani. Suthan îşi înclină capul în jos spre ea, aşteptând.

Ea se opreşte. Pare a nu se grăbi, de parcă ar avea tot timpul din lume şi nimeni nu ar aştepta să afle ce crede ea. Şi

apoi, încet, începe să dea din cap.

— Da, zice. Da.

Kumaran: în capul meu, îl îngrop mereu pe unchiul. A murit aici, în Toronto, şi funeraliile lui au fost ca o ceremonie de stat, a statului tamil care există aici, o insulă departe de insula pe care ne-o amintim toţi. Chiar și eu îmi amintesc ţara aceea. Și asta datorită lui. Asta pentru că am crescut într-o casă care n-a putut să o uite. O casă în care am fost învăţată o limbă și un cod care îmi povesteau despre un război neoficial. Copil fiind, am citit despre tamili ucişi şi despre o bibliotecă tamilă incendiată. Am cunoscut o femeie care, uitându-se la ştiri, îşi văzuse mama aruncată în aer în direct. Am auzit poveşti despre tamili dispăruţi, tamili torturaţi, tamili ucigând alţi tamili. Am învăţat un anumit vocabular. Am învăţat să cred că un guvern poate să-şi ucidă poporul și să îi facă pe oameni să comită crime cumplite. Că nimeni nu are dreptate, dar că unii greşesc mai tare. Pot să îl urăsc pe Kumaran şi să îl iubesc totuşi.

Trupul său a fost ars aici, în Toronto, şi el nu a avut niciun fiu care să aprindă rugul funerar. A făcut-o tata. Și, când a murit, eu şi Janani aveam în sfârşit ceva în comun: deşi ea nu mi-a spus, am ştiut că făcea acelaşi lucru pe care îl făceam eu. L-am înmormântat amândouă în Jaffna. Ea cunoştea ritualul funeraliilor ei, iar eu mi l-am imaginat pe al meu, dar amândouă l-am incinerat acolo. O fac astăzi din nou, cu ocazia nunţii ei: dacă nu ar fi existat războaiele, în Jaffna ar fi vrut să moară.

La *kalyănam-ul* verişoarei mele Janani, la nunta ei, văd şi aflu pentru prima dată cu adevărat ceremonia hindusă a căsătoriei. E prima nuntă în familie din generaţia mea. Observ ceea ce se petrece, întrebându-mă tot timpul dacă voi sta vreodată acolo unde stă Janani astăzi, într-o căsătorie

aranjată sau o căsătorie din dragoste: purtând roşul nupţial. Sunt mai tânără decât ea în mai multe sensuri, deşi ea are mai puţini ani decât mine.

Pentru că nici mama, nici eu nu avem încredere în capacitatea mea de a respecta codul de îmbrăcăminte şi de bună-cuviinţă srilankeze, ea îmi drapează sariul, aşa cum a făcut la probe. Am slăbit de când a cusut bluza, iar braţele îmi atârnă liber în mâneci, care după moda timpului ar trebui să fie strâmte. Port cerceii bunicii Tharshi. Mama mă declară îmbrăcată doar după ce îşi înmoaie degetul mic în *pottu* negru şi mă miruieşte cu această pastă, care se foloseşte pentru a însemna frunţile femeilor nemăritate. În Sri Lanka, asta se face zilnic. Mama continuă obiceiul acesta, punându-şi semnul roşu nupţial al femeilor măritate în fiecare dimineaţă. Eu port *pottu* doar la nunţi.

Toată viaţa, mama mi-a fost profesoară. Asta e valabil şi în templu. Mama m-a învăţat că un templu hindus e foarte curat. Ca în majoritatea gospodăriilor hinduse, trebuie să îţi dai jos pantofii înainte de a intra şi să te speli pe picioare. Îmi aminteşte că, atunci când stau pe jos, trebuie să îmi ţin picioarele încrucişate şi să mă asigur că nu îi desconsider pe zei îndreptându-mi picioarele către ei.

— Eşti la ciclu? Ţine minte, dacă ţi-a venit menstruaţia, preoţii nu îţi vor permite să intri în templu.

Acum, când verişoara mea Janani se mărită, e abia a treia sau a patra oară când intru într-un templu adevărat. Templul de lângă casa noastră era în construcţie în copilăria mea. Hinduşii călătoreau departe ca să se căsătorească, iar noi îi veneram pe zei într-o casă de pe terenul de construcţie al templului, pe care o consideram totuşi un templu adevărat. Preoţii veneau din India şi purtau doar pânze albe înnodate în jurul taliei. Îşi legau fire de şofran la încheietura mâinilor şi la glezne, ca să le poarte noroc. Îi spălau pe zei şi

îi îmbrăcau în mătase. Le ofereau lapte, miere şi iaurt. Îi însemnau cu nuanţe vii: roşu, dar şi cenuşa sfântă numită *viphuti,* care are un miros dulce, şi şofran transformat în pastă. Când terminau de uns zeii, purtam şi noi aceste culori ale veneraţiei. Majoritatea preoţilor nu ştiau engleză, aşa că eu nu vorbeam cu ei. Când nu înţelegeam ce se întâmpla, o întrebam pe mama. Când ne rugam, îngenuncheam lângă ea sau în spatele ei şi o imitam. Mă ridicam când se ridica ea, îmi împreunam palmele când o făcea şi ea, mă binecuvântam cu focul sfânt pe care îl ţinea preotul *atunci când o făcea* ea.

Îmi amintesc că, în timpul unei ceremonii speciale, eu şi mama mergeam cu un grup de femei în spatele bărbaţilor, care îl purtau pe unul dintre zei într-o lectică aurie minuţios lucrată. Am întrebat-o pe mama de ce nu putem duce noi lectica. A scuturat din cap, urmărind în continuare lectica clătinându-se pe umerii bărbaţilor.

— Nu există femei preotese, mi-a explicat ea. Femeile nu i-au purtat niciodată pe zei.

Casa adăpostea toţi zeii pentru templu, inclusiv cele nouă planete. Mama m-a învăţat că, atunci când ne rugăm, încercuim aceste nouă zeităţi. Fiecare dintre noi are un *natsattiram,* care e steaua naşterii. Mama m-a învăţat că, la un moment dat, într-o anumită rugăciune, preotul mă întreba care e steaua mea. Eu sunt *swâthi.* Dacă mă voi căsători vreodată, va trebui să ţin minte asta. Dacă părinţii mei sunt superstiţioşi, vor întreba un astrolog, ca să vadă dacă steaua mea se potriveşte cu steaua viitorului meu soţ.

Cel mai sacru loc într-o ceremonie nupţială se numeşte *mănavarai.* Este altarul. E împodobit cu flori şi îndreptat spre est, de unde răsare soarele. În America, ceremonia e destul de ciudată pentru noi, astfel încât la nunţi se împart broşuri care explică diferitele sale etape. Ghidul nunţii ne poartă prin ritualul nupţial de la început la sfârşit.

Preotul recită numele străbunilor, atât ai miresei, cât şi ai

mirelui, şi le cere binecuvântarea. Tata spusese că, în Sri Lanka, o persoană nu îşi purta cu sine străbunii toată viaţa. Asta e aproape adevărat. Ei apar doar la început şi la sfârşit. Când pleci de pe insulă şi când te întorci pe ea. Şi când te căsătoreşti.

Când Janani mi-a spus că ea voia de fapt să se căsătorească, la început nu am crezut-o și nu am înțeles-o. Era martie, chiar înainte de a muri tatăl ei. Stăteam afară în curtea rece, cenușie. El se mai plimba doar foarte rar pe acolo. Tata îi dădea analgezice de patru sau cinci ori pe zi.

— Vreau să mă căsătoresc aici, mi-a spus ea. Va face parte din ceea ce se întâmplă acolo, pentru totdeauna.

— Tu faci oricum parte din ceea ce se întâmplă acolo, i-am spus.

Ea nu m-a crezut.

Tatăl ei a murit în aprilie, tocmai când în grădina cenușie din spatele acelei case ciudate începeau să răsară fire verzi. Casa nu ne aparţinea, dar făcuserăm acolo atât de multe lucruri personale. Începuserăm să o simţim ca pe un cămin. Stătuserăm de veghe împreună la căpătâiul lui şi îi gătiserăm mâncăruri în bucătăria aceea. Dormiserăm în acele paturi, iar el murise acolo. Acesta a fost, bineînţeles, lucrul cel mai personal. Ştiu că unii oameni nu vor să stea în case în care au murit oameni dragi lor, dar eu nu voiam să părăsesc acea casă. Era singurul loc în care îl cunoscusem. Mă gândeam că, dacă aş fi ieşit pe uşă în lumina soarelui canadian de primăvară, aceea ar fi fost o lume în care el nu existase niciodată.

Dar pentru ea era mai rău. Trebuie să fi fost mai rău pentru ea, pentru că el era tatăl ei. E o presupunere de-a mea; ea nu mi-a vorbit. Iar eu m-am născut norocoasă: încă îl am pe tatăl meu, care e un om excepţional. Ştiam că ea care era îndurerată nu numai de trecerea în neființă a tatălui ei, ci

şi din cauza locului şi a modului în care murise.

Aceasta încă nu era ţara ei, şi totuşi el se mutase aici cu atâta uşurinţă şi murise aici. Demonstrase o capacitate de a se adapta care nu ar fi trebuit să surprindă pe nimeni şi, în schimb, surprinsese pe toată lumea. Ştiam că ea ascultase uneori la uşă când unchiul vorbea cu mine, povestindu-mi despre viaţa lui, şi mă întrebam dacă ea ştia deja ce îmi spunea el sau dacă pur şi simplu respinsese totul. Şi ea fusese educată în spiritul radicalismului, dar educaţia ei fusese diferită de a lui, pentru că ea crescuse în interiorul mişcării şi probabil credea încă în ea. Iar tatăl ei nu îmi povestea doar despre politică. Îmi povestea despre Meenakshi, pe care ea nu o cunoscuse niciodată, şi despre Justine, care era dintr-o altă lume, pe care ea nu o cunoscuse. Ea nu văzuse niciun alb înainte de a părăsi Sri Lanka. Diversitatea iubirilor tatălui ei o îngrozea, cred, fie că ştia deja despre ele, fie că nu. Voia ca el să iubească cele câteva lucruri pe care ea la cunoştea deja; îi displăcea francheţea cu care el vorbea cu mine, poate pentru că nu ştia de ce simţea el că îmi datora ceva. Nu trebuise niciodată să îl împartă cu altcineva.

— Janani e foarte supărată pe mine, mi-a spus el într-una dintre ultimele sale zile.

E adevărat că, deşi ea se ducea în camera lui şi petrecea tot mai mult timp acolo pe măsură ce treceau lunile, nu părea să-i vorbească. Chiar dacă erau doar ei doi înăuntru, iar eu treceam pe afară, nu auzeam nimic. Puţină conversaţie. Ocazional un pic de tamilă:

— A*ppa,* vrei nişte apă?

Câteodată, tata intra ca să vadă ce mai face. Îi aducea o cană mică de apă şi câteva pastile, iar unchiul le înghiţea cu mare efort. Avea adesea dureri de cap şi mă ruga să trag draperiile, ca să acopăr reflexia palidă a zăpezii. Dar nu se oprea aproape niciodată din vorbit.

— Fiica mea mă urăşte pentru că am hotărât ce gândesc, zise el. Dar tu nu mă urăşti, deşi, fiind aici, ţi-am sacrificat independenţa.

— Eşti aici doar pentru o perioadă scurtă de timp, i-am spus eu. Nu renunţ la nicio independenţă.

Ochii lui se măriră de teamă.

— Oh, nu, zise el. Nu înţelegi. Mi-au spus înainte să vin aici că îmi permiteau să plec pentru că familia mea e loială. Le-am promis ceva. Ştii că Tigrii au suporteri aici. A fost o tranzacţie – eu am venit încoace, iar ei se aşteaptă ca tu, mama și tatăl tău să vă conformaţi. Nu trebuie să faci nimic dramatic. Dar nu ai voie să vorbeşti împotriva lor. Nu aici.

— Eu nu le-am promis nimic, am spus.

— Câteodată se pot face promisiuni în locul tău. Uneori, în viaţă, lucrurile nu merg aşa de uşor cum ne-ar plăcea. Nu contează ce spui când umbli pe-afară. Spune ce trebuie să spui ca să fii în siguranţă. Poţi oricum să decizi ce crezi și s-o recunoşti faţă de tine.

— Dacă cineva ţi-ar fi spus ţie asta mai demult, pe vremea când te alăturai Tigrilor, nu ai fi fost de acord cu el, i-am spus. Bineînţeles că are importanţă ceea ce faci. Eu nu pot să gândesc într-un fel şi să acţionez în alt fel.

— Nici măcar ca să te cruţi pe tine sau pe părinţii tăi de o anumită suferinţă?

În memoria mea, el încă spune asta, iar eu încă mai clatin din cap, incapabilă să fiu de acord cu el. Deşi ştiu că motivul pentru care faţa lui Janani e inexpresivă şi rece este că ea încă nu s-a obişnuit cu ideea unui viitor.

În aprilie, înainte de a muri, când a devenit clar că frigul se terminase, faţa unchiului a început să se schimbe şi mai mult. Durerile de cap au devenit mai frecvente. Într-o zi, când eram în bucătărie şi spălam vase, m-am uitat afară pe fereastra de deasupra chiuvetei, în grădina cenușie. L-am

văzut căzând și tremurând. Ochii i se dăduseră peste cap, iar mama ţipa. O auzeam ţipând chiar și prin geam, și am fugit sus, să îl chem pe tata. El a fugit pe scări în jos și a ieșit din casă, apucând pe drum un prosop din bucătărie. Mi se părea că auzisem odată ceva despre cum trebuie să faci pentru ca victimele unui atac de apoplexie să nu își înghită limba, dar propria mea limbă părea să nu funcţioneze cum ar trebui. Tata i-a pus într-adevăr prosopul în gura lui Kumaran, proptindu-se de umerii unchiului, ca să încerce să-i oprească atacul.

Privindu-i, mi-am simţit fierea urcând în gât și am împins-o înapoi. Doi bărbaţi, amândoi în vârstă și îmbătrânind încă mai mult, unul sănătos și voinic, altul muribund. La început ar fi trebuit să fie invers. Criza a durat doar câteva minute, dar în acest scurt timp, a fost absolut îngrozitoare. Janani a apărut în spatele meu și s-a uitat și ea pe fereastră, iar faţa ei m-a înspăimântat și mai mult pentru că era atât de inexpresivă.

— Acasă, asta se întâmpla tot timpul, mi-a spus ea. Așa și-au dat seama că era bolnav. De la asta și durerile de cap.

A fost înspăimântător, dar mai rău era cu vocea lui, pentru că mi-a trebuit atât de mult timp să observ cum se stingea. Ieșea treptat afară din el și de sub controlul lui. În unele zile, vorbea cu mare claritate și luciditate, dar alteori îmi povestea încă o dată o poveste pe care mi-o mai spusese, dar cu alte date sau oameni. Câteodată se schimbau evenimentele. Ochii i se întorceau spre interior, de parcă nu vedeau nimic în faţa lor. Faţa i se schimba. Și se schimba și a mea, urmărindu-l.

Eu m-am născut norocoasă: am crescut în siguranţă și înconjurată de căldură. Niciun guvern nu a trimis soldaţi să se instaleze în satul meu. Nu mi-am făcut griji că mi-ar putea arde casa sau că mi-aș pierde fotografiile. Nu mi-am făcut

griji că s-ar putea să mor. Nu mi-a fost teamă că aveam prea puţin de mâncare. Nu am stat niciodată la coadă pentru o raţie de orez şi nu am dormit într-un templu pentru a mă refugia. Am trăit într-un loc al bunăstării. Aveam atâta de mâncare, încât, privindu-l pe unchiul murind, am început să uit să mănânc. Privindu-i faţa cum se transformă, am început să urăsc oglinzile pentru sănătatea pe care o reflectau. Nu era ura pe care o simţise Kunju faţă de imaginea ei după accident. Kunju a murit demult, şi eu nu am întâlnit-o niciodată. Repulsia mea faţă de ceea ce vedeam în oglindă a venit treptat, nu mi s-a întâmplat brusc, precum focul care i-a răpit ei chipul.

S-a inoculat în mine încetul cu încetul, dimineaţă după dimineaţă, ca picăturile de apă care se adună să formeze o baltă. Iar eu am băut apa aceea de bunăvoie, şi i-am înghiţit veninul. Mi-am urmărit cu mare atenţie schimbările de pe faţă. Îmi cunosc suprafeţele și unghiurile propriei înfăţișări. Ştiu fiecare cicatrice şi neregularitate. În casa aceea din Scarborough mă trezeam uneori în mijlocul nopţii şi mergeam la oglindă să văd dacă faţa mea arăta tot aşa. Mă zgâiam în propriii ochi la o depărtare de-abia de o lăţime de deget de eul meu din oglindă. De foarte aproape. Îmi examinam spaţiul dintre ochi, lungimea nasului, lăţimea frunţii, forma gurii.

Unchiul meu se stingea. Iar propria-mi reflecţie părea complet greşită. Era prea mult din mine şi spaţiile dintre părţile mele nu erau dispuse proporţional. Burta nu se cunoştea cu şoldurile mele. Ascultându-l pe unchiul, şi pe tata, şi chiar pe mama, devenisem o străină pentru mine însămi. Nu ştiam cum să mă văd lângă aceşti oameni. Aşa cum tata îşi imagina odată că inima lui era prea slabă şi prea mare, aşa mă uitam eu în oglindă şi vedeam un corp devenit oceanic.

Mă trezeam în fiecare dimineaţă întrebându-mă ce avea să

se întâmple, cum avea să arate moartea când avea să vină. Într-o dimineaţă, unchiul s-a trezit poftind la un mango, iar noi locuiam în Scarborough, Toronto, unde un mango nu era visul unui muribund, ci o dorinţă care putea fi îndeplinită. Tata ne-a trimis pe mine şi pe Janani în oraş să căutăm fructul și totodată să cumpărăm cele câteva lucruri pe care mama și le-ar fi dorit ca să decoreze micul altar al casei.

Când treceam împreună pe stradă pe lângă vitrine, eu întorceam capul. Ea era atât de mică pe lângă mine. Era graţioasă şi cu oase mici. Lângă ea, eu arătam grosolană şi incomodă în propria piele. *Ceea ce și eram.* Mama mea învinsese biologia. Într-o familie cu trupuri generoase, ea era slabă, și mai slabă, tot mai slabă. Şi totuşi se mişca întotdeauna cu o vioiciune pe care eu nu o aveam. Când eram singură în camera mea, mă dezbrăcăm și îmi măsurăm spaţiul dintre umeri. Îmi prindeam burta între degete şi ciupeam excesul. Şoldurile și coapsele mele erau late. Aveam douăzeci și doi de ani. E o vârstă la care unele femei sunt măritate. Inclusiv femeile din familia mea.

Vreţi să vă spun ce îmi plăcea la mine? Dinţii mei sunt perfecţi. Mama îmi spunea să mi-i arăt când râd. Dar, când am înţeles în cele din urmă că unchiul murea, în timpul somnului, îmi încleştam dinţii şi scrâşneam din ei. Când mă trezeam, mă durea maxilarul.

Încă din copilărie aveam probleme cu dormitul. Chiar şi în acea casă din Canada încă mai dormeam cu lumina aprinsă. Când eram mică, mă zvârcoleam și mă răsuceam atât de agitată, încât părinţii mi-au ataşat un fel de balustrade la pat, ca să nu cad din el. Chiar şi aşa, în unele dimineţi mă găseau întinsă pe podea. Când mă trezeam în mijlocul nopţii, trebuia să trec pe lângă altarul casei ca să iau un pahar cu apă. Eram sigură că ochii zeilor se mişcau, urmărindu-mă când treceam prin hol. Lakshmi cea cu multe braţe se uita la mine. Îmi ţineam respiraţia când treceam pe lângă ei, aşa cum

americanii superstiţioşi îşi ţin respiraţia când trec pe lângă cimitire. În anii care au trecut de atunci am făcut inconștient un obicei din asta. Îmi ţineam respiraţia la ore, în somn, în conversaţii. Mama mă întreba câteodată de ce îmi ţineam respiraţia. Ce aşteptam? Ce îmi era atât de teamă că n-am să termin? Eram urmărită. Zeii mă urmăreau și nu mă aprobau. Făceam baie doar în apă foarte fierbinte, lăsând pârâiaşe să-mi curgă pe corp în jos atât de mult timp, încât mama bătea la uşă ca să întrebe dacă mă simţeam bine. Oglinda se aburea, astfel încât, atunci când ieşeam, nu mă trezeam faţă-n faţă cu imaginea macabră a reflecţiei mele deformate.

Dacă o buclă de păr răzleaţă mă deranja, o smulgeam sau o tăiam. Aveam o porţiune de păr foarte scurt în creştetul capului, de-a curmezişul cărării, unde părul începea să crească din nou. La fel ca locul gol din spatele urechii lui Harini, doar că eu îmi făcusem asta singură, iar părul îmi creștea la loc. În somn sau în visele cu ochii deschişi, îmi zgâriam imperfecţiunile până când sângeram. Câteodată mă trezeam și găseam aşternutul mâzgălit cu roșu. Pielea mi se cicatriza uşor, aşa că purtam cicatricele fricii mele. Mă spălam pe mâini tot timpul, speriată la gândul a ceea ce mă atinsese sau ce atinsesem. Câteodată mă gândeam că, dacă aş sta destul de mult sub apă, mi-aş putea îndepărta prin spălare toate părţile periculoase. Cu cât trecea mai multă vreme de când îi cunoscusem pe unchiul și pe verișoara mea, cu atât mai multe deveneau aceste părţi. Îmi doream ca inima mea să fie prea mare; îmi doream să poată absorbi restul corpului meu, aşa încât să nu mă vadă nimeni. E un truc când eşti om de ştiinţă şi scrii despre tine la persoana întâi. Trebuie să-ţi înregistrezi durerea fără să fii de acord cu teoria că ai nevoie de compasiune. „De ce scrii despre asta? Să nu-ţi porţi pică ţie însuţi.” Eu nu-mi port pică. Înregistrez doar. Scriu pentru că vreau să ştiu ce s-a întâmplat cu mine. Cum am început să dispar, deşi aveam tot ce Kunju, Tharshi,

Mayuri, Harini şi Uma nu avuseseră. Câteodată plângeam şi nu mă puteam opri. Câteodată râdeam şi nu mă puteam opri. Călătoream în întuneric şi nebunie, aşa cum o făcuse Uma înaintea mea. Copil fiind, mă adormeam ascultându-mi sunetul vocii din minte. Încercam acum să înlătur toate zgomotele, chiar şi acel sunet iubit, pătrunzător şi dulce, al poveştii. Pentru că nu voiam să aud ce spunea unchiul cu adevărat printre cuvinte. Arderea de sine se numeşte autodafe şi în unele locuri e un act sfânt. Când hinduşii mor, trupurile lor sunt arse pe un rug funerar. Cineva pe care l-au iubit e rugat să aprindă torţa. Vreme îndelungată, mulţi oameni au cerut să le fie împrăştiată cenuşa în apa sfântă a Gangelui. Pelerinii se scaldă în aceeaşi apă pentru a se purifica.

Dacă aş fi avut curaj, mi-aş fi dat singură foc, un foc care ar fi fost strălucitor şi ar fi distrus întunericul. Nu era întunericul Umei. Era un alt fel de întuneric, un întuneric care putea fi oprit.

Kumaran: ultima oară când am vorbit cu unchiul a fost înainte de moartea lui. A cerut să mă vadă între patru ochi. M-am dus în camera lui din acea casă rece din Scarborough şi am închis uşa. Era frig. El stătea acolo întins, ţinându-şi capul în mâini. Asta era în ultimul timp poziţia lui. Mi-a spus:

— Dacă ţi-au mai rămas întrebări, ar fi bine să mi le pui.

Am ridicat din umeri.

— Despre familie? Despre ai noştri? Ei bine? m-a întrebat nerăbdător. Pune-le. Eu mă duc, ştii asta.

— Cred că eşti un mincinos, i-am reproşat. Ţi-am pus deja întrebări. Mi-ai spus tot felul de lucruri, mi-ai povestit despre viaţa ta şi ai zis că nu aveai prejudecăţi.

— Nu am.

— Nu ştiu dacă am vreun motiv să cred ceva din ce spui. Te-ai confesat cu douăzeci şi cinci de ani întârziere. Mi-ai

povestit ce ai încercat să-i faci tatei şi, doar fiindcă mi-ai spus, crezi că eu am să înţeleg cum te-ai simţit şi ce te-a determinat să faci asta?

— Tu crezi că oamenii nu se schimbă? m-a chestionat unchiul. Ştiu că tot ceea ce a făcut tatăl tău pentru mama ta a fost mai bun decât orice ar fi putut face oricine altcineva. Dacă i-ar fi spus unde eram, ea s-ar fi întors în Sri Lanka. Sau ar fi încercat să mă găsească în vreun fel. Asta ar fi fost foarte periculos, din toate punctele de vedere. Armata ar fi suspectat-o de complicitate cu cauza rebelilor. Ar fi putut să dispară sau să fie ucisă. Tu nu ai mai fi fost aici.

M-am lăsat pe spate pe scaunul de lângă patul lui. Vinilul mi se lipea de spinare.

— Tu nu ai fi fost aici, am spus eu.

— Am ucis oameni, mi-a zis el. Ştiai asta? Ştiai că în copilărie luam fiecare masă împreună cu mama ta, iar apoi am crescut şi am ucis oameni? M-am antrenat să ucid oameni. Câteodată chiar îmi plăcea. Şi mama ta tot a vrut să mă găsească.

Încerca să mă şocheze, ca să mă determine să îl aud, dar eu nu voiam să fiu şocată.

— Pe cine ai ucis? am întrebat. Ai omis să spui asta când îmi povesteai despre familia ta.

Mă străduiam să îmi păstrez vocea monotonă şi neinteresată, dar eram foarte curioasă.

— Am ucis-o pe femeia cu care urma să mă căsătoresc, mi-a răspuns. Nu pe mama lui Janani. Şi asta a fost vina mea, dar într-un alt fel. Ar fi trebuit să o protejez pe mama copilului meu. Dar pe prima femeie… numele ei era Meenakshi.

— Ştiu, am spus. Mi-ai spus povestea ei. Dar nu tu ai fost de vină. A fost un atentat cu bombă sinucigaş.

— Eu sunt de vină, a spus el, pentru că făceam parte din mişcare. Ştii ce le fac oamenilor care nu sunt de aceeaşi părere cu ei? Trebuie să mă laşi să-mi asum răspunderea.

Dacă tu nu mă ierţi, ce se va întâmplă când se termină războiul? O să-i arunci afară pe toţi oamenii care au făcut fărădelegi? Ştii de câţi oameni e vorba? De aproape toţi, Yalini. Aproape toţi.

Kumaran crescuse împreună cu mama şi vedeam cât de fericită era ea să îl vadă, cât de fericită că el alesese să îşi petreacă ultimele zile cu noi, şi nu războindu-se. Mă uitam la ea şi mă gândeam: „Nu ştie, nu-i aşa? Ea nici măcar nu a văzut scrisoarea aceea”. Scrisoarea în care Kumaran ameninţa că, dacă tata plănuia să se cunune cu Vani, cineva din familia lui avea să moară într-o lună. Pentru că nu era destul de bun pentru ea.

Când tata a cerut-o pe mama în căsătorie, Kumaran dispăruse deja. Se alăturase Tigrilor, despre care credea că îi împărtăşeau ideile radicale. Egalitate. Apoi a aflat despre logodna lui Vani, probabil de la un alt Tigru, un coleg din Ariyalai care fusese acasă şi a cărui familie o cunoştea pe a tatei.

Abia când a dat buzna pe uşa casei lui Neelan, proferându-şi ameninţările de Tigru, şi-a dat seama ce ipocrit era. S-a urât pe sine însuşi, exact aşa cum aveam eu să îl urăsc mai târziu. El s-a iertat, aşa cum mult mai târziu, prea târziu, aveam să îl iert şi eu. A ieşit din anonimat pentru un moment, încălcând interdicţiile, iar tata nu i-a spus mamei despre asta. Deşi ştia – în mare – unde era Kumaran, iar ea nu ştia.

— S-a întâmplat cu mult timp în urmă, mi-a spus unchiul.

— Îl iubesc pe tata, i-am replicat.

— Aşa cum Janani îl iubeşte pe tatăl ei, a zis el. Uită-te la ce face. Ştie că nu se poate întoarce, şi asta e singura alternativă la care se poate gândi. Crezi că asta ar face cuiva vreun bine dacă nu e ceea ce vrea ea cu adevărat?

M-am gândit la asta mult timp după ce a murit. „Uită-te la

ceea ce face.” Nu sunt apropiată de Janani. De ce se mărita în felul ăsta? Şi atunci mi-am dat seama la ce se referea el. Ea se căsătorea pentru el, crezând că el ar fi vrut să vadă tradiţia păstrată, dacă nu sub forma unei ţări tamile, atunci sub forma unei fiice tamile.

Verişoara mea Janani se căsătoreşte. În ochii mei, ea arată zveltă și încântătoare. Are părul lung și ondulat. Astăzi e împletit cu flori şi cu fire de aur. Buzele şi obrajii i-au fost înroșite. Ochii îi sunt conturaţi puternic cu negru. Când ajunsese în Canada, amândouă arătam la fel. Acum, stând lângă ea, nu văd nicio asemănare între noi.

După căsătorie, fruntea ei va fi marcată cu un cerc roşu, ca al mamei. Astăzi, Janani e o zeiţă: ceremonia însăși e împlinită în aşa fel, încât mirele să îl reprezinte pe zeul Shiva, iar viitoarea lui soţie să joace rolul consoartei lui Shiva, Parvati. Shiva e numit și Distrugătorul. Aşa începe ceremonia.

Întâmpinarea mirelui: când mirele ajunge la ceremonie, părinţii miresei îl salută formal. *Tali,* o femeie înrudită cu mirele, aduce la nuntă *tăli*-ul, colierul de nuntă, și *kurai-ul. Tali* e lanţul de aur care o leagă pe mireasă de mire în puritate. *Kurai* e sariul roşu nupţial pe care mirele l-a ales pentru viitoarea lui soţie. Toată viaţa am văzut sariul ăsta în fotografii și în filme de amatori. Acest roșu atât de dorit.

Mirele soseşte şi vine la *mănavarai.* În fundal aud cum începe *natasaram:* muzica sfântă care însoţeşte întrega ceremonie, subliniind cuvintele preotului. Nici măcar mama nu poate traduce ceea ce recită acesta. E o limbă mult mai veche chiar și decât tamila: sanscrita.

Într-o zi de după moartea lui Kumaran şi dinaintea nunţii lui Janani, am încetat să notez ce-mi povestise el. Despre sine însuși. Despre orice. Inima mea își amintea de furia lui Kunju

în faţa propriului chip. Iau această furie şi o multiplic, făcând-o a mea. Mi-o aşez în inimă, ca să o păstrez caldă şi să îi stăvilesc focul. Sunt furioasă pentru ceea ce a făcut unchiul Kumaran și sunt furioasă că nu mai este.

Cred că nunţile hinduse sunt atât de lungi pentru că trebuie celebrate atât de multe ritualuri pentru protecţie şi pentru alungarea răului. A te căsători înseamnă a trece un prag în evoluția sufletului. Când se căsătoresc, mireasa și mirele stau mai sus decât alaiul, la nivelul zeilor. Cred că trebuie să fie un loc de unde tot restul pare mai mic. Cred că trebuie să fie periculos. Cred că sufletul meu nu ar putea suporta o asemenea evoluţie. Nu ştiu cum să mă las atinsă sau purificată. *Punyathănam,* purificarea: este prima parte a ceremoniei nupţiale şi se face separat miresei şi mirelui, care se apropie tot mai mult de viaţa împreună. Preotul stropeşte locul nunţii cu apă sfinţită şi cere binecuvântarea zeului Ganesha. Un grup de femei execută *pallikai kattu,* un ritual care îndepărtează orice rău. Cum aş putea eu să fac asta vreodată? întunericul meu pare irevocabil, neatins de asemenea ritualuri.

Acordul mirelui e pecetluit de *tarppai,* un fir de iarbă sfântă care se leagă în jurul degetului său. Acesta este *sangedppam:* declaraţia de intenţie. Un alt fir, care a fost binecuvântat şi vopsit în culoarea şofranului, se înnoadă în jurul încheieturii mâinii lui. Este *kapu kuttu,* tot pentru a proteja împotriva răului. După ce mirele părăseşte *mănavarai,* soseşte Janani, este şi ea sfinţită în acelaşi fel. Nu am văzut niciodată un asemenea fir de culoarea şofranului la încheietura vreunei persoane nemăritate, doar la preoţi. Punctul culminant al ceremoniei: mirele se întoarce și se aşază alături de Janani. El în stânga, ea în dreapta. Preotul recită rugăciunile lui Shiva-Parvati şi Navagraha. Acestea îi vor proteja de influenţa cosmică a celor nouă planete. În multe culturi, punem apariţia răului pe seama capriciilor

planetelor. Ştiu foarte bine că n-ar trebui, dar, asemenea familiei mele, mă trezesc crezând în ele.

Este aprins *homam,* focul sfânt. Urmează *dhanikka dhanam,* care e executat de unchiul lui Janani în locul răposatului ei tată. Tatăl meu pune mâna dreaptă a lui Janani în cea a mirelui. În aceste mâini împreunate aşază o monedă de aur şi alte simboluri ale unei vieţi prospere. Preotul anunţă numele lor şi numele strămoşilor lor, trei generaţii înapoi. Cere binecuvântarea tuturor celor prezenţi şi în viaţă, tuturor celor prezenţi în spirit şi în cele din urmă lui Agni, zeul focului. Agni reprezintă mesagerul între cer şi pământ. El este zeul lumii de dincolo.

Dacă mă iau după ceea ce ştiu despre el, cred că Agni trebuie să fie un zeu furios. Dar Janani zâmbeşte.

Eu şi Kumaran nu suntem aşa de diferiţi, la urma urmei. Amândoi am încercat să împiedicăm nunţi şi amândoi am dat greş. „Uită-te la ceea ce face”, zisese el.

— Janani, am spus ezitant. Vreau să te întreb despre ceva ce a spus tatăl tău înainte de a muri.

— Tata… zise ea. Dă-i drumul.

— A spus că tu – de fapt, doar mi-a dat de înţeles – că tu te măriţi pentru el. Nu pentru că vrei cu adevărat. Pentru că acest gen de căsătorie e ceea ce crezi tu că voia el pentru tine.

Ea a izbucnit în râs.

— Asta a zis?

— Tu chiar vrei să te căsătoreşti? am întrebat.

— Da, mi-a răspuns ea. Vreau cu adevărat. Şi tu n-ai altceva de făcut decât să mă crezi.

— Nu trebuie să faci asta, am insistat. Încă mai poţi să o anulezi. Nu s-ar supăra nimeni.

— Ba trebuie, s-a încăpăţânat ea. Tu nu înţelegi? Ştiu ce a încercat el să le facă părinţilor tăi. Dar asta e ceea ce vreau

eu, exact aşa cum ce s-a întâmplat atunci era ceea ce voiau ei. Ştiu că tata a spus tot felul de lucruri ca să încerce să le împiedice nunta – că tatăl tău nu era destul de bun, că nu era bogat sau vestit. Că ar fi putut să-l ucidă. Cred că voia să-l sperie. Dar nu are importanţă. Când tatăl tău a primit acea scrisoare, ştii ce i-a răspuns? Un răvaş în care spunea: „Vino şi încearcă". Ştia că cineva care o iubea pe mama ta nu putea face asta, dacă el era cu adevărat cel pe care şi-l dorea ea. Asta e ceea ce vreau eu cu adevărat.

N-am mai avut replică.

Ea a făcut un pas înapoi ca să se uite la mine cu atenţie.

— Uite ce e, Yalini, tata nu încerca să te determine să îmi împiedici nunta. Încerca să-ţi demonstreze că nunta nu putea avea loc pentru că bănuia că asta era dorinţa mea. Dar nunta e menită să se întâmple pentru că aşa am ales eu. Aşa cum mama ta l-a ales pe tatăl tău. Eu îl aleg pe Suthan şi, alegându-l pe Suthan, aleg o cauză. Poţi fi împotrivă, dacă vrei – împotriva acestui tip de căsătorie. Dar ţine minte că majoritatea oamenilor nu sunt ca părinţii tăi. Aceasta e o tradiţie a locului în care am crescut eu şi unde, pe drept, ar fi trebuit să creşti şi tu. Dacă încerci să mă convingi să renunţ pentru că tu crezi că nu e ceea ce vreau, eşti prea naivă. Uită-te cât de îndepărtată eşti deja de tot ceea ce înseamnă Sri Lanka. Aşa te vezi tu, dar nu aşa te vor vedea ceilalţi.

Nu poţi pur şi simplu să declari că te abţii, a continuat ea. Trebuie să faci o alegere.

După ce unchiul a murit, m-am întors la şcoală. M-am dus înapoi într-un campus în mare parte părăsit de colegii mei, care terminaseră facultatea şi plecaseră mai departe. Prietenul meu, de care mă despărţisem după tsunami, plecase. Nu ştiam unde era şi nu avea importanţă, pentru că oricum Kumaran ştersese din mine persoana pe care o cunoscuse bărbatul acela cândva. Totuşi, uneori mi-l

aminteam şi mă repezeam pe partea cealaltă a străzii sau de-a lungul unui coridor de bibliotecă, crezând că îl văzusem. Dar eram din nou singură cu mine însămi şi eu însămi eram altcineva.

Acum, la câteva luni după moartea lui Kumaran, ne-am întors în Scarborough, Toronto, căminul multor tamili, care au varii opinii despre ceea ce fac ei şi ceea ce au făcut alţii. Nicio lege nu mă face responsabilă în faţa lor, în afară de legile strămoşilor şi ale societăţii. Eu nu trebuie să mă justific în faţa nimănui, dar mi-e frică, şi frica îmi scapă de sub control. Însă acum nu e vorba de un corp: nu de inima tatei cândva fragilă, devenită puternică, sau de creierul unchiului, mistuit de cancer. Nu e vorba despre corpul meu şi de uşurinţa lui de a supravieţui. Trebuie să-mi dau seama ce gândesc despre ceea ce a făcut unchiul meu, despre promisiunea pe care a făcut-o în numele familiei noastre din Occident, astfel încât să poată muri aici, şi nu acolo. Dacă poate fi iertat, şi unde mă situez eu, pe terenul schimbător al războiului. Noncombatantă, şi totuşi complice dacă tac.

Ştiu că, deşi ar putea să nu conteze încă, într-o zi, în curând, va conta. Oamenii vor vrea să ştie. Eu însămi vreau să ştiu. Unde mă situez eu? Invidiez siguranţa lui Janani. Ea a schimbat ţări, dar nu şi atitudinea. Bărbatul pe care l-au găsit Tigrii, bărbatul care merge în jurul focului cu ea s-ar putea să i se potrivească. El nu se teme de lucrurile pe care ea le-a făcut ca femeie tânără crescând în interiorul mişcării, lucruri pe care ea nu mi le-a spus niciodată, dar pe care le bănuiesc. El e în stare să viseze că amândoi, înnoiţi, vor trăi într-o Sri Lanka mai fericită. Acea Sri Lanka nu există, dar, pe ea, încrederea lui o impresionează. Sinceră să fiu, mă impresionează şi pe mine.

Invidiez această convingere. Voiam să fiu sigură de convingerile mele. Ştiam că există oameni care avuseseră persoane apropiate ucise de Tigrii şi mă întrebam ce cred ei

despre oameni ca unchiul, ai cărui apropiaţi muriseră din pricina guvernului. Mă întrebam cum şi dacă aleg să fie ca el sau diferiţi de el.

Câteodată, și eu mă visez o altă persoană. Copil fiind, când visam cu ochii deschişi, mă uitam la palmele mele şi apoi îmi întorceam repede mâinile ca să văd dacă își schimbaseră culoarea. Palmele tuturor oamenilor au aceeaşi culoare. Dosul mâinilor ne trădează adevărata nuanţă a pielii. Visul meu arată astfel: îmi întorc glezna, şi genunchiul, şi șoldul, şi coastele, şi gâtul. Întind mâna înăuntru şi îmi răsucesc inima, plămânii. Mă întorc pe dos şi constat că sunt o persoană de culoare chiar şi pe dinăuntru. Unii oameni vor încerca să dea un nume acestei culori, numele unui copac sau al unei mirodenii. Eu urăsc foarte puţine lucruri, dar ăsta e un lucru pe care îl urăsc. Nu pot face asta. Nu îmi pot numi propria culoare.

Tata vede asta. El vede toate astea. Vede că o iubesc pe mama îndeajuns de mult, încât să vreau să fiu exact ca ea, chiar şi în iubirea ei fără echivoc pentru fratele ei, şi îndeajuns ca să nu înţeleg de ce nu pot. Așa cum a văzut cândva că fața ei generoasă avea să devină ascuțită și șlefuită de vreme, vede acum că m-am plasat într-o lume căreia nu-i aparţin. Tărâmul depărtat al Umei. Unchiul mi-a spus că nu contează ce spun – doar ce cred.

Faţa mea în oglindă e o imitaţie a inocenţei mele de mai demult, încă nu vă pot povesti tot ce a făcut unchiul. Nu vreau să ştiu. Am învăţat să îl iubesc, şi nu ştiu, şi nu vreau să ştiu ce a făcut. Pe cine a ucis. Deşi lucrurile astea fac parte din el. Dacă sunt dispusă să îmi imaginez o altă persoană, atunci trebuie să ştiu că lucrurile pe care le-a făcut el, lucrurile pe care le-a făcut Janani – sunt lucruri pe care le-aş fi putut face eu. L-am cunoscut destul de bine ca să-mi dau seama: guvernele îi numesc pe oameni terorişti ca să le şteargă raţiunea, ca să-i transforme în nebuni. Unii dintre ei

sunt, alţii nu sunt. Oare eu unde mă încadrez?

Tata mă urmăreşte. Oare eu sunt inima lui? îşi aduce aminte cum, în copilărie, medicii îi ascultau inima şi îi spuneau că avea să moară. Poate că îşi aminteşte de sora lui, dar cred că speră ca eu să mă transform asemenea inimii lui. Vindecată în cele din urmă. Bătând încă, în ciuda previziunilor.

Kumaran: cred că el ar fi fost impresionat de faptul că ginerele său a primit permisiunea celui mai apropiat templu hindus de a se căsători în aceeaşi zi, în curtea lăcaşului. De faptul că toţi oaspeţii s-au mutat fără comentarii, că mama a căpătat un nou *kurai,* cadou de la proprietarul magazinului de sari. Soarele şi zeii au strălucit puternic asupra fiicei lui. Eu am privit-o şi, în mintea mea, l-am lăsat să plece.

A trebuit să studiez ritualul, pentru că funeraliile lui au fost primele la care am participat vreodată. Focul este important şi la înmormântare şi la căsătorie. Dacă am fi fost în Jaffna, fiii celui răposat s-ar fi adunat în jurul unui *ayer,* un preot, un brahman. Preotul i-ar da lui *mutai makan,* primului fiu, un *tarppai* pentru inelarul mâinii drepte. Conform acestui obicei, primul fiu devine brahman şi poate participa la toate ritualurile funerare.

Ayer-ul pune în ordine recipientele pentru ceremonie; le identifică, în tamilă, cu Shiva, Sakthi şi Ganesha. Prin aceste cuvinte, trupul şi sufletul decedatului capătă trăsături de zeu.

Ayer-ul aprinde focul. În foc arde toate materialele sfinte - *manjal*[33]*,* lemn de santal şi camfor. Arzând, ele înlătură toate lucrurile rele din viaţă: dorinţă, gelozie, fapte rele, gânduri sau intenţii dăunătoare. Sufletul decedatului călătoreşte

---

[33] Curcuma, condiment obținut din rădăcina plantei omonime (n.red.)

astfel spre locul în care sălăşluiesc doar lucruri bune. Aici nu e loc pentru nimic rău.

Trebuie să cred asta acum despre unchiul meu.

Dacă ar fi avut fii, dacă ar fi avut nepoţi, ei i-ar fi înconjurat trupul, mergând în jurul lui în timp ce el se transforma în zeu. Ar fi fost urmaţi de femei.

Ar fi scos corpul din casă pentru a-l spăla. *Dhobi,* spălătorul, ar fi ajutat, ar fi făcut-o cu mare delicateţe, cu *arappu,* sămânţa unui anumit tip de copac. Ar fi făcut-o cu ulei, cu apă, cu lapte de vacă, cu lapte de nucă de cocos. Ar fi făcut-o cu miere şi cu lapte bătut. Mai întâi: fiii şi nepoţii l-ar fi spălat. Dar, pentru că unchiul nu avea niciunul, ar fi făcut-o tata. Şi apoi, eu şi Janani l-am fi atins, folosind *tarppai* pentru a întinde totul pe fruntea lui de trei ori. Ne-am fi spălat mâna dreaptă cu apă şi bărbaţii l-ar fi dus pe Kumaran înapoi în casă, în curtea din centrul casei, unde l-ar fi aşteptat bocitoarele.

Orice om poate deveni un zeu în felul acesta. Tot ce trebuie să faci e să mori, şi bocitoarele vor cânta *manikka vasakam,* versetele iertării. În locul primului fiu nenăscut al unchiului, tata ar fi încercuit de trei ori corpul, purtând o ghirlandă. Ar fi pus ghirlanda în jurul gâtului unchiului şi ar fi frecat pe frunte cenuşă şi *kunkumum,* pastă roşie. El e un zeu. Ceilalţi ar fi pus flori la picioarele lui.

M*anjal,* lămâi verzi, pudră albă şi *kunkumum* se macină laolaltă, formând o pastă, în timp ce *ayer*-ul cântă toate versetele iertării. Pasta e amestecată cu apă de trandafiri, iar tata acoperă ochii lui Kumaran cu ea. Pentru ultima dată, femeile dau corpului hrană – orez. Apoi, copiii cei mai mici, nepoţii pe care ar fi putut să îi aibă, ţin *nay pandam,* beţe aprinse, într-un cerc în jurul trupului, astfel încât sufletul să îl poată părăsi.

Preotul spune:

— Nu plângeţi.

Bărbaţii cară trupul afară, lăsând femeile înăuntru.

La locul incinerării, Chemmani, trupul este ridicat din coşciugul de lemn și așezat pe rugul funerar. Bărbaţii oferă şi ei orez răposatului. Tata, ca aprinzător al rugului, ar fi făcut-o ultimul.

Vor fi îndepărtat de pe trupul lui orice bijuterii sau aur. Inelele de pe degete, lănţişorul din jurul gâtului. Tot ce e rezistent a fost îndepărtat. Preotul recită ultima rugăciune în timp ce *nenjaam kattai,* primele bucăţi de lemn funerare, se pun deasupra trupului, ca să nu se ridice în timp ce e ars.

Pe umărul stâng, tata poartă vasul cu apă funerară: apă şi benzină cu frunze de cocos şi mango deasupra. Poartă un băţ aprins în mâna dreaptă. Înconjoară trupul lui Kumaran de trei ori, urmat de *dhobi.* În vas este făcută o gaură mică, astfel încât apa funerară să se împrăştie peste trup.

Apoi se apropie de rugul funerar, de capătul unde faţa lui Kumaran priveşte în sus, imediat deasupra stivei de lemne de pe pieptul lui nemișcat. Fără să se uite, o aprinde. Fără să se uite, se îndepărtează. Nu se uită înapoi.

Trupul este compus din pământ, foc, apă, eter şi vânt. Pământul primește trupul, care a ars în foc. Vântul îi transportă cenușa spre apele curgătoare. Iar eterul, necunoscutul, se întoarce în viaţa de apoi.

După aceea, îndoliaţii se întorc pentru *katarru.* Trebuie să îndepărteze orice rămășiță a trupului. Pun fructe, miere, *manjal,* apă de trandafiri şi orez în locurile de pe rug în care au stat iniţial capul, pieptul şi picioarele celui pe care l-au iubit. Tata înconjoară locul în care a fost trupul. De trei ori.

Aruncă cenușa în apă.

Tata se întoarce în casa de doliu şi se spală. A ţinut post. Ca aprinzător al rugului, îi e interzisă intrarea în templu timp de un an. *Ahtu tivasam.*

Plecăm de la unchiul – mama, tata şi eu. Călătoria durează multe zile.

Selavu: ziua de după funeralii. Pentru prima dată de la moarte, familia răposatului prepară mâncare şi hrăneşte satul, familia şi prietenii. Mâncarea e complet fără carne şi cei care iau parte aduc unele ingrediente – orez, legume, poate o nucă de cocos – în semn de ajutor pentru casa care şi-a pierdut unul dintre membri.

Ettu Kalakkiratu: la opt zile după funeralii, familia răposatului găteşte toate mâncărurile care îi plăceau acestuia cel mai mult. Pentru unchiul: cartofi cu curry, *vadai, dosai, sambol* de cocos – lucruri care nu merg împreună, dar care îi plăceau. În Jaffna, mama ia mâncarea asta şi o pune într-un colţ al casei, locul în care s-a odihnit trupul său cât timp a fost pregătit pentru rug. Ea a lăsat o poză de-a lui acolo.

Şi în această a opta zi, el se întoarce şi se trezeşte la o răspântie cu cinci cărări. Tata îi întinde o farfurie, îl strigă de trei ori şi lasă farfuria acolo.

Fără să se uite înapoi, tata se întoarce în casă.

Anthiratti: la şaisprezece zile după moartea lui Kumaran, în mintea mea eu sunt tot în Jaffna. Executăm din nou ritualurile funerare, fără trup. Ne aducem aminte de el. Ne aducem aminte de el. Ne aducem aminte de el. Vorbim despre el doar cu dragoste. Tot restul – întuneric, *istorie,* război – a dispărut. A fost distrus de foc.

Tatăl ei a murit şi a devenit un zeu. Asemenea unui zeu, în două ţări. A trecut dincolo de o graniţă şi s-a schimbat pentru totdeauna. Şi Janani se schimbă: nuntaşii binecuvântează *kurai-ul,* pe care Suthan ba ales pentru ea şi

care e simbolul cel mai vizibil al transformării ei. Mirele îi dă kurai-ul. O aşteaptă să se întoarcă la *mănavarai.* Aceasta e o pauză pentru conversaţie în ceremonie, partea cea mai înceată. Ea a ieşit, şi toată lumea o aşteaptă să revină.

Când se întoarce, purtând roşul nupţial, e *mankalya dharanam.* Arată într-adevăr altfel; dacă aş vedea-o pe stradă, nu sunt sigură că aş recunoaşte-o. Buzele şi obrajii roşii îi descriu unghiuri ascuţite pe faţa palidă. Are genele foarte lungi şi priveşte în jos cu sfială şi decenţă. Preotul îi înmânează *tali*-ul mirelui, care îl leagă în jurul gâtului lui Janani. Ca şi mama, ea are să îl poarte toată viaţa. În fundal, preotul cântă rugăciuni. Se trag clopotele. Muzica de nuntă se aude mai tare, iar mirii îşi pun ghirlande unul altuia, cu mâini timide, ferindu-se de contactul accidental al trupurilor. S-au căsătorit. S-au căsătorit. S-au căsătorit. Când se aşază din nou jos în îmbrăţişarea *maruivarai-ului* au schimbat locurile – acum, iar mirele stă în dreapta lui Janani. Eu mă mişc împreună cu celelalte fete prin marea de oaspeţi, împărţindu-le mâncare pentru a sărbători momentul. Fac asta mecanic, cu ochii aţintiţi asupra verişoarei mele.

Proaspăt căsătoriţii, ţinându-se de mână, merg de trei ori în jurul focului sfânt. Unii dintre cei mai religioşi hinduşi susţin că pot merge pe cărbuni arzând. Eu nu cred asta; nimeni nu poate umbla prin foc.

Dacă voi purta vreodată roşul nupţial, am să mă asigur că merg în jurul focului şi nu prin el.

Ultima parte a nunţii e binecuvântarea. Mireasa şi mirele au fost purificaţi spiritual. Li s-au dat scuturile împotriva răului şi simbolurile care promit succes. Au fost legaţi unul de celălalt cu *tali,* lanţul de aur. Au imitat gesturile zeilor Shiva şi Parvati. Mireasa a promis fidelitate şi dragoste. Mirele a făgăduit protecţie.

Se întorc la manavarai, altarul ceremonial, care e

împodobit cu flori. Toţi cei care sunt prezenţi la nuntă aruncă firuţă şi orez pentru norocul perechii la intrarea ei în lume împreună.

Aratti: două femei apropiate cuplului îi binecuvântează trecând o tavă cu fitiluri aprinse înainte şi înapoi prin faţa lor. Apoi oaspeţii se aliniază pentru a binecuvânta şi a felicita pe rând mireasa şi mirele. Acesta e sfârşitul ceremoniei. Acesta e începutul căsniciei.

Şi aceasta e o căsătorie aranjată, ceva stabilit nu de stele, ci de mine: întâlnirea dintre această fată şi ţară. Fată tamilă srilankeză nemăritată. (Slabă, educată, înaltă.) Născută în Statele Unite. Tatăl e medic, mama, educatoare. (Stil de viaţă sobru.) Eu nu trebuie să plec din ţara mea ca să fiu în siguranţă. Părinţii mei au făcut-o pentru mine, şi acesta e un act de iubire prea mare pentru ca eu să îl repet vreodată. Unii oameni îşi părăsesc soţii de dragul copiilor lor. Părinţii mei au părăsit o ţară unul pentru celălalt când încă nici nu se cunoscuseră – pentru mine, când încă nu mă născusem. Într-o zi voi fi în stare să păşesc din nou în acea ţară pentru că ei au plecat din ea. Când o voi face, va fi un loc diferit de cel pe care îl ştiau ei. Dar astăzi e o ţară ţinută la un loc de minciuni. Cad bombe, şi nimeni nu le revendică. Dispar oameni, şi familiile îndoliate nu înmormântează pe nimeni.

În amintirea mea, nunţile nu sunt marcate de mireasma florilor de portocal, ci de mirosul întunecat al focului, care se numeşte *homam.* Pe când, pentru Kunju, focul a însemnat o ne-căsătorie, iar pentru Kalyani, pierderea casei. Toată viaţa mea, acesta a fost sfârşitul filmului, al piesei, al poveştii: ea s-a căsătorit. A trăit fericită până la adânci bătrâneţi. Nu e chiar o minciună, ci mai degrabă o minciună prin omisiune. Povestea nu se poate termina întotdeauna cu o căsătorie. Uneori merge dincolo de asta. Alteori ne trăim viaţa singuri. Poate că acesta e viitorul meu, dar am învăţat să trăiesc cu ce

e al meu şi imperfect. Am învăţat că, în unele zile, întunericul este de nepătruns. Vieţile noastre încep fără fanfară şi încheie fără avertisment.

Deşi au călătorit departe, părinţii mei, şi câteodată şi familiile lor, nu pot să nu se uite înapoi cu dor la vremea când cunoşteau ordinea lucrurilor. Vieţile lor nu au fost tocmai surprinzătoare. S-au născut, au crescut şi s-au căsătorit. Eu nu am să mă căsătoresc curând, în ciuda privirilor gânditoare ale membrilor familiei mele, care nu sunt siguri sau liniştiţi când se gândesc la ce se întâmplă cu generaţia mea. Nu le place că nu există precedent pentru noi – că unii dintre noi nu vor merge pe calea lor. Nu suntem chiar în siguranţă, deşi lor le-ar plăcea să vadă lucrurile aranjate; îi lăsăm cu stomacul încordat şi cu inima tulburată. Dar, deşi suntem copiii părinţilor noştri, am intrat în alte tărâmuri, în care regulile căsătoriei – căsătorie din dragoste, căsătorie aranjată şi tot ce se află între ele – nu se aplică întotdeauna.

Mulțumiri

Există mulţi oameni care m-au ajutat şi m-au sprijinit în scrierea acestei cărţi.

În Sri Lanka:

Aş dori să mulţumesc persoanelor şi instituţiilor care m-au ajutat în timpul documentării, dar pe care, pentru siguranţa lor, am fost sfătuită să nu îi numesc. Ei ştiu cine sunt. Mulţi dintre ei au făcut eforturi deosebite pentru a sta de vorbă cu mine şi pentru a mă ajuta să găsesc cărţile şi materialele de care am avut nevoie. Le apreciez ajutorul mai mult decât o pot exprima în cuvinte.

Le sunt în mod special îndatorată tovarăşilor mei de călătorie din cele două excursii ale mele cele mai recente: verişoara mea Meera şi generoşii ei prieteni; şi tatălui meu.

În America:
În Maryland – profesorilor mei: Jan Bowman, Shellie Berman, Faith Roseman, Celia Harper, Wren Abramo, Suzanne Coker și regretata Renee Malden.
La Colegiul Harvard: membrilor Catedrei de engleză din perioada 1998-2002, în special primei mele profesoare de ficţiune, Patricia Powell – și, bineînţeles, coordonatoarei mele de teză, Jamaica *V*incaid, fără încurajarea căreia nu aş fi început niciodată *Căsătorie din dragoste* și al cărei tip particular de atenţie meticuloasă continuă să fie idealul către care tind.
La Atelierul Scriitorilor din Iowa – profesorilor mei: regretatul, marele Frank Conroy, Ethan Canin, James Hynes, Elizabeth Mecracken, James Mepherson, Chris Offutt, ZZ Packer și Marilynne Robinson. Îi sunt recunoscătoare lui Lan Samantha Chang pentru sprijinul ei. Mulţumiri speciale şi lui Connie Brothers. Deb West şi Jan Zenisek nu doar fac Atelierul să funcţioneze, ci te fac să te simţi ca acasă. Mulţumiri colegilor mei de grupă din Iowa, în special femeilor. Elizabeth Mecracken a comentat o versiune iniţială a acestei cărţi, şi acelaşi lucru l-au făcut şi studenţii cursului ei despre roman din toamna lui 2003. Mulţumiri speciale şi lui Roderic Crooks, lui Yiyun Li, lui Tim O'Suilivan, Tracy Manaster, Jody Caldwell şi Becky Lehmann. Mulţumiri speciale profesoarei de engleză Miriam Gilbert.
La Academia Phillips Exeter: mulţumiri membrilor Catedrei de engleză din anul 2005-2006 şi Asociaţiei George Bennett, care mi-a dat ceva mai mult decât un birou personal pentru un an. Mulţumiri lui Elias Kulukundis, lui Charles şi lui Joan Pratt, lui Maggie Dietz şi lui Todd Hearon. Studenţilor şi profesorilor de la Phillips Exeter, cărora le place să citească şi să scrie. Lui Julie Quinn şi lui Michael Golay, vecini cumsecade; lui Vivian Komando; tuturor prietenilor mei de la Exeter.

La Universitatea Columbia: mulţumiri profesoarei Alisa Solomon şi colegilor mei de la cursul de artă şi cultură. Studenţilor şi profesorilor din programul de masterat. Profesorului Samuel G. Freedman, ale cărui îndrumări au influenţat indirect acest roman. Profesorului D. Samuel Sudanandha, care m-a iniţiat în tamilă. Doctoranzilor care studiau antropologia srilankeză; marelui antropolog srilankez E. Valentine Daniel. Vreau să menţionez în mod deosebit ajutorul Kitanei Ananda, o prietenă nouă şi bună, care a citit o ciornă a acestui text. Îi sunt deosebit de recunoscătoare şi lui Mythri Jegathesan, prietena mea cea mai veche, care a citit numeroase variante ale acestei cărţi, mi-a furnizat informaţii despre ritualul funerar şi m-a ajutat la transcrierea cuvintelor. Îţi sunt nespus de îndatorată. (Orice greşeală îmi aparţine, bineînţeles.) Mulţumiri lui Ravindran Sriramachandran şi lui Kaori Hatsumi, ale căror cunoştinţe m-au luminat pe mine şi, astfel, cartea. Mulţumiri profesorului Sreenath Sreenivasan.

Mulţumiri comunităţilor srilanckeze şi rudelor mele care sunt, într-adevăr, răspândite pe tot globul. Recunoştinţa mea se îndreaptă în mod deosebit către prietenii şi rudele din New York City; Connecticut; Maryland; Washington, D.C. Şi Lancaster, California; Toronto, Canada; Miinchen, Germania; Paris, Franţa; Australia; şi Londra, Anglia.

Mulţumiri colegilor mei artişti din diaspora srilankeză.

Le mulţumesc prietenilor mei: în special lui Michael Horn, lui Vicky Hallett, Stacy Erickson şi lui Matt Macinnis. Lui Jonelle Lonergan, care mi-a creat site-ul web.

Mulţumiri familiei Fallows, în special lui Jim şi lui Tad.

Lui Mathu Subramanian, un minunat om şi scriitor.

Lui Kate Currie şi Emily Halpern, care au citit şi au comentat variante ale acestei cărţi; şi care au locuit cu mine când o scriam pentru prima dată. Mulţumiri lui Joyce K. Melntyre, lui Ross Douthat, lui Abby Tucker, lui Catherine

Cafferty şi lui James Renfro, care, în diferite momente, au citit şi au comentat toţi variante intermediare ale acestei cărţi.

Mulţumiri lui Suketu Mehta. Fotografului Preston Merchant.

Prietenilor mei, foşti şi actuali, de la *The Harvard Crimson.*

Agentei mele de la Gernert Company, Stephanie Cabot, care este întotdeauna de partea mea şi ale cărei înţelepciune şi abilitate de a le face pe toate mă uluiesc. Mulţumiri lui Chris Parris-Lamb, tot de la Gernert, pentru privirea lui ageră.

Îi mulţumesc prietenei pe care o am de douăzeci şi trei de ani şi care este acum şi editoarea mea: Becca Shapiro de la Random House. Sunt atât de norocoasă să îmi fii şi prietenă şi colaboratoare; sugestiile tale au făcut această carte mult, mult mai puternică. Ce plăcere să am alături pe cineva cu care am început să colaborez intelectual şi creativ de la… grădiniţă. Mulţumiri familiei Shapiro.

Cumnatei mele, o femeie care mi-a fost sursă de inspiraţie. Fratelui meu, extraordinar şi fără seamăn. Părinţilor mei: cei mai buni oameni pe care i-am cunoscut vreodată.

biblioteca rao

FICȚIUNE

CLASICI

Charles Dickens . . . . DAVID COPPERFIELD (2 VOL.)
Diderot . . . . NEPOTUL LUI RAMEAU
Stendhal . . . . MĂNĂSTIREA DIN PARMA
L.N. Tolstoi . . . . CAZACII ȘI ALTE POVESTIRI

CLASICI CONTEMPORANI

William Blake . . . . CÂNTECE ALE INOCENȚEI
Charles Bukowski . . . . POVEȘTI DESPRE NEBUNIA OBIȘNUITĂ ◆ CEA MAI FRUMOASĂ FEMEIE DIN ORAȘ ȘI ALTE POVESTIRI
Claude Simon . . . . DRUMUL FLANDREI ◆ GEORGICELE
Albert Camus . . . . CARNETE ◆ TEATRU ◆ PRIMUL OM
André Gide . . . . FALSIFICATORII DE BANI. PORUMBELUL ◆ FRUCTELE PĂMÂNTULUI
William Faulkner . . . . CĂTUNUL ◆ ORAȘUL ◆ CASA CU COLOANE ◆ STEAGURI ÎN ȚĂRÂNĂ ◆ SANCTUAR
Witold Gombrowicz . . . . FERDYDURKE ◆ TRANS-ATLANTIC ◆ PORNOGRAFIE ◆ COSMOS ◆ BAKAKAI
Hermann Hesse . . . . JOCUL CU MĂRGELE DE STICLĂ ◆ KNULP. DEMIAN ◆ SIDDHARTHA ◆ CĂLĂTORIE SPRE SOARE-RĂSARE ◆ LUPUL DE STEPĂ ◆ NARCIS ȘI GURĂ-DE-AUR
John Irving . . . . LUMEA VĂZUTĂ DE GARP
Ilf și Petrov . . . . VIȚELUL DE AUR ◆ DOUĂSPREZECE SCAUNE
Franz Kafka . . . . CORESPONDENȚĂ (VOL. I) ◆ CORESPONDENȚĂ (VOL. II) ◆ CORESPONDENȚĂ (VOL. III)
Claudio Magris . . . . LA VOIA ÎNTÂMPLĂRII
André Malraux . . . . CUCERITORII. CALEA REGALĂ ◆ SPERANȚA
Thomas Mann . . . . ALTEȚĂ REGALĂ ◆ MĂRTURISIRILE ESCROCULUI FELIX KRULL ◆ POVESTIRI ◆ LOTTE LA WEIMAR ◆ DOCTOR FAUSTUS
Gabriel García Márquez . . . . AVENTURA LUI MIGUEL LITTÍN, CLANDESTIN ÎN CHILE ◆ DESPRE DRAGOSTE ȘI ALȚI DEMONI ◆ GENERALUL ÎN LABIRINTUL SĂU ◆ UN VEAC DE SINGURĂTATE ◆ TOAMNA PATRIARHULUI ◆ VIJELIA ◆ POVESTEA TÂRFELOR MELE TRISTE ◆ DRAGOSTEA ÎN VREMEA HOLEREI ◆ DOUĂSPREZECE POVESTIRI CĂLĂTOARE ◆ CRONICA UNEI MORȚI ANUNȚATE ◆ CEAS RĂU
Marcel Proust . . . . ESEURI
Antoine de Saint-Exupéry . . . . CURIERUL DE SUD. ZBOR DE NOAPTE. ◆ PĂMÂNT AL OAMENILOR ◆ PILOT DE RĂZBOI
Jean-Paul Sartre . . . . CUVINTELE. GREAȚA ◆ TEATRU ◆ ZIDUL
John O'Hara . . . . BUTTERFIELD 8 ◆ ÎNTÂLNIRE ÎN SAMARRA
John Steinbeck . . . . PĂȘUNILE RAIULUI ◆ ȘOARECI ȘI OAMENI ◆ FRUCTELE MÂNIEI ◆ CARTIERUL TORTILLA ◆ NOPȚI FĂRĂ LUNĂ
Stefan Zweig . . . . SUFLETE ZBUCIUMATE

AUTORI ROMÂNI CONTEMPORANI

Eugen Ovidiu Chirovici . . . . SUFLETE LA PREȚ REDUS ◆ LA BROASCA LEȘINATĂ
Dinu Săraru . . . . TRILOGIA ȚĂRĂNEASCĂ (3 VOL.)
Adrian Onciu . . . . CERCUL KAGAN
Alex Mihai Stoenescu . . . . PATIMILE SFÂNTULUI TOMMASO D'AQUINO
Cristian Gava . . . . DRUMUL SPRE FERICIRE. MISTERUL TESTAMENTULUI

THRILLER, AVENTURI, ACȚIUNE

David Baldacci . . . . JOCUL ORELOR ◆ COLECȚIONARII
Dan Brown . . . . CODUL LUI DA VINCI (EDIȚIE ILUSTRATĂ) ◆ ÎNGERI ȘI DEMONI (EDIȚIE ILUSTRATĂ)
Dean Koontz . . . . CHIPUL ◆ ÎN PUTEREA NOPȚII ◆ TRĂIEȘTE NOAPTEA ◆ INVAZIA ◆ ODD THOMAS ◆ ODD PENTRU VECIE
John le Carré . . . . PRIETENIE ABSOLUTĂ
Richard Clarke . . . . POARTA SCORPIONULUI
Robin Cook . . . . ȘOCUL
Clive Cussler . . . . WALHALLA ◆ ODISEEA TROIANĂ
Joseph Finder . . . . PUTERI EXCEPȚIONALE ◆ PARANOIA
Colin Forbes . . . . CONSPIRAȚIA ◆ RINOCERUL ◆ VALUL UCIGAȘ
Karin Fossum . . . . NU PRIVI ÎNAPOI!
David Gibbins . . . . AURUL CRUCIAȚILOR

În familia asta srilankeză împrăștiată pe tot globul, vorbim doar de două feluri de căsătorii. Prima e căsătoria aranjată. A doua e căsătoria din dragoste. În realitate, există un spectru întreg între ele, dar cei mai mulți dintre noi petrec ani de zile fugind de prima înspre a doua.

Fiica unor imigranți srilankezi care și-au părăsit țara aflată în plin colaps și s-au căsătorit în America, Yalini se află prinsă între tradițiile străbunilor ei și ispita lumii moderne. Dar când e chemată la Toronto pentru a ajuta la îngrijirea unchiului ei muribund, Kumaran, fost membru al grupării Tigrilor Tamili, Yalini e obligată să vadă că violența nu este o rămășiță a trecutului srilankez, ci chiar o parte din prezentul ei occidental. În timp ce toți cei dragi lui Kumaran se adună în jurul lui pentru a-și lua rămas-bun, Yalini își urmărește originile familiei – și conflictele care îi așteaptă ca etnici tamili – printr-o serie de căsătorii. Acum, când moartea lui Kumaran și nunta motivată politic a fiicei lui se apropie, Yalini trebuie să decidă care-i va fi poziția.

Liric și inovator, romanul lui Vasugi V. Ganeshananthan dezvăluie cu strălucire cum conflicte care se perpetuează de-a lungul multor generații formează și destramă familii.

rao international publishing company

ISBN 978-973-103-961-9

www.rao.ro
www.raobooks.com